

EDEBİYATIN TARİH VE DİN İLE İLİŞKİSİ

Edebiyat-Tarih İlişkisi

Edebiyat öyle bir sanat dalıdır ki içinde birçok bilimin ve sanatın derin izlerini görebilirsiniz. Edebiyatı diğer sanat dallarından ve bilimden ayrı düşünmek adeta edebiyatı yok etmektir. Aslında edebiyat yaşamın adeta özeti gibidir. Bu nedenle çevresindeki her şeyden etkilenmektedir.

Edebiyatın en yoğun ilişki kurduğu bilim dallarının başında tarih gelmektedir. Öyle ki tarih biliminin inceleme yöntemleri baz alınarak edebiyat tarihi bilimi ortaya çıkmıştır. Edebiyat tarihi yüzyıllar boyunca bir milletin ortaya koyduğu tüm edebiyat eserlerinin, yazarların ve edebi akımları derinlemesine incelemektedir. Bu bakımdan edebiyatın tarihten yararlandığını söyleyebiliriz. Eski dönemler hakkında araştırma yapan bir tarihçi dönemin zihniyeti hakkında bilgi edinmek için o dönemde yazılmış bir edebi eserden yararlanabilir. Örneğin Kurtuluş Savaşı'na yakından tanıklık eden Halide Edip Adıvar'ın Ateşten Gömlek adlı romanı dönemi yansıması bakımından son derece önemli bir eserdir. Kurtuluş Savaşı hakkında araştırma yapan bir tarihçinin dönemin zihniyetini kavramak adına bu eserden faydalanması ona çok büyük bir katkı sağlayacaktır. Ancak bunun tam tersi de mümkündür. Örneğin 15. yüzyılda yazılmış bir aşk şiiri ile günümüzde yazılmış bir aşk şiiri farklılıklar barındırır. Dolayısıyla biz 15. yüzyılda yazılmış bir eseri incelerken günümüz değerlerine göre değil, eserin yazıldığı dönemin şartlarını göz önünde bulundurmalıyız. Tabii ki tarih bilimi bize bu noktada kaynaklık edecektir. Bu yönüyle tarih ve edebiyat birbiriyle sıkı bir bağ kurmuştur.

Edebiyat-Din İlişkisi

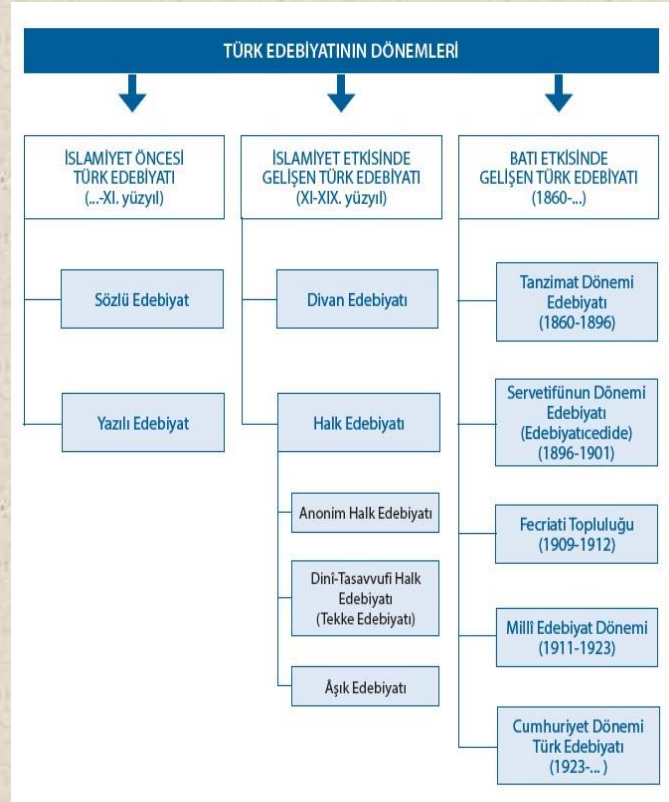
Her edebi eser yazıldığı dönemi net bir şekilde yansıtır. Din de binlerce yıldır insanları etkisi altına alan, onların yaşamlarını etkileyen ve gerek ahlaki gerekse toplumsal düzenin kurallarını belirleyen çok önemli bir olgudur. Bir toplumu bu kadar derinden etkileyen bir olguya karşı edebiyatın kayıtsız kalması mümkün olmayacaktır. Çünkü edebiyat toplum yaşamını adeta bir ayna gibi yansıtır. Dinlerin toplum üzerindeki etkileri aynı ölçüde edebi eserlere de yansımaktadır. Türk Edebiyatı'nı ele aldığımızda her dönemde dinin çok büyük bir etkisinin olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Mesela İslamiyet Öncesi'ne baktığımız zaman edebiyat-din ilişkisinin çok güçlü olduğunu görebiliyoruz. Öncelikle o dönemde şairlerin büyük bir kısmının şamanlardan yani din adamlarından oluştuğunu görüyoruz. Şamanlar dini törenlerde toplanan halka çeşitli konulardan şiirler okurlardı. İslamiyet ile birlikte edebiyat-din ilişkisi daha da yoğunluk kazanmış ve hatta edebiyat yeni bir boyut kazanmıştır. Edebiyatın en önemli konularından biri din olmuştur. Özellikle divan edebiyatı ve tasavvuf edebiyatının temelinde dini olgular yatmaktadır. Bu olgular edebiyatı, İslamiyet ve İslamiyet'in

felsefesinden ayrı değerlendirmemiz gerektiğini gözler önüne serer. Sanatçılar gerek dini konular hakkında bilgi vermek gerekse Allah'a ve Hz. Muhammed'e olan sevgilerini dile getirmek için edebiyatı bir araç olarak kullanmışlardır. Örneğin Fuzuli, **Su Kasidesi** adlı eserinde Peygamberimizi övmüş ve ona olan sevgisini çok güzel bir şekilde dile getirmiştir. Yine aynı şekilde Süleyman Çelebi, Mevlid (Vesiletün Necât) adlı mesnevisinde Hz. Muhammed'i doğum gününde anmış ona olan sevgisini dile getirmiştir. Bunun yanında Hz. Peygamber'imizin hayatını anlatan "Siyer" kitapları, dini konuları içeren "**ilahi**" türü ve mevlit dinin edebiyatla ne kadar içli dışlı olduğunun kanıtıdır.

TÜRK EDEBİYATININ DÖNEMLERİ

Türk Edebiyatının dönemlere ayrılmasındaki ölçütler;

- Dil anlayışı
- Dini hayat
- Kültürel farklılaşma
- Sanat anlayışı
- Coğrafya değişimi
- Lehçe ve şive ayrılıkları etkili olmuştur.

NOT: Tablodan hareketle Türk edebiyatının dönemleri hakkında kısaca bilgi verilecek.

TÜRKÇENİN TARİHİ DÖNEMLERİ

A-KARANLIK DÖNEM:

B-ALTAY DÖNEMİ:

Türkçenin Altay dillerinden (Moğolca, Tunguzca, Mançuca, Korece, Japonca) henüz ayrılmadığı bir dönemdir.

C-İLK TÜRKÇE DÖNEMİ:

Türkçenin Altaycadan koptuğu ve bağımsız özellikler göstermeye başladığı dönemdir.

D-ANA TÜRKÇE DÖNEMİ:

- Bu dönem, Türklerin tarih sahnesinde görüldüğü Büyük Hun İmparatorluğu zamanındaki Türkçedir.
- Bu dönemle ilgili metinler Çin kaynaklarında mevcuttur.
- Hunlara ait olduğu kabul edilen şiir örnekleri vardır.

E-METİNLERLE TAKİP EDİLEN DÖNEM:

1. ESKİ TÜRKÇE

a. Göktürk Dönemi:

- Göktürkler zamanında yazılmış olan metinlerdir.
- 8. Yüzyılda yazılmış olan Orhun Abideleri ilk tarih, hitabet ve anı örneğidir.
- Bu metinler Türklerin kullandığı ilk alfabe olan Göktürk alfabesiyle yazılmıştır.

b. Uygur Dönemi:

- Uygurlar döneminde yazılan metinler dini içeriklidir, Uygur alfabesiyle yazılmıştır.
- Bu dönem eserleri Sekiz Yükmek, Altun Yaruk, İrk Bitig, Kalyanamkara ve Papamkara'dır.

c. Karahanlı Dönemi:

- Bu dönem Türklerin İslamiyet'e girdiği dönemdir.
- Eserler kısmen Uygur, kısmen Arap alfabesiyle yazılmıştır.
- İlk İslami eserler olan bu eserler: Kutadgu Bilig, Atebetül Hakayık, Divanü Lügatit Türk, Divanı Hikmet'tir.

NOT: *Eski Türkçede Göktürkçenin devamı olarak Batı Türkçesi; Uygurca ve Karahanlıcanın devamı olarak da Kuzey ve Doğu Türkçesi ortaya çıkmıştır.*

A.Kuzey-Doğu Türkçesi:

Orta Asya'yla Hazar Denizi'nin kuzeyinde konuşulan Türkçedir.

15.yüzyıldan sonra Kuzey Türkçesi ve Doğu Türkçesi (Çağatayca) olarak iki farklı koldan gelişimini sürdürmüştür.

1. Kuzey Türkçesi:

Temeli Kıpçak şivesine dayanır.

Kıpçakça veya Tatarca olarak da anılır.

Kodeks Kumanikus, Hüsrev ü Şirin Tercümesi, Gülistan Tercümesi gibi eserlerde bu dönemin dil özellikleri görülür.

2. Doğu Türkçesi (Çağatayca):

15.yüzyılda farklılaşmıştır.

Orta Asya Türkleri tarafından kullanılan ve günümüze kadar yaşayan yazı dilidir.

Ali Şir Nevai, Babür Şah, Ebul Gazi Bahadır Han bu yazı dilinin en önemli temsilcileridir.

Çağdaş Dönemde Uygur ve Özbek Türkçesi tarafından temsil edilir.

3. Çağdaş Dönem:

Kuzey ve Doğu Türkçesinin Çağdaş Dönem kolları: Kazak Türkçesi, Kırgız Türkçesi, Özbek Türkçesi, Uygur Türkçesi, Tatar Türkçesi

B.Batı Türkçesi:

Türkiye, Azerbaycan, Türkmenistan ve Gagavuz Türkleri konuşur.

Tarih içinde üç dönemde incelenir.

1. Eski Anadolu Türkçesi:

13-15. Yüzyıllar arasını kapsar. Anadolu'da konuşulur.

2. Osmanlı Türkçesi:

15.yüzyıldan sonra Arapça ve Farsçanın etkisinde gelişmiştir. 20.yüzyıla kadar devam etmiştir.

3. Çağdaş Dönem:

Türkiye Türkçesi, Azerbaycan Türkçesi, Türkmenistan Türkçesi, Gagavuz Türkçesi

TÜRKLERİN TARİH BOYUNCA KULLANDIĞI ALFABELER

Tarih boyunca birçok devlet kuran ve uygarlık haline gelen Türk devletleri yaşadığı dönemler boyunca farklı alfabeler kullanmışlardır. Tarihin ilerlemesiyle birlikte konuşulan dile uygun harfler ve yazılar değişmiş, bazı dönemler alfabelerde alıntılar yapılmıştır. Türklerin tarih boyunca kullandığı alfabeler içerisinde yalnızca ikisi Türk devletlerinin kendi oluşturmuş oldukları alfabelerdir. Farklı alfabelerin kullanılmasıyla kültürel etkileşimler yaşanmış ve değişimler meydana gelmiştir.

1) Göktürk (Kök Türk, Runik) Alfabeti

- Türklerin kullandığı alfabeler arasında ilk olanı Göktürk (Kök Türk / Orhun) alfabetidir.
- Türklerin ilk milli alfabetidir.
- Sadece Türkler tarafından kullanılmıştır.
- Bu alfabeyi Hunlar, Göktürkler ve Türk kavimleri kullanmış, eklemelerde bulunmuşlardır.
- Yabancı etkilere uzak bir alfabetir.
- Göktürk alfabeti 38 harften meydana gelmektedir.
- Bunlardan 4'ü ünlü, 31'i ünsüz ve 3'ü çift ünsüz sesler için kullanılır.
- Ünlüler için kullanılan harflerin her biri ikişer ünlüyü karşılamaktadır.
- Dördü sesli olup, sekiz sesi karşılar, geri kalan harfler sessiz harf statüsündedir.
- Büyük ve küçük harf yoktur.
- Sağdan sola doğru yazılır ve bu şekilde okunur.

- “Orhun Abideleri” ve “Yenisey Yazıtları” Göktürk Alfabesi ile yazılmıştır.
- Noktalama işareti olarak sadece “:” kullanılmıştır.

2) Uygur Alfabesi

- Türklerin kullandığı alfabeler arasında ikinci olarak kullanılan alfabe Uygur alfabesidir.
- Göktürklerden sonra kurulan Uygurlar tarafından adlandırılmıştır.
- 18 adet işarettten, sembolden meydana gelmiştir.
- 4 sesli harf yer alır.
- Sağdan sola ve harfler birbirine bitişik olacak şekilde yazılır.
- Yalnızca “Z” harfi ayrı yazılır.
- Bu yazının katiplerine yani yazıcılarına bakış, bakışgeri veya serbahşı adı verilmektedir.
- Uygur alfabesi Soğd kökenlidir ve Uygurlar tarafından Türkçeye uyarlanmıştır.
- İslamiyet’ten önce ve sonra kullanılmıştır.
- İslamiyet’ten sonra Türkistan ve Kırım’da bulunan Türk devletleri Uygur alfabesini kullanmaya devam etmişlerdir.
- Uygur alfabesiyle yazılan ilk metinler 9. yüzyıla aittir.
- Bu alfabe ile edebiyat, sanat, din ve hukuk alanlarında birçok eser yazılmıştır.

3) Arap Alfabesi:

- Türkler, Talas Savaşı’ndan sonra kitleler halinde İslamiyet’i benimsemeye başlamıştır.
- Türklerin İslamiyet’i kabulünden sonra dile dini kavramlar hızla girmeye başlamıştır.
- Bu dini kavramların telaffuzu ve doğru yazılışı hususunda ayrılıkları önlemek için Arap alfabesine geçilmiştir.
- Arap Alfabesi 28 harften oluşmaktadır.
- Türkçenin ses özelliklerini tam karşılamadığı için dilimize uygun eklemeler yapılarak 31/36 harfle kullanılmıştır.
- Arap alfabesinde bulunmayan ç, p, j gibi sesleri karşılayan harfler eklenmiştir.
- Sağdan sola yazılır.
- Arap alfabesi ünsüz sesler üzerine kurulmuştur.
- Ünlü sesler kelimelerde gerekmedikçe gösterilmemiştir.
- Ünsüz harflerin özelliklerine göre ünlü sesler telaffuz edilmektedir.
- Türkçedeki ünlüler; “a, e” sesleri “elif”, “ı, i”, sesleri “ye”, “o, ö, u, ü” sesleri ise “vav” harfleriyle gösterilmektedir.
- Okumada oluşabilecek sorunlar için önemli metinlerde hareke kullanılmıştır.
- Arap alfabesinde küçük-büyük harf kullanımı ve noktalama kuralları yoktur.

- Arap alfabesinin kullanımı Karahanlı Dönemi’nden, 1 Kasım 1928’e kadar sürmüştür.
- Osmanlı döneminde Arapça, Farsça ve Türkçenin karışımından oluşan Osmanlıca ile birlikte bir bütün oluşturmuştur.
- 1928 yılında yapılan Harf İnkılabı ile kullanımı sona ermiştir.
- Bu alfabe ile Türk-İslam tarihinde önemli eserler verilmiştir.
- Arap alfabesinin bizdeki ilk önemli ürünleri: Kutadgu Bilig, Divanü Lugatit Türk ve Atabetül Hakayık’tır.
- Bunlardan Kutadgu Bilig ile Atabetül Hakayık Uygur alfabesiyle de yazılmıştır.

4) Kiril Alfabesi:

- Türklerin Kiril alfabesine geçişi Rusya topraklarında gerçekleşmiştir.
- Kiril Alfabesi Türklerin kullandığı alfabeler arasında en çok sesli harf barındıran alfabedir.
- 38 harften oluşan alfabenin 11’i sesli harftir.
- Soldan sağa doğru yazılır.
- Halen bazı Türk toplulukları Kiril alfabesini kullanmaktadır.

5) Latin Alfabesi

- ✓ Türklerin kullandığı alfabeler arasında ne çok bilineni Latin alfabesidir.
- ✓ Arap alfabesinin Türkçenin yapısına uymaması Latin Alfabesine geçişin önemli nedenlerindedir.
- ✓ 1925 yılında ilk olarak Azeri Türkleri tarafında kullanılmıştır.
- ✓ Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasından sonra 1928 yılında ülkemizde kullanılmaya başlanmıştır.
- ✓ 1 Kasım 1928 tarihinde Türk Harf devrimi yapılmış; Arap alfabesinden Latin alfabesine geçilmiştir.
- ✓ Bu alfabede toplam 29 harf bulunmaktadır.
- ✓ 8’i sesli harf; geri kalanlar ise sessiz harflerdir.
- ✓ Latin alfabesinde bulunmayan, Türk dilinin yapısına uygun “ç, ş, ğ, ö, ü”, harfleri eklenmiştir.
- ✓ Latin alfabe sisteminden bulunan “q, x, w” harfleri Türkçe dil yapısına uymadığı için kaldırılmıştır.
- ✓ Soldan sağa doğru yazılır.

Metinler üzerinden imla ve noktalama çalışmaları yapılır.

İmla kurallarına ve noktalama işaretlerine ders notunun en sonunda yer verilmiştir

2. ÜNİTE: 6 HAFTA

HİKÂYE (ÖYKÜ)

Yaşanmış ya da yaşanması muhtemel olayların bir yazar tarafından okuyucuda heyecan, zevk uyandıracak şekilde kısaca anlatıldığı edebî metinlere **hikâye** ya da **öykü** denilmektedir.

Hikâyenin Özellikleri;

- Hikâye, olay merkezli bir yazı türüdür.
- Hikâyede anlatım kısa, özlü ve yoğunur.
- Şahıs kadrosu romana göre daha azdır.
- Karakterler belli bir olay içinde gösterilir.
- İç içe girmiş olaylar örgüsü yoktur.
- Kişiler, zaman ve mekanlar ayrıntılı tasvir edilmez.
- Ayrıntıların romana göre daha az olmasıyla bu türden ayrılır.

Hikâyenin Yapı Unsurları:

a) Kişiler: Hikâyede yer alan olaylar, genellikle merkezde yer alan kişilerin çevresinde gelişir. Hikâyede kişiler, olay örgüsünde üstlendikleri işlevlere göre önemli hâle gelirler. Kişiler, olay örgüsü içindeki tutum ve davranışları ile bireysel veya toplumsal bazı değerleri temsil eder.

b) Olay örgüsü: Olaylar, gündelik hayatta her zaman yaşanabilecek gerçek durumlardır. Olay örgüsü ise kurgusal olayların edebî metinde sıralanışı ile oluşan bir düzenlemedir. Bu bakımdan olay örgüsü, edebî metinlerin kurmaca dünyasının önemli bir parçasıdır.

c) Mekân: Hikâyede olayın oluştuğu, geliştiği çevre veya yere "mekân" adı verilir. Edebî metinlerde mekân, genellikle kişilerin psikolojik özelliklerini ortaya çıkarmanın bir aracı olarak kullanılır.

ç) Zaman: Hikâyede olayların yaşandığı; an, saat, gün, mevsim veya yıl gibi ifadeler metnin zaman çerçevesini oluşturur. Hikâyedeki olayların kendine özgü bir zaman çerçevesi vardır ve tercih edilen zaman olayların akışını doğrudan etkiler. Hikâyelerdeki olaylar genellikle çok uzun zaman dilimlerine yayılmaz. Özellikle kısa hikâyede olaylar çok kısa zaman dilimlerinde oluşur ve tamamlanır.

d) Anlatıcı ve Bakış Açısı: Hikâyede, olay veya durumları aktaran, anlatan kurmaca kişilik "anlatıcı" olarak adlandırılır. Anlatıcı, yazarın dışında yer alan ve yalnızca o hikâyeye özgü olarak kurgulanan bir kişiliktir. Anlatıcının, aktardığı olayla ilgili ayrıntılara hâkimiyeti ve ayrıntıları aktarma biçimi "bakış açısı" olarak ifade edilir. Bakış açısı, metinde seçilen anlatıcıya göre değişir. Hikâye ve romanlarda üç farklı anlatıcı ve onlarla birlikte gelişen üç bakış açısı vardır. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

A. Hâkim Bakış Açısı(Üçüncü Tekil, O) Anlatıcı (İlahi/Tanrısal bakış açısı):

Yaşanmış, yaşanan ve yaşanacak olan her şeyi bilir, görür ve duyar. Kahramanların gönlü veya kafasından geçenleri okumaya kadar uzanır. Anlatıcı, anlattığı olayların dışında durur, gören durumundadır. Üçüncü tekil şahıs ağzıyla konuşur. Yazarın dilini kullanır ve bu sebeple ona "**yazar-anlatıcı**" da denilir.

" Küçük Hasan hiçbir şey düşünmeden ilerliyordu. Ne evde kendisinin dönmesini bekleyen iki küçük kardeşi ne de dört saat uzakta ki nahiye merkezinde hizmetçilik yapan anası bu anda aklında değildi. Ayrıntı satıp satamayacağını da düşünmüyordu. Kafasında yalnız bir şey vardı: Bu yolu tekrar yürümek, geri dönmek mecburiyeti..."

Uzun bir ağlamanın sonundaymış gibi içini çekti. Maşrapayı tuttuğu sol elinin çatlaklarla örtülü üst tarafı ile burnunu sildi. Gözlerini ileri çevirince istasyona yaklaştığını gördü..." (Sabahattin Ali, Ayrın)

B. Kahraman Bakış Açısı (Birinci Tekil, Ben) Anlatıcı:

Kahramanlardan birisidir. Bu anlatıcı, aynı zamanda olay örgüsünün bütün yükünü üstlenen asıl kahraman olabileceği gibi, daha da geri planda yer almış kahramanlardan biri de olabilir. Bir insanın sahip olduğu veya olabileceği bilme, görme, duyma, yaşama imkânları ile sınırlıdır. Her zaman kendi yaşadıkları, bildikleri, duydukları ve hissettiklerini öne çıkarır. Kahraman anlatıcının söz konusu olduğu roman ve hikâyeler, çoğunlukla "otobiyografik" karakterlidir.

Kahraman anlatıcı, kendi dil ve üslubunu kullanır ve birinci tekil şahıs ağzıyla konuşur. Okuyucu ile daha sıcak, samimi ve inandırıcı bir diyalog kurmasıyla okuyucuya daha yakındır. Özellikle eserin hatıra defteri, günlük, mektup tarzında kaleme alınması, bu etkiyi daha çok güçlendirir.

" Ben bir ağacım, çok yalnızım. Yağmur yağdıkça ağlıyorum. Allah rızası için kulak verin şu anlatacağlarım. Kahvelerinizi için, uykunuz açılsın, bana cin gibi bakın da size niye bu kadar yalnız olduğumu anlatayim." (Orhan Pamuk, Benim Adım Kırmızı)

C. Müşahit/Gözlemci Bakış Açılı (Ben veya O) Anlatıcı:

Dünyada olup bitenleri, sadece müşahede etmekle yetinir. İkinci aşamada da gözlemlerini adeta bir tarafsızlığı ile okuyucuya nakleder. Bir "yansıtıcı" konumundadır. Çok daha az bilgilidir. Onun bilme, görme, duyma yetenekleri geçmiş ve geleceğe uzanmadığı gibi, kahramanların ruh hallerine de yetişemez. Hem üçüncü tekil hem de birinci tekil olabilir.

O akşam yağmurlu bir hava vardı. Henüz sonbahar ayları yaşanıyordu. Bekir yemeğini erken yemişti ve kitap okumaya çekilmek üzere odasına gidiyordu. Birden kaptıya yöneldi, içeridekilere "Ben biraz hava almaya çıkıyorum." diye seslenerek dışarı çıktı. Evlerinin bulunduğu dar sokaktan usulca geçerek sahile doğru yürümeye başladı. Ara sıra sokağın kıyıtı bir köşesinde duruyor, aç köpeklerin kavgalarını izliyordu. Uzun uzun yürüdü o akşam. Sahil boyunca, kafasını ekşeriyetle önünden kaldırmadan yürüdü Bekir. Saatin gece yarısına yaklaştığını fark edince, dönüştü geçti.

Hikâye ile İlgili Kavramlar:

Konu: Hikâyedeki duygu veya düşüncenin somut ve özel bir duruma bağlı olarak ele alındığı olgudur, temayı sınırlandırır.

Tema: Bir eserin ana motifidir. Esere hâkim olan ve okura duyurulmak istenen temel düşünce, duygu ya da özür. Temaları ifade eden kavramlar soyut ve geneldir. Örneğin; yalnızlık, aşk, umut, yaşama sevinci gibi kavramlar bir hikâyede tema olarak işlenebilir. "Ahmet'in şehirde yaşadığı yalnızlık duygusu" gibi bir ifade ise bir metnin konusu olabilir. Dolayısıyla tema daha genel, konu ise daha sınırlandırılmış bir kavramı ifade eder.

Çatışma: Anlatılarda, farklı düşüncelere, özelliklere sahip olmaktan veya hayat tarzından dolayı yaşanan anlaşmazlık durumları "çatışma" terimiyle ifade edilir. Edebî metinlerde çatışmalar genellikle birbirine zıt kavramlar, değerler çerçevesinde oluşur. Söz gelişimi iyi ile kötü, yoksul ile zengin, idealist ile bir amacı olmayan kişiler, kendi özelliklerinden dolayı hikâyelerde karşı karşıya gelirler. Hikâyeler genellikle bu çatışmaların sergilenmesi ve sonuçlanmasını anlatır. Edebî metinlerde kişiler, kendileri, bir başkası veya doğa ile ilgili bir unsurla karşı karşıya gelerek çatışabilir.

HİKAYE ÇEŞİTLERİ

1)Olay Hikâyesi:

Bir olay merkezinde gelişen ve sonuçlanan hikâyeler "olay hikâyesi" olarak adlandırılır. Bu tür metinlerde merak unsuru ön plandadır. Bu tarz hikâyelerin en önemli örneklerini Fransız yazar Guy De Maupassant (Mopasan) vermiştir. Bu sebeple bu tür hikâyeler "Maupassant tarzı hikâye" adıyla da anılır. Olay

hikâyelerinde öncelikle olayın oluşumu sergilenir. Daha sonra olayla ilgili bir düğüm noktası oluşur. Sonuç bölümünde ise düğüm çözümlenerek başta oluşan merak duygusu giderilir.

Türk edebiyatında;

- Ömer Seyfettin,
- Reşat Nuri Güntekin
- Refik Halit Karay
- Sabahattin Ali
- Orhan Kemal

bu tarz hikâyeleriyle tanınmışlardır.

2)Durum Hikâyesi:

Olay anlatımına dayanmayan, kişilerin veya hayatın bir kesitinin ele alındığı hikâyeler "durum hikâyesi" olarak adlandırılır. Bu tür hikâyelerde merak duygusu geri plana itilir ve bir durum veya kişi betimlenir. Durum hikâyelerinin en güzel örneklerini Rus yazar Anton Çehov vermiştir. Bu sebeple bu tür hikâyeler "Çehov tarzı hikâye" olarak da anılır.

Türk edebiyatında;

- Memduh Şevket Esenal
- Sait Faik Abasıyanık
- Tarık Buğra

gibi yazarlar bu tarz hikâyenin en önemli temsilcileri arasında yer alırlar.

3)Modern Hikaye:

Diğer öykü çeşitlerinden farklı olarak, insanların her gün gördükleri fakat düşünemedikleri bazı durumların gerisindeki gerçekleri, hayaller ve bir takım olağanüstülüklerle gösteren hikâyelerdir. Hikâyede bir tür olarak 1920'lerde ilk defa batıda görülen bu anlayışın en güçlü temsilcisi Fransız Kafka'dır. Bizdeki ilk temsilcisi Haldun Taner'dir. Genellikle büyük şehirlerdeki yozlaşmış tipleri, sosyal ve toplumsal bozuklukları, felsefi bir yaklaşımla, ince bir yergive yer yer alay katarak,irdeler biçimde gözler önüne serer.

ANLATIM BİÇİMLERİ

Yazarın duygu ve düşüncelerini ya da bir olayı anlatırken kullandığı yöntemlerdir.

1.AÇIKLAYICI ANLATIM (AÇIKLAMA)

Bilgi vermek amacı ile oluşturulan yazılarda kullanılan anlatım tekniğidir. Bu tür yazılarda amaç okuyucuyu bilgilendirmek, ona bir şeyler öğretmek olduğu için anlaşılır bir dil kullanılır. Açıklayıcı anlatımda yazar, duyularına yer vermez, nesnel bir anlatım hakimdir.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu edebiyatımızın önde gelen sanatçularından biridir. Roman, hikâye, anı gibi değişik alanlarda eserler vermiş olan sanatçı daha çok romanları ile tanınmaktadır. Romanlarında önceleri kişisel konuları işleyen sanatçı daha sonra toplumsal konulara yönelmiştir.

2. ÖYKÜLEYİCİ ANLATIM (ÖYKÜLEME)

Tasarlanmış veya yaşanmış bir olayın başkalarına sözle ya da yazıyla anlatıldığı anlatım biçimine öyküleme (hikâye etme) denir. Öykülemede ise zaman akış halindedir ve olaylar bu akış içinde verilir. Buna fotoğraf ve film örneğini verebiliriz: Fotoğrafta zaman, olay ve varlıklar donmuş durumdadır. İşte betimleme bu donmuş durumun sözcüklere dökülmüş şeklidir. Oysa filmde zaman, olay ve varlıklar hareket halindedir, işte öyküleme de belli bir zaman aralığında geçen olayları anlatan film gibidir.

Örnek:

Derse geç kalmıştım. Hemen bir taksi tuttum. Takşici beni derse yetiştirmek için biraz hızlı sürdü. Önümüzde giden araç ani fren yapınca ona arkadan çarptık. Bereket, takşici hemen frene basmıştı da çarpışma hafif oldu. Tabii ben de derse yetişemedim.

3. BETİMLEYİCİ ANLATIM (BETİMLEME - TASVİR ETME)

Varlıkların okuyucunun gözünde, zihninde canlanacak şekilde ayırt edici nitelikleriyle resim çizer gibi anlatılmasına betimleyici anlatım (tasvir etme) denir. Betimlemede gözlem esastır.

Örnek:

Başımızın üstünde her zaman yeşil, iğne yapraklı dallardan örülü bir çatı var. Dallar öylesine sık ki, güneş ışığı aşağıya süzülüyor bile. Ormanın içine doğru kilometrelerce uzayıp giden toprak bir yol var.

4. TARTIŞMA (TARTIŞMACI ANLATIM)

Yazarın kendi doğrularına okuyucuyu inandırmak, onu kendi gibi düşündürmek için kullandığı anlatım tekniğine tartışma denir. Amaç kendi düşüncesini savunmak, varsa yanlış düşünceyi çürütmek olduğundan yazar, düşüncelerini sanki karşısında okuyucu varmış da onunla konuşuyormuş gibi ele alır. Bu yöntemde önce eleştirilecek olan düşünce verilir. Yazar, kendi düşüncesinin doğruluğunu, eleştirdiği düşüncenin ise yanlışlığını savunur.

Bazı bilim adamları yanlış, anlaşılmasız bir Türkçe ile yazıyorlar. Üstelik bunlar, edebiyatçı olmadıkları ileri sürerek, hoş görülmelelerini de istiyorlar. Ama bu, mazeret olamaz. Çünkü bizim onlardan istediğimiz; duygu ve düşüncelerini düzgün bir dille yazmalarıdır. Bunun için de sanatçı olmaya gerek yoktur. Her insan ana dilini hatasız kullanacak ölçüde bilmelidir bence.

DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI

Bir metinde anlatılanları daha anlaşılır hâle getirmek, okuyucuyu etkilemek, onun ilgisini çekmek

gibi amaçlarla bu dört anlatım biçimine ek olarak bazı yardımcı yöntemler de kullanılabilir.

1. TANIMLAMA

Bir kavram veya varlığın ne olduğunun açıklanmasına tanımlama denir. Genelde açıklayıcı ve tartışmacı anlatım tekniklerinde tanımlamadan yararlanılır. Tanım, "Bu nedir?" sorusuna cevap verir. *Destanlar, tarihten önce ve tarihin başlangıcı sırasında bir milletin geçirdiği maceraları, yetiştirdiği kahramanları; doğa, evren ve toplum olayları hakkında düşündüklerini ve bunlar karşısında aldığı vaziyetleri anlatan din ve kahramanlık hikâyeleridir.* Parçada açıklayıcı anlatım tekniği kullanılarak destanlar hakkında bilgi verilmiştir. Ancak bu yapılırken ilk cümlede "Destan nedir?" sorusuna cevap olacak şekilde tanımlamadan yararlanılmıştır.

2. ÖRNEKLEME

Bir düşüncenin somut hâle getirilerek daha anlaşılır kılınması için anlatılan konuyla ilgili örnekler verilmesine örnekleme denir. Düşüncenin anlaşılır ve akılda kalıcı olması amaçlanır.

Günümüzde turizmle kalkınan birçok ülke vardır. Sözgelimi İspanya yılda 7-8 milyar dolar net turizm geliri elde eder.

3. BENZETME

Bir kavramı ya da varlığı başka bir kavram ya da varlığın özellikleriyle anlatmaya benzetme denir.

"Birikimsiz yazarlık saman alevi gibidir. Saman alevi çabucak tutuşup yine çabucak söner. Yazmak için yeterli donanımına sahip olmayan birikimsiz yazarlar da parlamış olsalar bile elbet bir gün saman alevi gibi söniüp giderler.

4. KARŞILAŞTIRMA

Birden fazla varlık ya da kavram arasındaki benzerlik veya farklılıkları ortaya koymak için kullanılan anlatım yoluna karşılaştırma denir.

Konuşma ile yazma farklıdır. Konuşma geçicidir, yazma kalıcı. Konuşma anlıktır, yazma sonsuz. Yazmaya geçirilen her şey olduğu gibi korunur. Konuşma ise saman alevi gibi söylenildiği anda yitip gider." Bu parçada "konuşma" ile "yazma" karşılaştırılmış, yazmanın konuşmadan üstün olduğu belirtilmiştir.

5. TANIK GÖSTERME

Yazarın, savunduğu düşüncenin doğruluğuna okuyucuyu inandırabilmek için tanınan ve görüşlerine itibar edilen kişilerin sözlerinden alıntı yapılmasına tanık gösterme denir. Kişinin sadece ismini yazıda kullanmak, tanık gösterme için yeterli değildir. Bu, örnekleme olur. Tanık göstermede önemli olan, kişinin sözünü destekleyici olarak kullanmaktır. Önce yazar kendi görüşünü verir. Daha sonra bu görüşü kanıtlamak, inandırıcılığı artırmak için, o alanda tanınmış bir kişiden söz edip, o kişinin sözlerine yer verilir.

Örneğin insan sevgisinden bahseden birisinin **Sait Faik'in**: "Her şey insanı sevmekle başlar." sözünü destekleyici bir söz olarak kullanması.

6. SAYISAL VERİLERDEN YARARLANMA

Düşüncenin kanıtlanabilmesi için istatistiksel bilgilerden, anketlerden ya da grafiklerden yararlanılmasıdır.

Ormanlar, dünyamızın akciğerleri gibidir. Ormanlar olmasaydı yaşadığımız dünya tozdan geçilmeyecekti. 1000 m² ladin ormanı yılda 32 ton, kayın ormanı 68 ton ve çam ormanı ise 30-40 ton tozu hüp diye emebilir ve havadaki zehirli gazları da filtre eder.

ROMAN VE HİKÂYEDE ANLATIM TEKNİKLERİ

1- Anlatma (Tahkiye Etme): Anlatma (tahkiye), anlatıcının bir takım olayları ve bu olaylar çevresindeki insanları, belli bir mekân ve zaman çerçevesinde okuyucuya/ dinleyiciye nakletmesidir. Anlatma tekniğinde okurla metin arasında bir anlatıcı söz konusudur. Anlatma, zaman zaman özetlemeye dönüşebilir.

Özetleme: Uzun bir zaman diliminde yaşanmış olayların ayrıntılardan arındırılarak ana hatlarıyla kısaca ifade edilmesidir. Özetleme tekniğinde zaman atlamalarından ve olay genellemelerinden yararlanır.

2- Gösterme: Gösterme, anlatıcının olayı anlatması değil; olayın, hareketin, tavrının, durumun dil vasıtası ile gösterilmesi, okuyucunun gözü önünde somutlaştırılmasıdır. Buna, hareketlerin ve varlıkların belirgin bir biçimde nitelendirilmesine denir. Gösterme tekniği, hikayedeki şahısların sanki sahnede oynuyormuş gibi konuşturulmasıyla oluşturulur. Burada anlatıcı aradan çekilir. Anlatılmak istenen diyaloglarla anlatılır.

3- Diyalog: Hikâyelerde olay içerisindeki kişilerden iki veya daha fazlasının karşılıklı konuşturulması tekniğine "diyalog" denir. Diyalog bir gösterme tekniğidir.

4- İç Monolog (İç Konuşma): Kahramanın sessiz bir biçimde içinden konuşmasıdır. Bu teknik, daha çok, kişilerin iç dünyasını aracsız bir şekilde okuyucuya sezdirme amacına hizmet eder. Bu tekniğin uygulandığı bölümlerde anlatıcının varlığı ortadan kalkar, olay ve durumla ilgili yorum ve değerlendirmeler okuyucuya bırakılır. Kendi kendisiyle konuşan kahramanın düşünceleri, düzenli ve sistemattir. İç konuşma, bir gösterme tekniğidir.

5- İç Çözümleme: Olay örgüsünde yer alan kahramanların iç dünyalarını (duyguları, psikolojileri, ruh dünyaları) anlatıcı tarafından bütün derinliği ve çiplaklığı ile irdelenip gün yüzüne çıkarılmasıdır.

6- Geriye Dönüş (Flashback): Hikâye ve romanlarda konunun akışını keserek geriye, konuyla ilgili geçmişteki bir olaya dönme tekniğidir. Bu teknikten tiyatro ve sinema da yararlanır.

7- Leitmotif: Herhangi bir tavır, hareket veya sözün, eserde çeşitli vesilelerle birçok kez tekrar edilmesidir. Sanatçılar bu teknikle öncelikle içerikte sürekliliği sağlama amacı güder. Leitmotif, edebi metne simetrik ve estetik bir değer kazandırır.

8- Montaj: Sanatçının, bir kişiye ya da anonim bir sözü, metni, kendi eserine derinlik, çağrışım zenginliği, üslup çeşitliliği sağlamak amacıyla aktarmasıdır. Şiirde kullanılan irsalimesel sanatlarına benzeyen bu teknikte eserle montaj metni arasında uyum ve bütünlük bulunur. Postmodern romana kadar sınırlı kullanılan bu teknik, postmodern romanla birlikte farklı boyutlara ulaşmıştır.

TÜRK EDEBİYATINDA HİKÂYE

Yaşanmış ya da yaşanması muhtemel olayların bir yazar tarafından okuyucuda heyecan, zevk uyandıracak şekilde kısaca anlatıldığı edebi metinlere hikaye ya da öykü denilmektedir.

Orta Çağda özellikle Hindistan'da "Binbir Gece Masalları" sağlam bir hikaye geleneğinin varlığını bildirmektedir. Bu gelenek, Arapçadan yapılan çevirilerle Avrupa'ya masal, efsane, rivayetler şekliyle yayılmıştır. Hikâyeye bugünkü anlamda ilk edebi kimlik kazandıran İtalyan yazar Boccaccio'dur. 14. yüzyılda Boccaccio yazdığı "Decameron" adlı eseriyle ilk öykü örneğini vermiştir. Rönesans'ın etkisiyle de hikaye 19. yüzyılın en yaygın edebi türü olmuştur.

Bizde; destanlar, halk hikâyeleri, mesnevi ve masallarla ilişkili olan bu tür, 15. yüzyılda "Dede Korkut Hikâyeleri" ile hikâye tekniğine yaklaşmıştır. Giritli Aziz Efendi'nin "Muhayyelat" ve Emin Nihat Bey'in "Musameratname" adlı eserleri hikaye türüne geçişin önemli örneklerindedir.

19. yüzyılda Tanzimat'la gelen yeniliklerle birlikte batılı anlamda ilk örneğini Ahmet Mithat Efendi "Letaifi Rivayet" (Söylene gelen güzel şeyler, nakledilen güzel söylentiler) adlı eserini yazarak vermiş, "Kıssadan Hisse" ile bu türü geliştirmiştir. Sami Paşazade Sezai'nin "Küçük Şeyler" adlı eseri Batılı tekniğe uygun ilk eserdir. Bağımsız bir tür olma özelliğini ise Milli Edebiyat Döneminde Ömer Seyfettin'le kazanmıştır.

Türk edebiyatında; Ömer Seyfettin, Sait Faik, Sabahattin Ali, Memduh Şevket, Refik Halit gibi isimler hikaye alanında öncü isimler olarak kabul edilir.

DEDE KORKUT HİKÂYELERİ

- ✓ Destan geleneğinden halk hikâyeciliğine geçişin ilk ürünüdür.
- ✓ Asıl adı "Kitabı Dede Korkut Âlâ Lisanı Taifei Oğuzan" dır.
- ✓ Dede Korkut Hikâyeleri'nin **Dresten** Nüshası **1 ön söz ve 12** hikayeden oluşmaktadır
- ✓ Hikâyelerde anlatılan olayların 9-12. yüzyıllarda oluştuğu ve hikâyelerin **15. yüzyılın sonunda yazıya geçirildiği** görüşü yaygındır.
- ✓ Dede Korkut hikâyelerinde Oğuzların kendi iç mücadeleleri, düşmanlarla yaptıkları mücadeleler, çeşitli olağanüstü varlıklarla karşı verilen mücadeleler ve aşk konuları işlenmiştir.
- ✓ Hikâyelerde nazım(şiir), nesir (düz yazı) iç içedir.
- ✓ Yarım ayak ve aliterasyonlar çoktur.
- ✓ Kahramanların karşılıklı konuşmaları ve duyguları genellikle nazım; olay kısımları ise nesir biçimde verilmiştir.
- ✓ Dede Korkut; hikâyelerin yazarı değil, anlatıcısıdır.
- ✓ 15. yüzyılda bir sanatçı tarafından derlenerek yazıya geçirilmiştir. Anonimdir.
- ✓ Hikâyeler birbirlerinden bağımsız olmakla beraber çoğunlukla kahramanları ortaktır.
- ✓ Dil, oldukça sadedir.
- ✓ Hikâyelerde en önemli meziyet kahramanlıktır.
- ✓ Dede Korkut'un kimliği hakkında kesin bilgi yoktur.
- ✓ Dede Korkut simgesi, hikâyelerin değişmeyen motifidir. Oğuz boylarının başı derde girdiğinde veya sevinçli bir durum olduğunda **Dede Korkut'a** danışılır.
- ✓ Hikâyelerin sonunda Dede Korkut gelip (boy boylar, soy soylar)dua eder.
- ✓ Dede korkut Hikâyelerini ilk kez, **Kilisli Rifat Bilge**, Dresden yazmasının bir kopyasına dayanarak **1916'da** hikâyeleri bilim dünyasına tanıtmıştır.
- ✓ Eserin yazma nüshaları **Dresten ve Vatikan** kütüphanelerindedir.
- ✓ Olağanüstü olaylarla gerçeğe uygun olaylar iç içedir.

Dede Korkut Hikâyeleri'nin İsimleri

1. Dirse Han Oğlu Boğaç Han
2. Salur Kazan'ın Evi Yağmalanması
3. Kam Büre Bey Oğlu Bamsı Beyrek
4. Kazan Bey Oğlu Uruz'un Tutsak Olması
5. Duha Koca Oğlu Deli Dumrul
6. Kanlı Koca Oğlu Kanturalı
7. Kazılık Koca Oğlu Yegenek
8. Basat'ın Tepegöz'ü Öldürmesi
9. Begin Oğlu Emren
10. Uşun Koca Oğlu Segrek
11. Salur Kazan'ın Tutsak Olup Oğlu Uruz'un Çıkarması
12. İç Oğuz'a Taş Oğuz Asi Olup Beyrek Öldüğü

HALK HİKAYELERİ

- Âşıklar tarafından saz eşliğinde anlatılan manzum ve mensur bölümlerden oluşan anonim ürünlerdir.
- Hikâyelerde konu çoğunlukla aşktır. Bunun yanı sıra İslamiyet'i yayma düşüncesi ile yapılan savaş ve mücadelenin anlatıldığı kahramanlık konulu hikâyeler de vardır.
- Aşk, sevgi, kahramanlık konuları işlenir.
- Dil sade, anlatım açıktır.
- Hikâyeler anonimdir. Aynı hikâyenin birden çok varyantı bulunur.
- Halk hikâyelerinde kahramanın en büyük yardımcısı Hz. Hızır ve kahramanın atıdır.
- Hikâyelerde nazım ve nesir yazı karışıktır.
- Hikâye anlatıcısı olan ozan, halk âşıkları; duygunun en yoğun olduğu bölümlerde şiir, türkü okur.
- Dinin etkisi ile anlatılarda sihir ve büyü'nün yerini keramet ve mucizeler alır.
- Olağanüstü özellikler azalmıştır.
- Halk Hikâyeleri 16.yüzyılda edebiyatımızda görülmeye başlanmıştır. Destanın yerini almıştır.
- Kişiler ve olaylar gerçeğe yakındır, olağanüstülükler sınırlıdır.
- İslamiyet Öncesi Türk Edebiyatı'nda destanın, Divan edebiyatında mesnevinin, günümüzdeki roman ve hikayenin karşılığıdır.
- Halk hikâyeleri âşık adı verilen hikaye anlatıcıları veya meddahlar tarafından kahvehanelerde, köy odalarında, düğünlerde saz çalınarak, taklitler yapılarak anlatılır.

Kahramanlar genellikle dört şekilde âşık olur:

- a. Bade içerek
- b. Resme bakarak âşık olma
- c. İlk görüşte âşık olma
- d. Aynı evde büyüyen kahramanlar kardeş olmadıklarını öğrenince.

Hikâyede, asıl kahramanların dışında:

- Kahramanların yakın çevresi (anne, baba vs.)
- İdareciler (padişah, vezir, bey vs.)
- Yardımcı tipler (aksakallı ihtiyar, bezirganlar vs.)
- Ara bozucu tipler (kocakarı, kara vezir, üvey anne)
- İnsan olmayan tipler (at vs.) vardır.

Halk Hikâyelerinin Bölümleri

- 1. Fasil:** Anlatıcının hikâyeye geçmeden önce dinleyiciyi anlatılacak olaylara hazırlamak için birtakım şiirler, türküler okuduğu, tekerlemeler söylediği bölümdür.
- 2. Döşeme:** Hikâyede olay anlatımına geçmeden önce anlatıcı kişi ve olay mekânlarını tanıtır. Hikâye zamanından bahseder. Çeşitli rivayetlere değinir.

3. Asıl Konu: Hikâyenin özünü oluşturan olaylar anlatılır. Çoğunlukla asıl kahramanların öncesi ile hikâyeye başlanır. Bir arayış söz konusudur.

4. Sonuç, Dua: Bu bölümde hikâye ya mutlu ya da mutsuz sonla biter. Genellikle halk hikayeleri mutlu sonla biter. Hikâye mutlu bitiyorsa “**duvak Kapama**” denilen bir **muhammes** türkü söylenir. **Efsane:** Hikâyelerin sonunda gerçek hikâyeden bağımsız olaylar anlatılır. Bunlar kavuşmanın öteki dünyada olduğunu anlatmaya yöneliktir. Efsanelerde sevgililerin mezarlarında iki gül biter. Bu güller kutsal günlerde birbirine sarılır veya mezar çevresinde iki kavak ağacı büyür; bu ağaçlara iki kuş konar ve ötüşürler.

Halk Hikâyelerinin Kaynakları

- Türk kaynaklı hikâyeler:** Dede Korkut Hikâyeleri, Kerem ile Aslı, Âşık Garip, Emrah ile Selvihan.
- Arap kaynaklı hikâyeler:** Yûsuf u Züleyhâ, Leyla ile Mecnun.
- Hint-İran kaynaklı hikâyeler:** Ferhat ile Şirin, Kelile ve Dimne.

CENKNAME

Cenknâme, yani gazavatnâme, Türk edebiyatında başta **Hz. Ali** olmak üzere Hz. Muhammed, sahabeler etrafında dönen, genellikle Müslümanlarla Hristiyanlar ve dine inanmayanlar arasında cereyan eden hadiseleri abartılı, mucizevî ve gerçekleşmesi mümkün olmayan olaylarla anlatan edebî bir türdür.

HAZRETİ ALİ CENKNAMELERİ

Hazreti Ali çevresinde teşekkül eden cenknâmeler, 13. yüzyıldan itibaren **Anadolu** sahasında tercüme, telif ve adapte yoluyla işlenmiştir. **Sözlü** gelenekte var olan cenknâmeler, daha sonra yazıya geçirilmiştir.

Cenknâmelerin büyük bir kısmının günümüzde yeniden ele alınıp hikâyelere konu edilmesiyle bu eserler, modern Türk hikâyeciliğine kaynaklık etmeye başlamıştır.

Cenknâmeler, şekil bakımından **nazım**, **nesir** veya **nazım-nesir** karışık olarak kaleme alınmıştır. Hz. Ali, olaylarda sürekli sahnede kalan örnek **cengâver-gazi** tipini temsil etmektedir. **Müslim-gayrimüslim** mücadeleleri fikri üzerine kurulmuş cenknâmelerde Müslim ve gayrimüslim olmak üzere **iki tip** vardır. **Somut veya hayalî** varlıklar cenknâmelerde sürekli sahnededir.

MESNEVİ

- Arapçada “ikişer, ikişerlik” anlamına gelir.
- Kendi aralarında uyaklı beyitlerden oluşur.
- Aruz ölçüsüyle yazılır.
- Divan şiirinin en uzun nazım biçimidir.
- Divan edebiyatında “**roman**”, “**hikaye**” türlerinin işlevini görür.
- Her beyit kendi arasında kafiyelidir.(aa-bb-cc-dd-....)
- Bir şairin 5 mesnevisinden oluşan eserler bütününe “**Hamse**” adı verilir.
- Mesnevilerde asıl konuya doğrudan girilmez.
- Edebiyatımızda mesnevi türünün ünlü isimleri şunlardır: **Fuzûlî, Şeyhî, Nâbî, Şeyh Galip.**

Üç ana bölüm vardır:

- Giriş
- Konunun işlendiği bölüm,
- Bitiş

Giriş bölümü:

- Dibace: Ön söz
- Tevhid: Allah’ın birliğinin anlatıldığı bölüm,
- Münacaat: Allah’a yapılan yalvarış ve yakarışların dile getirildiği bölüm,
- Naat: Hz. Muhammed’in övüldüğü bölüm,
- Miraciye: Hz. Muhammed’in Recep ayının 27.gecesi göğe yükselerek Allah ile görüşmesinin anlatıldığı bölüm,
- Mehdi Çeharı yarı Güzin: Dört halifenin övüldüğü bölüm
- Eserin sunulacağı kişiye övgü
- Eserin yazılış sebebi.

Mesneviler işledikleri konulara göre:

- Mizahi mesneviler
- Savaş ve kahramanlık mesnevileri
- Dini ve tasavvufi mesneviler
- Aşk konulu mesneviler vb.

TÜRK EDEBİYATINDA ÖNEMLİ MESNEVİ ÖRNEKLERİ

Yusuf Has Hacıp-Kutadgu Bilig(İlk Mesnevi)

Şeyyad Hamza-Yusuf u Zeleyha(ilk aşk mesnevisi)

Mevlana-Mesnevi

Yunus Emre-Risaletün Nushiye

Gülşehri-Mantıkut Tayr

Aşık Paşa-Garipname

Hoca Mesud-Seheyl ü Nevbahar

Ahmedi-İskendername, Cemşid u Hurşid

Süleyman Çelebi-Vesiletün-Necat(Mevlid)

Şeyhi-Hüsrev ü Şirin,Harname

Cem Sultan-Cemşid u Hurşid

Hamdullah Hamdi(Hamse sahibi)-Leyla ile Mecnun,Yusuf u Züleyha, Mevlid,Tuhfetül-Uşşak,Kıyafetname

Mesihî-Edirne Şehrengizi(İlk şehrengiz)

Lami-Ferhad u Şirin,Namık u Azra, Şem ü Pervane

Zâti-Şem u Pervane, Ahmed u Mahmud, Edirne Şehrengizi

Fuzûli-Leyla vü Mecnun, Beng ü Bade, Sohbetü'l-Esrar

Taşlıcalı Yahya(Hamse sahibi)-Gencinei Raz,Yusuf u Züleyha

Nevezade Atayi(Hamse sahibi)-Nefhatül Ezhar,Sohbetül Ebkar, Sakiname, Hilyetül Efkâr

Nabî-Hayriyye, Hayrabad

Şeyh Galip-Hüsn ü Aşk

Vehbî-Lutfiye

Keçecizade İzzet Molla-Mihnet Keşan, Gülşeni Aşk

TANZİMAT DÖNEMİ HİKÂYELEERİNİN ÖZELLİKLERİ

- ✓ İlk hikâyelerde **meddah tarzının** etkisi ve tekniği görülür
- ✓ Eserler romantizmin etkisiyle genelde duygusal, acıklı konular üzerine kurulmuştur.
- ✓ Yanlış Batılılaşma (Alafrangalık özentisi) tutsaklık, cariyelik, zorla evlendirilme, kadın-erkek eşitsizliği, ahlaki ve sosyal konular sıklıkla işlenmiştir.
- ✓ Başlangıçta Fransız hikâyecileri örnek alınmıştır.
- ✓ Tanzimat **1. Dönem sanatçıları romantizm** etkisiyle ve toplumu bilinçlendirmek amacıyla edebi eserleri bir araç olarak kullanmışlardır, bu yüzden eserlerin çoğu teknik açıdan kusurludur.
- ✓ Halka seslenen yazarlar nispeten **sade dille**; aydın kişilere seslenen yazarlar ise **ağır bir dille** yazmışlardır.
- ✓ Tanzimat Edebiyatı Birinci Döneminde "**romantizm**", ikinci dönemde ise "**realizm**" ve "**natüralizm**" akımının etkisi görülür.
- ✓ Olayların geçtiği mekânlar çoğunlukla **İstanbul** ve çevresidir.
- ✓ Eserlerde kişiler romantizmin etkisiyle tek yönlü ele alınmıştır. İyiler tamamen iyi, kötüler de tamamen kötüdür.
- ✓ Yer ve çevre tasvirleri çoğu zaman eseri süslemek için yapılmıştır.
- ✓ Hikâyeler gazetelerde bölümler halinde(Tefrika etmek) yayımlanarak okuyucuya ulaştırılmıştır.

AHMET MİTHAT EFENDİ(1844-1912)

- ✓ Sanat toplum için anlayışına bağlı kalmış, bu nedenle Servetifünuncuları eleştirir ve onlar hakkında **Dekadanlar** adlı makalesini yazar.
- ✓ Ahmet Mithat Efendi ansiklopedik bir yazardır.
- ✓ Her konuda her türlü yazıları yazar. Eserlerinde okuyucularını bilgilendirmeye çalışır.
- ✓ Eserlerinde sade bir dil kullanmıştır. Halka okuma zevkini aşılamaaya çalışır.

- ✓ Çok yazmasından dolayı "**Yazı Makinası**" diye adlandırılır. Amacı ebedilik değil halkı aydınlatmaktır.
- ✓ Halkı aydınlatmaya çalıştığı için **Hacei Evvel (İlk öğretmen)**olarak bilinir.
- ✓ Yer yer romanların akışını keser ve uzun bilgiler verir.
- ✓ Romanları teknik açıdan zayıftır.
- ✓ Onun **36'sı** roman, yaklaşık **200** eseri vardır.
- ✓ Küçük hikayelerden oluşan **Letaifi Rivayat** adlı eseri 28 hikayeden ve 25 ciltten oluşur. Türk edebiyatında ilk hikaye kitabıdır.

Romanları: Hasan Mellah, Hüseyin Fellah, Felatun Bey'le Rakım Efendi, Yeniçeriler, Henüz On Yedi Yaşında, Küssadan Hisse...

SAMİPAŞAZADE SEZÂİ (1860-1936)

- Batı tarzında yazmış olduğu hikayeleri ile tanınır.
- Sanat için sanat anlayışını benimsemiştir.
- Roman ve hikayelerinde çevreyi tanıtır.
- Kişilerin ruh tasvirlerini yapmak suretiyle gözleme önem verdiğini gösterir.
- Konuşma bölümlerinde dili oldukça sade ve doğaldır.
- **Sergüzeşt** adlı romanıyla tanınmaktadır. Esir ticaretinin sosyal hayattaki yeri realist bir biçimde anlatılmıştır. Eserde Dilber(cariye)isimli bir kızın esir edilmesi, çileli hayat macerası ve Nil nehrine atlayarak intihar etmesi anlatılır.

Yiğeni **İclal**'in ölümü üzerine **İclal** adlı mersiyesini yazar ve bu mersiye düz yazı şeklindedir.

Şir isimli bir tiyatro eseri vardır.

Küçük Şeyler ise Alphonse Dudet etkisiyle yazdığı,edebiyatımızın ilk gerçekçi küçük hikayelerini toplamıştır.Edebiyatımıza kısa hikaye türünü sokan kişidir.(Batılı anlamda ilk hikaye örneğidir.)

Rumuzul Edep adlı eserinde makale,sohbet ve bazı hikayelerini toplamıştır.

MİLLİ EDEBİYAT DÖNEMİ HİKÂYE ÖZELLİKLERİ (1911-1923)

- Tanzimatta başlayan Servetifünunda olgunlaşan hikâye, Millî Edebiyat Döneminde dilde **sadeleşme** hareketleriyle bir hayli gelişmiştir.
- Millî Edebiyat Dönemi hikâye yazarları, her şeyden önce İstanbul'un dışına çıkarak yani Anadolu'ya giderek **Anadolu insanı** konu edinmişlerdir.
- Bu dönem hikâyecileri eserlerinde yurt sorunlarını gözleme dayalı olarak anlatmıştır.
- **"Sanat toplum içindir."** anlayışıyla eserler verilmiştir.
- Yazarlar, genellikle kendi yaşadıkları zamanı hikâyelerinde kullanmışlardır.
- Bu dönem eserleri özellikle, Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı zamanlarında geçmektedir. Millî şuur ve Osmanlı Dönemi'nin güçlü olduğu dönemleri anlatan hikâyeler de vardır.
- Bu dönemde en çok işlenen konular; yurtseverlik, cehalet, halkın çektiği acılar, çağdaşlaşma ve geri kalmışlık gibi temalardır.
- Hikâyenin teknik bakımdan geliştiği bu dönemde sade ve anlaşılır bir dil kullanılmıştır.
- Bu dönemin hikâyelerinde kişi kadrosu zenginleşmiş, toplumun her kesiminden insan hikâyelerde işlenmiştir.
- Kahramanlar, hem ruhsal hem de fiziksel betimlemeleriyle yaşadıkları çevre içerisinde işlenmiştir
- Millî Edebiyat Dönemi'nin Ömer Seyfettin'den başka önde gelen hikâyecileri; Refik Halit Karay, Halide Edip Adivar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Aka Gündüz, Reşat Nuri Güntekin'dir.

ÖMER SEYFETTİN

- ❖ 1911 yılında **"Genç Kalemler"** dergisinde yayınlanan **"Yeni Lisan"** makalesini yayımlayarak edebiyat âlemine atıldı.
- ❖ Türk edebiyatının en önemli hikâyecisidir.
- ❖ Yeni Lisan adlı makalesi Milli Edebiyat kanunlarının ilanı sayılır.
- ❖ Sade dil akımının öncüsüdür. Bu noktada "edebiyatsız edebiyatı" savunmuştur.
- ❖ Anadolu insanının hayat şartlarını hikâyelerini yansıtmıştır.
- ❖ Dilde, fikirde, milliyetçilik fikrini yerleştirmiştir.
- ❖ Maupassant(Olay) tarzı realist hikayenin Türk edebiyatındaki en önemli temsilcisidir.
- ❖ Hikayelerde şahısların ruh tahlilleri yerine, olaylar arasında bağ kurmaya çalışır.
- ❖ Konu olarak çocukluk anıları, tarihi olaylar ve Türklere Balkanlarda uygulanan zulümler ağır basar.

- ❖ Hikâyelerinde **"milli bilinci"** uyandırma ve güçlendirme amacı taşımıştır.
- ❖ **Mizahtan** da yararlanarak toplumdaki aksayan yönleri eleştirmiştir; bu bakımdan hikâyeleri **toplumsal hiciv** karakteri taşır.
- ❖ Hikâyelerinde menkıbe, efsane, destan, halk fıkraları ve tarihten yararlanmıştır.
- ❖ Konuşma dilini yazı diline uygulamayı amaçlamıştır.
- ❖ Hikâyeleri **teknik açıdan zayıftır**
- ❖ Hikayeleri beklenmedik bir biçimde biter.
- ❖ Şiirleri de vardır ama hikayeleriyle tanınır.

Ünlü Hikaye Kitapları: *Başını Vermeyen Şehit, Pembe İncili Kaftan, Kütük, Bomba, Kaşağı, Teke Tek, Falaka, Kızıl Elma Neresi, Beyaz Lale, Gizli Mabet, Yüksek Ökçeler, Yalnız Efe, Bahar ve Kelebekler* (Bu hikayede bir genç kızın eskiyi savunan ninesiyile çatışması vardır.)

Roman: *Eshabı Kehfimiz, Efruz Bey* (Batı hayranı birisi)

REFİK HALİT KARAY (1888-1965)

- ❖ Fecriati Edebiyatı'ndan Milli Edebiyat'a geçen yazarlardan birisidir.
- ❖ İlk olarak **"Kirpi"** takma adıyla yazdığı hiciv türündeki yazılarıyla tanınır ve bu yazılarından dolayı Anadolu'nun çeşitli yerlerine sürülür. Bu sürgününde **Memleket Hikayeleri** adlı eseri yazar.
- ❖ Ankara hükümeti aleyhine yazdığı yazılar nedeniyle yurt dışına Hatay'a sürülür. Bu sürgünde de **"Gurbet Hikayeleri"**ni yazar.
- ❖ Eserlerini konuşma diliyle yazmıştır.
- ❖ Gözlem ve hiciv yeteneği güçlüdür.

Eserleri:

Hikaye: *Anadolu Hikayeleri, Memleket Hikâyeleri,*

Roman: *İstanbul'un İçyüzü, Yezidin Kızı, Nilgün, Çete, Sürgün, Kadınlar Tekkesi, Karlı Dağdaki Ateş,*

Hiciv: *Guguklu Saat, Kirpinin Dedikleri*

FİİLİMSİLER

Fiilimsi: Fiil kök ve gövdelerinden türeyip isim, sıfat, zarf gibi görevlerde kullanılan sözcüklere fiilimsi denir.

- *Fiil anlamlı isim soylu sözcüklerdir.*
- *Fiilimsiler aldıkları eklerle fiil olmaktan çıkar ancak fiil özelliklerini korurlar.*
- *Kip ve kişi eklerini alarak çekimli eylem olamazlar ancak olumsuzluk eki alabilirler.*
- *Fiilimsiler; isim-fiil, sıfat-fiil (ortaç), zarf-fiil (ulaç) olmak üzere üçe ayrılır.*

1. İsim-Fiil (Ad-eylem)

Fiillerin **"-me (-ma), -mek (-mak), -iş (-ış, -uş, -üş)"** ekleriyle türetilip isim görevinde kullanılmasıdır.

- Haftanın ilk günü okula **gitmekten** hoşlanmazdı.

Bu cümlede eylem (git-), "-mek" ekini alarak eylemsi olmuştur. Çünkü bu sözcüğe, eylem olumsuzluk ekini getirebildiğimiz gibi, sözcüğün, ad çekim eki olan "-den hal eki"ni aldığı görüyoruz.

- Çocuk **yatmamak** için türlü bahaneler öne sürüyordu.
- Yol kenarları, parklar **çiçeklenmeye** başladı.
- Üç gündün beri **aramamasına** üzüldüm.
- Öğretmenimizin şiiir **okuyuşunu** çok beğeniyorum.
- Söz verdiği halde **gelmeşiine** kızdım.

◆ **Ad-eylemler, kalıplaşarak sıfat görevinde kullanılabilir.**

- Babam **süzme** yoğurdu çok sever.
- İki yakayı **asma** köprüyle birbirine bağlayacaklar.

Bu cümlelerde, isim-fiil ekini alan "süzme, asma" sözcükleri, "yoğurt, köprü" adlarını niteleyerek sıfat görevinde kullanılmıştır.

◆ **Eylem olumsuzluk eki "-ma, -me" adeylem eki "-ma, -me" ile şekilce benzerlik gösterir. Cümlelerin anlamından bunu fark edebiliriz.**

- Bu okula **gitme** konusunda karar sizin.
- Eğer hastaysan, yarın okula **gitme**, dedi.

Birinci cümlede "gitme" sözcüğü, ad eylem ekini alarak eylemsi olmuştur, ikinci cümlede, "gitme" sözcüğü, emir kipinin 2. tekil kişisi ile çekimlenmiş, olumsuzluk ekini (-me) almış bir eylemdir.

◆ **Bazı eylemler, ad eylem eklerini alıp kalıplaşarak bir varlığa ad olur. Bu sözcükler artık eylemsi değildir.**

- Şu **kazmayı** küreklerin yanına koyun.
- Burayı **kazmayı** sakın unutmayın.

Aşağıdaki cümlelerde, adeylem ekini aldığı halde bir varlığa ad olarak eylemsi özelliğini kaybeden sözcükler kıyoy renk olarak yazılmıştır.

- Ahmet dünkü YGS **denemesine** girmemiş.
- Gerekli bilgileri **danışmadan** alabilirsiniz.
- **Dondurma**, en çok, yaz aylarında tüketilir.

2. Sıfat-Fiil (Ortaç)

Eylemlerin **-an(-en), -ası(-esi), -mez(-maz), -ar(-er, -r), -dik(-dik, -tik, -tık), -ecek(-acak), -miş(-miş)** ekleriyle türetilip sıfat görevinde kullanılmasıdır.

- Harman yerinde, **sararmış** otlar bir köşeye yığılmıştı.
- **Kırılan** camı değiştirmek için camcı çağırdık.
- Burası gerçekten **görüleli** bir yermiş.
- Kervanımız **geçilmez** çölleri geçti.
- Küçük kasabalarda hep **bildik** sorunlarla karşılaştık.
- Bize, evde, **yapacak** bir iş bırakmamıştı.

◆ **Sıfat-fiiller, öteki sıfatlar gibi adlaşabilir.**

- Soruyu **bilenler** ödüllendirildi.
- **Tanıdıkları** onu artık aramıyordu.
- Çocuk **gördüklerini** annesine anlattı.

◆ **Sıfat-fiiller, "-dik" ve "-acak" ekiyle birlikte tamlanan (iyelik) eki alabilir.**

- **Gideceğim** günü size haber veririm.
- Sanatçı, **yazdığı** mektupları kitap haline getirmiş.
- **İsteddiğiniz** kitapları adresinize yollayacağız.

◆ **Sıfat-fiiller bazen sıfat görevinde kullanılmayabilir.**

- Bu konuyu daha önce **öğrendiğimi** söylemedim.
- Onun beni **kırmayacağını** sanıyorum.
- Bu görevi çok **istediğinizi** biliyorum.
- Yakında **geleceğimi** ona haber verin.

◆ **Sıfat-fiil eklerini alan bazı sözcükler kalıcı isim olur.**

- **Geçmişini** bilmeyen **geleceğine** yön veremez.
- Yoksullara **yakacak** yardımı yapıldı.
- Ünlü **yazarla** okurlar arasında sıkı ilişki olmalı.
- Evimizin **giderlerini** düzene sokmalıyız.
- Bu su, nisan ayında **çağlayan** haline gelirdi.
- Sabahları **dolmuşa** yetişmek için koşturuyordu.

3. Zarf-Fiil (Bağ-Fiil, Ulaç)

Eylemlerin **-ip, (-ip, -up, -üp), -erek (-arak), -meden (-madan), -meksizin (-maksızın), -dikçe (-dikça, -tıkça), -ince (-ınca), -eli (-alı), -ken, -a (...-a ...-a), ...-r ...-mez (...-r ...-maz), -esiye (-asıya), -casına (-cesine)** ekleriyle türetilip zarf görevinde kullanılmasıdır. Cümleleri zaman veya durum yönüyle tamamlar.

- Kasadaki domatesleri, **seçerek** aldı.(durum)
- Çocuklar **güle oynaya** evlerine gittiler. (durum)
- Dersten onu beş **geçe** çıktılar. (zaman)
- Zaman yel **olup** akıyor, kuş olup uçuyor. (durum)
- Çiftliğe doğru **istemeyerek** yürüdü. (durum)
- Sorulara **düşünmeden** cevap verdi. (durum)
- Yine farkına **varmaksızın** senli benli olduk. (durum)
- Çocuğun yüzüne **baktıkça** onu hatırlıyordu. (zaman)
- Akşam **olunca** komşular bahçede toplanırdı. (zaman)
- Okulunu **bitireli** bir yıl bile olmamıştı. (zaman)
- Ders **çalışırken** odada kimseyi istemezdi. (zaman)
- Sofraya **oturur oturmaz** bir bardak su istedi. (zaman)
- Toprak yağmuru **doyasıya** içmişti sanki. (durum)
- Yağmur bardaktan **boşanırcasına** yağıyordu. (durum)

◆ **Zarf fiil eklerinden "-ken" ad soylu sözcüklere de eklenebilir. Bu durumda, eklendiği sözcüğe**

zarf görevi kazandırır ama onu eylemsi yapmaz.

- Yağmur **yağarken** evden dışarı çıktım.
- Konuya **başlarken** bazı kaynak kitaplar tavsiye etti.
- Dün **evdeyken** kapının zili çaliverdi.
- Babam **öğrenciyken** burada kimsecikler yokmuş.

◆ **Bazı sözcükler bağ-fiil eki almış görünse de bağ-fiil olmayabilir.**

- Ona **danışmadan** bu konuda karar verme.
- Başvuru için **danışmadan** belge alabilirsiniz.(ad)
- Annemin yaptığı **sarmadan** iki tane aldım. (ad)
- İnşaattaki tahta **kalıp** bugün sökülecek. (ad)

ÜNİTE: 3 ŞİİR / 6 HAFTA

İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK EDEBİYATI

İslamiyet Öncesi Türk Edebiyatı, tarihin karanlık devirlerinden İslamiyet'in kabul edildiği 11. Yüzyıla kadar sürer. Yabancı etkilerden uzak olan İslamiyet Öncesi Türk Edebiyatında göçebe kültürün izleri belirgin bir şekilde görülür. Bu dönemde toplumsal yaşam ve inanç edebiyata da yansımıştır. İslamiyet Öncesi Türk Edebiyatı Şamanizm, Maniheizm ve Budizm gibi dinlerin etkisiyle ortaya çıkmıştır. İslamiyet Öncesi Türk Edebiyatı'nda yazılı eser sayısı çok az olup eserler genellikle sözlü bir niteliğe sahiptir.

Dönemin Özellikleri

- Tamamen yerli ve milli bir karakter taşıyan bu dönem edebiyatının ürünleri anonim özellikler taşır.
- Eserlerin dili öz Türkçe olup dilde yabancı sözcüklere rastlanılmaz.
- Ölüm, doğa sevgisi, kahramanlık, aşk ve savaş gibi konular sıkça işlenmiştir.
- İslamiyet Öncesi Türk Edebiyatında edebi tür olarak şiir ön plandadır. Şaman, baksı, ozan ve kam olarak adlandırılan dini liderler ilk şiir örneklerini vermişlerdir.
- Bu dönem şiirlerinde hece ölçüsü ve dördlük nazım birimi kullanılmıştır.
- Şiirlerde daha çok yarım ayak tercih edilmiştir.
- Şiirler, **yuğ** olarak adlandırılan yas törenleri, **sığır** adı verilen av törenleri ve **şölen** ismi verilen toplu ziyafetlerde söylenmiştir.
- Bu dönem Türk edebiyatı sözlü edebiyat ve yazılı edebiyat olmak üzere iki bölümde incelenir.
- Sözlü Dönem Edebiyatı'nda sav, sagu, koşuk ve destan başlıca ürünleri oluşturur.
- Yazılı Dönem Türk Edebiyatı'nda ise **Göktürk Yazıtları**(Orhun Abideleri) ve **Uygur Metinleri** en önemli ürünlerdir.

1.Sözlü Edebiyat

Türklerin yazı ile tanışmadıkları dönemlerde oluşturulan ve çeşitli dini törenlerde ortaya çıkan edebiyattır. 8.yüzyıla kadar devam eder.

Koşuk, sav, sagu ve destanlar dönemin başlıca ürünleridir.

Sözlü Edebiyat döneminde destanlar ön plandadır. Bu sebeple bu dönem "**Destan Dönemi**" olarak da bilinir.

Anlatım sözlüdür.

Ürünler anonimdir.

Sözlü Edebiyat'ta en yaygın tür olarak şiir ön plana çıkar.

Bu dönemde ürünler "ozan, oyun, kam, baksı, şaman" olarak adlandırılan şairler tarafından oluşturulmuştur. Bunlar; yuğ (yas törenlerinde) sığır (av törenlerinde) ve şölen(ziyafet törenleri)adı verilen törenlerde **kopuz** eşliğinde söylenmişlerdir.

Sözlü Edebiyat döneminde aşk, kahramanlık, doğa, at sevgisi, cesaret ve ölüm konuları en çok işlenen konular olur.

Sanatçılar, şiirlerini "**kopuz**" denen saz eşliğinde söylemişlerdir.

Şiirlerde hece ölçüsü kullanılmıştır. Hece ölçüsünün de daha çok 7'li, 8'li ve 11'li kalıpları tercih edilmiştir.

Nazım birimi dördlüktür.

Sözlü Edebiyat döneminde en çok yarım ayak kullanılmıştır.

Bol bol rediflere rastlanılan bu edebiyatta ayak düzeni koşma ayak düzeni (abab/cccb...) şeklindedir.

Sözlü Edebiyat dönemi eserleri yabancı etkilerden oldukça uzak oldukları için eserlerin dili öz Türkçedir.

Çin kaynakları ve Kaşgarlı Mahmut'un **Divanü Lügatit Türk** adlı eseri sözlü edebiyat ürünlerimiz için önemli kaynaklardır. Kaşgarlı Mahmut, **Divanü Lügatit Türk** adlı eserinde ilk kez bu dönem ürünlerini derlemiş ve yazıya geçirmiştir.

Sözlü Edebiyat Dönemi'nin Ürünleri

a.Koşuk: Sığır ve şölen adı verilen törenlerde söylenen lirik şiirlerdir. Kopuz eşliğinde söylenen koşuklarda doğa, aşk, savaş ve yiğitlik başlıca konuları oluşturur. Koşuklar, dördlük nazım birimi ve hece ölçüsüyle oluşturulur. Halk edebiyatında "**koşma**" Divan edebiyatında ise konusu yönüyle "**gazele**" benzer.

Koşuk Örneği

Orijinal metin	Günümüz Türkçesiyle
Öpkem kelip ogradım Arslanlayu kökredim Alplar başın togradım Emdi meni kim tutar	Öfkelenip dışarı çıktım Aslan gibi kökredim Yiğitler başını doğradım Şimdi beni kim tutabilir.

b.Sagu: Kişilerin ölümünden duyulan acının işlendiği şiirlere **sagu** denir. Ölen kişinin dürüstlüğü, iyilikleri, yaptığı işler, ölümünden doğan acının fazileti ve

mertliklerinin anlatıldığı sagular Halk edebiyatında "ağıt", Divan edebiyatında "mersiye" adını alır. Sagular, "yuğ" adı verilen cenaze törenlerinde söylenirdi. Türk edebiyatında en eski sagu örneği "Alp Er Tunga" sagusudur. Alp Er Tunga sagusu **Kaşgarlı Mahmut** tarafından halk ağzından derlenmiştir.

Sagu Örneği

Orijinal metin	Günümüz Türkçesiyle
Alp Er Tonga öldi mü İsiz ajun kaldı mu Ödlek öçin aldı mu Emdi yürek yırtılır ...	Alp Er Tunga öldü mü Kötü dünya kaldı mı Felek öcünü aldı mı Şimdi yürek yırtılır. ...
Ulşıp eren börleyü Yırtıp yaka urlayü Sıkırip üni yurlayü Sıgtap közi örtülür ...	Erler kurt gibi uludular Bağrışıp yakalarını yırttılar İsliklaşmış sesle ağıt yaktılar Göz yaşlarla örtülür

c.Sav: Az sözle çok şey anlatan anlam yoğunluğu taşıyan özlü sözlere sav denir. Savlar, İslamiyet Öncesi Türk toplumunun geleneklerini ve hayata bakış açısını ortaya koyar. Bugünkü atasözünün karşılığı olarak kabul edilir.

Örnek:

- *Aç ne yimes, tok ne times.* (Aç ne yemez, tok ne demez.)
- *Ağılda oğlak toğsa arıkta otı öner.* (Ağılda oğlak doğsa ırmakta otu biter.)
- *Arpasız at aşumas.* (Arpasız at koşamaz.)
- *Alın arslan tutar, küçin sıçgan tutmas.* (Hile ile aslan tutulur, güç ile sıçan tutulmaz.)

2.Yazılı Dönem

Türklerin yazıyı kullanmaya başlamalarıyla oluşan bir dönme olan Yazılı Dönem İslamiyet'in kabulünden önceki 8. Yüzyılda başlayıp 10. Yüzyılın ikinci yarısına kadar devam eder. 5.ve 6.Yüzyılda yazıldığı düşünülen "Yenisey Yazıtları" tahrip olup okunamadıkları için bunlar ilk yazılı metinler olarak kabul edilmez. Bu nedenle Türk edebiyatında Yazılı Dönem 8.Yüzyılda yazılan "Göktürk Yazıtları"(Orhun Kitabeleri) ile başlar.

Yazılı Dönem'inin başlıca özellikleri şunlardır:

- Bu dönem yazılı eserlerinde dönemin kültürel unsurlarına rastlanılır.
- Yazılı Dönem ürünleri Göktürk Yazıtları'ndan ve Uygur Metinleri'nden oluşur.

- Yazılı dönemde dini konularda da din dışı konularda da eserler verilmiştir.
- Nazım birimi dördlüktür.
- Ölçü, hece ölçüsüdür.

A)Göktürk Yazıtları (Orhun Abideleri)

- ✓ MS 720-735 yıllarına ait olan **Göktürk Yazıtları (Orhun Abideleri)** Türk dili ve tarihinin bilinen edebi özelliği olan ilk ve en eski belgeleridir. "Ebedi, sonsuz taş" anlamına gelen "**Bengü Taşlar**" olarak da adlandırılır. Taşlar üzerine yazılarak bırakılmış eserlerdir. Göktürklerin ünlü hükümdarı Bilge Kağan döneminden kalma bu taşlar Kültigin, Bilge Kağan ve Vezir Tonyukuk adına dikilmişlerdir. Hitabelerde Göktürklerin bağımsızlıkları için Çinlilerle yaptıkları savaşlar, savaşların sonunda devleti yeniden nasıl kurdukları anlatılır. Türk milletine seslenilerek birlik beraberlik içinde yaşamalarının öğütlenir.
- ✓ Göktürk Yazıtları, Türkçenin bilinen en eski kaynağı ve ilk yazılı belgeleridir.
- ✓ Abideler, Türk tarihi, Türk toplumunun yaşam biçimi ile ilgili bilgiler içerir.
- ✓ Göktürk Yazıtları'ndaki metinler yukarıdan aşağıya doğru yazılmış satırlar da sağdan sola doğru dizilmiştir.
- ✓ Göktürk Alfabesi ile yazılmıştır. Göktürk Alfabesi, 38 harflidir. 25 sessiz, 4 sesli 9 da birleşik sestem oluşmuştur.
- ✓ Sözcükleri ayırmada çoğunlukla iki nokta kullanılmıştır.
- ✓ Göktürk Yazıtları, yabancı etkilerden uzak arı bir Türkçe ile yazılmıştır.
- ✓ Anıtlarda; aliterasyonlar, benzetmeler, atasözleri ve deyimler gibi dikkat çekici edebi bir dil kullanılmıştır.
- ✓ Taşların bir tarafı Çince, üç tarafı da Göktürk alfabesiyle yazılmıştır.
- ✓ Göktürk Yazıtları, Türk isminin geçtiği ilk Türkçe metin olma özelliği taşır.
- ✓ Söylev ve anı türlerinin edebiyatımızdaki ilk örnekleri olmaları bakımından büyük önem taşır.
- ✓ Göktürk Yazıtları, düzyazı şeklinde şiirsel bir anlatımla oluşturulmuşlardır.
- ✓ Anıtlarda hem din hem de din dışı konular işlenmiştir.
- ✓ Göktürk Yazıtları, II. Göktürk devleti döneminde dikilmişse de yazıtlarda I. Göktürk devletinin tarihi anlatılır. Doğu Göktürklerin tarihine ışık tutar.
- ✓ Kitabelerin yazarı Yolluğ Tigin ve Vezir Tonyukuk'tur.
- ✓ 1893 yılında Danimarkalı W.Thomsen anıtlardaki yazıyı okuyarak anıtları, bilim dünyasına tanıtmıştır.
- ✓ Göktürk Yazıtları, günümüzde Moğolistan sınırları içerisinde yer alır.

Üç dikili taştan oluşur.

1.Tonyukuk Anıtı (MS 720): 720'de yazılıp dikilen ilk anıttır. Yazarı Bilge Tonyukuk'tur. Tarih ve anı özellikleri taşıyan Tonyukuk Anıtı'nda oldukça sade bir dil kullanılmıştır.

2.Kültigin Anıtı (MS 732): Yazarı Yollug Tigin'dir. Söylev özellikleri taşır. Kültigin Anıtı'nda bizzat Bilge Kağan'ın ağzından, o devrin tarihi, Kültigin'in kahramanlıkları, ölümü ve yas töreni anlatılır.

3.Bilge Kağan Anıtı (MS 735): Bilge Kağan öldükten sonra onun adına dikilmiştir. Yazarı Yolluğ Tigin'dir. Kültigin Anıtı ile hemen hemen aynı içerik ve türe sahiptir.

B)Uygur Metinleri

- Uygur dönemi metinleri genellikle yeni dinleri olan Manihaizm ve Budizm konulu metinlerinden oluşur. Bu dönem eserleri genellikle tercüme eserlerdir.
- Uygur metinlerinde Göktürk(Irk Bitig) ve Uygur alfabesiyle oluşturulmuştur.
- Kısa metinlerdir. Bu metinlerin genellikle 5-10 arası satırdan oluştuğu görülmektedir.
- Her edebi metin gibi Uygur metinlerinin de döneminin zihniyetini yansıttığını söyleyebiliriz.

Uygur Dönemi'ndeki Önemli Metinler Şunlardır.

- Altun Yaruk (Altın Işık):** Bir Uygur yazar tarafından Çince'den Türkçeye çevrilmiş olan Altun Yaruk Budizm dinini anlatan kutsal bir kitaptır. Budizm'in inanç felsefesinden ve kurallarından bahseder. 10. yüzyılda yazıldığı düşünülmektedir. Eser içerisinde birçok hikaye yer almaktadır.
- Sekiz Yükme (Sekiz Yığın):** Yine Çince'den Türkçeye çevrilmiş olan eser, Budizm felsefesini içeren bir kitaptır. Zengin ve içten bir söz varlığıyla o dönemde de dikkat çeken bir eser olmuştur.
- Kalyanamkara ve Papamkara Hikayesi:** Budizm dinini esas alan bir hikaye kitabıdır. İki kardeş arasında yaşananlar Budizm'in felsefesine göre anlatılır. Aslında Sanskritçe yazılan bu kitap 10. yüzyılda Uygurcaya tercüme edilmiştir.
- Irk Bitig (Fal Kitabı):** 104 sayfa olan bu fal kitabıdır. Irk Bitig'in 930 yılında yazıldığı tahmin edilmektedir. Eser toplamda 65 paragraftan oluşmaktadır. **Göktürk(Runik)**alfabesiyle yazılmıştır.

Bu eserlerin dışında bilinen ilk Türk şairi olarak kabul edilen **Aprınçur Tigin**'in aşk ve din temalı şiirleri

de bulunmaktadır. Bunların içinde Mani dini için yazılmış ilahiye benzer şiirler önemli yer tutmaktadır. Aprınçur Tigin bu şiirlerini hece ölçüsüyle dörtlükler halinde yazmıştır.

İSLAMİ DÖNEM TÜRK EDEBİYATI

- Türkler 10.yüzyılın ilk yarısından itibaren İslamiyet'i kabul etmeye başlar.
- İslam dinine giren Türklerin sosyal, kültürel ve ekonomik hayatlarında önemli değişiklikler olmuştur.
- Bu dönemle birlikte yazılı ürünler de çoğalmaya başlamıştır.
- 11. ve 13. yy. de Türk toplumu içinde Arapça ve Farsçayı bilen yeni bir aydın zümre doğmuştur.
- Sanatçılar, öğrendikleri Arapça ve Farsçanın yanında bu dillerde meydana getirilmiş edebiyatın etkisinde kalmışlardır.
- İlim ve din alanında Arapça; edebiyat alanında Farsça ağırlık kazanmıştır.
- Hece ölçüsünün yerini aruz ölçüsü almaya başladı.
- Eski Türk nazım biçimleri yanında mesnevi ve gazel gibi yeni nazım biçimleri kullanıldı.
- Oluşturulan eserler öğüt verici niteliktedir.
- Eserlerinde genellikle, dini ve tasavvufi konulara yer verilmiştir.

İslami Dönemin İlk Eserleri (Geçiş Dönemi eserleri)

1.)Kutadgu Bilig

- ✓ 11.yy. da(1069-1070) Yusuf Has Hacip tarafından yazılmıştır.
- ✓ Dönemin hükümdarı Tabgaç Buğra Han'a sunulmuştur.
- ✓ "Mutluluk veren bilgi" anlamına gelir.
- ✓ Konusu, toplum hayatındaki bozuklukları düzelterek,insanı mutlu edecek yolları bulmak; bu yolları hükümdara öğütler halinde göstermektir.
- ✓ Ahlak, dinin önemi, devlet dairesi gibi konulara da değinen didaktik bir eserdir.
- ✓ Mesnevi şeklinde yazılmıştır.(İlk mesnevi örneği)
- ✓ 6645 beyit ve 173 tane de dörtlükten oluşur.
- ✓ Aruz ölçüsünün 3 (fe'ilün),1 fe'ül kalıbı kullanılmıştır.
- ✓ Eserde hem aruz hem hece ölçüsü; hem dörtlük hem de beyit nazım birimi kullanmıştır.(Bu özelliklerin geçiş dönemi eseri olduğunu gösterir.)
- ✓ İlk siyasetnamedir.
- ✓ 3 nüshası vardır. Mısır, Viyana, Fergana
- ✓ Aruz ölçüsüyle yazılan, Türk edebiyatının ilk eseridir.

Dört sembolik kişiye yer verilmiştir.(Alegorik bir eserdir.)

Kün Togdı	Hükümdar	Kanun Adalet
Ay Toldı	Vezir	Mutluluk Saadet
Odgurmuş	Derviş, Vezerin kardeşi	Akıbet Hayatın sonu
Ögdülmiş	Vezerin oğlu	Akıl Zeka

Eserin üç nüshası vardır.

Fergana Nüshası	Herat Nüshası	Mısır nüshası
En önemli nüshalardandır. Kimin tarafından bulunduğu bilinmemektedir.	Arap harfleriyle yazılmıştır. Uygur harflerine çevrilmiştir. Fatih S.Mehmet tarafından İstanbul'a getirilmiştir.	Kahire Hidiv Kütüphanesinin müdürü Alman Meritz tarafından 1896'da bulunmuştur.

2.)Divanı Lügatit Türk

- ✓ 11. yüzyılda Kaşgarlı Mahmud tarafından yazılmıştır. Dönemin hükümdarı Ebul Kasım Abdullah'a sunulmuştur.
- ✓ Türkçenin ilk sözlüğü, antolojisi, ansiklopedisi ve dil bilgisi kitabıdır.
- ✓ Araplara Türkçe öğretmek ve Türkçenin zenginliğini göstermek için yazılmıştır.
- ✓ Sözcükleri örnekleyen atasözleri ve şiiirler kullanmıştır. (Bu özelliği, onun, kendinden sonraki Türk yazını için çok önemli bir kaynak olmasını sağlamıştır.)
- ✓ Eserde 7500 Türkçe sözcüğün Arapça açıklaması yapılmıştır. Sözcüklerin anlamı, örnekler verilerek açıklanmıştır.
- ✓ Eser Arapçadır, içinde yer alan örnekler Türkçedir.(Türkçe sözcüklerin Arapça açıklamaları verilmiştir.)
- ✓ Eserde yalnız sözcükler yer almaz; çok sayıda şiir, deyim ve sav da vardır.
- ✓ Yazar sözcükleri açıklarken o sözcüğün ya da sözün kullanıldığı Türk boyları hakkında da bilgiler verir. Yazar, Türkçenin önemini ve eserine niçin bu adı verdiğini açıklar.
- ✓ Eser halk edebiyatı ve halk bilimi (folklor) açısından da önemli bilgiler içerir.
- ✓ Divan'da kullanılan ölçü hece ölçüsü olmasına rağmen, aruz ölçüsüne uyan şiirler de bulunmaktadır. Dörtlükler ve beyitler halinde

yazılmış olan bu manzumeler halk şiirinden farklı olarak az çok İslam etkisi altında oluşturulmuş şiirlerdir.

- ✓ Yazar, eserini oluşturan ürünleri Türk boyları arasında dolaşarak derlemiştir.
- ✓ Türk boylarının yaşadığı bölgeler ve yaşam koşulları hakkında bilgiler vermiştir.
- ✓ Eserin sonunda Türklerin yaşadığı bölgeleri gösteren bir harita yer almaktadır.
- ✓ **Diyarbakırlı Ali Emiri** tarafından bir sahaftan alınmıştır. Divanü Lügatit Türk hakkında ilk çalışma **Kilisli Rifat Bilge** tarafından yapılmıştır. **Besim Atalay** ise eseri Türkçeye çevirmiştir.

3. Atebetül Hakayık

- 12.yy.da **Edip Ahmet Yükneki** tarafından yazılmıştır.
- Ahlaki bir öğüt kitabıdır. Didaktik bir özellik taşır.
- "**Hakikatlerin eşiği**" anlamına gelir.
- Aruz vezniyle yazılmıştır.(Aruz kalıbı Kutadgu Bilig'in kalıbıyla aynıdır.)
- Giriş bölümü gazel biçiminde (aa-ba-ca-...),asıl konuyla ilgili bölümler ve sonuç bölümü ise dörtlük şeklinde mani kafiye şeması(aaxa) ile yazılmıştır.
- Cömertlik, ilim, doğruluk gibi konular işlenmiştir.
- Hakaniye Türkçesiyle yazılmıştır.
- Arapça ve Farsça sözcük sayısı Kutadgu Bilig'e göre daha fazladır.
- Bilimin her şeyden üstün olduğunu savunmuştur.
- Anlatılanlar ayet ve hadislerle dayanır.
- 46 beyit ve 101 dörtlükten oluşmaktadır.
- Eserde hem aruz hem hece ölçüsü; hem dörtlük hem de beyit nazım birimi kullanmıştır.(Bu özellik eserin geçiş dönemi eseri olduğunu gösterir.)

4.Divanı Hikmet

- ✓ 12.yy. da **Hoca Ahmet Yesevi** tarafından yazılmıştır.
- ✓ Şiiirler sade halk diliyle yazılmıştır.
- ✓ Yazılış amacı, halka İslam'ın esaslarını hikmetli bir şekilde öğretmektir.
- ✓ Eserde;
  - Allah'a ulaşmanın yolları,
  - Peygamber sevgisi,
  - Dervişlik üzerine öğütler,
  - Kıyamet gününün yaklaştığı hatırlatılarak dünya hayatından şikayet gibi konular işlenmiştir.
- ✓ Yesevilik tarikatının görüşlerini, ilkelerini yaymaktır.
- ✓ Dörtlüklerle, koşma nazım biçimiyle, 7'li ve 12'li hece ölçüsüyle yazılmıştır.
- ✓ "**Hikmet**" adı verilen dörtlüklerden oluşmuştur.

TÜRK HALK EDEBİYATI

- ❖ Halk edebiyatı, kaynağını halk kültüründen alarak kendine özgü bir biçimde kulaktan kulağa aktararak gelişen sözlü bir edebiyattır. Halk edebiyatının kökü, İslamiyet Öncesi Türk Edebiyatı'na kadar uzanır.
- ❖ Halk edebiyatı, genellikle eğitim görmemiş ya da çok az eğitim görmüş kişilerce varlığını devam ettirmiş ve usta-çırak geleneğiyle kuşaktan kuşağa aktararak günümüze ulaşmıştır.
- ❖ Şiirler, çoğu zaman saz eşliğinde söylenir. Doğaçlama olarak şiir söyleyen âşıklar, şiirleri için bir ön hazırlık yapmazlar. Bu yüzden de şiirlerinde derin bir anlam, kusursuz bir biçim görülmez.
- ❖ Nazım birimi olarak dörtlük kullanılır. Ancak çok az da olsa türkülerde ve ninnilerde üçlü, beşli söyleyişler görülür.
- ❖ Aruzla şiir yazarlar olmakla birlikte kullanılan asıl ölçü hece ölçüsüdür. Hece ölçüsünün en çok yedili, sekizli, on birli kalıpları kullanılmıştır.
- ❖ Şiirler, halk arasında kullanılan konuşma diliyle söylenir. Halka mal olmamış sözcükler kullanılmamıştır.
- ❖ Şiirler hazırlıksız söylendiğinden genellikle yarım kafiye ve redif kullanılmıştır.
- ❖ Şiirler, "saz şairi" ya da "âşık" denen şairlerce,"bağlama" adı verilen bir sazla söylenir.
- ❖ Nazım şekli olarak mani, koşma, varsağı, semai, destan vs. kullanılmıştır.
- ❖ Halk edebiyatı ürünleri yazılı değildir. Müzik eşliğinde sözlü olarak oluşur.
- ❖ Halk edebiyatında düz yazı biçiminde türler olmakla beraber; şiir, daha egemendir.
- ❖ Şiirlerde başlık yoktur, şiirler biçimleriyle adlandırılır.
- ❖ Halk edebiyatı gözleme dayalıdır. Benzetmelerden, gerçek yaşamdan, somut kavramlardan yararlanılarak yapılır.
- ❖ Konu olarak aşk, ölüm, hasret, ayrılık, doğa sevgisi, yiğitlik, zamandan şikâyet işlenmiştir.
- ❖ Halk edebiyatı; **Anonim Halk Edebiyatı, Dini Tasavvufi Halk Edebiyatı ve Aşık Edebiyatı** olmak üzere üçe ayrılır.

1.) ANONİM HALK EDEBİYATI

- Söyleyeni belli olmayan, toplumun ortak malı sayılan ürünlerden oluşan edebiyattır.
- Bütünüyle sözlü bir edebiyattır. Bu nedenle bu edebiyatın ürünleri halk arasında dilden dile aktarılırken değişikliğe uğrar; yayıldığı yörenin özelliklerini taşır.
- Günümüzde daha çok folklor biliminin incelediği bir alandır. Birçok ürün estetik olarak tam bir sanat eseri özelliği taşımamakla birlikte ulusal bir karaktere sahiptir.

- Nazma dayalı başlıca ürünleri: mani, türkü, ağıt, ninni, tekerlemedir.
- Nesre dayalı ürünler: masal, efsane, geleneksel tiyatro ve fıkradır.
- Bilmece, atasözü, deyim, halk hikâyesi, alkış ve kargışlar hem nazım hem nesir özellik gösteren ürünlerdir.
- Köy seyirlik oyunları, kukla, Karagöz, ortaoyunu, meddah ve tuluat, anonim halk edebiyatında başlıca seyirlik oyunlardır.
- Nazım, nesirden daha çok gelişmiştir.
- Nazım birimi dörtlüktür ve hece ölçüsü kullanılmıştır. Ağırlıkla yarım uyak ve rediften yararlanılmıştır.
- Şiirle müzik iç içedir. Anonim şiirler ezgiyle söylendiği gibi gerek aşık edebiyatında gerek tekke edebiyatında şiir-müzik birlikteliği sürdürülmüş, şiirler saz eşliğinde söylenmiştir.

Anonim Halk Edebiyatı Ürünleri

AJMANI

- Anonim Halk şiirinin en küçük ve en sevilen nazım biçimidir.
- Yedi heceli dört dizeden oluşur.
- Uyak düzeni aaxa şeklindedir.
- Birinci ve üçüncü dizeleri serbest, ikinci ve dördüncü dizeleri uyaklı maniler de vardır (xaxa).
- Manilerin ilk iki dizesi uyağı doldurmak ya da temel düşünceye bir giriş yapmak için söylenir. Bunlara doldurma dizeler denir.
- Temel duygu ve düşünce son iki dizede ortaya çıkar.
- Üçüncü mısra serbest oluşu söyleme kolaylığı sağlar.
- Maniler, Divan Edebiyatı'ndaki "tuyuğ"un karşılığıdır.

Mani Çeşitleri

1.Düz (Tam) Mani: 7'li hece ölçüsüyle söylenir. Dört mısradan oluşur. aaxa şeklinde kafiyelenir. Maninin en yaygın şeklidir. Bu tarz manilere tam mani de denir.

Örnek:

Şu dağlar olmasaydı Çiçeği solmasaydı Ölüm Allah'ın emri Ayrılık olmasaydı	Kaşların ok dedikçe Kirpiğin çok dedikçe Pek mi gönlün büyüdü Sen gibi yok dedikçe
---	---

2.Kesik (Cinaslı) Mani: İlk dizesi cinaslı bir sözden oluşur. Bu ilk mısra hece sayısı bakımından diğerlerinden eksiktir. Kesik manilere, cinaslı mani, hoyrat da denir.

Örnek:

Bağ bana Bahçe bana bağ bana Değme zincir kâr etmez Zülfün teli bağ bana	Güle naz Bülbül eyler güle naz Girdim bir dost bağına Ağlayan çok gülen az
--	--

3.Yedekli (Artık) Mani: Düz maninin sonuna anlamı tamamlamak ya da pekiştirmek için iki dize daha eklemek suretiyle elde edilen manidir. Bu tarz manilere artık mani de denir.

Örnek:

Ağlarım çağlar gibi Derdim var dağlar gibi Ciğerden yaralıyım Gülerim sağlar gibi Her gelen bir gül ister Sahipsiz bağlar gibi	Şu dağlar garip dağlar İçinde garip ağlar Kimse garip ölmesin Garip için kim ağlar Ağlarsa anam ağlar Gerisi yatan ağlar
---	---

4.Deyiş(Karşılıklı) Mani: İki kişinin karşılıklı söylediği manilerdir. Soru yanıt şeklinde düzenlenir. Bir başka kişinin ağzındanmış gibi aktarıldığı şekilleri de vardır.

Örnek:

Adilem sen naçarsın İnci mercan saçarsın Dünya deniz olanda Gönlüm nere kaçarsın	Erkek: Gökte yıldız bir sıra Sarılmış mor mintana Benim gibi kul gerek Senin gibi sultana
Ağam derim naçarım İnci mercan saçarım Dünya deniz olunca Ben kuş olup kaçarım ...	Kız: Gökte yıldız bir sıra Sırma ördüm mutana Senin gibi er lâzım Benim gibi sultana

B)TÜRKÜ

Kendine özgü bir ezgisi olan halkın ortak duygularının dile geldiği hece ölçüsüyle yazılan ve zamanla anonimleşen bir nazım biçimidir.

- ❖ Türkü iki bölümden oluşur. Birinci bölüm asıl sözlerin bulunduğu bölümdür ki buna “**bent**” adı verilir. İkinci bölüm ise bentlerin sonunda yinelenen “**nakarattır.**” Bu bölüme **bağlama**” ya da “**kavuştak**” denir. Bentler ve kavuştaklar kendi aralarında kafiyelenir.
- ❖ Türküler, hece ölçüsünün her kalıbıyla söylenir.
- ❖ Her konuda türkü söylenebilir.
- ❖ Halk arasında heyecan uyandıran olaylarla ilgili yakılan türküler bestelenir, zamanla yurdun her köşesine yayılır.

- ❖ Türkü, bölgelere, konularına, ezgilerine göre değişik isimler alır. Buna göre türkünün, hoyrat, oturak, kırık gibi türleri vardır.
- ❖ Bir yörede yakılan türkü diğer bir yöreye şekli ve söyleniş biçimi değişerek geçebilir. Böylece türkü halka mal olur.
- ❖ **Ezgilerine Göre Türküler**

- **a.) Usulsüzler:** Bunlara uzun hava da denir. Divan, bozlak, hoyrat, kayabaşı, Çukurova gibi çeşitleri vardır.
- **b.) Usullüler:** Ölçüsü ve ritmi belli olanlardır. Bunlara “**kırık hava**” da denir. Zeybekler, halaylar, barlar, horonlar, kaşık havaları... usullü türkülerini oluşturur. **Örnek:**

Çarşamba'yı Sel Aldı Çarşamba'yı sel aldı Bir yar sevelim el aldı Keşke sevmez olaydım Elim koynunda kaldı Oy ne imiş ne imiş Kaderim böyle imiş Gizli sevda çekmesi Ateşten gömlek imiş Çarşamba yollarında Kelepçe kollarında Allah canımı alsın O yarın kollarında	Çanakkale İçinde Aynalı Çarşı Çanakkale içinde aynalı çarşı, Ana ben gidiyom düşmana karşı. Of gençliğim eyvah! Çanakkale içinde bir uzun selvi, Kimimiz nişanlı kimimiz evli. Of gençliğim eyvah! Çanakkale üstünü duman bürüdü, On üçüncü fırka yürüdü. Of gençliğim eyvah! Çanakkale içinde bir dolu testi, Analar babalar mektubu kesti. Of gençliğim eyvah.
--	---

2-DİNİ TASAVVUFİ HALK EDEBİYATI

- ❖ **Tasavvuf:** Tanrı'nın varlığını, birliğini, niteliğini ve evrenin oluşumunu varlık birliğiyle (yaratılanla yaratana bir oluşu) aynı kaynaktan gelişle anlayışıyla açıklayan dinsel ve felsefi akım, İslam gizemciliği.
- ❖ Dini-Tasavvufi Halk Şiiri, 13. yüzyılda Babai İsyancıları, Moğol İstilasası, Haçlı Seferleri, inanç ve kültür farklılıkları sosyal ve siyasi huzursuzluklarla dolu Anadolu’da oluşmuştur.
- ❖ Tasavvuf düşüncesini temel alır.
- ❖ Tasavvufun kurucusu **Ahmet Yesevi kabul edilir.**
- ❖ Tasavvufun amacı insanı olgunlaştırmak ve onu “**insanıkâmil**” yapmaktır.
- ❖ Tasavvufta önemli olan Allah aşkıdır, yani ilahî aşktır.
- ❖ Tasavvufa göre bütün evren Allah’tan bir parçadır ve insan nefsi arzularından arınarak gönlünü ilahî aşkla doldurarak Allah’a ulaşabilir.
- ❖ Tekkeler etrafında bir araya gelen tasavvufçular bu görüşlerini yaymak için edebiyatı bir araç olarak görmüşlerdir.

- ❖ İlahi aşkın ele alındığı lirik ve didaktik ürünler verilmiştir.
- ❖ Şiirler ağırlıklı olarak müzik eşliğinde söylenmiştir.
- ❖ Genel olarak hece ölçüsü kullanılmış olmakla birlikte aruz ölçüsü de kullanılmıştır.
- ❖ Nazım birimi olarak hem dörtlük hem de beyit kullanılmıştır.
- ❖ Özellikle “koşma” nazım şekliyle **ilahi, nutuk, şathiye, devriye, nefes , deme** nazım türlerinde şiirler yazılmıştır.
- ❖ Gazel, kaside nazım şekilleriyle de şiirlerin yazıldığı görülmektedir.
- ❖ Dil, tasavvufi terimlerin ve bazı yabancı sözlerin dışında genellikle halkın konuştuğu dildir.
- ❖ Oğuz Türkçesinin Anadolu’daki ilk ürünlerinde sade bir dil kullanılmıştır.
- ❖ Âşık Paşa, Yunus Emre, Hacı Bektaş Veli ve Mevlana önemli mutasavvıflardandır.
- ❖ Yunus Emre’nin dili dönemin diğer sanatçılarına göre daha sadedir.
- ❖ Dini-tasavvufi halk şiiri nazım türleri şunlardır:
  - **İlahi**
  - **Nefes**
  - **Şathiye**
  - **Devriye**
  - **Nutuk**
  - **Deme**

1.İlahi

- ❖ Kendine özgü bir ezgiyle okunur.
- ❖ Koşma ve gazel nazım biçimiyle; hece ve aruz ölçüsüyle ilahiler yazılmıştır.
- ❖ Hece ölçüsünde 7, 8 ve 11 ‘li kalıplar tercih edilmiştir.
- ❖ Dörtlüklerden oluşur. Dörtlük sayısı 3 ila 7 arasında değişir.
- ❖ Genelde şiirin içinde şairin mahlası geçer.
- ❖ İlahi denince akla ilk gelen kişi **Yunus Emre**’dir.
- ❖ Daha sonra Eşrefoğlu Rumi, Niyazi Mısri, Aziz Mahmut Hüdai vb.
- ❖ **Not:** İlahiler tarikatlara göre farklı isimler alır: Mevlevilerde **ayin**, Bektaşilerde **nefes**, Alevilerde **deme**, Gülşenilerde **tapuğ**, Halvetilerde **durak**, öteki tarikatlar da **hur** ya da **ilahi** gibi.

Örnek:

Aşkın aldı benden beni
Bana seni gerek seni
Ben yanarım dün ü günü
Bana seni gerek seni

Ne varlığa sevinirim
Ne yokluğa yerinirim

Aşkın ile avunurum
Bana seni gerek seni

Aşkın aşıklar oldurur
Aşk denizine daldırır
Tecelli ile doldurur
Bana seni gerek seni

Aşkın şarabından içem
Mecnun olup dağa düşem
Sensin dünü gün endişem
Bana seni gerek seni

Sufilere sohbet gerek
Ahilere ahret gerek
Mecnunlara Leyla gerek
Bana seni gerek seni

Eğer beni öldürelersin
Külüm göğşe savuralarsın
Toprağım anda çağırırsın
Bana seni gerek seni

Cennet cennet dedikleri
Birkaç köşkle birkaç huri
İsteyene ver anları
Bana seni gerek seni

Yunus'durur benim adım
Gün geçtikçe artar odum
İki cihanda maksudum
Bana seni gerek seni (Yunus Emre)

2.Nefes

- ❖ Bektaşî şairlerinin yazdığı tasavvufî şiirlerdir.
- ❖ Genellikle, nefeslerde tasavvufî vahdetivücut felsefesi anlatılır.
- ❖ Bunun yanında Hz. Muhammet ve Hz. Ali için övgüler de söylenir.
- ❖ Nazım birimi dörtlüktür. Dörtlük sayısı 3 ila 8 arasında değişir.
- ❖ Nefeslerde, kalenderâne ve alaycı bir üslup dikkati çeker.
- ❖ Duygu ve düşünceleri nükteli bir şekilde ve zarafet ölçüleri içinde söylemek nefesin en belirgin özelliğidir.
- ❖ Özellikle **Pir Sultan Abdal**, bu tarzdaki şiirleriyle tanınır.

Örnek:

DEMEDİM Mİ?

Güzel âşık cevrimizi,
Çekemezsin demedim mi?
Bu bir rıza lokmasıdır,
Yiyemezsin demedim mi?

Yemeyenler kalır naçar,
Gözlerinden kanlar saçar.

Bu bir demdir, gelir geçer,
Duyamazsın demedim mi?

Bak şu aşkın haline,
Ne gelse söyler diline.
Can ü başı Hakk yoluna,
Koyamazsın demedim mi?

Aşıklar harabat olur,
Hakk yanında hürmet bulur.
Muhabbet baldan tatlı olur,
Doyamazsın demedim mi?

Girelim Ali serine,
Çıkalım meydan yerine.
Küfrümüz iman yerine,
Sayamazsın demedim mi?

Dervişlik ulu dernektir,
Görene büyük örnektir.
Yensiz yakasız gömlektir,
Giyemezsin demedim mi?

Pir Sultan, Ali şahımız,
Hakk'a ulaşır ahımız.
On iki imam katarımız,
Uyamazsın demedim mi?
(Pir Sultan Abdal)

3.Şathiye

İnançlardan alaylı bir dille söz eder gibi yazılan şiirlerdir. Şathiyeler, tasavvuf akımına mensup şairlerce söylenmiş ya da yazılmış, tasavvufi inançları anlatan, anlaşılması yorumlanmasına bağlı olan şiirlerdir.

4.Devriye

İnsanın varoluşunu anlatan tasavvufi şiirlerdir. Devir kuramını anlatır. Devir kuramı; Hz. Muhammed'in "Ben Nebi iken Âdem su ile çamur arasındaydım." hadisi ile ilgilidir. Mutasavvıflara göre vücut halindeki Hz. Muhammed, yeryüzüne sonradan gelmiştir. Halbuki ruh hâlinde olan Hz. Muhammed ezelden beri vardır.

5.Nutuk

Tekkelerde pirlerin, mürşitlerin tarikata yeni giren müritlere tarikat derecelerini, adabını öğretici mahiyette söyledikleri şiirlerdir. Şekil yönünde koşmaya benzeyen nutuk, 11 'li hece ölçüsüyle söylenir. 7'li ya da 8'li heceyle yazılmış olanları da vardır. Bu türün edebiyatımızdaki en büyük ismi Kaygusuz Abdal'dır.

6.Deme: İlahinin karşılığıdır. Alevi halk ozanlarına ait, özel bir ezgi ile bağlama eşliğinde, genellikle semah törenleri sırasında söylenen şiirlerdir. Bu şiirler Alevi cemlerinde, cem törenleri sırasında sazla terennüm edilir.

TASAVVUF TERİMLERİ

Abdal: Gezgin derviş.

Aşk: İlahi aşk, kulun Allah'a olan sevgisi.

Aşık: Allah aşkıyla yanan, seven.

Ayan-ı Sabite: Allah'ın yansması.

Çile: Nefsi köreltmek için yapılan terbiye, çekilen çile.

Dergâh: Kapı, eşik, kapı yeri, makam, tekke.

Derviş: Bir tarıkata girmiş, onun kurallarına uygun yaşayan kimse.

Fenafillah: Allah'ta yok olmak, ölmeyen önce ölmek, tasavvuftaki son aşama.

Halife: Tarikat kurucusunun ya da şeyhin kendisine vekil tayin ettiği, yetki verdiği kişi.

İnsan-ı Kamil: Fenafillah'a ulaşmış kişi, olgun insan, kamil insan.

Kâbe: Vuslat makamı, aşkın gönlü.

Kadeh (Far. Câm): Allah aşkıyla yanan kişinin kalbi.

Mâsuk: Sevgili. Tasavvufa göre hakiki sevgili Allah'tır.

Mâsivâ: Allah dışındaki diğer varlıklar.

Meyhane: Allah aşkının sunulduğu yer, tekke.

Meclis: Allah'ı anmak için yapılan toplantılar

Mutasavvıf: Tasavvuf ehli olan, herhangi bir tasavvuf yolunda merteye katetmiş kişidir.

Mürşid: Doğru yolu gösteren, ilahi aşkı anlatan, tarikat şeyhi.

Mürid: Tarikat şeyhine bağlanarak ondan tasavvufun yollarını öğrenen, onun doğrultusunda ilerleyen kimse.

Nefis: Can, benlik. Tasavvufa göre kulun kötü huyları ve çirkin vasıfları, dünyevi istek ve arzuları.

Pîr: Farsça, ihtiyar, yaşlı kimse. Tasavvuf önderlerine ve tarikat kurucularına da pîr denir.

Post: Şeyhlik makamı.

Sarhoş: Allah aşkıyla kendinden geçen, derviş.

Sâki: Mürşid, Allah aşkını sunan, yol gösteren.

Şarap: Anlamların özü, ilahi aşk.

Şem (mum): İlahi nur.

Şeyh: Tarikat kurucusu, tarikatta en yüksek mertebeye ermiş kişi veya tarikat kollarından birinin başında bulunan kimse, postnişin

Tarikat: Allah'a varma yolunda benzer biçimde düşünenlerin oluşturduğu topluluk, yol.

Tecelli: Görünme, belirme. Tasavvufta Allah'ın yaratılmış her şeyde görünmesi anlamında kullanılır.

Tekke: Tasavvuf ehli kişilerin, tarikat mensuplarının barındıkları, eğitim gördükleri yer.

Vücutu Mutlak: Tek varlık.

Vahdetivücut: Birlik, kainat var edilmeden önce tek ve mutlak güzellik vardır. İnsan Allah'ın bir parçasıdır. Ondan ayrılmıştır ve tekhar ona dönecektir. Buna vahdetivücut yani varlığın birliği denir.

TASAVVUF EDEBİYATI SANATÇILARI

YUNUS EMRE

- ❖ 13.yy. şairidir.
- ❖ Hem hece hem de aruz ölçüsüyle şiirler yazmıştır.
- ❖ Mutasavvıf ve hümanist bir şairdir.
- ❖ Sade bir dil kullanmıştır.
- ❖ Şiirlerinde tasavvuf konularını işlemiştir.
- ❖ İlahi aşk ve insan sevgisi şiirlerinin en belirgin özelliğidir.
- ❖ İlahileriyle ünlüdür.
- ❖ Ölümünün 650.yıl dönümünde UNESCO tarafından dünyaya tanıtılmıştır.

Eserleri:

Divan, Risaletün Nushiyye(Aruz ölçüsüyle yazdığı nasihat kitabıdır.)

HACI BEKTAŞI VELİ

- ❖ 13.yy.de yaşamıştır,Türkistan'ın Nişabur şehrinde doğmuştur.
- ❖ İyi bir eğitim görmüştür.
- ❖ Anadolu'nun Türkleşmesinde ve İslamlaşmasında önemli rol oynamış; öğrenciler yetiştirmiştir.
- ❖ **Makalat:** Arapçadan çeviri bir eserdir. Bilinen tek eseridir. Sohbetler, sözler anlamına gelir. Tasavvuf konuları bölümler halinde işlenir. Ahmet Yesevî'nin **Fakırname**'sinin açıklaması niteliğinde bu eserde; dört kapı, kırk makam, Hz. Adem'in yaratılışı, Şeytan ve işleri, Şeytan'dan korunma yolları, Allah inancı ve sevgisi gibi konuları işler.

NESİMİ

- ❖ Sanatıyla tasavvufi divan şiirinin gelişmesini hızlandırmıştır.
- ❖ Şiirleri didaktik olmakla beraber daha çok lirik özellikler taşır.
- ❖ Hurûfilik düşüncesinin yayılmasında önemli rol oynamıştır.
- ❖ Hem Farsça hem de Arapça şiirler yazmıştır.
- ❖ Şiirlerinde genellikle ilahi aşkı ve Hurûfiliği tanıtmış, birçok şairin yanı sıra Fuzuli ve Bağdatlı Ruhi gibi şairleri de etkilemiştir.
- ❖ Divan şiirinin Yunus Emre'si olarak anılır.
- ❖ Şiirlerini Azerî Türkçesiyle yazmıştır.
- ❖ Alevi-Bektaşî şairler arasında "**Şah-ı şehit**" olarak anılır.

PİR SULTAN ABDAL

- ❖ 16.yy.de yaşamış Alevi-Bektaşî bir şairdir.
- ❖ Sivas'ın Banaz köyünde doğmuştur.
- ❖ Hakkında fazla bilgi yoktur. Asıl adı Haydar'dır.
- ❖ İran yanlısı mezhep olaylarına karışmış, Sivas Beylerbeyi Hızır Paşa tarafından astırılmıştır.

- ❖ Şii-Batını inançları kuvvetli bir lirizmle dile getirmiştir.
- ❖ Tekke ve tasavvufun kalıplarını aşmış geniş bir halk kesimine seslenmiştir. Aşk, tasavvuf (yüzeysel) ve kavga, tabiat konularını işlemiştir.
- ❖ Medrese öğrenimi görmediği için, Divan Edebiyatı'ndan hiç etkilenmemiştir.
- ❖ Şiirlerinde duru ve yalın bir kullanmıştır.

KAYGUSUZ ABDAL

- ❖ Asıl adının Alâeddin Gaybî olduğu söylenir.
- ❖ İyi bir eğitim görmüş ve Bektaşî şeyhi Abdal Musa'nın dergahına girmiştir.
- ❖ Mekke ve Mısır'a gittiği, Hac dönüşü öldüğü ve bir mağaraya gömüldüğü söylenir. Bir başka söylentiye göre de Antalya Elmalı'da gömülüdür.
- ❖ Şeyhi Abdal Musa gibi o da Bektaşî-Alevi edebiyatının kurucularından sayılır.
- ❖ Yunus Emre'nin takipçilerindedir.
- ❖ Hem aruz hem de hece ölçüsüyle şiirler yazmıştır.
- ❖ Şiirlerinde, tasavvuf ve tarikat adabını nükteli bir dille anlatmıştır.
- ❖ Şiirlerinde hiciv ve mizah öğelerini de kullanarak ham sofularla alay eder.
- ❖ Hece ölçüsüyle yazdığı şiirlerinin çoğu "**şathiye**"dir.
- ❖ Yalın bir dili ve kıvrak söyleyişi vardır.

Manzum: Divan, Gevhernâme, Gülistan

Mensur: Sarâyânâme, Minbernâme, Dilgüsâ, Budalanâme, Mesnevi, Muglâtânâme, Esrârî Hurûf

NIYAZI MISRİ

- ❖ Asıl adı Mehmet Şemsettin'dir.
- ❖ Malatya'da doğmuş, Mısır'da eğitim almıştır.
- ❖ Şeyh Sinan Ümmî'den tasavvuf eğitimi almış, dünyanın birçok yerini (Anadolu, Arabistan) gezmiş, irşat ve tebliğ vazifesinde bulunmuş, sürgünler yaşamış, Limni adasında sürgündeyken ölmüştür.
- ❖ Şiirlerini aruz ve hece ölçüsüyle yazmış, asıl şöhretini heceyle yazdığı ilahilerde yakalamıştır.
- ❖ Aruzla yazdığı şiirlerde Fuzulî ve Nesimî'nin, heceyle yazdığı şiirlerde de Yunus Emre'nin etkisi görülmektedir.
- ❖ İlahileri ve tasavvufi eserlerinin yanı sıra tefsirleri de vardır.
- ❖ **Eser:** Şerhi Nutkı Yunus Emre

ERZURUMLU İBRAHİM HAKKI

- ❖ Şair, bilgin ve mutasavvuf olarak bilinen şair; din, edebiyat, psikoloji, matematik ve astronomi gibi değişik alanlarda eser vermiştir.
- ❖ Tillo'da gözlem evi kurmuş, günümüzde doğruluğu ispatlanan astronomik incelemeler yapmıştır.
- ❖ Erzurum'un Hasankale (Pasinler) ilçesinde doğdu.
- ❖ İstanbul, Mısır ve Hicaz'da bulunmuş; sonra Siirt'in Tillo ilçesine yerleşmiş ve orada vefat etmiştir.
- ❖ Allah aşkını işleyen şiirleri (ilahileri) meşhurdur.

Şiir: Divan

Düzyazı: Marifetname

EŞREFOĞLU RUMİ

- ❖ Asıl adı Abdullah olan şair "Kadiri Tarikati"nın "Eşrefiye" kolunun kurucusudur.
- ❖ Mısır'dan göç edip İznik'e yerleşen bir ailenin çocuğudur.
- ❖ Medrese eğitimi almıştır.
- ❖ Eşrefoğlu Rumi şiirlerini hem aruz, hem hece ölçüleriyle yazmıştır.
- ❖ Eşrefoğlu Rumi de Yunus Emre'nin yolundan, izinden giden ozanlardandır.

Şiirlerini "Eşrefoğlu Divanı" adlı yapıtta toplanmıştır.

Düzyazı: Müzekkin Nüfus (Nefsi terbiye etme yolları)

AZİZ MAHMUT HÜDAİ

- ❖ 16.yy da Anadolu'da yetişen büyük evliya ve mutasavvıflardandır.
- ❖ Yazdığı ilahilerde Allah aşkını dile getirmiştir.
- ❖ İlim, fazilet ve güzel ahlak gibi konuları işlemiştir.
- ❖ Aruz ve hece ölçüsüyle şiirler yazmıştır.
- ❖ Bir Divan'ı vardır.

3-AŞIK EDEBİYATI

- ❖ İslamiyet'ten önceki "ozan"ın, "âşık" adını alması, sözlü edebiyatımızın devamlılığının göstergesidir.
- ❖ Genellikle okuma yazma bilmeyen âşıklar usta-çırak ilişkisiyle yetişmişlerdir.
- ❖ Âşıklar köylerde, şehirlerde veya asker ocaklarında yetişmişlerdir.
- ❖ Asker ocaklarında veya şehirlerde yetişen âşıklar (Kalem şuarası) medreselerde okuduklarından dolayı Divan edebiyatından etkilenmişlerdir.
- ❖ Aşk, toplumsal olaylar, doğa güzellikleri işlenen başlıca konulardır.
- ❖ Âşık edebiyatı dini kaygı taşımadan oluşmuş, din dışı bir edebiyattır.
- ❖ Şiirler; dördlüklerle, hece ölçüsüyle ve daha çok yarım ve cinaslı uyak kullanılarak söylenmiştir.

- ❖ Koşma, varsağı, semai, destan nazım şekilleri kullanılmıştır.
- ❖ Saz eşliğinde söylenen şiirlerde içten bir söyleyiş hâkimdir.
- ❖ Âşık edebiyatında, halkın konuştuğu sade bir Türkçe kullanılmıştır.
- ❖ Şairlerin hayat hikâyeleri ve şiirleri **cönk** adı verilen ve dikey bir şekilde açılan defterlerde toplanmıştır.
- ❖ Kalem şairleri divan edebiyatının etkisinde kalmış, **selis, satranç, kalenderi, semai, divan, vezniaher** gibi aruzla yazılan nazım biçimlerini kullanmışlardır.
  - ✓ 16.yy: (Başlama) Köroğlu, Öksüz Dede, Kul Mehmet...
  - ✓ 17. yy: (Altın çağ) Aşık Ömer, Karacaoğlan, Gevheri, Kayıkcı Kul Mustafa, Erçişli Emrah...
  - ✓ 18. yy: (Sönük) Ressam Levni, Aşık Vartan
  - ✓ 19.yy: (İkinci Bahar) Erzurumlu Emrah, Dertli, Bayburtlu Zihni, Seyrani, Dadaloğlu, Ruhsati, Sümmani
  - ✓ 20.yy: (Gelenek) Aşık Ali İzzet, Aşık Veysel, Murat Çobanoğlu, Şeref Taşlıova, Mahzuni Şerif

Aşık tarzı halk şiiri nazım şekilleri şunlardır:

- a) Koşma
- b) Semai
- c) Varsağı
- d) Destan

A) Koşma

- ❖ Halk edebiyatında en çok kullanılan ve en çok sevilen nazım biçimidir.
- ❖ Genellikle hece ölçüsünün on birli (6+5 ya da 4+4+3) kalıbıyla 3-5 dördlük arasında söylenir.
- ❖ Şair koşmanın son dördlüğünde adını ya da mahlasını (Tapşırma) söyler.
- ❖ İlk dördlüğün kafiye örgüsü abab ya da aaab biçiminde olur. Sonraki dördlükler cccb, dddb... şeklinde devam eder.

Koşma Örneği:

Vara vara vardım ol kara taşa,
Hasret ettin beni kavim kardaşa,
Sebep ne gözden akan kanlı yaşa,
Bir ayrılık, bir yoksulluk, bir ölüm

Nice sultanları tahttan indirdi
Nicesinin gül benzini soldurdu
Nicelerin gelmez yola gönderdi
Bir ayrılık, bir yoksulluk, bir ölüm

Karacaoğlan der ki kondum göçülmez
Acıdır ecel şerbeti içilmez
Üç derdim var birbirinden seçilmez
Bir ayrılık, bir yoksulluk, bir ölüm

(Karacaoğlan)

Koşmalar işlediği konulara göre değişik isimler alır.

- 1) **Güzelleme:** Aşk, hasret, ayrılık, doğa sevgisi gibi lirik konuları işleyen koşmalardır.

Örnek:

*Kömür gözlüm ne salının karşımda,
Gündüz hayalimde, gece düşümdede.
Bir güzelin sevdası var başımda,
Yar sevdası çetin olur yaradan.*

Karacaoğlan

- 2) **Taşlama:** Bir kişi, toplum, olay ya da durumu eleştiren koşmalardır.

Örnek:

Adalet kalmadı hep zulüm doldu
Geçti şu baharın gülleri soldu
Dünyanın gidişi acayip oldu
Koyun belli değil, kurt belli değil

Başım ayık değil kederden yastan
Ah ettikçe duman çıkıyor baştan
Haraba yüz tuttu bezm-i gülistan
Yayla belli değil, yurt belli değil

Çark bozulmuş dünya ıslah olmuyor
Ehl-i fukaranın yüzü gülmüyor
Âşık Ruhsati dediğini bilmiyor
Yazı belli değil, hat belli değil (**Seyranî**)

- 3) **Koçaklama:** Coşkun ve yiğitçe bir üslupla savaş ve kahramanlık konularını anlatan, savaşları tasvir eden koşmalardır.

Örnek:

İki koçak bir araya gelende
Görelim ne içler meydan içinde
Kesilir kelleler boşalır kanlar
Yeğîn olta leşker meydan içinde

Oklar uçup gider şabanlar gibi
Merd de aştıp gider aslanlar gibi
Kılıçlar oynasır ceylanlar gibi
Kesilir ne başlar meydan içinde

Yiğitler çağrışır yaman gün olur
Allah Allah derler yüksek ün olur
Çarba çarba döğüşecek bun olur
Hasmın arar koçlar meydan içinde

Köroğluyum medhim merde yeğine
Koç yiğit değişmez cengi düğüne

Sere serpe gider düşman önüne
Ölümü karşılar meydan içinde (Köroğlu)

- 4) **Ağıt:** Bir kimsenin ölümü üzerine duyulan acıları anlatmak amacıyla söylenen, ölü çıkan evlerde, matem toplantılarında, okunup ağlanılan şiirlerdir. Ağıtlar, saguları hatırlatır. Ağıtların çoğu on birli hece ölçüsüyle söylenmiştir. (Anonim halk şiiri ürünü olan ağıtlar da vardır).

B)Semai

- ❖ Daha çok sevgi, doğa, güzellik gibi konuların işlendiği Aşık Tarzı Halk şiiri nazım şeklidir.
- ❖ Hece ölçüsünün **8'li** kalıbıyla yazılır (4+4 duraklı ya da duraksız).
- ❖ Dörtlük sayısı 3-5 dörtlük arasında değişir.
- ❖ Semailer, kendine özgü bir ezgiyle okunur.
- ❖ Uyak düzeni koşma gibidir. (abab, cccb, dddb...)

Örnek

*Gönül gurbet ele varma
Ya gelinir ya gelinmez
Her dilbere meyil verme
Ya sevilir ya sevilmez*

*Yöğrүktür bizim atımız
Yardan atlattı zatımız
Gurbet ilde kıymatımız
Ya bilinir ya bilinmez*

*Bahçemizde nar ağacı
Kimi tatlı kimi acı
Gönüldeki dert ilacı
Ya bulunur ya bulunmaz*

*Deryalarda olur bahri
Doldur ver içem zehri
Sunam gurbet elin kahrı
Ya çekilir ya çekilmez*

*Emrah der ki düştüm dile
Bülbül figan eder güle
Güzel sevmek bir sarp kale
Ya alınır ya alınmaz*
ERZURUMLU EMRAH

C)Varsağı

- ❖ Güney Anadolu bölgesinde yaşayan **Varsak Türklerinin** özel bir ezgiyle söyledikleri türkülerin gelişmiş bir biçimidir.
- ❖ Hecenin **8'li** kalıbıyla söylenen koçaklama tarzı şiirlerdir.
- ❖ Dörtlük sayısı ve uyak düzeni koşmayla aynıdır.
- ❖ Kafiye örgüsü (aaab, cccb, dddb...) şeklindedir.
- ❖ Her yönüyle semaiye benzeyen varsağılar, onlardan "**bre, behey, hey, heygidi**" gibi ünlemlerle ayrılır.
- ❖ Varsağılar yiğitçe, mertçe bir üslupla söylenir.

- ❖ Halk edebiyatında en çok varsağı söylemiş şair **Karacaoğlan**'dır.

Örnek-1

Bre ağalar bre begler
Ölmeden bir dem sürelim
Gözümüze kara toprak
Dolmadan bir dem sürelim

Aman bey Allah'ım aman
Ne aman bilir ne zaman
Üstümüzde çayır çemen
Bitmeden bir dem sürelim

Buna felek derler felek
Ne aman bilir ne dilek
Ahir ömrümüzü helâk
Etmeden bir dem sürelim

Karaca oğlan der cânân
Güzelim sözüme inan
Bu ayrılık bize heman
Ermeden bir dem sürelim
Karacaoğlan

D)Destan

- ❖ Dört dizeli bentlerden oluşan, oldukça uzun bir nazım biçimidir.
- ❖ Kimi destanlarda dörtlük sayısı yüzden fazladır.
- ❖ Genellikle hece ölçüsünün on birli kalıbıyla yazılır.
- ❖ Uyak düzeni koşma gibidir.(baba, ccca, ddda...)
- ❖ Destanın son dörtlüğünde şair mahlasını söyler.
- ❖ Konuları bakımından destanları savaş,yangın, deprem, salgın hastalık, ünlü kişilerin yaşamları, mizahi... gibi gruplandırabiliriz.

ERZİNCAN DESTANI

Sana derim sana söngün Erzincan
Hani eyvan köşkün şirli otağın
Aldın kucağına nice yüz bin can
İnsan körhânesi taşın toprağın

Ne civanları eyledin türâb
Bülbülün yerinde çağırır gurâb
Çarşın pazarların hep olmuş harâb
Solmuş gazel dökmüş bostanın bağın

Gülşen bağlarına baykuşlar konmuş
Köşk ü sarayların haraâba dönmüş
Nice yuvaların ocağı sönmüş
Çağlar hazin hazin Fırat ırmağın

AŞIK EDEBİYATI SANATÇILARI

KÖROĞLU (16.yy)

- ❖ Destanlara ve halk hikayelerine konu olmuş bir halk kahramanıdır.
- ❖ Köroğlu'nun kim olduğu kesin olarak bilinmemektedir. Yaşamı hakkında rivayetler vardır.
- ❖ Bir rivayete göre Bolu Beyi, Köroğlu'nun babasını kör ettiği için Köroğlu ona isyan etmiş, "**Benden selam olsun Bolu Beyi'ne/Çıkıp şu dağlara yaslanmalıdır.**" dizeleriyle ona isyanını bildirmiştir.
- ❖ Zulme karşı ayaklanmış, halkın sesi olmuştur.
- ❖ Yiğitlik ve kahramanlık konularını işlediği **koçaklamalarıyla** ünlenmiştir.
- ❖ Şiirlerinde sadece hece ölçüsünü kullanmıştır. Divan edebiyatının etkisinde kalmamıştır.
- ❖ Aşk, doğa ve ölüm konularını dile getirdiği şiirleri de vardır.
- ❖ "**Silah çıktı, mertlik bozuldu.**" sözü ona aittir.

KAYIKÇI KUL MUSTAFA (17.yy)

- ❖ Yaşamıyla ilgili bilgi azdır. Gençliğinde Murat Reis adında denizciye hizmet ettiği için "Kayıkçı" takma adını almıştır.
- ❖ Dönemin tanınmış bir saz şairidir.
- ❖ Şiirlerini, bir çeşit saz (tambura) olan "çöğür" eşliğinde söylemiştir.
- ❖ Divan şiirlerinin etkisinden uzak, halk zevkine bağlıdır.
- ❖ Asker şairi olduğundan çoğunlukla yiğitlik duygularını işlemiştir.
- ❖ En ünlü şiiri, Bağdat'ın kuşatılması sırasında şehit düşen Genç Osman için yazdığı "**Genç Osman**" destanıdır.

AŞIK ÖMER (17.yy)

- ❖ Asker şair ve saz şairi sayılır.
- ❖ Aşıklar arasında "**pir**" ve "**üstat**" olarak tanınır. "**Adli**" mahlasını kullanmıştır.
- ❖ En çok şiiri olan saz şairidir.
- ❖ Hem hece hem aruzu kullanmıştır. Aruzla yazdığı tevhit, naat, gazel ve kasideleri vardır.
- ❖ Tasavvuf düşüncesini de ele almıştır.
- ❖ Daha çok güzellemeleriyle tanınır.
- ❖ Koşma, varsağı, semai türlerinde başarılıdır.
- ❖ Şiirleri "**Aşık Ömer Divanı**" adıyla bir araya getirilmiştir.
- ❖ 38 dörtlükten meydana gelen ve 105 şairin adının sayıldığı "**Şairname**" adlı şiiriyle tanınmıştır.

KARACOĞLAN (17.yy.)

- ❖ Güney Anadolu'da yaşayan Türkmen aşiretine mensuptur.
- ❖ Aşık edebiyatının en lirik şairidir.
- ❖ Halk şiiri geleneğine bağlı kalmıştır.
- ❖ Konularını içinde yaşadığı göçebe yaşamından almıştır.
- ❖ Deyimler ve benzetmelerle halk şiirinde kendine özgü bir şiir evreni kurmuştur.
- ❖ **Güzellemeleriyle** tanınır.
- ❖ Aşk, tabiat, ayrılık, güzeller, gurbet, ölüm gibi konuları işlemiştir. Aşk şiirlerinde çapkın ve uçarı bir söyleyiş vardır.
- ❖ Tabiatı bir ressam edasında anlatmıştır.
- ❖ En çok **varsağı** söyleyen halk şairidir.
- ❖ Dilindeki yalınlık, anlatımındaki incelik ve samimiyet sayesinde aşık edebiyatının en ünlü şairi olmuştur.
- ❖ Sadece hece ölçüsünü kullanmıştır. Divan şiirinden etkilenmemiştir.
- ❖ Dinsel düşüncelerden, divan ve medrese kültüründen uzaktır.
- ❖ Mecaz ve mazmunlara çokça başvurması, söyleyişini etkili kılan önemli öğelerdendir.
- ❖ Doğa benzetmelerini sık sık kullanmış.
- ❖ Kendisinden sonra gelen birçok ozanı derinden etkilemiştir. Bu olumlu etkiler günümüz Türk şiirine kadar uzanır.
- ❖ Aşık olduğu kızların isimlerini şiirlerinde kullanan ilk halk şairidir.
- ❖ "**Nemçe**" isimli destanı önemlidir.

DERTLİ (17.yy.)

- ❖ Bir aşk yüzünden kendini öldürmeye çalıştığı için Dertli adını aldığı söylenir.
- ❖ Dertli hem aruz ölçüsü, hem hece ölçülerini kullanmıştır.
- ❖ **Divan'ı** vardır.
- ❖ Divan türündeki şiirleri başarılı değildir. Asıl ününü hece vezinli şiirleriyle kazanmıştır
- ❖ Alevi-Bektaşî inançlarına bağlıdır.
- ❖ Ağır bir dil kullanmıştır.
- ❖ Şiirlerinde toplumsal eleştiri ve taşlamalar öne çıkar.

KAZAK ABDAL (17.yy.)

- ❖ Romanya Türklerindedir. On yedinci yüzyılda yaşadığı düşünülmektedir. Şiirlerinin bir kısmı hiciv örnekleriyle doludur. Dili yalın ve sadedir. Rahat okunur. Şiirleri güncelliğini hâlen korumaktadır.
- ❖ Bektaşî bir şairdir.
- ❖ "**Ormanda büyüyen adam azgını , "Eşeği saldım çayıra, Çarşıda pazarda insan beğenmez",Otlaya karnın doyura**" şiirleri ünlüdür.

GEVHERİ (18.yy.)

- ❖ 18.yüzyılın başlıca isimlerinden biri olmasında, belki de aruz veznini hece vezni kadar başarılı bir şekilde kullanan ender şairlerden biri olmasındandır.
- ❖ Sadece onun şiirlerine yer veren bir **mecmua** vardır.
- ❖ Şiirlerinde aşk acısını anlatmıştır.
- ❖ Koşma ve türküleri ile ün kazanmıştır.
- ❖ Toplumsal olaylarla ilgilenmemiştir.
- ❖ Divan tarzında da eserler vermiştir.
- ❖ Koşma, semai ve türkülerinde Divan şiirinin etkisi görülür.
- ❖ Musiki ile de ilgilenen Gevheri'nin kendi ismini taşıyan Gevheri makamı vardır.
- ❖ Divan'ı vardır.

DADALOĞLU (19.yy.)

- ❖ **Koçaklama** türündeki şiirleri ile tanınır.
- ❖ Türkmenlerin özgürlük sembolü olmuştur.
- ❖ Aşk, doğa ve savaş temalarını işlemiştir.
- ❖ Şiirlerinde hem devrinin tarihini hem de bir toplumun düşüncelerini yansıtmıştır.
- ❖ Sadece hece ölçüsünü kullanmış, divan şiirinden etkilenmemiştir.
- ❖ Fırka İslahiye ordusunun zorla iskan politikasına karşı çıkmıştır. "**Hakkımızda devlet etmiş fermanı/Ferman padişahın dağlar bizimdir**" dizelerinde olduğu gibi şiirlerinin çoğunda bir isyan vardır.

ERZURUMLU EMRAH (19.yy.)

- ❖ Hem hece ölçüsü hem aruz ölçüsü kullanılmıştır.
- ❖ Aruzla yazdığı şiirlerinden oluşan Divan'ı vardır.
- ❖ Divan edebiyatından etkilenmiştir.
- ❖ Kendi adıyla anılan bir aşık kolunun kurucusudur.
- ❖ Gezgini bir derviş ve saz şairidir.
- ❖ Hem dini-tasavvufi temaları işlemiş, hem de aşıklık geleneğini devam ettirmiştir.
- ❖ Saz şiiri geleneği yolundaki içten ve etkili aşk, gurbet şiirleriyle tanınmıştır.
- ❖ Koşma ve semailerde çok başarılıdır.

BAYBURTLU ZİHNİ (19.yy.)

- ❖ Halk şairi olmasına rağmen kaside, gazel, tahmis nazım şekillerini sıkça kullanmıştır. Hem hece ölçüsü hem aruz ölçüsü kullanılmıştır. Divan tarzında eserler verse de asıl ününü Halk edebiyatında kazanmıştır.
- ❖ "**Vardım ki yurdundan ayağ göçürmüş**" dizesiyle başlayan şiirini Rusların Bayburt'u işgal etmesi üzerine söylemiştir.
- ❖ Koşma ve taşlamalarında başarılıdır.
- ❖ Usta bir taşlamacı olan ozan, bu tür eserlerinde yer yer açık saçık ve kaba küfürlere de başvurmuştur.

- ❖ Aruzlu şiirlerinde dili çok ağırdır. Hatta bazı beyitlerinde Türkçe kelime bile yoktur. Hece vezniyle yazmış olduğu koşma ve destanlarında ise dili durudur.
- ❖ **Sergüzeştname** : Bayburtlu Zihni'nin başından geçen serüvenleri; şiir, yergi ve destanlar biçiminde anlattığı eseridir.
- ❖ **Kitabı Hikâye Garibe** adlı eseri, manzum parçalarla da süslenen ve romana geçişte bir basamak niteliği taşır.

SEYRANI(19.yy.)

- ❖ Taşlamalarıyla tanınmıştır.
- ❖ Yergi ve gülmece şiirleri, halk edebiyatımızda bu türün en başarılı örnekleri sayılır.
- ❖ Hem hece ölçüsü hem aruz ölçüsü kullanılmıştır.
- ❖ Aşık ve divan edebiyatıyla ilgili eserler vermiştir.
- ❖ Sade, açık, anlaşılır bir dil kullanmıştır.
- ❖ Divan şiirinin etkisiyle ölüm, öteki dünya, ruh gibi metafizik konularda da şiirleri vardır.
- ❖ Halk şiirimize, hicivle mizah karışımı değerli örnekler kazandırmış bir şairimizdir.

AŞIK VEYSEL (20.yy.)

- ❖ Sivas'ın Sivrialan Köyü'nde doğmuştur.
- ❖ Aşık şiirinin son büyük ustasıdır.
- ❖ Cumhuriyet Devri saz şairlerinden olan sanatçı; Cumhuriyetin 10. yılı törenlerine katılmış, Cumhuriyet ve Atatürk üzerine yazdığı şiirlerle adından söz ettirmiştir.
- ❖ Veysel'i sanat dünyasına **Ahmet Kutsi Tecer** tanıtmıştır.
- ❖ 7 yaşındayken geçirdiği çiçek hastalığı yüzünden gözlerini kaybetmiş, babasının oyalanması için aldığı kırık bir sazla çalip söylemeye başlamıştır.
- ❖ Meşhur olana dek, yaşamı acı ve yoksulluklarla geçmiş, köy enstitülerinde öğretmenlik yapmıştır.
- ❖ Yurdun değişik köşelerini dolaşan şair; insan, yurt, toprak sevgisini sade bir dille anlatmıştır.
- ❖ **"Halk şiirinin son büyük ustası"** olarak bilinir.
- ❖ Şiir: **Dostlar Beni Hatırlasın, Sazımdan Sesler, Deyişler**

AŞIK MAHZUNİ ŞERİF (20.yy.)

- ❖ Aşık Mahzuni Şerif son yüzyılda yaşayan halk ozanlarının kuşkusuz en ünlüsüdür.
- ❖ Aşık Mahzuni özgürlükten, demokrasiden, barıştan, insan haklarından ve laiklikten yana olan çağdaş, devrimci bir ozandır.
- ❖ Aşık Mahzuni Şerif'in kişiliğinde, sanatında, mücadelesinde hümanist tarafı ağır basar.
- ❖ Ozan Türkiye'de yapılan haksızlıklara, banka hortumlamalarına, derin devlet anlayışına, yolsuzluklara ve daha nice olaylara şiddetle karşı çıkmış, bunları sanatına taşımış ve yazılarında eleştirmiştir.

- ❖ Şiirlerini saz eşliğinde söylemiştir.

Eserleri:

- ❖ **Şiir:** İşte Gidiyorum Çeşmi Siyahım, Bu Mezarda Bir Garip Var, Dom Dom Kurşunu, Yuh Yuh, Bizden Geriler

ABDURRAHİM KARAKOÇ (20.yy.)

- ❖ Saz çalmamakla birlikte şiirlerini halk şiiri gelenekleri doğrultusunda yazmıştır.
- ❖ Politik taşlamalarıyla tanınan şair, **"Mihriban"** adlı şiiriyle geniş kesimler tarafından sevilmiştir.

Eserleri:

- ❖ **Şiir:** Hasan'a Mektuplar, Haber Bülteni, Kan Yazısı, Vur Emri, Beşinci Mevsim

SEREF TAŞLIOVA(20.yy.)

- ❖ Ardahan'ın Çıldır ilçesi Gülyüzü köyünde doğmuştur.
- ❖ Yaklaşık 10 yaşında şiir yazmaya başlamıştır.
- ❖ Kars Radyosu bünyesinde 10 yıl süreyle aşıklara ilişkin programlar hazırlayıp sunmuştur.
- ❖ 1000'den fazla şiiri bulunan ozan; Azeri, Fars ve Anadolu kültürüyle yoğrulmuş bilgi birikimiyle önemli bir kaynak ve değerlerimizden biridir.
- ❖ Şiirlerinin bir bölümü **"Gönül Bahçesi"** adıyla yayımlanmıştır.
- ❖ UNESCO tarafından **"yaşayan insan hazinesi"** olarak nitelendirilmiştir.

NEŞET ERTAŞ(20.yy.)

- ❖ Neşet Ertaş, babası Muharrem Ertaş ve Aşık Veysel'in izinden gitmeye çalışmıştır.
- ❖ **"GARİP"** mahlasını kullanmış çoğu zaman, bazen de mahlas kullanmamıştır.
- ❖ Sanatçı en çok babası gibi **"bozlak"** bunun yanında türkü ve ağıt da söylemiştir.
- ❖ Allah aşkı, insan hakkı ve sevgisi, ana ve babaya duyulan özlem, ilim ve cehalet, memleket hasreti, ölüm gibi konular da şiirlerinde zaman zaman görülen konulardır.
- ❖ Türkiye'de Halk Müziğinin son zamanlarda yetiştirdiği en önemli ses , saz, ve güfte yazarlarından birisidir.
- ❖ **"Bozkırın Tezenesi"** olarak bilinir.

DIVAN EDEBİYATININ GENEL ÖZELLİKLERİ

- ✓ Arap ve Fars edebiyatı örnek alınarak İslâmî unsurlarla şekillenen bir edebiyattır.
- ✓ Medrese kültürüyle yetişen aydınların saray ve konak çevrelerinde oluşturduğu **"Yüksek Zümre Edebiyatı"**, **"Saray Edebiyatı"** veya **"Seçkinler Edebiyatı"** Klasik kurallara bağlı olduğu için **Klasik Türk Edebiyatı**; sanatçıların şiirlerini topladıkları el yazması kitaplara divan dendiği için **"Divan Edebiyatı"** ve **"Havas Edebiyatı"** gibi isimlerle anılmıştır.

- ✓ Dili Arapça, Farsça ve Türkçenin iç içe olduğu Osmanlıcadır.
- ✓ Arapça ve Farsça kelime ve tamlamalar sıkça kullanıldığı için dili ağır ve süslüdür.
- ✓ Konunun ne olduğundan ziyade nasıl işlendiği önemlidir.
- ✓ **Sanat, sanat içindir.** İlkesi benimsenmiştir.
- ✓ Nesir alanında eserler verilmesine rağmen nazım (şiir) ağırlıklı bir edebiyattır.
- ✓ Söz sanatlarından yoğun bir biçimde yararlanılmıştır.
- ✓ Soyut bir edebiyat olması nedeniyle düşünce ve duygular gerçekte olduğundan farklı biçimde anlatılmıştır.

DİVAN ŞİİRİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ

- ✓ Nazım birimi çoğunlukla beyit, bazen dördlük ve benttir.
- ✓ Şiirler Arap edebiyatından alınan aruz ölçüsüyle yazılmıştır.
- ✓ Çoğunlukla tam ve zengin uyak kullanılmış, göz için kafiye anlayışı benimsenmiştir.
- ✓ "Bütün güzelliği" yerine "parça güzelliği"ne önem verilmiştir.
- ✓ Şiirlerde başlık kullanılmamış, şiirler redifleriyle ve nazım biçimlerinin adıyla anılmıştır.
- ✓ Türklerin bu edebiyata kazandırdığı nazım şekilleri "**tuyuğ ve şarkı**"dır.
- ✓ Belli bir olay örgüsü etrafında oluştuğu için mesnevilerde konu bütünlüğü vardır.
- ✓ Söyleyiş güzelliği yakalamak için eş anlamlı kelimelerden sıkça yararlanılmıştır.
- ✓ Şiirlerde genellikle "aşk, şarap, sevgili, ölüm, övgü, yergi, din" gibi konular üzerinde durulmuş, hayatı ilgilendiren somut konulara yer verilmemiştir.
- ✓ Bireysel sevinç ve acılara sıkça yer verilmiş, aşk acısından duyulan mutluluk dile getirilmiştir.
- ✓ Şiirdeki ortak kalıplardan biri "âşık, mâşuk, rakip" üçgendir.(Bülbül – gül – diken)
- ✓ Duygu ve düşünceler, "**mazmun**" adı verilen kalıplaşmış sözlerle anlatılır. Kaş-yay,kirpik-ok,boy-servi, diş-inci dudak-gonca vb.

DİVAN EDEBİYATI NAZIM BİÇİMLERİ(ŞEKİLLERİ)

GAZEL

- ✓ Aşk, sevgili, güzellik,içki,doğa konusunda yazılan şiirlerdir.
- ✓ Arap edebiyatı nazım biçimlerindedir.
- ✓ Arapçada, "kadınlarla sevgi üzerine konuşmak, sohbet etmek" demektir.
- ✓ Nazım birimi beyittir.
- ✓ 5-15 beyitten oluşur.
- ✓ Aşk, şarap, kadın güzelliği konuları işlenir.

- ✓ Uyak düzeni: aa –ba –ca –da –ea... şeklindedir.
- ✓ Gazelin ilk beytine "**matla**",son beytine "**makta**"denir.
- ✓ Matladan sonra gelen ikinci beytine "**hüsni matla**"; maktadan önceki beytine "**hüsni makta**"adı verilir.
- ✓ Şair mahlasını(adını) makta beytinde söyler.
- ✓ Gazelin en güzel beytine "**beytül gazel(Şah beyit)**" denir.
- ✓ Gazelde bir tek konu işleniyorsa "**yekahenk gazel**"; bütün beyitler aynı söyleyiş güzelliğinde, aynı değerde, aynı güçte ise "**yekâvaz gazel**" denir.
- ✓ Divan şiirinde gazellere bir başlık veya ad koyma geleneği yoktur.
- ✓ Divan edebiyatının en önemli gazel şairleri: *Fuzuli, Bâki, Nedim, Şeyh Galip, Nâbi, Şeyhülislam Yahya'dır.*

Gitdün ammâ ki kodun hasret ile cânıbile **Matla**
İstemem sensiz olan sohbet-i yârânı bile

Devr-i meclis bana girdâb-ı belâdur sensüz **Hüsni matla**
Mey-i zehrâb-ı sitem sâgar-ı gerdânı bile

Bağâ sensüz bakamam çeşmüme âteş görünür
Gül-i handânı degül serv-i hirâmânı bile

Sîneden derd ile bir âhideyin kim dönsün **Hüsni makta**
Aksine çarh-ı felek mihr-i dirahşanı bile

Hâr-ı firkatle Neşâtî-i hazînünvâ-hayf **Makta**
Dâmen-i ülfeti çâk oldı giribânı bile

(**Neşati**)

- ✓ Bir beytin dizesinin ortasındaki bir kelime ile sondaki kelime arasında kafiyelenmesine "**Musammat Gazel**" denir.

Kamu bîmârına cânân / deva-yıderd eder ihsan
Niçün kılmaz bana derman / beni bîmar sanmaz mı

Şeb-i hicran yanar cânım / döker kan çeşm-i giryânım
Uyadır halkı efgânım / gara bahtım uyanmaz mı

- ✓ Divan edebiyatının en sevilen nazım şeklidir.
- ✓ En güzel mısrasına "**mısraiberceste**" denir.

Aşk derdiyle hoşem el çek ilacımdan tabib
Kılma derman kim helakim zehri dermanındadır.

Fuzuli

Yâ Rab belâ-yı aşk ile kıl aşinâ meni
Bir dem belâ-yı aşktan etme cüdâ meni

Fuzuli

Gazeller konularına göre isimlendirilir:

1.Aşıkâne gazel:

- ✓ Aşkın verdiği mutluluğu,sıkıntıyı,sevgiliden yakınmayı,sevgiliye yakarış konularını içerir.
- ✓ Bu türe **Fuzuli**'nin gazelleri örnek verilebilir.

2.Rindâne gazel:

- ✓ İçkiyi,içkizevkini,içki ile ilgili türlü düşünceleri,hayata karşı kayıtsızlığı anlatır.
- ✓ Bu türe **Bâki**'nin gazelleri örnek verilebilir.

3.Şühâne gazel:

- ✓ Kadının güzelliğini çapkın bir anlatımla dile getiren gazellerdir.
- ✓ Bu türe **Nedim**'in gazelleri örnek verilebilir.

4. Hikemî gazel:

- ✓ Ahlakla ilgili öğütler veren,türlü hayat görüşlerini yansıtan gazellerdir.
- ✓ Bu türe **Nâbi**'nin gazelleri örnek verilebilir.

Gazel Örneği:

Bu cefâdan ki kadeh ağzun öper döne döne
Nâr-ı gayretde kebâb oldı çiğır döne döne

*Kadehîn döne döne senin ağzını öpmesinin ıstırâbiyle kışkançlık
ateşinde çiğır döne döne kebâb oldı.*

Ne revâdur bu ki ben kâmetümi halka kılâm
İnce belün koca karşıma kemer döne döne

*Revâ mıdır bu ki benim mihnetle bükülüp belim halka gibi
oluduğu halde kemer döne döne karşımda senin ince belini
kucaklasın?*

Gözlerüm kıblenümâ gibi olupdur nola ger
İşiğün cânibine kılsa nazar döne döne

*Gözlerim pusula gibi olmuştur, dönüp dönüp senin eşiğinden
yana bakarsa ne olur?*

Sensen ol şâh-ı felek-mertebe kim leyl ü nehâr
Yüz sürer işiğüne şems ü kamer döne döne

*Sen o felek rütbeli sultansın ki, ay ve güneş, gece ve gündüz
döne döne eşiğine yüz sürer.*

Girye vü zâri ile oldı Necâtî dolâb
Gülsitân-ı ser-i kûyunu sular döne döne

*Necâtî ağlayıp inlemekte dolaba döndü; senin gül bahçesine
benzeyen mahalleni döne döne suluyor.*

Döne Döne(Necati Bey)

KASİDE

- ✓ Din ve devlet büyüklerini övmek için yazılır.
- ✓ Beyit sayısı 33-99 beyit arasındadır.
- ✓ Bir kasidenin ilk beytine "**matla**",son beytine "**makta**",en güzel beytine "**beytülkasid**", şairin mahlasının geçtiği beyte "**taç beyit**" denir.
- ✓ Kafiye örgüsü,aa-ba-ca-da-ea-....
- ✓ Kasidenin üstadı **Nef**'i 'dir.
- ✓ Aruzun her kalıbıyla yazılır. Fakat en çok da uzun kalıplarıyla yazılır.
- ✓ Kasideler belli bir amaç için söylenir.

Kasideler şu bölümlerden oluşur:

a) Nesip(Teşbib)

Kasidenin giriş bölümüdür. Yapılan tasvire göre adlandırılır.(.)

▪ **Bahariyye**

Baharı anlatan kasidelerdir.

▪ **Şitaiyye**

Kişi anlatan kasidelerdir.

▪ **İydiyye**

Bayram ve düğün gibi konuları anlatan kasidelerdir.

b) Girizgah

Konuya giriş bölümüdür. Tek beyitten oluşur.

c) Medhiye

Adına kaside yazılan kişi övülür.

d) Tegazzül

Kasidenin içinde bulunan gazeldir. Her kasidede bulunmaz.

e) Fahriye

Şairin kendisini övdüğü bölümdür.

f) Dua

Övülen kişiye dua edilen bölümdür.

Konularına göre kasideler

➤ **Tevhid**

Allah'ın birliğini anlatan kasidelerdir.

➤ **Münacat**

Allah'a yalvarmak için yazılan kasidelerdir.

➤ **Na't**

Hz.Muhammed'i övmek için yazılan kasidelerdir.

➤ **Medhiye**

Padişah ve vezirleri övmek için yazılan kasidelerdir.

➤ **Hicviye**

Bir kimseyi yermek için yazılan kasidelerdir.

(Nefî 'nin "Sihamı Kaza" sı)

➤ **Mersiye**

Ölen kişiler için yazılan kasidelerdir.

(Baki'nin "Kanuni Mersiyesi")

(Sözlü dönemde sagu,halk edebiyatında ağıt.)

➤ **Culûsiye**

Padişahın tahta çıkışını kutlamak için yazılan kasidelerdir.

KASİDE DER NA'TI HAZRETI NEBEVÎ (SU KASİDESİ)

- Saçma ey göz eşkden gönlümdeki odlara su
Kim bu denli tutuşan odlara kılmaz çare su
*Ey göz! Gönlümdeki içimdeki ateşlere göz yaşımından su saçma.
(Ki) Çünkü bu kadar çok tutuşan ateşlere suyun faydası olmaz.*
- Âb-gündür günbed-i devvâr rengi bilmezem
Ya muhîl olmuş gözümden günbed-i devvâre su
*Dönüp duran (gök)kubbenin rengi su renginde midir, yoksa
gözümden akan yaşlar mı dönen kubbeyi kaplamıştır,
bilemiyorum.*
- Zevk-i tiğindan acerb yok olsa gönlüm çâk çâk
Kim mürûr ilen bırakır rahneler dîvâre su
*(Ey sevgili!) Senin kılıcının (kılıca benzeyen keşkin
bakışlarının) zevkünden gönlüm parça parça olsa da buna
şaşılmaz. (Nitekim) Su da akarken duvarda yarıklar meydana
getirir.*
- Suya versin bağ-ban gülzar-ı zahmet çekmesin
Bir gül açılmaz yüzün tek verse bin-gülzâre su
*Bahçıvan, gül bahçesini sele versin (boşuna) zahmet çekmesin.
Bin gül bahçesine su verse senin yüzün gibi (güzel) bir gül
açılmaz.*
- Ohşadabilmez gubârını muharrir hattına
Hâme tek bakmaktan inse sözlerine kare su
*Hattatın gözlerine (aynı levhaya) bakmaktan kalem gibi kara su
inse de (yine de) gubârî yazısını senin yüzündeki tüylere
benzetemez.*
- Arızın yâdiyle nem-nâk olsa müjgânım n'ola
Zayi olmaz gül temennâsiyle vermek hâre su
*Senin yanağını anmağın dolayı kırpıklarım ıslansa ne çıkar?
Zira gül elde etmek isteğiyle dîkene verilen su boşa gitmez.*
- Gam günü etme dil-i bîmardan tiğın diriğ
Haydır vermek karanû gecede bîmâre su
*Gamlı günümde kılıcını (kılıç gibi keşkin olan bakışını) hasta
gönlümden esirgeme; (zira) karanlık gecede hastaya su vermek
hayırlı bir iştir.*
- İste peykânın gönül hecrinde şevkim sâkin et
Susuzum bu sahrede benim'çün âre su
*Gönül! Onun ok temrenine benzeyen kırpıklarını iste ve
ayrılığında arzumu, özlemimi yatıştır; susuzum, bu çöldde bir
defa da benim için su ara.*
- Ben lehim müştâkiyim zühhâd kevser tâlibi
Nitekim meste mey içmek hoş gelir huş-yâre su
*Ben dudağımı arzuluyorum, sofular ise cennetteki Kevseri
istiyorlar. Nitekim sarhoşa şarap içmek, akli başında olana da
su içmek hoş gelir*

...

KIT'A

- ✓ Beyit sayısı 2-12 arasındadır.
- ✓ Matla beyti yoktur.
- ✓ Felsefi ve toplumsal düşünceler anlatılır.
- ✓ Genellikle yergi konuları işlenir.
- ✓ Kafiye düzeni ab-cb-db-eb-....
- ✓ Mısra sayısı 4'ten fazla olana "**kit'aikabire**" denir.
- ✓ Beyitler arasında anlam birliği vardır.
- ✓ Şair genellikle mahlasını kullanmaz.
- ✓ Kit'aları meşhur olan şairler;
Necati Bey, Fuzuli, Baki, Ruhi, Nedim, Galip Dede,
İzzet Molla'dır.

MÜSTEZAT

- ✓ Gazelin özel biçimidir.
- ✓ Uzun dizelerlerin arasına kısa dizelerin eklenmesiyle oluşur.
- ✓ Eklenen dizeye "**ziyade**" denir.
- ✓ Ziyadeler asıl dizeyi anlam bakımından tamamlamalıdır.
- ✓ Uyak düzeni gazel gibidir.

Dörtlüklerle Kurulan Nazım Biçimleri

RUBAİ

- ✓ Türk edebiyatına İran edebiyatından geçmiştir.
- ✓ Dört dizelik bir bentten oluşur.
- ✓ Aruz ölçüsünün 24 kalıbıyla yazılır.
- ✓ Hayat felsefesi, dünya görüşü, tasavvuf ve aşk gibi konular işlenir.
- ✓ Özlü, nükteli bir anlatıma sahiptir.
- ✓ Az sözle çok şey ifade etmek amaçlandığından anlam yoğunluğu vardır.
- ✓ aaxa biçiminde kafiyelenir.
- ✓ Genellikle şairler mahlasını kullanmaz.
- ✓ Dünya edebiyatında rubai türünün en önemli temsilcisi, İranlı şair **Ömer Hayyam**'dır.
- ✓ Divan edebiyatının yetiştirdiği en ünlü rubai şairi **Azmizâde Hâleti**'dir.
- ✓ Azmizade Hâleti yazdığı bin civarındaki rubai ile Divan edebiyatının en büyük rubai şairi olarak bilinir.
- ✓ Cumhuriyet Dönemi'nin en büyük rubai ustaları ise **Yahya Kemal Beyatlı** ve **Arif Nihat Asya**'dır.

Rubai Örneği

*Esrârını dil zaman zaman söyler imiş – a
Hengâme-i gamda dâstan söyler imiş – a
Aşk ehli olup da mihnet-i hicrâne – x
Ben sabriderin diyen yalan söyler imiş – a*

Azmizâde Hâleti

TUYUĞ

- ✓ Divan şiirine Türklerin kazandırdığı bir biçimdir.
- ✓ “Mısra sayısı” ve “uyak örgüsü” ve “işlediği konular” bakımından rubaiye benzer.
- ✓ Rubaiden ayrılan tek yönü aruz ölçüsünün sadece bir kalıpla yazılmasıdır.
- ✓ Halk şiirindeki maninin Divan edebiyatına yansımış biçimi olarak düşünülebilir.
- ✓ Genellikle şairlerin mahlası yoktur.
- ✓ Daha çok Azeri ve Çağatay edebiyatlarında görülür.
- ✓ Bu türün en başarılı şairleri: Kadı Burhanettin, Ali Şir Nevaî, Atayî ve Nesimî’dir.

Tuyuğ Örneği

Dilberin işi itâb u nâz olur – a
 Çeşmicâdü, gamzesi gammâz olur – a
 İy gönül sabr it tahammül kıl ana – x
 Yâre irişmek işi az az olur – a

Kadı Burhanettin

Birden Fazla Bentle Kurulan Nazım BiçimleriŞARKI

- ✓ Aşk, sevgili ve güzellik konularını içerir.
- ✓ Divan şiirine Türkler kazandırmıştır.
- ✓ Halk edebiyatındaki türküyü hatırlatır.
- ✓ Bestelenmek için yazıldığından dili sadedir.
- ✓ Aruzun kısa ve hareketli kalıplarıyla yazılır.
- ✓ Genellikle en az 3 en fazla 5 bentten oluşan bir nazım biçimidir.
- ✓ Genellikle son mısralar **nakarattır**.
- ✓ aaaa / bbba / ccca biçiminde kafiyelenir.
- ✓ Lale Devri’nde (18.yy.) gelişmiş ve yaygınlaşmıştır. Şarkı türünün ilk örneklerini **Naili Kadim**; en başarılı örneklerini **Nedim** vermiştir. **Enderunlu Vasıf** en çok şarkı yazan şairdir. **Enderunlu Fazıl ve Yahya Kemal**, bu türün diğer önemli temsilcileridir.
- ✓ Şarkıda her bendin 3. mısrasına “**miyan / meyan**” denir. Miyanın, anlam bakımından en güçlü mısra olmasına dikkat edilir. Şarkıda, dörtlük sonlarında tekrarlanan dizelere “**nakarat**” denir. Nakarat, bazı şarkıların ilk dörtlüğünde hem 2. hem de 4. dizede görülür. Kimi şarkılarda nakaratsızdır.

Şarkı Örneği

Cânın kimi isterse görüş gayrı karışmam – a
 Küstüm sana ben nâfile yalvarma barışmam – a
 Haddim bilirim yâr ile beyhûde yarışmam – a
 Küstüm sana ben nâfile yalvarma barışmam – a

Sen belle bunu ey gül-i zîbende-nümâyîş -b
 Yok gayrı derûnumda benim ülfete hâhiş – b
 Gördükde beni eyleme beyhûde nevâziş – b
 Küstüm sana ben nâfile yalvarma barışmam – a

MURABBA

- ✓ Dörder dizelik bentlerden oluşur.
- ✓ Hemen her konuda yazılır.
- ✓ En az 3 en çok 7 bent olur.
- ✓ aaaa / bbba / ccca / ddda / eeea ...(şarkı gibi) biçiminde kafiyelenir.
- ✓ Bestelenme amacının olmaması ve dilinin ağır olması yönleriyle şarkıdan ayrılır.
- ✓ Aşkî, Muhibbî, Hayretî, Taşlıcalı Yahya ve Fuzuli murabba yazmış sanatçılardandır. Bu türün en başarılı şairi, Namık Kemal’dir.

Murabba Örneği

Perişân-hâlün oldum sormadun hâl-i perişânım – a
 Gamundan derde düşdüm kılmadun tedbîr-i dermânım – a
 Ne dirsene rûzgârım beyle mi geçsün güzel hânım – a
 Gözüm cânım efendim sevdiğüm devletlü sultânım – a
 ...
 Fuzûlî şîve-i ihsânun ister bir gedâyundur – b
 Dirildükçe seg-i kûyun ölen de hâk-i pâyundur – b
 Gerek öldür gerek ko hükm hükmün râyrâyundur – b
 Gözüm cânım efendim sevdiğüm devletlü sultânım – a

TERKİBİBENT

- ✓ Bent sayıları 5 ile 15 bent arasında değişir.
- ✓ Her bent 5 ile 10 beyitten oluşur.
- ✓ Bentlerin kafiye şekli gazel gibidir. Bentlerden sonra **vasita beyti** gelir. Vasita beyti her bentten sonra değişir. Bu yönüyle terciibentten ayrılır.
- ✓ Vasita beyitleri kendi aralarında uyaklıdır.
- ✓ aa-xa-xa-xa-bb-cc..... şeklinde kafiyelenir.
- ✓ Bentlerin her birine **hane** denir.
- ✓ Vasita beytinden önceki beyte **terkiphane** denir.
- ✓ Şair mahlasını terkiphanede söyler.
- ✓ Her konuda yazılabilir.
- ✓ Kanuni S. Süleyman için yazılan **Kanuni Mersiyesi (Baki)**, **Esrar Dede Mersiyesi (Şeyh Galip)** önemli Terkibibentlerdir.
- ✓ En ünlü temsilcisi **Bağdatlı Ruhi**; Tanzimat Döneminde ise **Ziya Paşa**’dır.

TERCİİBENT

- ✓ Kelime anlamına baktığımızda tekrar etme anlamındadır.
- ✓ Biçim bakımından baktığımızda terkihibende benzer.
- ✓ Terkihibentten farkı **vasıta beytinin** hep aynı olmasıdır.
- ✓ Terciibent iki bölümden oluşur: **Hane** ve **Tercihane**.
- ✓ Şiirin tamamında aynı konu işlenir.
- ✓ Terciibent yazmak terkihibende göre daha zordur.
- ✓ En önemli temsilcisi: **Ziya paşa, Bağdatlı Ruhi ve Şeyh Galip'tir.**

Divan Edebiyatında AkımlarMAHALLELEŞME AKIMI

- ✓ 15. yy. da Necati Bey(Ancak ÖSYM bu konu ile ilgili sorduğu bir soruda Necati Bey'i temsilci olarak kabul etmemiştir.) ile ortaya çıkan bu akım (o zamandan beri devam ediyordu) 18. yy. da tekrar güç kazanmıştır.
- ✓ Halkın konuşma dilinin edebiyata girmesidir.
- ✓ **"Yerleşme Hareketi"** de denir.
- ✓ Türkçe deyimlerin ve halk söyleyişlerinin kullanılmasına dayanan bir akımdır.
- ✓ Dil sade ve açık olmalıdır.
- ✓ Daha çok kendini **Şarkı** nazım türünde göstermiştir.
- ✓ **Baki, Nedim, Enderunlu Vasıf** en önemli temsilcileridir.

TÜRKİBASİT

- ✓ Divan edebiyatındaki Arapça ve Farsça kelimelerin çokluğuna tepki olarak ortaya çıkmıştır.
- ✓ 16. yy. da ortaya çıkmıştır.
- ✓ Akım o dönemde Divan edebiyatının düşünce tarzından dolayı ve o dönemin ünlü şairleri bu akımı benimsemediği için çok etkili olmamıştır.
- ✓ **Aydınlı Visali, Edirneli Nazmi ve Tatavlı Mahremi** önemli temsilcisidir.

SEBKİHİNDİ

- ✓ 17. yy. da ortaya çıkmış bir akımdır.
- ✓ Hindistan'da ortaya çıkan akım, oraya giden şairler tarafından benimsenmiş ve Divan edebiyatında etkili olmuştur.
- ✓ Hin tarzı ya da Hint üslubu anlamındadır.
- ✓ Anlam kapalılığı söz konusudur.
- ✓ Söz ve anlamdan daha çok anlama önem vermiştir.
- ✓ Kullanılan dil, çok ağır süslü zor anlaşılır bir dildir.
- ✓ Soyut kavramların ağırlıklı olduğu bir akımdır.
- ✓ **Naili, Şeyh Galip, Neşati** önemli temsilcileridir.

13. YÜZYIL

Anadolu'da Türk edebiyatı, ilk kalıcı örneklerini 13. yüzyılda vermeye başlar. Bu dönemde edebî dil niteliği kazanmaya başlayan Oğuz Türkçesi ile eserler verilmeye başlanmıştır. Bu yüzyıl, Anadolu'da dini-tasavvufi Türk edebiyatının geliştiği bir dönemdir. Bu dönemin önde gelen tasavvuf şairleri Mevlana, Ahmet Fakih, Sultan Veled ve Şeyyad Hamza'dır. Ancak Klasik Türk şiirinin 13. yüzyılda Hoca Dehhani ile başladığı kabul edilir.

HOCA DEHHANİ

- ✓ 13. yüzyılda yaşamıştır.
- ✓ Divan edebiyatının bilinen ilk şairidir.
- ✓ Tasavvufun hâkim olduğu bir dönemde din dışı konuları işlemiştir.
- ✓ Divanı yoktur.

Eseri:

Selçuklu Şehnamesi (20.000 beyitlik bir mesnevidir ancak günümüze kadar ulaşamamıştır.)

MEVLANA CELALETTİNİ RUMİ

- ✓ Horasan'ın Belh şehrinde 1207'de doğmuş, ailesiyle Anadolu'ya göç ederek Konya'ya yerleşmiş ve burada vefat etmiştir.
- ✓ Türk ve dünya edebiyatının önde gelen sanatçılarından.
- ✓ Tasavvuf düşüncesini halk zevkine uygun olarak hikâyeler yardımıyla anlatmaya çalışmıştır.
- ✓ Arapça, Farsça ve Rumca da bilen sanatçı, bu dillerle şiirler söylemiş, devrin edebiyat dili Farsça olduğundan şiirlerini Farsça yazmıştır.
- ✓ Tasavvuf düşüncesini ilahî aşkla birleştirip şiir sanatıyla ölümsüz hâle getirmiştir.
- ✓ Şiiri, musiki ve sema sanatıyla birleştirmiştir.
- ✓ Din, dil, ırk ve mezhep farkı gözetmeksizin bütün insanlığa seslenmiş, insanı insan olduğu için sevmiştir.
- ✓ İnsan sevgisini, ilahî aşk ekseninde kendine özgü bir anlayışla işlemiştir.
- ✓ Ölümü **Şebiarus**(Düğün gecesi) diye adlandırmıştır.
- ✓ **Rumi** mahlasını kullanmıştır.
- ✓ 2007 yılı UNESCO tarafından dünya **Mevlana** yılı olarak ilan edilmiştir.
- ✓ **Şemsi Tebrizi, Mevlana'nın** hayatını şekillendiren kişidir.

Eserleri:

Mesnevi, Divanı Kebîr, Mecalisi Seb'a, Mektubat, Fihi Mafih

Mesnevi

Mevlana'nın Hüsameddin Çelebi'nin isteği üzerine Farsça yazdığı mesnevisidir. 25618 beyitlik eserde Mevlana, tasavvufi fikir ve düşüncelerini hikâyelerden

hareketle anlatmıştır. Mevlana'ya söylemiş Hüsameddin Çelebi yazmıştır.

Divanı Kebîr

Mevlana'nın çeşitli konularda söylediği şiirlerin tamamı bu divanda yer almaktadır. Eserin dili Farsçadır, içinde az sayıda Arapça, Türkçe ve Rumca şiir de yer almaktadır.

Mektubat

Başta Selçuklu hükümdarlarına ve devrin ileri gelenlerine öğüt vermek, kendisine sorulan dinî ve ilmî konularda açıklayıcı bilgiler vermek için yazdığı 147 adet mektuptur.

Fihi Mafih

Mevlana'nın çeşitli meclislerde yaptığı sohbetlerin, oğlu Sultan Velet tarafından toplanması ile meydana gelmiştir.

Mecalisi Seb'a

Yedi Meclis anlamına gelen eser, Mevlana'nın yedi sohbetinin not edilmesinden meydana gelmiştir.

SULTAN VELET

- ✓ Mevlana'nın oğlu ve Mevlevilik tarikatının kurucusudur.
- ✓ Şiirlerini devrin edebiyat dili olan Farsça ile yazmıştır. Mevlana gibi coşkun, lirik ve derinliği olan bir şair değildir. Daha çok, öğretici nitelikte tasavvufi şiirler yazmıştır. Sayıları az olmakla birlikte Türkçe şiirler de yazmıştır.
- ✓ Bu yönüyle 13. yüzyılda Anadolu'da aruz ölçüsüyle Türkçe şiirler yazılmasında önemli hizmetleri olmuştur.
- ✓ Mevlânâ'nın tasavvufî alakalı görüşlerini bir sistem halinde birleştirip Mevleviliğe gerçek biçimini kazandıran şairdir.

Eserleri:

Dîvân, (*İbtidânâme*, *Rebâbnâme*, *İntihânâme* adlı üç mesnevisi) ile *Ma'arif* adlı bir de mensur eseri bulunmaktadır.

AHMET FAKİH

- ✓ Hoca Ahmet Fakih veya Sultan Hoca Fakih adları ile de tanınan sanatçının yaşamı hakkında belirsizlik vardır.
- ✓ Ailesi Horasan'dan göç edip Konya'ya yerleşmiştir. Mevlana'nın babasından fıkıh dersleri aldığı için kendisine "fakih" denmiştir.

Eserleri:

Çarhnâme(Kaside)Fuad Köprülü, eserin Anadolu Türkçesinin bilinen en eski örneği olduğunu belirtir.) **Kitâbu Evsâfı Mesâcidiş Şerîfe** (ilk gezi yazısı olarak kabul edilir.)Mesnevi nazım şekliye yazılmış bir eserdir. Hacca gittiğinde gezip gördüğü Şam, Kudüs, Mekke, Medine ile orada ziyaret ettiği mukaddes yerleri anlatmaktadır. Kudüs'te iki ay kalan şair, eserin sonuna "**Kudüs Methiyeleri**"ni eklemiştir.

ŞEYYAT HAMZA

- ✓ 13. yüzyılda Anadolu Selçukluları döneminde yaşamış; yazdığı dini-tasavvufi şiirleriyle Ahmet Fakih'i izlemiştir.
- ✓ Şiirlerinin eski Anadolu Türkçesi ile yazılmış olmasına karşın **Mecmûatün-Nezâ'ir**'de bulunan bir gazeli doğu Türkçesi özellikleri taşımaktadır.
- ✓ Şeyyâd Hamza'nın hem aruzla hem de hece vezniyle yazdığı manzumeleri vardır.

Eserleri

Dâstânı Sultan Mahmud, Ahvâlî Kıyamet

Yusuf u Züleyha

(Kuran'da geçen Hz.Yusuf kıssasına dayanan eser, 1529 beyitten oluşmaktadır. Eser, Anadolu sahası Türk edebiyatının, bir başka deyişle Divan edebiyatının bilinen ilk **Yusuf u Züleyha'sı** olması bakımından önemlidir. Aynı zamanda ilk aşk mesnevisi olarak kabul edilir.)

14. YÜZYIL

14. yüzyılda birçok temsilci yetiştiren Divan edebiyatı, 13. yüzyıl şairlerinden Hoca Dehhanî'den sonra din dışı konularda ürünler vermeye başlamıştır. Bu yüzyılın en tanınmış şairi Ahmedî'dir. Siyasi ve sosyal sarsıntıların yaşandığı bu yüzyılda edebî niteliği zengin eserler ortaya konmuştur. Bu yüzyılda Arapça ve Farsça sözcükler yoğun bir şekilde dilimize girmeye başlar.

AHMEDİ

- ✓ Kaside ve gazellerinin yanında birçok konuda eser vermiş, özellikle mesnevilerinde bilimsel ve kültürel konuları işlemiştir.
- ✓ Türk edebiyatında bu yüzyılda en çok eser veren sanatçıdır.
- ✓ Türkçeyi iyi kullanan, nazım tekniğine hâkim kudretli bir sanatkârdır.
- ✓ Ahmedî'nin 8000 beyti aşan büyük bir "**Divan**"ı, 8250 beyitlik **İskendernâme**'si, 5000 beyit bulan "**Cemşid ü Hurşid**"i eserlerinin en önemlileridir.
- ✓ "**İskendernâme**" adlı mesnevisi ile tanınmıştır.

Eserleri:

Divan, *Mirkâtül-Edeb İskendernâme*, **Cemşid ü Hurşid** (Mesnevinin konusu, Çin hükümdarının oğlu Cemşid ile Rum kayserinin kızı Hurşid arasında geçen aşk hikâyesidir.), **Tervihül-Ervah** (Tıp konusunda yazılmış bir mesnevidir.)

HOCA MESUT

- ✓ Eserlerinden İran edebiyatını yakından tanıdığı, Farsça ve Arapçayı iyi bildiği anlaşılmaktadır. Firdevsî ve Sadi'den yaptığı tercümelemler bunu göstermektedir.
- ✓ Döneminde kullanılan deyimleri ve atasözlerini nazma geçirmiştir.
- ✓ Şiirlerinde sade bir dil kullanmıştır. Arapça ve Farsça kelimelere oldukça az yer vermiştir.
- ✓ Bazı vezin kusurları bulunmakla beraber onun aruza hâkim olduğu göze çarpmaktadır.
- ✓ Türkçeye tercümelemler yaparken sadece sözcük ve kavramlar aktarmamış, kendi yaratıcı gücüyle birçok ilavede bulunmuştur.

Eserleri:

Ferhengnâme-i Sadî, Süheyl ü Nevbahar(Yeğeni İzzettin Ahmet'le birlikte yazdığı aşk mesnevisidir. Eser daha çok manzum aşk ve macera hikâyeciliği içinde yer almaktadır.)

AŞIK PAŞA

- ✓ Eserlerini sade bir dille yazarak Türkçenin Anadolu'da bir edebiyat dili olarak yerleşmesinde önemli hizmetler görmüştür.
- ✓ Hem aruz hem hece ölçüsüyle şiirler yazmıştır.
- ✓ Şiirlerinde ve "*Garibnâme*"adlı eserinde büyük ölçüde Yunus Emre'nin ve Mevlana'nın etkisi hâkimdir.
- ✓ "*Garibnâme*" (1329) adlı mesnevisiyle "*Mevlid*" yazarı Süleyman Çelebi'yi etkilemiştir.
- ✓ Çok iyi Farsça ve İbranice bildiği hâlde Türkçeye bağlı kalan sanatçı, o devirde hâkim olan "*Türkçeyle eser yazılmaz.*" anlayışına karşı çıkarak eserlerini Türkçe yazmıştır.
- ✓ *Mevlid ve Miracnâme* türünün ilk örneklerini vermiştir.

Eserleri:

Fakrnâme, Hikâye, Vasfı Hâl, Garibnâme(12.000 beyitlik bu mesnevi, on bölümden oluşmaktadır. Dinî, tasavvufi ve öğretici nitelikler taşıyan eser, halkı eğitmek amacıyla Türkçe yazılmıştır.)

GÜLŞEHİRİ

- ✓ 14. yüzyıl divan şairidir.
- ✓ Tasavvufu konu edinmiştir.
- ✓ "Kuşların konuşması(Dili)" anlamına gelen "*MantıkutTayr*" *Feridun Attar*'ın eserinden çevrilmiştir. Tasavvufi alegorik(Sembolik) mesnevîde *Simurg* kuşuna ulaşmak isteyen kuşların Hz. Süleyman'ın kuşu olan *Hüthüt*'ün önderliğinde yaptıkları yolculuğu anlatır.

Eserleri:

Felekname, MantıkutTayr(Farsçadan çevrilmiş, alegorik, tasavvufi bir mesnevi)

NESİMİ

- ✓ Nesimî sâdece yaşadığı asrın değil, bütün Türk edebiyatının da en usta şairlerindedir.
- ✓ Türkçe ve Farsça mesneviler, gazeller, rubailer ve tuyuğlar yazmıştır.
- ✓ İlâhî aşkın verdiği heyecanla yazdığı Türkçe şiirlerinde ahenkli ve çok düzgün bir dil görülür. Bu şiirlerde Hurûfi inancının izleri de açıkça görülür.
- ✓ Asırlarca okunmuş ve şiirlerine nazireler yazılmıştır.
- ✓ Fuzuli gibi büyük bir şâir üzerinde etkili olmuştur.
- ✓ Kanunî Sultan Süleyman da onun meşhur bir gazeline nazire yazmıştır.
- ✓ Türkçe şiirlerinde "*Nesimi*", Farsça şiirlerinde "*Hüseynî*" mahlasını kullanmıştır.
- ✓ Onun şiirlerinde tasavvufî ve *Hurufiliğe* ait fikirler, zamanın hakim ideolojisine karşı yöneltilmiştir.
- ✓ Onun felsefî fikir ve yüksek sanat örneği olan şiirleri, Yakın Doğu ve Orta Doğu ülkelerinin şiirinde de bir uyanışa vesile olmuştur.
- ✓ Şiirlerini tümüyle "*Azeri Türkçesiyle*" söylemiştir.
- ✓ "*Şahî Şehit*" olarak tanınır.

Eserleri:

Türkçe ve Farsça Divan, Mukaddimetül Hakâyık

KADI BURHANETTİN

- ✓ Kadı Burhanettin, gazelleri ve tuyuğları ile ün kazanmıştır.
- ✓ Tuyuğ nazım şeklini Divan edebiyatına kazandırmıştır. Azeri Türkçesini kullanmıştır.
- ✓ Gazellerinin gayet içten ve âşıkane olduğu görülür.
- ✓ Aşk şiirlerinin yanı sıra din ve tasavvuf ile ilgili şiirleri de vardır.
- ✓ Şiirlerinde mahlasını ve adını kullanmamıştır.
- ✓ Şiirlerinde Türkçeyi aruza uydurmakta güçlük çektiği görülür.
- ✓ Günlük konuşma dilini şiirlerinde kullanması onun şiirlerine ayrı bir özellik katar.
- ✓ Edebî sanatlarla, özellikle cinasa düşkündür.

Eserleri:

Divan'ının yanı sıra dini konuları işlediği *İksîrüs Saadet fî Esrârül İbâdet* ve *Tercihüt Tavzih* adlı iki mensur eseri daha vardır.

15.YÜZYIL

Bu yüzyıl, Anadolu'da Türk birliğinin kurulduğu dönemdir. Bu dönemde yöneticiler kültür, sanat ve edebiyata önem vermiş, bu da bilim, kültür ve edebiyat alanında ciddi gelişmelerin önünü açmıştır. Divan edebiyatı bu yüzyılda daha da güçlenerek gelişimini sürdürmüştür. Dönemin Anadolu'da yetişen en büyük şairi Şeyhî'dir. Ayrıca Ahmet Paşa ve Necati Bey yüzyılın tanınmış diğer şairleridir. Anadolu dışında edebiyatımızın en büyük sanatçılarından Ali Şir Nevâî bu dönemde yetişmiştir.

ŞEYHİ

- ✓ Şeyhi, İran'da tasavvuf ve edebiyatın yanında tıp öğrenimi de görmüştür.
- ✓ Kaynaklarda **Hekim Sinan** adıyla da anılan sanatçı; hekimlikteki yeteneğini Çelebi Mehmet'i tedavi etmekle kanıtlamıştır.
- ✓ Erken dönem Divan edebiyatı şairlerindedir ve Divan edebiyatının gelişmesine büyük katkısı olmuştur.
- ✓ Dokuzlar köyüne giderken, köyün eski sahiplerinin saldırısına uğramış ve bu durumu padişaha "**Harnâme**" adlı mesnevi tarzında kaleme aldığı hicviyesi ile anlatmıştır.
- ✓ Şiirlerinde ses güzelliğinden çok, söze ve anlama önem vermiştir.
- ✓ Şiirlerinde alışılmamış ya da terk edilmiş sözcükleri kullanmaya meraklıdır.
- ✓ İnsan hakları, ilahî ve beşeri adalet gibi konularda yergi dolu şiirler yazmıştır.
- ✓ Tasavvufi bir kişilik olmasına ve tasavvuf eğitimi almış olmasına rağmen eserlerinde tasavvufi öğeler bulunmamaktadır.
- ✓ Din dışı şiirler yazmayı tercih etmiştir.

Eserleri:

Harname(Çelebi Sultân Mehmet'e sunulmuş 126 beyitlik bir mesnevidir. Eser, Türk mizah ve hiciv edebiyatının şaheserlerindedir. Eser, ince alay ve nükteleri içerir, sembolik bir mesnevidir. Türk edebiyatında **ilk fabl örneği** kabul edilir.)

Hüsrev ü Şirin(Eser Nizâmî'nin aynı isimli mesnevisinin tercümesidir. İran hükümdarı Hüzmüz'ün oğlu ile Ermeni meliki Mehin Banu'nun yeğeni Şirin arasındaki aşk macerasını işler.)

NECATİ BEY

- ✓ Meşhur "**Döne döne**" redifli gazelini yazan Necatî Bey şiirleriyle kısa sürede tanınmıştır. Fatih'e sunduğu "**şitaiye**" ve "**bahariye**" kasideleri ve gazelleriyle padişahın takdirini kazanarak divan kâtibi olmuştur.
- ✓ Daha çok mersiye ve gazelleri ile tanınmıştır.
- ✓ Kendisinden sonra gelen pek çok şairi etkilemiştir.
- ✓ **Mahallileşme** akımını başlatmıştır.
- ✓ Şiirlerinde atasözlerine ve halk söyleyişine yer vermiştir.
- ✓ Türkçenin şiir dili olmasına katkıda bulunan şairlerdendir.
- ✓ Külfetsiz ve yapmacıksız şiirler söyleyen Necatî, gazel türünde başarılı eserler vermiştir.
- ✓ Döneminde "**Hüsrevi Rum**" **Meliküş Şuara** olarak anılan şairin bugüne gelen tek eseri "**Divan**"dır.

Eserleri:

Divan

AHMET PAŞA

- ✓ Ahmet Paşa, devrinde "**Sultânüş-Şuarâ**"(Şairlerin **Sultanı**) unvanını almış, şiirleri bütün Anadolu ve Rumeli'ye yayılmıştır.
- ✓ Dil, söyleyiş, ahenk ve duygu bakımından başarılı eserler vermiştir.
- ✓ Kendinden sonraki şairler tarafından örnek alınan sanatçı, nazireciliği ve tarih düşürmeyi gelenek hâline getirmiştir.
- ✓ Divan şiirinin bütün inceliklerini şiirlerine ustalıklı yansıtan Ahmet Paşa, devrinin en büyük şairlerindedir.
- ✓ Dini ve tasavvufi konulardan çok, din dışı konularda şiirler söylemiş, aruzu başarılı bir şekilde kullanmıştır.
- ✓ **Fatih Sultan Mehmet'e** yazdığı "**Güneş, Kerem**", **Cem Sultan'a** yazdığı "**Benefşe, Ab**" redifli kasideleri ünlüdür.
- ✓ Ayrıca "**Vay gönül vay bu gönül vay gönül ey vay gönül**" nakaratlı murabbası çok beğenilmiş ve bu esere nazireler söylenmiştir.

Eseri:

Divan

SÜLEYMAN ÇELEBİ

- ✓ 15. yüzyıl Divan şairidir.
- ✓ **Vesiletün Necat** (Kurtuluş Vesilesi) adlı mesnevisiyle tanınmış ve sevilmiştir. Günümüzde de sevilen bu mesnevi Hz. Muhammed'in doğumunu anlatır ve "Mevlit" adıyla bilinir.

Eserleri:

Vesiletün Necat (Mevlid: Eser, peygamberimize duyulan derin sevginin bir ifadesidir. Sanatçı bu eserini, Hz. Muhammed'in bütün peygamberlerden üstün ve en son peygamber olduğunu ispatlamak, şiir-batini akımlara karşı ehli sünnet görüşünü savunmak için yazmıştır.)

HAMDULLAH HAMDİ

- ✓ 15. yüzyıl Divan şiirinin Şeyhi'den sonra gelen en önemli mesnevi yazarıdır.
- ✓ Anadolu sahasında ilk hamse sahibidir.
- ✓ Hem Hamse hem de Divan sahibi olan bir şairdir.
- ✓ Türk edebiyatında en güzel **Yusuf u Züleyha** mesnevisinin yazarıdır. Eser, özellikle dil ve üslup açısından çokça beğenilmiş kendi devrinde ve sonraki zamanlarda zevkle okunmuştur.
- ✓ Hamdullah Hamdi, "**Kıyâfetname**" türünün edebiyatımızda ilk manzum örneğini yazan kişidir. Kıyâfetname diğer namıyla "**İlmi Kıyâfet**" denilen şey insanın fiziksel özelliklerinden yola çıkarak karakterini çıkarmaya çalışmadır.

Eserleri

Yusuf u Zuleyha, Leylâ vü Mecnûn, Tuhfetul-Uşşak, Kıyâfetnâme, Ahmediyye

ALİ ŞİR NEVÂİ

- ✓ Ali ŞîrNevâî, Türkçeyi yüksek bir sanat dili halinde işlemeye çalışan, bu görüşü savunan ve Türk diline değer kazandıran üstün bir bilgin ve devlet adamıdır.
- ✓ Ali ŞîrNevâî'nin eserleri hem yazdıkları devirde, hem de daha sonra bütün Türk dünyasında zevkle okunmuş, pek çok ünlü Türk şairi onu örnek almış, ona övgü yazmıştır.
- ✓ Hamse (Beş mesnevi) sahibi olan ilk sanatçıdır.
- ✓ Şiirlerini Türkçe ve Farsça yazmıştır.
- ✓ Kaşgarlı Mahmut'tan sonra Türk diline en büyük hizmet eden kişi olarak tanınan Ali Şîr Nevâî, **Muhâkemetül Lügateyn** adlı kitabında Türkçe ile Farsçayı karşılaştırarak pek çok yerde Türkçenin üstünlüğünü savunmuştur. Ali Şîr Nevâî, bu kitabını Türkçe'yi bırakarak eserlerini Farsça verenlere ithafen yazmıştır.
- ✓ Ali ŞîrNevâî, Türkçe yazdığı şiirlerinde **Nevâî**, Farsça yazdığı şiirlerinde ise **Fanî** mahlaslarını kullanmıştır.
- ✓ Anadolu dışında, Çağatay sahasında eser vermiş din dışı konuları işlemiştir.
- ✓ Lirik ve canlı bir anlatıma sahiptir.

Eserleri:

Ali ŞîrNevâî'nin dördü Türkçe, biri de Farsça olmak üzere beş ayrı divanı vardır. Türkçe divanlarının genel adı **Hazâinül Maânî**'dir. Türkçe divanlarını, **Garâibüs-Saâir**, **Nevâdirüş Şebâb**, **Bedâyiül Vasat** ve **Fevâidül-Kiber** adları altında yazmıştır.

Beş mesnevisinden meydana gelen Hamse'si ile Türk edebiyatına ilk hamse yazan Ali Şîr Nevâî'nin divanlarından hariç 18 ayrı eseri daha vardır. Hamse (beş mesnevi) şu mesnevilerden oluşur: **Hayretül-Ebrâr**, **Leylâ vü Mecnûn**, **Seddi İskenderî**, **Ferhad ü Şîrin**, **SebâiySeyyâre**.

Muhakemetül Lügateyn

Türkçenin Farsçadan üstün bir dil olduğunu göstermek amacıyla yazılmış bir eserdir.

Mizanül Evzan

Aruz ölçüsü ile ilgili inceleme eseri olan bu eser, medreselerde ders kitabı olarak okunmuştur.

Mecalisün Nefais

Türk edebiyatında "**ilk şairler tezkiresi**" olarak bilinir.

16. YÜZYIL

Divan Edebiyatı'nın en parlak olduğu dönemdir. Osmanlı'nın siyasî ve sosyal alanda gösterdiği başarıya edebiyat ve sanat alanındaki çalışmalar da eklenmiştir. Divan şiiri, taklit dönemini aşarak kendi üstatlarını yetiştirmeye başlamıştır. Anadolu dışında Fuzûlî, Anadolu'da ise Bâkî bu yüzyılın en önemli temsilcileridir. Ayrıca bu dönemde Zatî, Bağdatlı Ruhî, Hayalî gibi önemli şairler yetişmiştir.

TAŞLICALI YAHYA

- ✓ Sade bir dil, akıcı bir üslupla güzel kaside ve gazeller söylemiştir. Ancak o, mesnevileriyle tanınmıştır. **Hamse** sahibidir. Hamsesindeki mesneviler "**Şah ü Geda, Usulname, Gencinei Raz, Gülşeni Envar, Yusuf u Züleyha**"dır.
- ✓ Şair, mesnevilerinin konularını İran edebiyatından almamış, kendi oluşturmuştur. Bu yönüyle eserleri orijinaldir.
- ✓ Eserlerinde mahalli renk ve çizgilere çokça yer vermiştir.
- ✓ **Yusuf u Züleyha**, Türk edebiyatında bu isimle yazılan mesnevilerin en değerlisi ve en başarılı kabul edilmektedir.

Eseri:

Divan

BAĞDATLI RUHİ

- ✓ 16. yüzyılın büyük şairlerinden olan sanatçı, terakimibentleriyle ünlüdür.
- ✓ Eleştirel tarzı ve yalın üslubu ile ünlenmiş ve eserlerinde toplumsal sorunları ön plana çıkarmıştır.
- ✓ Şiirlerinde tasavvufun izleri görülmektedir. Ancak o, tasavvufu bir fikir ve bilgi olarak değil, bir heyecan ve duygu olarak ele almıştır.
- ✓ Sade bir dille, sanat endişesinden uzak bir söyleyişle şiirler yazmıştır.
- ✓ Bağdatlı Ruhî'nin en çok etkilendiği şair Fuzulî'dir.
- ✓ Yaşadığı bölgelerin idari sistemlerinin meselelerini, toplumun sorunlu ve eksik noktalarını, yanlış din anlayışı gibi konuları, eleştirel bir üslupla şiirler yazmıştır.

Eseri:

Divan

LAMİ ÇELEBİ

- ✓ Üretken (velud) bir şair ve yazardır.
- ✓ İki hamse sahibidir.
- ✓ Nesirde üstattır.
- ✓ Mükemmel ve mürettep divan sahibidir.
- ✓ Âlim şairlerdendir.
- ✓ Abdurrahman Camii'den yaptığı tercümelerle **Camii Rum** diye anılır.

Eserleri:

Fars şiirinde örnekleri olduğu halde Türk edebiyatında daha önce ele alınmamış Vamık u Azra, Vis ü Ramın gibi mesneviler ilk defa Lamî Çelebi tarafından yazılmıştır.

FUZULİ

- ✓ Âlim bir şair olan Fuzûlî şiir hakkındaki görüşlerini Türkçe divanının önsözünde "İlimsiz şiir temelsiz duvar gibidir, temelsiz duvar yıkılıp gider." sözleriyle dile getirmiştir.
- ✓ Fuzûlî'ye göre şiir, insanı yücelten ilâhî bir hediyedir.
- ✓ Güzellik ve aşk anlayışıyla birlikte devrinin ruh ve bedenle ilgili düşüncelerini "Sıhhat u Maraz"da, tasavvufî nitelikte nasihatçiliğini "Rind ü Zâhid"de, tasavvuf felsefesiyle dünya ve hayat görüşünü ise başta "Leyla ü Mecnun" mesnevisi olmak üzere divanlarındaki çeşitli şiirlerde ortaya koymuştur.
- ✓ Fuzûlî aşkı, ıstırapı, dünyevî zevk ve zenginliklerin boşluğunu ve ölüm düşüncesini olağanüstü bir lirizm ve sanat gücüyle ifade etmiştir. Bu yönüyle o, aşk ve ıstırap şairidir.
- ✓ Kasidelerinde ağır ve külfetli olan dili gazellerinde ve Leyla ü Mecnun mesnevisinde sade, doğal ve yapmacıksız bir özellik gösterir. Bu sadeliği içinde dili sanatkârane kullanan Fuzûlî, kelime tekrarlarından ve zengin ses unsurlarından ustalıkla yararlanmıştı.
- ✓ Fuzûlî, gazellerindeki derinlik, samimiyet, hissîlik ve lirizme karşı kasidelerinde fikir ve söz oyunlarına çok başvurur.
- ✓ Kasideleri, bütün yapı taşları görünen mimari eser gibi dört başı mâmur bir güzelliğe sahiptir.
- ✓ O, aşk duygularının en iyi, gazel tarzıyla söyleneceğine inanmaktadır.
- ✓ Manzum ve mensur birçok eseri vardır.
- ✓ Fuzûlî, İslâm kültür ve edebiyatının üç büyük dili olan Arapça, Farsça ve Türkçeye hâkimdir.
- ✓ Bu üç dille de şiirler yazmış, şiirleri ayrı ayrı divanlarda toplamıştır.
- ✓ Fuzûlî'ye maaş bağlanacağına dair söz verilmiş, fakat sonradan bu maaş gündelik 9 akçe gibi onun azımsadığı bir miktardan ibaret kalmış, bunu üzerine şair ünlü "Şikâyetnâme"sini kaleme alarak memnuniyetsizliğini dile getirmiştir.
- ✓ Onun yazdığı Su Kasidesi en güzel naat örneklerindedir.
- ✓ Eserlerini Azeri Türkçesiyle yazmıştır.

Eserleri:

Arapça Divan, Farsça Divan, Türkçe Divan, Leylâ ü Mecnûn, Beng ü Bade, Hadîsi Erbain Tercümesi, Sohbetül Esmâr, Hadikatüs Süedâ, Mektuplar, Heft-câm (Sâkinâme), Rind ü Zâhid, Sıhhat u Maraz, Enîsül Kalb (Kaside)

Leyla ü Mecnun

Türk, İran ve Arap edebiyatlarında Fuzûlî'ye asıl şöhretini sağlayan bu eser, Türk edebiyatının klasik döneminde yazılmış mesnevilerin en güzeldir. Beşeri aşktan ilahi aşka yöneliş vardır.

Beng ü Bade

Afyonla şarabın karşılaştırarak şarabın üstün tutulduğu 440 beyitlik bu mesnevi Fuzûlî'nin mesnevi tarzındaki ilk denemesidir. Şah İsmail'e ithaf edilen eser, bazılarına göre Osmanlı Padişahı II. Bayezid ile Şah İsmail arasındaki mücadeleyi sembolize etmektedir.

Sohbetül-Esmar

Fuzûlî'ye ait olduğu henüz kesinlik kazanmamış 200 beyitlik bir mesnevidir. Eserde bir bağda meyvelerin konuşmaları, kendilerini övmeleri ve tartışmaları anlatılır.

Hadikatüs Süeda

Arada bazı manzum parçaların da yer aldığı mensur bir eserdir. Eserde Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da şehit edilmesi anlatılmaktadır.

Mektuplar

Fuzûlî'nin Şehzade Bayezid başta olmak üzere değişik kişilere yazdığı beş mektubunu içerir. Bunlar arasında en tanınmış "Şikâyetname" adlı mektubudur. Şair, bu mektubunda 16.yüzyıl sosyal yaşamından kesitler sunar. Eserde devlet kuruluşlarındaki çalışma düzeni ve devlet memurlarının rüşvetçiliği, sahtekarlığı ve hırsızlığı ağır bir dille eleştirilir. Nükteli bir anlatım olduğu eserde ağır bir dil ve sanatlı bir anlatım kullanılmıştır.

BAKİ

- ✓ 16. yüzyıl divan şairlerindedir.
- ✓ **Sultanüş Şuara** (Şairler Sultanı) olarak tanınır.
- ✓ Divan şiiri Osmanlı sahasında en olgun seviyesine Baki ile yükselmiştir.
- ✓ Gazel ustasıdır; Mesnevi yazmamıştır.
- ✓ Din adamı olmakla birlikte, tasavvuftan etkilenmemiş, din dışı konuları ele almış ve somut aşkı anlatmıştır. En büyük isteği Şeyhülislam olmaktır; fakat olamamıştır.
- ✓ **Mahallileşme** akımının etkisiyle İstanbul Türkçesiyle şiirler yazmıştır.
- ✓ Fuzuli gibi acıları anlatan bir şair değildir; rindane (zevk ve eğlenceye düşkün) bir şairdir.
- ✓ **Kanuni Sultan Süleyman** tarafından korunmuştur.
- ✓ Kanuni'nin ölümü üzerine terkibent biçiminde yazdığı, en önemli eseri olan **Kanuni Mersiyesi**'yle tanınmıştır. Bu mersiye Divan'ında yer almaktadır.
- ✓ En önemli eseri Divan'ı olan şairin, Arapçadan çevirdiği eserleri vardır
- ✓ Şiirleri, özellikle Şeyhülislam Yahya ve Nedim üzerinde etkili olmuştur.

Eserleri:

Divan, Fezaili Cihad (Arapçadan tercüme), Fezaili Mekke (Arapçadan tercüme) Hadisi Erbain Tercümesi

ZATİ

- ✓ Devrinde üstat olarak kabul edilen sanatçı, Bâkî, Hayatî ve Yahya Bey gibi şairlere hocalık yapmış değerli bir şairdir.
- ✓ Zatî, çok yazan, çok sayıda eser veren bir sanatçıdır. Üç ayrı divan oluşturabilecek sayıda kaside ve gazel yazmıştır.
- ✓ *Dîvân*'ından başka *Şem ü Pervâne*, *Ahmed u Mahmud*, *Ferruhnâme* adlı mesnevileri vardır.
- ✓ Asıl ustalığını gazel ve kaside alanında gösteren şair, kaynakların verdikleri bilgiye göre çok kolay, hatta para karşılığı şiir yazdığı söylenir.
- ✓ Divan şiiri tekniğini çok iyi bilen bir şair olan Zâtî'nin asıl hizmeti, sanatkarlığından çok genç şairleri yetiştirmekteki ustalığıdır.
- ✓ Zatî; Şeyhî, Ahmed Paşa ve Necatî'nin yanı sıra, Divan şiirinin klasik bir görünüm kazandığı 16. yüzyıl Divan şiirine geçişte, köprü görevini üstlenmiştir.

Eserleri:

Şem ü Perhvane, Ahmed ü Mahmud, Ferruhname, Siyeri Nebi, Fali Kur'an, Şehrengiz

HAYALİ BEY

- ✓ Hâyalî, heyecan ve hisse çok değer veren bir şairdir.
- ✓ Tasavvufî şiirleri olmakla birlikte tasavvufî bir şair değildir.
- ✓ Tasavvufî görüşleri, şiirlerine bir heyecan ve temel felsefe olarak yerleştirmiştir.
- ✓ Divan şiirinin bütün inceliklerini bilen ve ustaca kullanan şair, aşkı ve rintlîği işlemiş, şiirlerine ince fikirleri, yüksek anlamları, renkli hayalleri yerleştirmiştir.
- ✓ Eserleri zengin bir hayal gücüyle yazılmış, ince ve duyarlı bir üsluba sahiptir.
- ✓ Necatî Bey'in yolundan giderek şiirlerinde deyim ve atasözlerini bolca kullanmıştır.
- ✓ Şiirlerinde **Usûlî** ve **Hayretî**'nin üslubu, kuvvetli bir şekilde görülür.
- ✓ Şairin tek eseri "*Dîvân*" ıdır.

*Cihân ârâ cihân içindedir ârâyı bilmezler
O mâhîler ki deryâ içredir deryâyı bilmezler*

Hayali

17. YÜZYIL

Türk edebiyatının kendi kimliğini bulduğu bir dönemdir. Osmanlı devletinde başlayan siyasi gerilemeye karşılık, bu yüzyıl edebiyatında gelişme ve yükselme devam eder. İran edebiyatını taklit etme ve örnek tutma alışkanlığı, özellikle bu yüzyılda terk edilmiş. Türk şairleri, kendilerini İran şairleriyle eşit

hatta onlardan üstün görmeye başlamıştır, bu yüzyılda. Nefî ve Nâbî bu yüzyılın en önemli şairleridir. Ayrıca Şeyhülislam Yahya, Naili, Neşâtî, Nevizade Atâî gibi şairler yetişmiştir bu dönemde.

NEFİ

- ✓ Aslı adı Ömer olan sanatçı, Erzurum'da 1570'de doğmuş, İstanbul'a gelmiş ve burada 1635'te hicivlerinden dolayı Sadrazam Bayram Paşa'nın emriyle öldürülmüştür.
- ✓ İstanbul'da padişah ve vezirlere yazdığı kasidelerle tanınmıştır.
- ✓ Divan şiirinin kaside alanında başarılı olmuş ve bu türde "**Üstat**" kabul edilmiştir.
- ✓ Övgü ve yergilerinde sınır tanımayan sanatçı en güzel "**fahriye**"leri yazmış, sanat kudreti bakımından kendini İran şairlerinden üstün görmüştür.
- ✓ Gazellerinde de başarılı olan sanatçı, gazellerinde sağlam bir dil ve ifade, güzel tasvir ve hayallere yer vermiştir.
- ✓ Şiirlerinde iç musikiye büyük önem vermiş, bu nedenle şiirlerinde zengin bir musiki, düşünce ve bilgiyle yoğrulmuş sanatlı bir ifade vardır.
- ✓ Övgülerinde çok abartılı olan şairin; gördüğü hataları da aynı derecede hicvettiği görülür.
- ✓ En yüksek makamdaki insanlar bile onun hicivlerinden kurtulamamış, bu durum, onun ölümüne neden olmuştur.
- ✓ Anlamda açıklığa önem veren sanatçı, sözü kusursuz söylemeye özen göstermiş ve bunda başarılı olmuştur.

Eserleri:

Farsça Divan, Türkçe Divan, Sihamı Kaza, Tuhfetül Uşşak

Sihamı Kaza(Kader Okları)

Nefî'nin hicivlerini topladığı eserinin adıdır. Sihâmı Kazâ, kaside, terķibibend, mesnevi, kıt'a gibi değişik nazım şekillerinden meydana gelmiş ve araya nesir parçaları da katılmıştır. Nefî, bu eserinde babası dahil sadrazamları, vezirleri, bütün devlet büyüklerini, şairleri, sanatkarları kısaca devrin ismi duyulmuş bütün ünlü kişilerini hicvetmiştir.

NABİ

- ✓ 17. yüzyılın Nefî'den sonra en büyük şairidir. Asıl adı Yusuf olan sanatçı, 1642'de Urfa'da doğmuş, eğitimini burada tamamlamış, daha sonra İstanbul'a gelmiş, 1712'de İstanbul'da vefat etmiştir.

*"Bende yok sabrı sükûn, sende vefadan zerre,
İki yoktan ne çıkar fikredelim bir kere."*

Na ve bi kelimeleri Farsça ve Arapçada 'yok' manasına gelmektedir. Bu beyitte Nabî mahlasının oluşumunu belirtmektedir.

- ✓ Edebiyatımıza düşünce şiiri çığırı açmıştır. Bu açıdan o, **hikemi** şiirin kurucusudur.
- ✓ Didaktik, yani öğretici şiirin en başarılı şairlerindedir.
- ✓ Eserlerinde duygu ve hayal yerine düşünceye önem vermiştir. Bu nedenle şiirlerinde heyecan ve duygu azdır.
- ✓ Günlük olayları, çağının haksızlıklarını, huzursuzluklarını edebiyat ve sanattan taviz vermeden işlemiştir.
- ✓ *Nâbî'ye göre şiir; "günlük hayatın içinde olmalı, hayattan ve insanlardan kopmamalıdır."* Bunun için Nâbî'nin şiirleri hayat içinde karşılaşılan sorunlara çözümler üreten, yer yer öğütler veren ve yol gösteren bir yapıdadır.
- ✓ Şiirlerini hakîmane bir eda ile söyleyen sanatçı, bu şiirlerinde sanat unsurlarından uzak durmamıştır.
- ✓ Rahat ve kolay bir söyleyişi vardır.
- ✓ Bazı hikmetli sözleri atasözü gibi kabul edilmiş ve günümüze kadar gelmiştir.
- ✓ Manzum ve mensur birçok eseri vardır.
- ✓ Şiirlerinde sade, açık ve akıcı bir dil kullanan Nâbî, nesirlerinde ise hayli ağır bir dil kullanmıştır.

Eserleri:

Hayriyye, Hayrabad, Surname, Tuhfetü Harameyn (Gezi yazıları)Tercümei Hadisi Erbain, Münşeât, Fetihnamei Kamanîçe

Hayriyye

Oğlu için yazdığı öğütler kitabıdır. Mesnevi tarzında yazılan eser, dini, millî, ahlakî ve insani öğütleri içerir. Hikemi tarzın en güzel örneklerinden biridir. Bu yönüyle didaktik bir eserdir. Sanatçı, devrin hayatını, sosyal anlayışını da bu eserinde başarılı bir şekilde ortaya koymuştur.

Hayrabad

İçinde masalsı öğelerin olduğu bir mesnevidir. Eser, Ferûdîn Attar'ın "İlahiname" isimli eserinden hareketle yazılmış dört bölümden oluşur.

AZMİZADE HALETİ

- ✓ Şiirlerinde yaşadığı hayattan, değerinin bilinmediğinden ve haksızlıklara uğradığından sık sık şikâyet ettiği görülmektedir.
- ✓ Kaside ve gazellerinde kudretli bir şair olan Azmizade Haleti, özellikle rubailerıyla adını duyurmuştur.
- ✓ Sanatçı, rubai türünde Divan şiirinin en büyük üstadı kabul edilmiştir.
- ✓ Azmîzâde Haleti, binin üzerinde rubai yazmıştır.(Divan edebiyatında en çok rubai yazan şairdir.)
- ✓ Şiirlerinin temasını aşk teşkil eder.

- ✓ İslâm hukukuna dair eserleri, mensur yazıları ve mektupları vardır.
- ✓ Nedim onu "**Hâletî evci rubâide uçar ankaa gibi**" mısrası ile över.

Eserleri:

Dîvan, Ahlâkı Muhsini, Sâkinâme, Münşeât (Mensur)

NAVİZADE ATAYİ

- ✓ Gazel ve kasidede başarılı olmakla birlikte asıl başarısını mesnevilerinde göstermiştir.
- ✓ Dili oldukça ağır ve külfetli olan şairin gazellerinde Fuzûlî, Neva'î ve Bâkî'nin etkileri görülür.
- ✓ Mesnevilerinde çok kullanılmış konular yerine yeni konuları ele almıştır.
- ✓ Yer yer mahallî hayatı, halkın yaşayış ve törelerini dile getirmiş, özellikle İstanbul'un değişik manzaralarını ve güzelliklerini ortaya koymaya çalışmıştır.
- ✓ Hikâyeler içinde bazı gerçek olaylara da yer vermiştir. Böylece mesnevilerine yerli unsurlar katarak İran mesnevi geleneğinden kurtulmayı denemiştir.

Eserleri:

Hamse sahibidir. Hamseleri "*Âlemnümâ (Sâkinâme), Nefhatül Ezhâr, Sohbetül Ebkâr, Hefthân, Hilyetül-Efkâr*"dır.

NEŞATİ

- ✓ Divan'ında kasideler daha çok olmakla birlikte o, şairliğini gazelleriyle göstermiştir.
- ✓ Sade bir dille, zarif bir üslupla, titiz bir sanatçı tavrıyla başarılı gazeller yazmıştır.
- ✓ Sanatçının 187 beyitlik "**Hilyei Enbiya**" ve 144 beyitlik "**Şehrengiz**"i vardır.
- ✓ Kasidelerinde Nefî'nin etkisi görülür.
- ✓ Divan edebiyatında Sebki Hindî tarzının öncülerindedir.

Eserleri:

Dîvân, Hilye, Edirne Şehrengîzi, Şerhi Müşkilâtı Urî

NAİLİ KADİM

- ✓ Gazel tarzına yeni bir söyleyiş, yeni bir tarz, yeni bir hava getirmiştir.
- ✓ Sebki Hindi tarzının Divan edebiyatındaki ilk temsilcisidir.
- ✓ Bu akımın etkisiyle şiirlerine anlamı yoğun bir şekilde yerleştirmiştir.
- ✓ Şiirlerinde ağır bir dil kullanmıştır.
- ✓ Farsça üçlü, dörtlü tamlamalardan yararlanmıştır.
- ✓ Şiirde dış ahenkten çok, iç ahenge ağırlık vermiştir.
- ✓ Sözcük ve deyimlerin seçilişine büyük önem vermiş, şiirlerini bir kuyumcu titizliğiyle işlemiştir.

- ✓ Şiirlerinde gereksiz sözcüklere yer vermediği gibi veciz sözler de söylemiştir.
- ✓ Şiirlerinde anlama ve üsluba çok önem vermiştir.
- ✓ Daha çok gazelleri ile tanınmıştır.
- ✓ Türk edebiyatında “**şarkı**” türünün ilk örneğini vermiştir.

Eserleri:

Divan

ŞEYHÜL İSLAM YAHYA EFENDİ

- ✓ Gazel nazım şeklinde üstat olarak tanınmış, onun bu alandaki başarısı daha sonra Nedim gibi bir şair tarafından bile kabul görmüş ve takdir edilmiştir.
- ✓ Gazelleri zarif, şuhane ve aşıkane'dir.
- ✓ His ve hayal alemleri zengin olan sanatçı, söz oyunlarına, şekil sanatlarına pek önem vermemiştir.
- ✓ Dili, dönemine göre bir hayli sadedir.
- ✓ Derin duygularını, samimi bir şekilde ortaya koymuştur.
- ✓ Sıcak, etkileyici ve kolay anlaşılabilir bir anlatımı vardır.
- ✓ Divan'ının dışında dinî, tarihî ve edebî konularda risale ve tercümelere de vardır.

Eserleri: Divan

18. YÜZYIL

Divan edebiyatının son büyük sanatçılarından çıktığı dönemdir. Bu yüzyıldan sonra divan edebiyatı, ikinci derecedeki sanatçıların elinde orijinalliğini yitirmiştir. Bu yüzyılda “**Mahallileşme akımı**” önemli bir edebî harekettir. Bu akımla yerli ve millî özellikler kazanmaya başlayan edebî eserler halk zevkini ve dilini yansıtır hâle gelmiştir. Ayrıca bu yüzyılda Türklere özgü bir nazım şekli olan şarkı çok rağbet görmüştür. Nedim ve Şeyh Galip bu yüzyılın ve edebiyatımızın en önemli şairleri arasında yerini almıştır.

NEDİM

- ✓ Türk edebiyatında “**şarkı**” denince akla gelen ilk şairdir. Asıl adı Ahmet'tir. Doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Müderrislik ve İbrahim Paşa'nın kütüphanesinde müdürlük yapmıştır.
- ✓ Lale Devri şairi olarak bilinir. 1730 Patrona Halil İsyanı'nda ölmüştür.
- ✓ Divan şiirine yenilik getirmiş, bu şiirin soyut dünyasından çıkarak dış dünyayı ve duyguları gerçek yönleriyle vermeye çalışmıştır.
- ✓ Halk zevkinin inceliklerine dikkat etmiş, halk deyimlerini ve söyleyişlerini şiirlerinde kullanmıştır.
- ✓ İstanbul Türkçesi onunla büyük ölçüde şiir dili hâline gelmiştir.

- ✓ Kasideden çok, gazel ve şarkı türünde başarılı olmuştur.
- ✓ Şiirlerinde bazı kuralların dışına çıkarak şiire yenilikler getirmiştir.
- ✓ Klasik şiirin mazmunlarının yanında yeni mazmunlar oluşturmuştur.
- ✓ Tasavvufî ilişkisi olmayan, hikmetli sözler söylemeye merak duymayan bir şairdir.
- ✓ Şiirlerinde maddi ve beşeri bir aşkı, şen şakrak ve çarpıcı bir şekilde dile getirmiştir.
- ✓ Kudretli tasvirleri, ince hayalleri ve güzel anlatımıyla yaşadığı Lale Devri'ni ve eğlencelerini başarılı bir şekilde anlatmıştır.
- ✓ Yaşamı hep neşeli yanlarıyla gören sanatçı, şiirlerinde hüznü ve kedere yer vermemiştir.
- ✓ Şarkı türünün gelişip yaygınlaşmasında büyük rol oynamış, “**Şarkı Şairi**” olarak anılmıştır.
- ✓ Kasidelerinde İstanbul'un tabiat güzelliklerini, İstanbul yaşamını ve aşk duygularını tasvir ve ifade etmiştir.
- ✓ Farsça şiirleri de olan *şairin hece vezniyle bir de türküsü* vardır.
- ✓ Divan'ından başka Arapçadan bazı tercüme nesirleri vardır.

Eseri:

Divan

SÜNBUZADE VEHBİ

- ✓ Kasidelerinde Nefî'yi, gazellerinde Bâkî ve Nâbî'yi taklit eden şair, daha çok mesnevileriyle tanınmıştır.

Eserleri:

Lutfiyye, Tuhfi Vehbi, Nuhbei Vehbi, Şevkengiz

ŞEYH GALİP

- ✓ Divan edebiyatının son büyük şairi kabul edilir. 1757 yılında İstanbul'da doğan ve asıl adı Mehmet olan şair, 1799'da İstanbul'da vefat etmiştir. Konya'da bir süre eğitim görmüş, İstanbul'da Yenikapı Mevlevihanesinde üç yıllık çileden sonra Mevlevî dedesi olmuştur.
- ✓ Divan şiirinin son büyük şairi kabul edilir.
- ✓ İlk şiirlerinde “**Esed**”, sonraki şiirlerinde “**Galip**” mahlasını kullanmıştır.
- ✓ Üslup bakımından Sebki Hindi akımının etkisinde kalmış ve bu tarzı, şiirlerinde başarıyla uygulamıştır.
- ✓ Hint üslubundan dolayı kapalı, ilk başta rahatça anlaşılmayan şiirler söylemiştir.

- ✓ Şiirlerinde ses ve söz güzelliğine önem vermiş, kendi bulduğu mecazlarla şiire yeni bir hayal gücü kazandırmıştır.
- ✓ Duygu, düşünce ve heyecanlarını ustalıkla dile getiren lirik bir şairdir.
- ✓ Nedim'le mahalli yaşamı yansıtan ve halka yaklaşan anlayışa uzak kalmakla birlikte, zaman zaman halk deyişlerine ve söyleyişlerine de yer vermiştir.
- ✓ Sade bir dille şarkılar da yazmıştır.
- ✓ Duygu ve düşüncelerini birtakım hayaller, sembollerle anlatmıştır.

Eserleri:

Divan, Hüsn ü Aşk, Şerhi Cezîrei Mesnevi, Es-Sohbetüs Sâfiyye

Hüsn ü Aşk

Nâbî'nin *Hayrabad* adlı eserinden daha iyisini yazabileceğini göstermek için yazdığı bir mesnevidir. Eserde tasavvufî bir aşk işlenir. Eserdeki bütün kahramanlar birer sembolden ibarettir.

Hüsn: Allah'ı, **Aşk:** Allah sevgisine ulaşmak isteyen dervîşi, **mektebi edep:** dergâhı, **Mollayn Cünun:** dervîşi, **Gayret:** çabayı, **İsmet:** dürüstlüğü, **Kalp Kalesi:** gönlü temsil eder. **Aşk yani mürit,** bütün engelleri aşarak Hüsn'e yani Allah sevgisine ulaşır.

ENDERUNLU FAZIL

- ✓ Mesnevi tarzında yazdığı manzum hikâyelerle tanınmıştır.
- ✓ Mahallileşme ve halka yaklaşma akımının önemli temsilcilerinden sayılır.

Eserleri:

Divan, Hubanname, Defteri Aşk, Çenginame, Zenanname

FİTNAT HANIM

- ✓ Nazım tekniğine olan hâkimiyeti, ifade kuvveti şiirlerinde kendini gösterir.
- ✓ Kaside ve benzeri geniş çerçeveli manzumelerden çok, gazel, kıt'a, rubai gibi küçük hacimli şiirler yazmayı tercih etmiştir.

Eseri:

Divan

19. YÜZYIL

Bu yüzyılda divan edebiyatı çökmeye ve çözülmeye başlamıştır. Nedim ve Şeyh Galip'le en yüksek dereceye çıkan divan edebiyatı bu yüzyılda büyük bir sanatçı yetiştirememiştir. Sümbülzade Vehbi, Enderunlu Vasıf, Akif Paşa, Leyla ve Şeref Hanımlar bu yüzyılda yetişen son divan şairleri arasında gösterilebilir. Yüzyılın ikinci yarısında divan geleneği yerini Batı tarzı edebiyata bırakmıştır.

ENDERUNLU VASIF

- ✓ Nedim'in etkisinde olan sanatçının dili sade, üslubu içten ve doğaldır.
- ✓ Mahallileşme akımının bu yüzyıldaki en önemli temsilcisidir.
- ✓ Şiirlerinde İstanbul'un önemli bir yeri vardır.
- ✓ İstanbul Türkçesi başta olmak üzere İstanbul'un gezinti yerleri, halkın giyim kuşamı, binicilik, cirit ve ok atma gibi geleneksel yönleri onun şiirlerinin en çekici yanlarıdır.
- ✓ Şiirlerinin büyük bir kısmı tehzil yani alay ve taklit özelliği gösterir.
- ✓ *Şarkı türünde en çok eser veren sanatçıdır.*

Eserleri:

Enderunlu Vasıf'ın çağdaşı ve yakın arkadaşı olduğu bilinen İzzet Molla, yazdığı tarih kıtasında şairin ölümünden önce şiirlerini yakışını söylese de Vasıf Divânı Mısır ve İstanbul'da olmak üzere dört kez basılmıştır.

KEÇECİZADE İZZET MOLLA

- ✓ Eski canlılığını kaybetmiş olan Klasik şiirimiz için yeni ilhamların ve yeni söyleyişlerin kapısını zorlamış ve bunda kısmen de olsa başarılı olmuş bir şairimizdir.
- ✓ Klasik edebiyattan yeni dönem Türk edebiyatına (Tanzimat Dönemi Türk Edebiyatı) geçişte bir köprü vazifesi görmüştür.
- ✓ Yaşanan hayattan, hatta kendi hayatından esere aktardığı olayları; sade bir dille anlatmış, günlük konuşma ve halk söyleyişlerine de yer vererek anlatımı sürekli canlı tutmayı başarmıştır.
- ✓ Mevlevîlik yönü de vardır.
- ✓ Özellikle mesnevilerinde kendine mahsus sade ve yersiz bezemelerden uzak bir üslup oluşturduğu hemen göze çarpar.
- ✓ Aruz ölçüsünü, şiirlerinde özellikle Türkçe söyleyişlerinde başarıyla kullanabilmiştir.

Eserleri:

Baharı Efkâr, Hazanı Asar, Mihnetkeşan, Gülşeni Aşk

Mihnetkeşan

İzzet Molla bu eserinde Keşan'a sürgüne giderken yolda gördüklerini ve Keşan'da geçen günlerini anlatır. Eser mahalli hayata ait manzaraları ve kişileri anlatması, mizahi ve hicvedici bir hava taşıması bakımından dikkat çekicidir.

Gülşeni Aşk

Küçük bir aşk hikâyesidir. Şeyh Galip'in "Hüsn ü Aşk" mesnevisinden ilham alınarak yazılmıştır.

DİVAN EDEBİYATINDA NESİR

Divan Edebiyatı'nda, şiir ağırlıklı olmakla birlikte, nesre (düz yazıyla) de yer verilir.

Bu edebiyatta, düz yazıya "inşa"; yazara "münşi" denirdi. "Münşeât" terimi de "düzyazılar" ("inşa"nın çoğulu) anlamında kullanılırdı.

Nesir sözcüğü, "yaymak, saçmak, dağıtmak" demektir.

Bugün 'düzyazı' terimiyle karşılanmaktadır, nesir yazarlarına da eskiden "nâsir" denirdi.

Divan Nesri'nin Genel Özellikleri

- ✓ Dil, konu ve tür yönünden Arap ve İran edebiyatlarının etkisindedir.
- ✓ Konu ve düşünceden çok, söyleyiş güzelliğine önem verilir.
- ✓ Dili yabancı sözcük ve tamlamalarla yüklüdür. Söz sanatlarına ve mecazlara önem verilir. Cümleler uzundur. Paragraf düzeni yoktur.
- ✓ Cümlelere yerleştirilen secilerle (uyaklı sözlerle) şiirdekine benzer bir ahenk yaratılmaya çalışılır.
- ✓ Noktalama işareti kullanılmaz.
- ✓ Düzyazıda dini-ahlaki konular ağırlıklı olarak işlenir. Tarihi olaylar, gezi izlenimleri, toplumsal sorunlar, bireysel duygular gibi konuların da işlendiği olur.

Divan Edebiyatında Nesir Çeşitleri:

Divan edebiyatı daha çok, şiir alanında geliştiğinden, düz yazı alanında şiir kadar yapıt ortaya konmamıştır. Bu alandaki yapıtlarda sanattan çok, öğreticilik esastır. Bundan dolayı; düzyazı, dili ve üslubu açısından üç ayrı bölüme ayrılır:

1) Sade Nesir

Halkı bilgilendirmek için; yalın, sanatsız bir dille yazılan yapıtlardan oluşur. Genel olarak tefsir ve hadis kitapları, din ve tasavvuf konularında yazılanlarla tarih, menakıpname ve destan niteliği taşıyan yapıtlar bu türdendir. **Mercimek Ahmet'in** Farsçadan çevirdiği "**Kabusname**" adlı yapıtı sade nesrin başarılı örneklerindedir.

Sade nesir örnekleri olarak aşağıdaki eserlerden sözü edilebilir:

- ❖ **Seydi Ali Reis'in** Miratül Memalik adlı gezi yazısı ve Kitabül Muhit adlı coğrafya kitabı (16. yüzyıl)
- ❖ **Sehi Bey'in** Heşt Behişt adlı şüara tezkiresi (16. yüzyıl)
- ❖ Aşıkpaşazade'nin Tevarih-i Ali Osman (Osmanlı Tarihi) adlı eseri (15. yüzyıl)
- ❖ **Mercimek Ahmet'in** **Kabusname** tercümesi (15. yüzyıl)
- ❖ **Kul Mesut'un** Kelile ve Dimme tercümesi (14. yüzyıl)
- ❖ **Evliya Çelebi** Seyahatnamesi (17.yüzyıl)

2) Orta Nesir:

Günlük konuşma dilinden ayrılmış, zaman zaman süslü nesrin niteliklerini taşımakla beraber; anlatılmak isteneni, anlaşılır bir şekilde ortaya koyan nesirdir. öğretici bir amacı olan, bilim ve kültür konularında yazılmış yapıtların çoğu orta nesir niteliğini taşır. Katip Çelebi'nin eserleri bu alana girer.

3) Süslü (Sanatlı) Nesir:

Hüner ve marifet göstermek amacıyla yazılmış, Arapça, Farsça sözcük ve tamlamalarla yüklü, "seci"lerin kullanıldığı, söz ve anlam sanatlarıyla dolu, bağlaçlarla uzayıp giden cümlelerle örülmüş, güç anlaşılır bir nesirdir. Divan edebiyatında süslü nesir türünün karşılığı olarak "inşa" sözü kullanılır. Süslü nesrin ilk örneğini "**Tazarrunname**" adlı yapıtıyla **Sinan Paşa** kaleme almıştır.

Fuzuli'nin (16. yüzyıl) **Şikayetname**'si Türkçe yazdığı diğer bazı mektupları Veysi ve Nergisi adlı yazarların (17.yüzyıl) eserleri sanatlı nesir örneğidir.

DİVAN EDEBİYATINDA MENSUR (DÜZYAZI) TÜRLERİ**1-Tarih - Vakayiname**

Tarih, geçmişteki belli bir dönemi anlatan, resmi niteliği olmayan yapıtlardır. Vakayiname ise Osmanlı Devleti'nin resmi tarihidir. Tarih yazarına "müverrih", vakayiname yazarına da "**vakanüvis**" denir. Silahtar Mehmet Ağa'nın "Tarih", "vakanüvis" göreviyle sarayda uzun süre çalışan Naima'nın "**Naima Tarihi**", Peçevi'nin "**Peçevi Tarihi**" adlı yapıtları bu türlerin başarılı örnekleri arasında yer alır.

Divan Edebiyatı'nda tarih türünde epey eser verilmiştir. Bunların önemlileri şunlardır:

- Aşıkpaşazade Tarihi(15. yüzyıl.)
- Tacüt Tevarih: Hoca Sadettin Efendi (16. yüzyıl)
- Peçevi Tarihi: Peçevi İbrahim Efendi (17. yüzyıl)
- Naima Tarihi: (18. yüzyıl)
- Cevdet Paşa Tarihi: (19. yüzyıl)

2-Tezkire

Ünlü kişilerin yaşamöykülerinin toplandığı yapıtlardır. Biyografinin Divan edebiyatındaki karşılığıdır, Türk edebiyatında **ilk tezkire örneği**, Ali Şir Nevai'nin şairlerin yaşamlarını anlattığı "**Mecalisün Nefais**" adlı yapıtıdır. Sinan Paşa'nın "**Tezkiretül Evliya**" adlı yapıtı da evliyaların yaşamlarının yer aldığı bir tezkiredir. Anadolu'daki ilk tezkire örneği, **Sehi Bey'in Heşt Behişt**(Sekiz Cennet) adlı tezkiresidir. Latifi'nin şairlerin yaşamını anlattığı "**Tezkiretüş Şüara**" adlı yapıtı süslü

nesir örneği olmakla beraber Anadolu'da yazılan ikinci tezkiredir.

Diğer önemli tezkireler şunlardır:

- **Âşık Çelebi –Meşairüş Şuara**
- **Ahdi-Gülşeni Şuara**
- **Hasan Çelebi-Tezkiretüş Şuara**

3-Seyahatname

Yazarların gezip gördükleri yerlerden edindikleri izlenim ve bilgileri aktardıkları yapıtlardır. Amaç, gezilen yerlerin doğal güzelliklerini, toplumsal yaşamlarını, gelenek ve göreneklerini tanıtmaktır.

- Seydi Ali Reis'in "**Miratül Memalik**"'i bu türün ilk örneğidir. (Hem bir seyahatname hem de bir anıdır.)
- Evliya Çelebi'nin "**Seyahatname**" adlı yapıtı bu türün en önemli örneklerinden biridir.

4-Sefaretname

Osmanlı elçilerinin buldukları ülkelere ait bilgileri ve izlenimlerini içeren ve gezi yazısına benzeyen yapıtlardır.

- Yirmisekiz Çelebi Mehmet'in "**Paris Sefaretnamesi**" adlı yapıtı bu türün başarılı bir örneğidir.

5-Siyasetname

Devlet adamlarına yöneticilikle ilgili bilgiler veren yapıtlardır.

- Edebiyatımızda bu türün ilk örneği Yusuf Has Hacib'in mesnevi tarzındaki "**Kutadgu Bilig**" adlı yapıtıdır.
- Ayrıca Nizamülmülk'ün "**Siyasetname**",
- Lütü Paşa'nın "**Asafname**" adlı yapıtları bu türün başarılı örneklerindedir.

6-Münşeat (Mektup)

Mektuplardan veya çeşitli konulardaki süslü nesir örneği olan düzyazılardan oluşan yapıtlardır.

- Nabi'nin özel-resmi mektuplarından ve değişik yazılarından oluşan "**Münşeat**" adlı yapıtı bu türün başarılı örneklerindedir. Divan Edebiyatı'nda pek yaygın değildir. En bilinen örnek Fuzuli'nin **Şikayetname**'sidir.

7-Siyer

Hz. Muhammet'in; hayatını anlatan yapıtlardır. Bu yapıtlarda Hz. Muhammet'in; dünyaya gelişi,

peygamberliği, Miraç olayı, Hicret olayı, savaşları, mucizeleri ve vefatı derin bir heyecanla dile getirilir.

- Edebiyatımızda bu türün ilk örneği, Erzurumlu Darir'in "**Siretün Nebi**" adlı yapıtıdır.(14. yüzyıl) Düzyazı-şiir karışımı bir eserdir.

8-Surname

Şehzadelerin sünnet düğünleri ve kadın sultanların düğün törenleriyle ilgili eserlerdir. Manzum (genellikle kaside biçiminde) olanları da vardır.

9-Şehrengiz

Bir şehrin (bazen insanların ve özellikle kadınların özellikleri de katılarak) güzelliklerinin anlatıldığı eserlerdir. Manzum da olabilir.

10-Gazavatname

Gaza (din uğruna savaşların anlatıldığı manzum veya düzyazılı eserlerdir. Yükselme Devri'nde çok yazılmış, sonraları azalmıştır.

11-Habname

Görülen bir rüya anlatılıyormuş gibi, bir olay ya da kişi hakkında görüşlerin söylenmesi biçiminde yazılır. Manzum da olabilir.

- **Veysi**'nin (17. yüzyıl) **Habname**'si bu türün en önemli örneğidir. Habnameler eleştiri ve yergi içerir.

DİVAN EDEBİYATINDA NESİR SANATÇILARI

MERCİMEK AHMET(15. yüzyıl)

- ✓ Sade nesrin Türk edebiyatındaki önemli bir temsilcisidir.
- ✓ 15. yüzyıl edebiyatının açık, anlaşılır ve sade yazar sanatçılarındandır.
- ✓ Kendisine ait telif eseri bulunmamaktadır.
- ✓ "Kabusname" ismindeki eseriyle ün yapmıştır. Eser, Farsçadan çeviri yoluyla edebiyatımıza kazandırılmıştır.
- ✓ Eser; ahlak, sağlık, ticaret, musiki, av gibi konularda öğütler içerir.

Eserleri

Kabusname: *Nasihatname türünde bir eserdir. Çeviri yoluyla edebiyatımıza kazandırılmıştır. Bir ahlak ve siyaset kitabı olan bu eser Türk edebiyatının en sade düzyazı (nesir) örneği sayılır. Sultan II. Murat'ın isteği üzerine bu çeviriyi yapmıştır.*

SİNAN PAŞA (15. yüzyıl)

- ✓ İstanbul'un ilk kadısı Hızır Bey'in oğludur.
- ✓ Müderrislik (medrese hocalığı) ve çeşitli devlet görevleri yapmıştır.

- ✓ Matematik ve felsefe ile de uğraşmış, tasavvufa gönül vermiştir.
- ✓ Süslü nesrin ilk temsilcisi sayılır.
- ✓ En önemli eseri tasavvufi düşüncelerini işlendiği **Tazarruname**'dir.
- ✓ **Maarifname** ve **Tezkiretül Evliya** diğer önemli eserleridir.

ÂŞIKPAŞAZÂDE (15. yüzyıl)

- ✓ Şair Ahmet Paşa'nın torunudur. Tarih yazarı olarak ün yapmıştır. Sade bir dili vardır. En önemli eseri **Tevarihi Ali Osman** (Osmanlı Tarihi)'dir.

SEHİ BEY (16. yüzyıl)

Heşt Behişt adlı şüara tezkiresi ile tanınmıştır. Bu eserde 200 kadar şair hakkında, sade bir dille, bilgi verir. Türk edebiyatında **Anadolu sahasında yazılan ilk tezkiredir.**

PİRİ REİS (16. yüzyıl)

- ✓ Ünlü Türk denizcisidir. **Kitabı Bahriye** adlı denizcilik kitabı ve buna eklediği haritalarla tanınır.

SEYDİ ALİ REİS (16. yüzyıl)

- ✓ Şair ve yazardır ama asıl ününü denizcilikte yapmıştır. Osmanlı donanma komutanlarından. Çıktığı Hindistan seferinde donanmasını Hint Okyanusu'ndaki fırtınada kaybedip karadan ülkeye dönmüştür. Sade bir dili vardır. Hatta halk ozanları tarzında şiirler yazmış, bazı eserlerinde Nevai Türkçesini (Çağatay Türkçesi) kullanmıştır.
- ✓ En önemli eseri **Miratül Memalik**(Türk edebiyatında ilk gezi yazısı örneğidir.) adını taşır. Hint seferi sırasında yaşadıklarını anlatır. Bir diğer eseri, o zamana göre önemli denizcilik bilgilerini içeren **Kitabül Muhit**'tir.

KÂTİP ÇELEBİ (17. yüzyıl)

- ✓ Asıl adı Mustafa'dır. Batı'da **Hacı Halife**(**Hacı Kalfa**) diye de anılır.
- ✓ Çeşitli devlet görevlerinde bulunmuş, seferlere katılmıştır.
- ✓ Tarih, coğrafya, biyografi, bibliyografi, otobiyografi; ahlak, tasavvuf, eğitim, düşünce, toplum yapısı, tıp, etnoloji gibi, tür ve konularla ilgili geniş bilgisi olan bir kişidir.
- ✓ Süslü nesir akımına kapılmamış, topluma yararlı olmak için sade dili tercih etmiştir.

Önemli eserleri şunlardır:

- **Keşfüz Zunun:** 15.000 eser ve 10.000 yazarın tanıtıldığı bir bibliyografidir. Arapçadır.(Türk edebiyatında ilk bibliyografyadır.)

- **Cihannüma:** Batılı anlayışla hazırlanmış bir coğrafya eseridir. Dünyanın yuvarlak olduğunu da anlatır.
- **Fezleke:** 16. ve 17. yüzyıl olaylarını işleyen bir tarih kitabıdır.
- **Tufetül Kibari Esfarül Bihar:** (Büyüklerin deniz seferlerinden yadigar) Deniz seferlerinden ve büyük Türk denizcilerinden söz eder.
- **Mizanül Hakk:** Dini, ahlaki, toplumsal konuları işleyen didaktik bir eserdir. Pozitif bilimlerin gerekliliği, batıl inançların açtığı yaralar, inanç özgürlüğü, hoşgörü gibi konuları işler.
- **Düsturül Amel:** Devlet işlerinde gördüğü aksaklıkları ve çarelerini anlatan bir kitaptır.

EVLIYA ÇELEBİ (17. yüzyıl)

Seyahatname yazarıdır. Sade ve doğal, hatta yer yer özensiz ve serbest bir dili vardır. Özel olarak resmi görevlerle Osmanlı'nın birçok şehri ve İran'dan Avusturya'ya kadar bazı dış ülkeleri dolaşmış, gördüklerini, yaşadıklarını anlatmış. On ciltlik **Seyahatnamesi**; tarih, coğrafya, sosyoloji, folklor, hukuk, etnoloji gibi alanlar için önemli bir kaynaktır.

VEYSİ(17. yüzyıl)

- ✓ Osmanlı edebiyatında "inşa" adı verilen nesir yazılarındaki başarısıyla bilinir.
- ✓ Nesir (düz yazı) türünde kaleme aldığı eserlerinde söz ve anlam sanatlarını yoğun bir şekilde kullanır. Mecaz, teşbih, istiare, tevriye sanatlarını sıklıkla kullanması nesrinin anlaşılmasını güçleştirir.
- ✓ Arapça ve Farsça kelimelerle tamlamaları çokça kullanır.
- ✓ Veysi, gazel türünde de birçok eser kaleme alır.
- ✓ Şiirlerinde nispeten sade bir dil kullanır.
- ✓ Şairliği, yazarlığının gölgesinde kalır.
- ✓ Eserlerinde deyimlere ve atasözlerine bolca yer verir.
- ✓ Ona asıl ününü kazandıran "**Habname**" isimli eseridir. Eserde dönemin sosyal aksaklıklarına dikkat çeker.
- ✓ Hicviye ve mektup türünde de eserler kaleme alır.

Eserleri:

Dürretüt Tâc fi Sireti Sâhibil Mirâc (Siyeri Veysi): Hz. Muhammed'in hayatını, Mekke ve Medine dönemi olarak iki bölümde anlatan bir siyer kitabıdır.

Hâbnâme (Vâkianâmei Veysi): Tarih boyunca insanların karşılaştığı olumsuzlukların İslamî esaslarla giderilebileceğini, böylece adaletin sağlanacağını savunan, ahlaki öğütlerle dolu bir rüya kitabıdır.

NERGİSİ(17. yüzyıl)

- ✓ Nergisi, Divan edebiyatının aşırı derecede süslü, sanatlı nesirlerini yazmıştır.
- ✓ Kısa bir cümleyle anlatılabilecek düşünceyi alabildiğine uzatarak süsleyerek karmaşık bir dille kaleme almıştır.
- ✓ *Nergisi'nin ünlü eseri Hamsesi; "Nihalistan, İksiri Saadet, Meşakul Uşşak, Kanun ü Reşat ve Gazevatı Mesleme"* adlı beş kitaptan meydana gelmiştir. Bu kitaplarda cömertlik, aşk, ders alınacak durumlar, konukseverlik, tövbekarlık konularını işlemiştir.
- ✓ **Münşeât** adlı eserinde ise sadrazam, müderris, beylerbeyi gibi devlet büyüklerine yazılacak 50 kadar mektup örneği bulunmaktadır.

NÂİMA (1655-1716)

Asıl adı Mustafa Naima'dır. "**Naima Tarihi**" adıyla anılan eseri, daha önce yazılmış eserlerden de yararlanılarak hazırlanmış, 1591-1659 yılları arasında kapsayan bir Osmanlı Tarihi'dir. Çağına göre sade sayılabilecek üslubu ve hazırlanış biçimiyle önem taşır.

YIRMİSEKİZ ÇELEBİ MEHMET (18. Yüzyıl)

Osmanlı Devleti'nin Avrupa'ya gönderdiği sürekli elçilerden ikincisidir. Padişah III. Ahmet'e sunduğu **Sefaretname**'si ile tanınır. Fransa'da gördüğü yenilikleri anlatmıştır.

İSİM TAMLAMALARI

İsim tamlamalarının meydana gelebilmesi için en az iki isme gerek vardır. İsim tamlamalarında tamlayan ilgi ekini; tamlanan ise iyelik eklerini alır. Tamlayan ve tamlananın ek alıp almamasına göre isim tamlamaları dörde ayrılır.

1)Belirtili Ad Tamlaması: Tamlayanın birinci kişilerde -im; ikinci ve üçüncü kişilerde "-in" ilgi ekini; tamlananın da iyelik eklerini aldığı tamlamalardır.

- Türkçenin önemi
- Yolun sonu
- Ali'nin amcası
- Arabanın boyası
- Fırtınanın gücü
- Bizim köyümüz

2)Belirtisiz Ad Tamlaması: Tamlayanı ilgi eki almayan ancak tamlananı iyelik eklerini alan isim tamlamasıdır.

- Sokak kapısı
- Tarla kuşu
- Çam ağacı

- Okul müdürü
- Devlet memurları

3)Takısız Ad Tamlamaları: Tamlayan ve tamlananın tamlama ekleri almadan oluşturdukları ad tamlamasıdır. Bu tür tamlamalarda tamlayan, tamlananın ya neye benzediğini ya da neyden yapıldığını anlatır.

- Yünden çorap
- Çelik tencere
- Ahşap dolap
- Taş duvar
- Bakır tel

Tamlayan tamlananın neden yapıldığını belirtiyor. Tamlayanla tamlananın arasına "den" ekini getirdiğimizde anlam bozulmuyor. Oysa sıfat tamlamalarında bozulur.

- Sarı çorap (sıfat)
- İnci (gibi) diş
- Kömür göz
- Altın kalp
- Çelik bilek

Tamlayan, tamlananın neye benzediğini ifade ediyor. Tamlayanla tamlananın arasına "gibi" edatını getirirsek sıfat tamlamasıyla karıştırmayız. Çünkü sıfat tamlamalarının arasına "gibi" edatını getiremeyiz.

NOT: Takısız isim tamlamalarının tamlayanları doğada tek başına bulunurken sıfat tamlamalarındaki doğada tek başına bulunmaz.

4)Zincirleme Ad Tamlamaları: En az üç ismin bir araya gelerek oluşturdukları tamlamaya zincirleme ad tamlaması denir.

- Bahçe kapısının anahtarı
- Çevre yolunun eskimiş asfaltı

Ad Tamlamalarıyla İlgili Özellikler:

1) Belirtili ad tamlamalarında tamlayan çoğul, tamlanan da belgisiz bir sözcük olursa tamlayan eki "-in" yerine "-den" eki kullanılabilir.

Aşağıdakilerden hangisi (Aşağıdakilerin hangisi)

- Yolculardan biri (Yolcuların biri)

2) Belirtili ad tamlamalarında kimi zaman tamlayan ile tamlanan yer değiştirebilir.

- Tadı yok sensiz geçen günlerin.

3) Belirtili ve zincirleme ad tamlamalarında tamlayan ile tamlanan arasına sözcükler girebilir.

- Masanın ayağı.(Masa'nın kırık ayağı)
- Evin borcu.(Evin bir türlü bitmek bilmeyen borcu)

4)Belirtili ad tamlamalarında tamlayan, tamlanan ya da ikisi birden zamir olabilir.

- Onun kızı (Tamlayan zamir)
- Çocukların birçoğu (Tamlanan zamir)
- Onların birçoğu (Tamlayan da tamlanan da zamir)

5) Tamlayanı zamir olan belirtili ad tamlamalarında tamlayan genellikle düşer. Bunlara “tamlayanı düşmüş ad tamlaması” denir.

- Olayı bize babası anlatmıştı. (Onun babası)
- Evimiz çok güzel oldu. (Bizim evimiz)
- Paran var mı (Senin paran)
-

6) Bir tamlayan, birden çok tamlanan için ,bir tamlanan da birden çok tamlayan için ortak kullanılabilir.

- Evin kapısı ve penceresi açık kalmıştı.(Tamlayan ortak)
- Ahmet'in, Murat'ın ve Deniz'in velisi toplantıya katılmadı.(Tamlanan ortak)

SUNUM

Bilgileri yenilemek, pekiştirmek, bir çalışma sonucunu açıklamak, laboratuvar ve anket araştırmalarını sunmak, önemli olay ve olguları dile getirmek amacıyla yapılan konuşmalara sunum denir. Sunumda iletilecek mesaj karşı tarafa doğrudan aktarılır. Sunum birkaç kişiye yapılabileceği gibi kalabalık bir topluluğa da yapılabilir. Sunum yapacak kişi; güncel, toplumun ilgisini çeken bir konu seçmeli, sunumunu yapacağı konuya hakim olmalıdır. Farklı kaynaklarda yararlanmalı, iyi hazırlık yapmalı, gereksiz ayrıntılara ve tartışmalara girmekten kaçınmalıdır. Sunumda dil göndergesel işlevde kullanılır. Sunum yapacak kişi;

Sunumdan Önce

- Sunum yapacağı yeri önceden görüp orada prova yapmalıdır.
- Sunumda kullanacağı kürsü, projeksiyon aleti, bilgisayar gibi araç-gereçleri kontrol etmelidir.

Sunum Anında

- Ciddi, ağırbaşlı, derli toplu bir görüntü sergilemelidir.
- Ses tonu, vücut dili, jest ve mimikler konuya uygun olarak kullanılmalıdır.
- Farklı kaynaklara başvurulmalıdır.
- Belge, grafik ve slaytlar kullanılmalıdır.
- Slaytlarda kullanılan cümleler kısa, açık ve etkili olmalıdır.
- Slaytlar ile yapılan açıklamalar eş zamanlı olmalıdır.

Sunumdan Sonra

- Dinleyicilerin soru sormasına fırsat tanınmalıdır.

- Sorulara dinleyicilerle tartışmaya girmeden doyurucu, açık ve net cevaplar verilmelidir.

Sunumda kullanılacak slaytlarda şu noktalara dikkat edilecek noktalar:

- Başlangıç için bir başlık slaydı hazırlamak
- Bir slaytta çok fazla satır kullanmamak
- Bir slayttaki yazıların okunurluğuna dikkat etmek
- Slaytta kısa, öz, anlamlı ifadeler kullanmak
- Vurgulamaları aynı biçimde yapmak
- Aynı yazı karakterini kullanmak
- Sayı bakımından sınırlayıcı olmak
- Gerekliğinde şekil, resim, grafik kullanmak
- Algılanırlığı kolaylaştırmak için zeminle yazının zıt renklerde olmasına dikkat etmek
- Slaytların konuşmacının sözleriyle uyumlu olmasını sağlamak

ÜNİTE: 4DESTAN – EFSANE / 5 HAFTA

DESTAN

Destan: Bir milleti derinden etkileyen ve uzun yıllar iz bırakacak büyük bir savaş, doğal afet, göç, yiğitlik gibi olayları anlatan uzun manzum hikayelerdir.

- Milletlerin millet olma yolundaki çabalarından izler taşıyan ve bu çabaların hatıraları ile geçmiş ile gelecek arasındaki zamanı canlı ve taze tutan hazinelerdir. Destan sözcüğü, Yunanca “Epope” kelimesinin karşılığı olarak karşımıza çıkmaktadır.
- Genellikle manzumdurlar. Az olmakla beraber nazım-nesir karışık olan destanlar da vardır. Bazıları, manzum şekilleri unutulmuş günümüze nesir hâlinde ulaşmıştır.
- Destanlar anonimdir. Sade bir dille anlatılır.
- Olağan ve olağanüstü olaylar iç içedir.
- Destan kahramanları olağanüstü özelliklere sahiptir.
- Destanlar, tarihî ve sosyal olaylardan doğarlar.
- Destanlarda genellikle yiğitlik, aşk, dostluk, ölüm ve yurt sevgisi gibi temalar işlenir.
- Ulusal bilinci ve milli birliği artıran metinlerdir.
- İslamiyet Öncesi Edebiyat'a ait bir nazım biçimi olan destan; âşık edebiyatında da savaşları, ünlü kişileri, gülünç olayları anlatan bir biçim olarak kullanılmıştır.
- Epik şiirin ilk örneği kabul edilir.
- Genellikle ilahi bakış açısıyla anlatılır.
- Türk destanları, İslamiyet'ten önceki destanlar ve İslamiyet'ten sonraki destanlar olmak üzere ikiye ayrılır.

DESTAN TÜRLERİ

A)Doğal Destan: Yazarı belli olmayan, halkın meydana getirdiği destanlardır. Bunlar daha sonra bir şair tarafından yazıya geçirilmiştir.

Doğal Destanların özellikleri:

- Manzumdur.
- Destanlarda olağanüstü olaylar ve olağanüstü özellikte kahramanlar vardır.
- Destanlar anonim ve sözlü edebiyat ürünleridir.
- Ağzdan ağıza dolaşmak suretiyle oluşmuşlardır.
- Destanlarda anlatılan olayların geçtiği yer ve zaman bilinmez.
- Kahramanlar lider ve kurtarıcı rolündedir.

Doğal destanlar üç aşamada oluşur.

- **Doğuş Safhası** (Çekirdek)Destanların doğuş aşamasında milletin hayatında derin izler bırakan bir olay (savaş, göç, işgal, deprem, kıtlık...) yaşanır ve bu olay çerçevesinde yüceltilmiş, olağanüstü özelliklere sahip kahramanlar görülür.
- **Yayılma Safhası (Gelişim)** Doğuş aşamasında ortaya çıkan olay, yayılma aşamasında halk arasında sözlü bir şekilde dilden dile yayılır. Olayın etkileri daha belirginleşir ve olay sözlü gelenekte nesilden nesile, bölgeden bölgeye aktarılır.
- **Derleme (Yazıya Geçirme) Safhası:** Bu aşamada sözlü gelenekte yaşayan destanı, güçlü bir şair bir bütün halinde derleyip manzum olarak yazıya geçirir. Çoğu zaman bu destanların kim tarafından derlendiği ve yazıya geçirildiği belli değildir.

İSLAMİYET ÖNCESİ DOĞAL TÜRK DESTANLARI**Altaylar**

a. **Yaradılış** Dünyanın nasıl yaratıldığını, insan ırklarının nasıl meydana geldiğini ve şeytanın nasıl bir kötülük unsuru olduğunu, Türklerin düşüncesine göre izah etmektedir. İki ana bölümden oluşur: Yerkürenin yaratılışı ve İnsanın yaratılışı.

İskitler (Saka)

a. **Alp Er Tunga Destanı:** Bu destan Milattan Önceki Türk – İran savaşlarını konu alır. Destanın ana kahramanı ünlü Saka hükümdarı **Alp Er Tunga**'dır. İran kaynaklarında(Şahname'de) Alp Er Tunga, Efrasiyap (Afrasiyap) adıyla anılmaktadır.

b. **Şu Destanı:** Destanın ana kahramanı "**Şu**" adlı bir hükümdardır ve milattan önce 6. yüzyılda yaşamıştır. Türklerle Büyük İskender arasındaki mücadeleler konu

alınır. Bu destan Kaşgarlı Mahmud tarafından yazıya geçirilmiştir.

Göktürk

a. **Bozkurt Destanı:** Destan konusunu yenilgiden alır. Göktürklerin ağır bir yenilgi sonrası zor duruma düşmelerinin durumu anlatılırken bir dişi kurt sayesinde yeniden nasıl türedikleri anlatılır.

b. **Ergenekon Destanı:** Türk destanları arasında en çok bilinen destanlardandır. Türklerin yıllarca içinde kaldıkları coğrafya olan Ergenekon bölgesini konu alır. Yeniden doğuş olarak nitelendirilen bu destan kurgusal bir biçimde oluşturulmuş ve Göktürklerin nasıl çoğaldıkları, demirden dağı nasıl erittikleri destanın ana konusunu oluşturur.

Uygurlar

a. **Göç Destanı:** Uygur Türklerinin göçlerini konu alır. Ulusal birliğin bozulması üzerine Uygurların yurtlarından ayrılıp, güney ve batıya yaptıkları göçler destanlaşmıştır. Kutsal "**Yada**" taşının düşmana verilmesi sebebiyle başlarına gelen musibetler anlatılır.

b. **Türeyiş Destanı:** Bu destan Bozkurt destanının izlerini taşır. Bozkurt destanının devamı niteliindedir. Sadece konusu farklıdır.

Hunlar

a. **Oğuz Kağan Destanı:** Hun Hükümdarı Mete'nin yiğitliklerini, ülkesini genişletip çocukları arasında nasıl bölüştürdüğünü anlatır.

b. **Atilla Destanı:** Batı Hun İmparatoru Atilla'nın Kavimler Göçü sırasında Avrupa'ya korkulu zamanlar yaşatmasını anlatır.

İSLAMİ DÖNEMDE DOĞAL TÜRK DESTANLARI

a. **Satuk Buğra Han Destanı:** Destanda Karahanlı hükümdarı Satuk Buğra Han'ın İslamiyet'i kabul etmesi ve İslamiyet'i yaymak için verdiği mücadeleler anlatılır. Destan 9. ve 10.yüzyıllarda oluşmuştur.

b. **Manas Destanı:** Müslüman Kırgızlarla Putperest Kalmuklar arasındaki mücadeleleri anlatır. Destan 11 ve 12.yüzyıllarda oluşmaya başlamıştır.

c. **Cengiz Han Destanı(Cengizname):** Cengiz Han'ın soyu, doğumu, fetihleri ve etkileri hakkındaki genel halk rivayetlerinden derlenmiş, tarihi bir destandır. Orta Asya'da yaşayan Türk boyları arasında 13.yüzyılda doğup gelişmiş bir destandır.

d. **Edige Destanı:** Altınordu Hanlığı'nın 15.yüzyılda Timurlar tarafından yıkılışı anlatılmaktadır. Destanın kahramanı Altınordu Hanı Edige Mirza Bahadır'dır. Edige Mirza Bahadır'ın devletini ayakta tutmak için verdiği büyük mücadeleler, ölümünden sonra 15.yüzyılda destanlaşmıştır.

- e. **Battal Gazi Destanı(Battalname):** 8.yüzyılda Emevi-Bizans savaşlarında ün kazanan, Türkler arasında Seyyid Battal Gazi adıyla benimsenmiş bir Arap komutanının efsanevi yaşamı çevresinde oluşan bir destandır. Diğer Anadolu Türk destanları olan Danişmendname ve Saltukname'ye kaynaklık etmiştir. 8,9,10 ve 11.yüzyıllardaki bazı tarihi olayları da içine alan Battalname 12.ve 13.yüzyıllarda nesir biçiminde yazıya geçirilmiştir.
- f. **Danişmend Gazi Destanı:** Anadolu'da Danişmendlilerin kurucusu olan Melik Danişmend Gazi'nin etrafında 11.yüzyılda oluşmuş, 13.yüzyılda yazıya geçirilmiş bir destandır. Danişmend Gazi, Battal Gazi'den farklı olarak Arap değil bir Türk'tür.
- g. **Köroğlu Destanı:** İslami Dönem'de oluşmakla beraber dini özellik taşımayan bir destandır. Anadolu'da oluşan bu destanda Köroğlu, kahramanlıkları anlatılır.
- h. **Saltuk Gazi Destanı(Saltukname):** Saltukname, 13.yüzyılda Anadolu ve Rumeli'nin fethi sırasında önemli rol oynadığı rivayet edilen kahraman bir evliya olan Sarı Saltuk'un hayatını anlatır. Destan 15.yüzyılda Cem Sultan'ın talimatıyla Ebu'l Hayr er Rumi tarafından yedi senelik bir çalışma sonucunda yazıya geçirilmiştir. Saltukname'de Sarı Saltuk Hz.Muhammet(S.A.V.) soyundan Battal Gazi'nin torunlarından, kâfirlere karşı cihatla ve Müslümanlığı yaymakla görevli biri olarak anlatılır.

DÜNYA EDEBİYATINDA DOĞAL DESTANLAR

Yunan	İlyada, Odyssea (Derleyen: Homeros)
İran	Şehnâme (Derleyen: Firdevsi)
Fin	Kalevala
Fransız	Chanson de Roland
Sümer	Gilgamiş(Dünyanın en eski destanı)
Alman	Nibelungen
İngiliz	Beowulf
İspanyol	Le Cid
Rus	İgor
Hint	Ramayana ve Maharabata
Japon	Şinto

TÜRK DESTANLARINDAKİ BAZI MOTİFLER

İŞİK: Birçok destanda karşımıza çıkar. Gökyüzünden gelir, kutsaldır, kaynağı Tanrı'dır. Aydınlığın sembolüdür.

Örnek: Oğuz Kağan Destanı'nda Oğuz Kağan'ın ilk eşinin gökten bir ışık olarak inmesi

Göç Destanı'nda, kayın ağacının üzerine ışık inmesi ve ağacın 5 çocuk doğurması

AT: Destanlarda kahramanların en büyük yardımcısıdır. Kahramanlarla bütünleşmiştir. Atlar kahramanlarına sadıktır. **Kaşgarlı Mahmut** divanında at için: "Türk'ün kanadıdır." demiştir.

AĞAÇ: Kutsaldır. Bilhassa kayın ağacı. Çoğalmanın sembolüdür. Sığınaktır, atadır.

Örn: Yaradılış Destanı'nda dokuz insan cinsinin ağacın dokuz dalının altında yaratılması.

Oğuz Destanı'nda, Oğuz'un evlendiği ikinci karısı göl ortasında kutsal bir ağacın kovuğunda yaratılmıştır.

Göç Destanı'nda gökten inen ışıkla birleşen kayın ağacının 5 çocuk doğurması.

SU: Kutsaldır. Yaradılış mitinde hiçbir şey yokken sadece su vardı denmiştir. Diğer destanlarda da görülür.

DEMİR: Demir kutsaldır. **Oğuz Kağan Destanı'nda** Oğuz Kağan "Kargım onu öldürdü; demir olsa (olduğu için)." diyerek demiri vurgulamıştır.

Ergenekon Destanı'nda önemli bir motiftir. Bugün Anadolu'da at nalının uğurlu olması buradan gelir.

KURT (BÖRİ-BOZKURT): Kutsaldır. Kurtarıcı, yol göstericidir. Aynı zamanda çoğalmanın da sembolüdür. Birçok destanda görülür. **Oğuz Kağan Destanı, Bozkurt Destanı, Türeyiş Destanı vs.**

KADIN: Yaradılış Destanı'nda Tanrı'ya insanları ve dünyayı yaratması ilhamını veren Ak-ana. **Oğuz Kağan'ın** ilk karısı ışıktan, ikinci karısı ağaçtan doğmuş kutsal kadınlardır.

YADA TAŞI VEYA KUTSAL KAYA: Milli birlik ve bütünlüğü ve halkın mutluluğunu temsil eder. Ülkeden çıkarıldığında kıtlık ve kuraklık başlar. Yine taşın yağmur, kar yağdırdığına fırtına çıkarabildiğine inanılır. Yangınları söndürür.

Örnek: Uygurların Göç Destanı'nda kayayı Çinlilere kaptırdıkları için kıtlık baş göstermiştir. Yaradılış Destanı'nda ise Tanrı Ülgen denizden çıkan taşta oturunca rahatlar

OK-YAY: Savaş araç ve gereçidir. Aynı zamanda bir siyasi sembol halini almıştır. Örn: Oğuz Kağan destanı

YAŞLI ADAM (BİLGE KİŞİ): Ak sakallı ihtiyardır. Hakanların akıl danışıp öğüt aldıkları güngörmüş bir kişidir.

Örnek: Oğuz Kağan Destanı'ndaki Uluğ Türk, Manas'ta Bekay ,Dede Korkut vs.

MAĞARA: Sığınmanın, korunmanın sembolüdür.

Örnek: Türeyiş Destanı'nda kolları ve bacakları kesilen çocuğu Kurt mağaraya götürmüştür.

NOT: Daha birçok motif vardır: Sayı, rüya vs.

B) Yapay Destanlar: Bu destanların yazarı bellidir. Bir şair tarafından doğal destana benzetilerek yazılır. Şair kendi milletinin tarihinde ortaya çıkmış olaylara kendi duygu ve düşüncelerini de katarak destanlaştırır. Bunlara yapay destan denir.

TÜRK EDEBİYATINDA YAPAY DESTANLAR

K. Kul Mustafa	Genç Osman Destanı
Fazıl H. Dağlarca	Üç Şehitler Destanı Çakır'ın Destanı
Gülten Akın	Maraş ve Ökkeş'in Destanı
M. Akif Ersoy	Çanakkale Şehitlerine
Nazım Hikmet	Kuvayi Milliye Kurtuluş Savaşı Destanı Şeyh Bedrettin Destanı
Cahit Külebi	Atatürk Kurtuluş Savaşı'nda
Ceyhan A. Kansu	Sakarya Meydan Savaşı
Niyazi Yıldırım G.	Bozkurtların Destanı

DÜNYA EDEBİYATINDA YAPAY DESTANLAR

Aneneis: Yapma destanın ilk örneğidir. Latin şair Vergilius yazmıştır.
İlahi Komedy: (Dante – İtalyan Edebiyatı): Öteki dünyaya Dante'nin yaptığı 7 günlük gezi anlatılır.
Kurtarılmış Kudüs: İtalyan şairi Tasso tarafından yazılmıştır. Haçlı Seferlerini anlatır.
Kayıbolmuş Cennet: İngiliz şair Milton tarafından yazılmıştır. Hz. Adem ile Havva'nın Cennet'ten yeryüzüne gönderilişini anlatır.
Çılgın Orlando: İtalyan şairi Ariosto yazmıştır. Müslüman-Hıristiyan çatışmasını anlatır.
Henriade: Fransız şair Voltaire yazmıştır.

EFSANE(SÖYLENCE)

Tabiatüstü özellikler gösteren kahramanların hayatlarının ve olayların anlatıldığı tarihsel gerçeklikle örülmüş hikâyelere "efsane" denir.

- ✓ Efsanelerde ideal insan tipi ön plana çıkarılır.
- ✓ Bir şahsı, bir mekanı ya da tarihi bir olayı anlatırlar.
- ✓ Anlatılanların tarihi çok eski dönemlere kadar dayanır.
- ✓ Anlatılanların kimin tarafından söylendiği belli değildir.
- ✓ Bazı araştırmacılar, efsanelerin mitlerin devamı olduklarını belirtirler.

- ✓ Efsanelerin temelinde inandırıcılık vardır. Olayları anlatan ve dinleyen bunların gerçek olduğuna inanır. İnandırıcılığını kaybedenlerin yaşama şansı kalmaz.
- ✓ Gerçeklerden uzaktır, olağanüstü özellikler barındırmaktadır.
- ✓ Toplumun yaşam biçimini, hayata bakış açısını ve inanışlarını barındırır.
- ✓ Ulusal özellikler gösterir.
- ✓ Geleneklerin korunmasında toplumsal bir işlev üstlenmektedir. Efsanelerin kutsal yönüyle toplumda idealize edilen değerler hem korunur hem de gelecek kuşaklara aktarılır.
- ✓ Anlatılarda günlük konuşma dili kullanılır. Böylelikle geniş bir halk kitlesine ulaşılmış olunur.
- ✓ Herhangi bir sınırlayıcı kuralı yoktur. Kısa bir şekilde ağızdan ağıza aktarılır.
- ✓ Efsanelerin üç kaynağı vardır. Bunlar; din, mitoloji ve tarihtir. Bilinen şahıs, olay ve mekan etrafında anlatılırlar.
- ✓ Kahramanları genelde dini, mitolojik veya tarihi kişiliklerdir.
- ✓ Dini efsanelerde olağanüstülükler, keramet diye kabul edilir.
- ✓ Mitlerde kahramanlar tanrı veya yarı tanrılarıdır. Efsanede tanrı ya da yarı tanrı bulunmaz. Bu yönüyle efsaneyi mitemden ayırabiliriz.
- ✓ Efsanelerde çok nadir biçimde kalıplaşmış ifadeler kullanılır. Bu yönüyle de efsaneler, masallardan ayrılır. Efsanede anlatılan içeriğin gerçekten yaşanmış olduğuna inanılır, dolayısıyla anlatılana inanma söz konusudur. Oysa masaldaki içeriğe inanmayız, tamamen hayal ürünü olduğunu düşünürüz.

Efsane Türleri

Efsaneler konularına göre de dörde ayrılır.

- 1) Yaradılış efsaneleri. Dünyanın yaradılışını, tabiat varlıklarının meydana gelişini, kıyamet gününü anlatır.
- 2) Tarihi efsaneler
- 3) Olağanüstü kişi, varlık ve güçleri konu alan efsaneler.
- 4) Dini efsaneler.

DESTAN İLE EFSANE KARŞILAŞTIRMASI

Farklılıklar

- **Destanlar**, toplumsal hayatta derin izler bırakan yaşanmış olayların etkisiyle oluşturulmuşken; **efsane** hayal gücünün ürünüdür.
- **Destanlar** toplumun bütününe ilgilendiren bir olayı anlatırken; **efsaneler** daha bireysel nitelikler taşır.
- Destanlarda genellikle kahramanlık teması işlenirken; **efsanelerde** konular farklıdır.
- **Destanlarda** olağanüstü özelliklere sahip savaşı, kahraman tipi ön plandayken; **efsanelerde** ideal insan tipi ön plana çıkarılır.

- **Destanlar** kutsal kabul edilmemesine rağmen bazı **efsaneler** kutsal kabul edilir.
- **Destanlar** milli bir nitelik taşır, yani tamamen bir milletin ürünüyken; **efsanelerin** farklı biçimlerine farklı milletlerde de rastlanılabilir.
- **Destanların** oluşum süreci; **efsanelerden** farklıdır.

Benzerlikler

- Her iki tür de anlatmaya bağlı edebi metindir.
- İkisi de olaya dayalıdır, olay örgüsü, kişiler, yer ve zaman metni oluşturan yapı unsurlardır.
- İkisi de anonimdir.
- İkisi de nesilden nesile; dilden dile aktararak günümüze ulaşmıştır..
- İkisinde de öyküleyici ve betimleyici anlatım ağırlıklı olarak kullanılır.

MİT(MİTOS)

Tarih öncesi dönemlerde, kainatta var olan canlı ve cansız nesnelere, bir takım doğa olaylarını açıklamak üzere yaratılmış hikayelerdir. İkel insanların dünyayı ve kendisini anlamlandırmak için neden ve nasıllara verdiği cevaplardır. Mitlerde her zaman bir yaratma söz konusudur. Böyle olduğu için kutsal ve gerçek kabul edilirler. Mitler bir toplumun, inançlarını, duygularını, eğilimlerini yansıtır. Mitleri inceleyen bilime **Mitoloji** denir.

Mitlerle destanları nasıl ayırt edeceğiz?(Yapı unsurları bağlamında ayırabiliriz. Kişi, olay, zaman ve mekan)

1. **Olay:** Mitler kutsal metinler olarak kabul edilirken(Niçin kutsal? Bir varlığın yaratılış olayını anlattıklarından dolayı); destanlara kutsal gözüyle bakılmaz.
2. **Kişi:** Mitlerin aktörleri doğaüstü varlıklar iken (tanrılar, tanrıçalar, yarı tanrılar...); destanların aktörleri ise insanlardır, bu insanlar olağanüstü özellikler gösterebilirler de neticede insandır.
3. **Zaman:** Mitler ilk zamanlarda oluşmuştur. Buna kozmik zaman da denir. Oysa destanlar kronolojik zaman dediğimiz insanoğlunun kendi tarihini yapmaya başladığı tarihsel zamanda oluşmuş metinlerdir.
4. **Mekan:** Mitlerdeki mekan hayalidir (örneğin: Olimpos, yeryüzünde yoktur); oysa destanlardaki coğrafya, dünyaya ait bir coğrafyadır.

Efsaneleri mitlerden nasıl ayırt edeceğiz?

- ❖ Efsane destan gibi tarihi zamanda oluşmuşken; mit kozmik zamanda oluşur.
- ❖ Efsanelerdeki kahramanlar da destanlarda olduğu gibi olağanüstü güçlere sahiptirler ama tanrılar ve yarı tanrılar değildir. Oysa mitlerin kahramanları tanrısal varlıklardır.
- ❖ Mitlerle efsanelerin en çok benzeştikleri nokta her ikisinin **gerçek olduklarına inanılmasıdır**.
- ❖ Efsaneler de mitlerde olduğu gibi bir şeyin nasıl oluştuğunu anlatırlar bize.
- ❖ Efsanelerde bir şeyin oluşumunun açıklanmasını yanında olaydan ders çıkarmamızla ilgili bir mesaj da verilebilir.

ÜNİTE: 5- ROMAN / 6 HAFTA

ROMAN

Yaşanmış ya da yaşanabilecek olayların, insanların arasındaki ilişkilerin, insan psikolojisinin, uzun bir şekilde yer ve zaman bağlamında anlatıldığı düz yazı şeklindeki edebi tür roman denir.

Roman Türünün Tarihsel Gelişimi

Dünya Edebiyatında Roman

Roman Avrupa'da sözlü edebiyattaki destan türünün geçirdiği evrimleşmenin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Roman türünün ilk örneğini 15. yüzyılda Fransız yazar **Rabelais "Gargantua"** adlı eseriyle vermiştir. Modern anlamda ilk roman örneği ise Miguel De Cervantes'in "**Don Kişot**"u 17. yüzyılda yazılmıştır. 17. yüzyılda klasik akım içinde ortaya çıkan tek romancı ise **Madame De La Fayette**'tir. Bu yüzyılda İngiltere'de **Daniel Defoe "Robinson Crusoe"yu, Jonathan Swift "Güliver'in Gezileri"**ni yazmıştır. Bu türün yetkin örnekleri ise 19. yüzyılda verilmeye başlanmıştır. Roman, bir tür olarak karakteristik özelliklerini romantizm ve realizm akımları sayesinde 19. yüzyılda kazanmıştır. 20. yüzyıldaki sosyal ve teknolojik gelişmeler romana da yansımıştır. Bu dönem romancıları arasında Amerikan edebiyatından **John Steinbeck, Ernest Hemingway; Alman edebiyatından Thomas Mann, Erich Maria Remarque; Fransız edebiyatından Andre Maurois, Jean Paul Sartre, Albert Camus** sayılabilir.

Türk Edebiyatında Roman

Tanzimata kadar Türk toplumunda romanın yerini destanlar, efsaneler, mesneviler ve halk hikâyeleriyle masallar tutmuştur.

Türk edebiyatı bugünkü anlamda romanla Fransızcadan yapılan çeviriler sayesinde tanışmıştır. Türk edebiyatına roman Tanzimat Edebiyatı'yla girmiştir.

Yusuf Kamil Paşa'nın Fransız edebiyatçı Fenelon'dan yaptığı "**Telemague (Telemak)**" adlı eser, ilk çeviri roman olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şemsettin Sami'nin "**Taaşukı Talat ve Fitnat**" adlı eseri ilk yerli roman kabul edilir. Edebi anlamda ilk roman örneği olan "**İntibah**"ı Namık Kemal 1876'da yazmıştır. Halit Ziya Uşaklıgil "**Mai ve Siyah, Aşkı Memnu**" gibi eserleriyle yerli romana, teknik yönden Batılı bir nitelik kazandırmıştır.

ROMANIN GENEL ÖZELLİKLERİ

- Romanlar genel olarak düz yazı şeklinde yazılsa da zaman zaman nazım unsurlarını da barındırabilirler.
- Romanın yapı unsurlarını; olay, mekan, kişiler ve zaman oluşturur.
- Romanın kahramanları ve olayların yaşandığı çevre, anlatıcı tarafından iyi bir şekilde gözlemlenir ve en ince ayrıntısına kadar okuyucuya aktarılır.
- Romanın olaylara bakış açısı oldukça geniştir.
- Romanlarda birçok anlatım tekniğinden yararlanılır. Bunlar arasında; diyalog, gösterme, özetleme, iç konuşma gibi anlatım teknikleri bulunur.
- Romanlar daha çok birinci ya da üçüncü kişilerin ağızlarından aktarılır. Buna da hakim bakış açısı ya da kahraman bakış açısı adı verilir.
- Romanlarından giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinden oluşur.
- Olay yer zaman mekan ve kişiler bellidir.
- Ele alınan olaylar daha detaylı işlenir.
- Betimleme ve psikolojik tahlillere daha detaylı bir şekilde yer verilir.
- Olaylar kahramanın karakterine göre doğar ve şekillenir.
- Olay örgüleri ve olaylar arasında neden-sonuç ilişkisi vardır.
- Romanın içinde günlük, anı, gezi yazısı gibi türlerden faydalanabilir.
- Tek bir olay ile bağlantılı farklı olaylar anlatılabilir.
- Kişilerde karakterist özellikler abartılarak verilir.
- Olayın geçtiği mekan tasvir yoluyla okuyucuya tanıtılır.
- Olay örgüsü anlatılırken genellikle görülen geçmiş zaman kullanılır.

Romanın Yapı Unsurları

Eserlerin temelini oluşturan öğeler şunlardır.

a) Olay: Anlatmaya bağlı her eserin merkezinde bir olay yer almaktadır. Aslında tek bir olay etrafında birbirine bağlanan birçok olay örgüsü bulunmaktadır ve bu olay örgülerinin tamamı da merkezdeki olayı desteklemektedir. Olay örgüleri arasında da neden-sonuç ilişkisi altında bir bütünlük mevcuttur.

b) Kişi: Anlatılan olaylar belirli kişiler tarafından gerçekleştirilir ve olaylar sırasında her kahramanın

belli bir rolü bulunmaktadır. Roman kişileri kadro olarak eserde oldukça zengin bir şekilde yer almaktadır. Ayrıca eserde yer alan kahramanlar ayrıntılı bir şekilde tanıtılmakta ve betimlenmektedir. Kişiler karşımıza iki şekilde çıkmaktadır: Tip ve Karakter.

- **Tip:** Başka kişilerde de bulunan ortak özellikleri üstünde barındıran, temsil ettiği grubun niteliğini belirgin bir şekilde yansıtan roman kahramanı tiptir. Tip olan kişinin vurgulanan yani temsil ettiği özellik güçlü bir şekilde okuyucuya hissettirilir. Mesela bir eserdeki cimri özelliğini gösteren kişi tiptir. Dünyanın her yerinde cimrilik özellikleri aynı olduğundan tipin evrensel olduğunu söyleyebiliriz.
- **Karakter:** Tip özelliği göstermeyip kahramanın kendine özgü davranışları ile başka özellikteki kişilerden ayrılan, çok yönlü davranış gösteren roman kişisidir. Olayların durumuna göre karakterin davranışlarında da değişiklikler gözlenir ve davranışlarını önceden tahmin etmek mümkün olmamaktadır.

Tip ve Karakter Arasındaki Fark Nedir?

- ✓ Tip belli bir zümreyi temsil ederken karakter kendine özgü özellikleriyle ön plana çıkar. Yani tip genel, karakter özeldir, denilebilir.
- ✓ Tip genel olduğundan farklı eserlerde de karşımıza çıkabilir fakat karakter özel olduğundan başka eserlerde karşımıza çıkma olasılığı yoktur.
- ✓ Tip tek yönlüken karakter çok yönlüdür.

c) Zaman: Her olayın mutlaka bir gerçekleşme zamanı vardır. Romanda iki çeşit zaman bulunmaktadır. Birincisi olayların gerçekleştiği, yaşanan anı belirten "**Gerçek zaman**"dır. İkincisi ise yaşanan andan bağımsız bir şekilde geçmişe dönülmesi, kahramanların geçmişinin anlatıldığı "**Kozmik zaman**"dır. Kozmik zaman, yaşanan anın dışındaki zamanı kastetmektedir.

d) Mekan (Yer): Anlatılan olayların meydana geldiği yer de yapı unsurlarındandır.

e) Anlatıcı ve Bakış Açısı

Hikâyede, olay veya durumları aktaran, anlatan kurgu kişiye "anlatıcı" olarak adlandırılır. Anlatıcı, yazarın dışında yer alan ve yalnızca o hikâyeye özgü olarak kurgulanan bir kişiliktir. Anlatıcının, aktardığı olayla ilgili ayrıntılara hâkimiyeti ve ayrıntıları aktarma biçimi "bakış açısı" olarak ifade edilir. Bakış açısı, metinde seçilen anlatıcıya göre değişir. Hikâye ve romanlarda üç farklı anlatıcı ve onlarla birlikte gelişen üç bakış açısı vardır. *Bunlar şu şekilde sıralanabilir:*

A. Hâkim Bakış Açısı(Üçüncü Tekil, O) Anlatıcı (İlahi/Tanrısal bakış açısı):

Yaşanmış, yaşanan ve yaşanacak olan her şeyi bilir, görür ve duyar. Kahramanların gönlü veya kafasından geçenleri okumaya kadar uzanır. Anlatıcı, anlattığı olayların dışında durur, gören durumundadır. Üçüncü tekil şahıs ağzıyla konuşur. Yazarın dilini kullanır ve bu sebeple ona “**yazar-anlatıcı**” da denilir.

" Küçük Hasan hiçbir şey düşünmeden ilerliyordu. Ne evde kendisinin dönmesini bekleyen iki küçük kardeşi ne de dört saat uzaktaki nahiyeye merkezinde hizmetçilik yapan anası bu anda aklında değildi. Ayrıntı satıp satamayacağını da düşünmüyordu. Kafasında yalnız bir şey vardı: Bu yolu tekrar yürümek, geri dönmek mecburiyeti...

Uzun bir ağlamanın sonundaymış gibi içini çekti. Maşrapayı tuttuğu sol elinin çatlaklarla örtülü üst tarafı ile burnunu sildi. Gözlerini ileri çevirince istasyona yaklaştığını gördü..." (Sabahattin Ali, Ayran)

B. Kahraman Bakış Açısı (Birinci Tekil, Ben) Anlatıcı:

Kahramanlardan birisidir. Bu anlatıcı, aynı zamanda olay örgüsünün bütün yükünü üstlenen asıl kahraman olabileceği gibi, daha da geri planda yer almış kahramanlardan biri de olabilir. Bir insanın sahip olduğu veya olabileceği bilme, görme, duyma, yaşama imkânları ile sınırlıdır.

Her zaman kendi yaşadıkları, bildikleri, duydukları ve hissettiklerini öne çıkarır. Kahraman anlatıcının söz konusu olduğu roman ve hikâyeler, çoğunlukla “otobiyografik” karakterlidir.

Kahraman anlatıcı, kendi dil ve üslubunu kullanır ve birinci tekil şahıs ağzıyla konuşur. Okuyucu ile daha sıcak, samimi ve inandırıcı bir diyalog kurmasıyla okuyucuya daha yakındır. Özellikle eserin hatıra defteri, günlük, mektup tarzında kaleme alınması, bu etkiyi daha çok güçlendirir.

"Ben bir ağacım, çok yalnızım. Yağmur yağdıkça ağlıyorum. Allah rzası için kulak verin şu anlatacağlarım. Kahvelerinizi için, uykunuz açılsın, bana cin gibi bakın da size niye bu kadar yalnız olduğumu anlatayım." (Orhan Pamuk, Benim Adım Kırmızı)

C. Müşahit/Gözlemci Bakış Açısı (Ben veya O) Anlatıcı:

Dünyada olup bitenleri, sadece müşahede etmekle yetinir. İkinci aşamada da gözlemlerini adeta bir tarafsızlığı ile okuyucuya nakleder. Bir “yansıtıcı” konumundadır. Çok daha az bilgilidir. Onun bilme, görme, duyma yetenekleri geçmiş ve geleceğe uzanmadığı gibi, kahramanların ruh hallerine de yetişemez. Hem üçüncü tekil hem de birinci tekil olabilir. Anlatıcının bakış açısı sınırları ve anlattıkları karşısındaki tutumuna dikkat etmek zorundadır.

O akşam yağmurlu bir hava vardı. Henüz sonbahar ayları yaşıyordu. Bekir yemeğini erken yemişti ve kitap okumaya çekilmek üzere odasına gidiyordu. Birden kapıya yöneldi, içeridekilere “Ben biraz hava almaya çıkıyorum.” diye seslenerek dışarı çıktı. Evlerinin bulunduğu dar sokağın usulca geçerek sahile doğru yürümeye başladı. Ara sıra sokağın kıyıtı bir köşesinde duruyor, aç köpeklerin kavgalarını izliyordu. Uzun uzun yürüdü o akşam. Sahil boyunca, kafasını ekseriyetle önünden kaldırmadan yürüdü Bekir. Saatin gece yarısına yaklaştığını fark edince, dönüşe geçti.

Roman ile İlgili Kavramlar:

Konu: Hikâyedeki duygu veya düşüncenin somut ve özel bir duruma bağlı olarak ele alındığı olgudur, temayı sınırlandırır.

Tema: Bir eserin ana motifidir. Esere hâkim olan ve okura duyurulmak istenen temel düşünce, duygu ya da özdür. Temaları ifade eden kavramlar soyut ve geneldir. Örneğin; yalnızlık, aşk, umut, yaşama sevinci gibi kavramlar bir hikâyede tema olarak işlenebilir. “Ahmet’in şehirde yaşadığı yalnızlık duygusu” gibi bir ifade ise bir metnin konusu olabilir. Dolayısıyla tema daha genel, konu ise daha sınırlandırılmış bir kavramı ifade eder.

Çatışma: Anlatılarda, farklı düşüncelere, özelliklere sahip olmaktan veya hayat tarzından dolayı yaşanan anlaşmazlık durumları “**çatışma**” terimiyle ifade edilir. Edebî metinlerde çatışmalar genellikle birbirine zıt kavramlar, değerler çerçevesinde oluşur. Söz gelişimi **iyi ile kötü, yoksul ile zengin, idealist ile bir amacı olmayan kişiler**, kendi özelliklerinden dolayı hikâyelerde karşı karşıya gelirler. Hikâyeler genellikle bu çatışmaların sergilenmesi ve sonuçlanmasını anlatır. Edebî metinlerde kişiler, kendileri, bir başkası veya doğa ile ilgili bir unsurla karşı karşıya gelerek çatışabilir.

TANZİMAT I. DÖNEM ROMANI

- ✓ Tanzimat öncesinde roman kavramına yabancı olan toplumumuzda hikâyeye kavramı halk hikayeleri mesneviler ve destanlar bir bakıma Batı’daki roman ve hikaye geleneğinin yerini tutmuştur. Türk okuyucusunun romanla tanışması ise **Yusuf Kamil Paşa’nın Fenelon’dan çevirdiği Telemak** romanıyla olmuş(1859), bu ilk çeviriyi **Hikayei Mağdurin (Sefiller), Robinson Crusoe, Monte Kristo, Atala, Pol ve Virjini** çevirileri izlemiştir.
- ✓ Tanzimat Dönemi’nde edebiyatımıza giren romanın ilk örneği **Şemsettin Sami’nin** yazdığı ve 1872’de bölümler halinde yayımına başladığı “**Taaşuk-ı Talat ve Fitnat**”tır.
- ✓ Konu olarak genellikle yanlış batılılaşma işlenmiştir.

- ✓ Yazarlar romanın akışını kesip, konu ile ilgili kendi düşüncelerini savunmuş ve bu şekilde okuyucuya ders vermeyi amaçlamışlardır.
- ✓ İşlenen en önemli temalar esaret ve ailedir.
- ✓ Birinci dönemde yetişen ve **romantizmin** etkisinde kalan yazarların eserlerinde bu akımın bir özelliği olarak:
  - Kişiler ve olaylar çoğu zaman hayal ürünü olup tesadüflere fazla yer verilmiştir.
  - Yazarlar kişiliklerini gizlememişler, okuyucuya sık sık seslenerek olaylar ve kişiler hakkında düşüncelerini açıklamışlardır.
  - Edebiyat, bireyin eğitilmesi ve toplumun düzeltilmesi için bir araç olarak kabul edilmiştir.
  - Kahramanlar iyi-kötü karşıtlığı içinde yansıtılmıştır; iyiler çok iyi, kötüler çok kötüdür.
  - Genellikle iyiler ödüllendirilmiş, kötüler cezalandırılmıştır.
  - Tasvirler çoğu zaman eseri süslemek amacıyla yapılmıştır.

TANZİMAT II. DÖNEM ROMANI

- ✓ **Realizm ve natüralizm** etkisinde kalan ikinci dönem yazarlarının eserlerinde ise gözleme önem verilmiş, olaylar arasında neden – sonuç ilişkileri kurulmuştur.
- ✓ Yazarlar kişiliklerini gizlemiş ve tasvirler süs için değil, kahramanların kişiliklerini açıklamak için yapılmıştır.
- ✓ Tanzimat ikinci dönemin sanatçıları birinci dönemin sanatçılarına göre daha başarılı olmuştur.
- ✓ Abartılı konular seçilmemiş ve olağanüstü rastlantılardan kaçınılmıştır.
- ✓ Olayların akışını kesilmemiş ve kendi fikirleri öne sunulmamıştır.
- ✓ Genellikle esir ticareti ve cariyelik gibi duygusal ve acıklı konular tercih edilmiştir.
- ✓ Yer olarak İstanbul'un zengin kesimleri seçilmiştir.
- ✓ İlk realist roman olan "**Araba Sevdası**" bu dönemde Recaizade Mahmut Ekrem tarafından yazılmıştır.

TANZİMAT DÖNEMİNDE İLK ROMAN ÖRNEKLERİ

ilk çeviri roman: Telemak – Yusuf Kamil Paşa (Fenelon'dan)

ilk yerli roman: Taaşşuku Talat ve Fitnat – Şemsettin Sami

ilk edebi roman: İntibah – Namık Kemal

ilk tarihi roman: Cezmi – Namık Kemal

ilk realist roman: Araba Sevdası – Recaizade Mahmut Ekrem

Romantizmden realizme geçişin ilk örneği:

Sergüzeşt—Sami Paşazade Sezai

ilk köy romanı: Karabibik – Nabizade Nazım
ilk naturalist roman: Zehra- Nabizade Nazım

TANZİMAT DÖNEMİ BAŞLICA ROMAN YAZARLARI

NAMIK KEMAL (1840-1888)

- ✓ Edebiyatımızda "vatan şairi" olarak bilinir.
- ✓ Eserlerinde çoğunlukla toplumsal konuları işlemiştir.(vatan,millet,hürriyet vb.)
- ✓ Sanat toplum için görüşüne bağlı kalmıştır.
- ✓ Edebiyatımızda ilk edebi romanı **İntibah'ı** ve ilk tarihi roman **Cezmi** 'yi yazmıştır.
- ✓ Namık Kemal yeni edebiyatı savunmakla birlikte şiirde şekil bakımından yenilikçi olmayan bir şairdir.
- ✓ Romantizmden etkilenmiştir.
- ✓ Divan edebiyatı nazım şekilleri ve aruz ölçüsünü kullanmıştır. Konu olarak yenilikçidir.
- ✓ Namık Kemal'in bütün edebi türlerde eseri vardır. (Hikaye hariç)
- ✓ Namık Kemal eski edebiyat ve yeni edebiyat konularında görüş ayrılığına düştüğü Ziya Paşa'nın Harabat'ını tenkit etmek için Tahribi Harabat ve Takip'i yazmıştır.
- ✓ Tiyatro alanında altı eser vermiştir. Bunlar;Vatan Yahut Silistre(sahnelenen ilk tiyatro), Gülnihal, Akif Bey, Zavallı Çocuk, Kara Bela,Celeddin Harzemşah'tır.
- ✓ Tarih konusunda yazmış oldukları ise Kaniye Muhararası, Evrakı Perişan, Devri İstila, Renan Müdafaaanamesi (İslamiyet'i savunan bir eleştiridir.)Magosa Hatıraları(Anı)

ŞEMSETTİN SAMİ(1860-1936)

- ✓ Türk edebiyatında ilk roman olan **Taaşşuku Talat ve Fitnat** adlı eseri yazmıştır. Bu eserde cariyelik ve kölelik konularını işlemiştir.
- ✓ Şemsettin Sami edebiyat çalışmalarının yanında dille de uğraşmış devrin en büyük **dil alimidir**.Yazmış olduğu **Kamusı Türki** , **Kamusı Fransevi** ve **Kamusı Alam'ı** gibi önemli sözlükleri yazmıştır.
- ✓ Sefiller ve Robinson Crosue isimli eserleri tercüme etmiştir.
- ✓ Seydi Yahya, Besa yahut Ahde Vefa ve Gave adlı piyesleri vardır.
- ✓ Ayrıca **Orhun Abidelerini** ve **Kutadgu Bilig'i** Türkçeye çevirmiştir.
- ✓ Romantizmden etkilenmiştir.

NABİZADE NAZİM (1862-1893)

- ✓ Roman ve hikayeleri ile tanınır.
- ✓ Realizm ve Natüralizm akımlarının etkisinde kalmıştır.
- ✓ En önemli eserleri Zehra ve Karabibik'tir.

Karabibik: Edebiyatımızda ilk köy romanı olarak tanınır. Olay Antalya'nın Kaş ilçesine bağlı bir köyünde geçer. Karabibik, roman kahramanının köydeki lakabıdır. Yazar eserde kahramanların yetiştikleri çevrenin dili ile konuşturmuştur. Eserde pek çok sözcük mahalli kullanım ile karşımıza çıkar.

Zehra:(Türk edebiyatında ilk psikolojik roman denenmesi) Zehra adlı eserde olay kıskançlık teması üzerine kurulmuştur. Zehra roman kahramanının ismidir. Yazar bu romanda geniş psikolojik tahlillere yer vermiştir. Eserde İstanbul'dan kesitlerle aile içindeki insanların arasındaki tartışmaları ortaya koyar.

Yadigarlarım, Sevda, Bir Hatıra, Haspa adlı eserleri hikaye türünde yazılmıştır.

SAMİPAŞAZADE SEZÂİ (1860-1936)

- ✓ Batı tarzında yazmış olduğu hikayeleri ile tanınır.
- ✓ Sanat için sanat anlayışını benimsemiştir.
- ✓ Roman ve hikayelerinde çevreyi tanıtır.
- ✓ Kişilerin ruh tasvirlerini yapmak suretiyle gözleme önem verdiğini gösterir.
- ✓ Konuşma bölümlerinde dili oldukça sade ve doğaldır.

Sergüzeşt adlı romanıyla tanınmaktadır. Esir ticaretinin sosyal hayattaki yeri realist bir biçimde anlatılmıştır. Eserde Dilber(cariye) isimli bir kızın esir edilmesi, çileli hayat macerası ve Nil nehrine atlayarak intihar etmesi anlatılır.

Yiğeni **İclal**'in ölümü üzerine **İclal** adlı mersiyesini yazar ve bu mersiye düz yazı şeklindedir.

Şir isimli bir tiyatro eseri vardır.

Küçük Şeyler ise Alphonse Dudet etkisiyle yazdığı, edebiyatımızın ilk gerçekçi küçük hikayelerini toplamıştır. Edebiyatımıza kısa hikaye türünü sokan kişidir. (Batılı anlamda ilk hikaye örneğidir.)

Rumuzul Edep adlı eserinde makale, sohbet ve bazı hikayelerini toplamıştır.

SERVETİFÜNUN DÖNEMİNDE ROMAN

- ✓ Bu döneme kadar teknik olarak kusurlu olan Türk romanı Servetifünun Edebiyatında özellikle de Halit Ziya'yla birlikte artık teknik kusurlardan arınır. Halit Ziya bu basit ve özentsiz romancılığa son vermiş ve kahramanların ihtiras ve duygularını tahlil etmeyi, onları kendi içinde göstermeyi esas alarak sanatkârane bir üslupla Batılı anlamda romanlar yazmıştır.
- ✓ Konu ve karakter seçimine dikkat edilmiş, psikolojik tahlillere yer verilmiştir.
- ✓ Tanzimat romanında teknik kusur olarak sayılan, "olay akışını kesip okuyucuya bilgi verme, yazarın kişiliğini yansıtması ve iyi kötü ayrımı" Servetifünun romanında görülmez.
- ✓ Roman ve hikâyelerde bireysel konular işlenmiştir: Aşk, dram, hayal kırıklıkları, aile içi ilişkiler...
- ✓ Çevre tasvirlerinde ayrıntılara girilmiş, mekân olarak İstanbul dışına çıkılmamıştır.
- ✓ Kahramanlar eğitilmiş, aydın, zengin, konaklarda yaşayan kişilerden seçilmiş, ait oldukları sınıfa göre konuşturulmuştur.
- ✓ Roman ve hikâyelerde Arapça ve Farsçanın ağırlıkta olduğu süslü, söz diziminde değişikliklere gidilen uzun ve kesik cümlelerin kullanıldığı bir dil söz konusudur.
- ✓ Roman ve hikâyede **realizm ve natüralizm** akımlarından etkilenilmiştir.
- ✓ Bu dönemde batılı tekniğe uygun ilk romanlar olan **Mai ve Siyah** ile **Aşk Memnu** Halit Ziya tarafından; ilk psikolojik roman olan **Eylül** ise Mehmet Rauf tarafından yazılmıştır.

HALİT ZİYA UŞAKLIĞIL

- ✓ Servetifünun döneminin hikâye ve roman alanındaki en önemli temsilcisidir.
- ✓ Eserleriyle sadece kendi döneminin değil sonraki nesillerin de örnek aldığı yazar, Türk romanına tamamen Batılı bir hava vermiştir.
- ✓ Halit Ziya'nın dili oldukça ağırdır. Süslü, tamlamalarla dolu bu dilde sözle anlam arasında sıkı bir bağ kurulmuştur. Türk dilinin sadeleştiği dönemde yazar kendi eserlerini sadeleştirmiştir.
- ✓ Realizm ve Naturalizmin etkisinde kalmıştır.
- ✓ Hikâyelerini romanlarına göre daha sade bir dille yazmıştır. Onları çoğu kez bir okuyuşta bitirecek biçimde oluşturmuştur.
- ✓ Romanlarının konusunu hep İstanbul'dan seçen yazar, hikâyelerinde Anadolu'yu da işlemiştir.

- ✓ “**Mai ve Siyah**”adlı romanında Ahmet Cemil adlı kahraman, sanat hayalleriyle yaşar; fakat içinde bulunduğu çevrenin, özellikle Babiâli'nin kırıcı olayları arasında tüm hayalleri yıkılır. Yazarın romanda Ahmet Cemil'e söylediği sözler aslında Servetifünun'un edebi anlayışıdır.
- ✓ Sanatçının başyapıtı sayılan Aşk-ı Memnu romanı ise alafranga yaşayışa özenen Bihter Hanım'ın kendinden yaşça büyük olan Adnan Bey'le evlenmesi, ancak Adnan Bey'in yeğeni olan Behlül adlı gençle birbirlerine âşık olmaları anlatılır.
- ✓ Diğerlerine göre daha sade bir dille yazılan Kırık Hayatlar romanında da yine bir aile dramı anlatılır.
- ✓ Halit Ziya'nın diğer önemli eseri hayatının kırk yılını anlattığı ve adını da “**Kırk Yıl**” koyduğu anı türündeki eseridir. Bundan sonraki anılarını ise “**Saray ve Ötesi**” adlı eserde toplamıştır.
- ✓ Ayrıca “**Mensur Şiirler ve Mezardan Sesler**” adlı mensur şiir türünde yazılmış ilk mensur şiir örneklerini de vermiştir.
- ✓ **Diğer eserleri:** Ferdi ve Şurekası, Bir ölünün Defteri(roman) Aşka Dair, Solgun Demet(hikaye) Fare, Füzuran, Kabus(tiyatro)

MEHMET RAUF

- ❖ Servetifünun'un ikinci büyük romancısıdır.
- ❖ Uzun süre Halit Ziya'nın etkisinde kalan yazarın dili daha sadedir.
- ❖ Tıpkı Halit Ziya gibi mensur şiirler, hikâyeler, ruh tahlillerine önem verdiği romanlar yazmıştır.
- ❖ Onun hikâye ve romanlarında kendi hayatından önemli akisler vardır.
- ❖ Yazarın en önemli eseri **Eylül**'dür. Basit bir aşk olayı etrafında dönen eserde aşkın güzelliği dile getirilir. Suat Hanım Kocası Süreyya'yı çok sever. Ancak kocası tarafından çoğu kez yalnız bırakılan kadınla, kocasının arkadaşı Necip arasında gizli bir aşk sürer gider. Eserin sonunda Suat Hanım ile Necip bir yangında yanarak ölürlür.
- ❖ Dil örgüsü bakımından zayıf olan eser, psikolojik tahlillerdeki derinliğiyle ilk psikolojik roman sayılmıştır.
- ❖ Yazarın ayrıca **Siyah İnciler** adlı mensur şiir kitabı **Genç Kız Kalbi, Ferdayı Garam, Karanfil ve Yasemin** adlı romanları vardır.
- ❖ Bunlar dışında **Cidal, Pençe, Yağmurdan Doluya** adlı tiyatro eserleri de vardır.

SERVETİFÜNUN DÖNEMİ BAĞIMSIZ SANATÇISI

HÜSEYİN RAHİMİ GÜRPINAR(1864–1944)

- ❖ Realist-natüralist bir yazardır.
- ❖ Toplum için sanat görüşündedir. Hemen her şey onun eserlerine konu olmuştur.
- ❖ Mizaha, günlük konuşmalara çok sık başvurmuştur.
- ❖ Ona göre roman sokağın aynasıdır.
- ❖ Alafrangalık eserlerinde sıkça işlediği konulardandır.
- ❖ Roman tekniği açısından Ahmet Mithat'ın izinden gitmiştir.
- ❖ Yabancı hayranlığı, mürebbiye takıntısını, kadın dedikodularını eserlerinde sıkça işlemiştir.
- ❖ Eserleri İstanbul merkezlidir. Anadolu yoktur.
- ❖ Romanlarında günlük hayattan oldukça faydalanan yazar, tam bir gözlemcidir. Çevresini, sokağını, insanları ayrıntılı bir gözle incelemiş, bunu eserinde de göstermiştir

Eserleri: *Şık, Mürebbiye, İffet, Şıpsıvdi, Gulyabani, Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç, Ben Deli Miyim? Nimetşinas*

MİLLİ EDEBİYAT DÖNEMİNDE ROMAN

- Türk edebiyatının roman türüyle tanışması
- *Tanzimat Dönemine* denk gelmekle birlikte roman türünün kusurlarından arınıp Batı tekniğine kavuşması ancak Servetifünun'da mümkün olmuştur. “*Milli Edebiyatı Döneminde* ise roman, geçmişten gelen birikimiyle ve dönemin sosyal koşulları sebebiyle çok farklı bir boyuta ulaşmıştır. 1911-1923 yılları arasına denk gelen “*Milli Edebiyat Döneminde* ” sanatçılar, toplumun içinde bulunduğu duruma kayıtsız kalmamış, bu çalkantılı ve sıkıntılı günleri gerçekçi ve halkın anlayabileceği bir dille eserlerinde anlatmaya çalışmışlardır.
- Bu dönem romanlarında tema, ağırlıklı bir şekilde “*Milli Mücadele*” olmuştur. Türk halkının içinde bulunduğu zor şartlar altında destansı var olma mücadelesi, sanatçılar tarafından ele alınan en önemli tema olmuştur.
- Sanatçılar, toplumun içinde bulunduğu durumu ve destansı zaferi coşkuyla ele almışlardır.
- Temalar toplumsal konulardan, sorunlardan ve tarihten oluşmaktadır. Bireysel konulardan çok toplumsal meselelere ağırlık verilmiş; vatan, bağımsızlık, hürriyet, milliyetçilik gibi konular sıklıkla işlenmiştir.
- Daha önceki dönemlerde ağırlıklı bir şekilde mekan olarak ele alınan İstanbul'un dışına çıkmış, tüm gerçekliğiyle Anadolu mekan olarak tercih edilmiştir.

- Belli bir kesimde sıkışmış olan kişilerin aksine toplumun bizzat içinde yaşayan, toplumsal sorunları yakından hisseden kişiler roman kahramanı olarak ön plana çıkmıştır.
- Realizm ve natüralizm akımlarının etkisiyle sanatçılar, Anadolu'da gözlemlendikleri yerleri gerçekçi betimlemelerle okuyucuya hissettirmeye çalışmalardır. Hem bu akımların etkisi hem de toplumsal fayda gereği güçlü bir gözlem dikkat çeker.
- Milliyetçilik akımının etkisiyle dilde sadeleşme yönünde önemli aşamaların kat edildiği bu dönemde romanların dili günlük konuşma diline yakındır.
- Bu dönemde Halide Edip Adıvar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Refik Halit Karay ve Reşat Nuri Güntekin önemli eserleriyle dikkat çeker.

YAKUP KADRI KARAOSMANOĞLU (1889-1974)

- ❖ Fecriati Edebiyatındayken bireysel; Milli Edebiyat'ta toplumsal konuları işlemiştir.
- ❖ İlk eserleri mistik daha sonrakiler ise realisttir.
- ❖ Toplum için sanat görüşüyle eserler vermiştir.
- ❖ Romanlarında Tanzimat Dönemi'nden Cumhuriyet Dönemi'ne kadar Türk toplumunda ortaya çıkan değişimleri konu edinmiştir.
- ❖ Türk edebiyatına "**Tezli roman**" düşüncesini getirmiştir. Birbirinin devamı olan romanları "**Nehir(ırmak) roman**" niteliği taşır.
- ❖ Eserlerinin tekniği sağlamdır.
- ❖ Betimlemelerinde başarılıdır. Realist gözlemler yapmıştır.

Eserleri: Roman

Kıralık Konak: Bu romanda Tanzimat Dönemi'ndeki nesil çatışması işlenir. Bu çatışma Naim Efendi ile torunu Seniha'nın çatışmasıdır.(Üç kuşak çatışması)

Nur Baba: Bu romanda tekkelerdeki bozuklukları ve Bektaşî tekkesini anlatmıştır.

Hüküm Gecesi: Osmanlı Devleti'nin bozulan siyasi yapısı işlenmiştir. (II.Meşrutiyet Dönemi parti kavgaları)

Sodom ve Gomore: İstanbul halkının işgalci güçlere hoş görünme çabalarını ve ahlaki çöküntüleri anlatır.

Yaban: Kurtuluş Savaşı sırasında Anadolu'nun durumu Ahmet Celal' in ağzından anlatılmıştır. Hatıra defteri şeklinde oluşturulmuştur. Aydınların gözüyle Anadolu anlatılır.

Bir Sürgün: II. Abdülhamit'e karşı Paris'e kaçan Jön Türkleri anlatır.

Ankara: Cumhuriyetin ilk yılları ve kuruluş coşkusunu;

Panorama(I,II): Cumhuriyet kurulduktan sonraki kırk yıl ve Atatürk devrimlerinin topluma yansımaları

Hep O Şarkı: Abdülaziz dönemindeki toplumsal yaşamı

Hikayeleri: Milli Savaş Hikayeleri, Bir Serencam, Rahmet

Diğer eserleri: Okun Ucundan, Erenlerin Bağından (Mensur Şiir)Anamın Kitabı (Çocukluk Hatıraları) Gençlik ve Edebiyat Hatıraları(Hatıra) Zoraki Diplomat(Elçilik Hatıraları), Politikada 45 Yıl(siyasi hatıra), Ergenekon I,II(Makale-Kurtuluş Savaşı'nı konu edinir.)

REŞAT NURİ GÜNTEKİN (1889-1956)

- ❖ Eserlerinde Anadolu ve Anadolu insanını işlemiştir.
- ❖ Dil, sade ve yapmacıksız günlük konuşma dilidir.
- ❖ Baba mesleği askerlik; kendi mesleği müfettişlik olduğu için Anadolu'yu çok dolaşmıştır. Bu sebeptendir ki "**Anadolu Notları**" adında gezi yazısı yazmıştır.
- ❖ Eserlerinde genellikle kahraman olarak öğretmenleri seçmiştir.
- ❖ Romanlarında güçlü bir gözleme dayanan realizm vardır.

Eserleri

Çalikuşu: Feride adındaki genç öğretmenin Anadolu'daki sıkıntıları anlatılır.

Yeşil Gece: Eski eğitim sistemini ve dini kötüyü kullananları eleştirilir.(Şahin öğretmen)

Miskinler Tekkesi: Dilencileri konu almıştır.

Acımak: Bu roman geriye dönüş tekniği ile yazılmıştır. Zehra adındaki kızın babasının ölümünden sonra onun not defterini bulup okumasını anlatır.

Yaprak Dökümü: Ali Rıza Bey adlı dürüst bir memurun ve onun ailesinin Batılılaşma özentisi yüzünden dağılmasını anlatır.

Diğer Romanları: Dudaktan Kalbe,Kızılıcak Dalları, Damga, Akşam Güneşi, Eski Hastalık, Bir Kadın Düşmanı,Değirmen, Kavak Yelleri, vb.

Hikayeleri: Tanrı Misafiri, Sönmüş Yıldızlar, Eski Ahbap, Boyunduruk

Tiyatro Eserleri: Balıkesir Muhasebecisi, Eski Borç, Hançer.

Gezi Yazısı: Anadolu Notları

HALİDE EDİP ADIVAR (1884-1964)

- ❖ Eserlerinde idealize edilmiş kadın kahramanların sayısı fazladır.
- ❖ Konu olarak kurtuluş savaşı, çocukluk anıları ve aşk önemlidir.
- ❖ Eserleri gittikçe olgunlaşır. Dil yapısı oldukça bozuktur. İlk önce İngiliz mandacılığını savunmuş, daha sonra milliyetçiliğe savunmuştur.
- ❖ Eserlerini Türkçe yazarken zorlanmıştır.
- ❖ Karakterleri bulunduğu çevreye göre konuşturmuştur.
- ❖ Eserlerinde tasvir ve tahlillerde başarılıdır.

Eserleri

Sinekli Bakkal: Romanında karagöz oynatan kız Tevfik'in kızı Rabia, Müslüman olan İtalyan Pelegrini'yle

evlenir. Bu roman İngilizce yazılmış olup sonradan Türkçeye çevrilmiştir. (Rabia Doğu'yu temsil eden bir kızıdır.)

Handan: Bu roman mektup türünde yazılmıştır. Kadın psikolojisini işlemiştir.

Vurun Kahpeye: Romanda, idealist öğretmen olan İstanbullu Aliye'nin Anadolu'da bir kasabaya gidip Milli Mücadele'ye destek vermesi ve bu esnalarda başından geçen olaylar ele alınır.

Ateşten Gömlek: Anadolu'da; önce düzensiz orduyla başlayan, sonra düzenli ordu ile devam eden ve zaferle sonuçlanan Türk Kurtuluş Savaşı'nın hikâyesini İzmirli Ayşe etrafında anlatılır.(Ayşe, Peyami, İhsan)

Diğer Romanları:

Seviye Talip, Yeni Turan, Kalp Ağrısı, Heyula, Zeyno'nun Oğlu, Döner Ayna Akile Hanım Sokağı, Sonsuz Panayır, Yol Palas Cinayeti

Hikayeleri

Harap Mabetler, Dağa Çıkan Kurt, Kubbede Kalan Hoş Seda

Hatıra Eserleri

Mor Salkımlı Ev(Çocukluk Hatıraları)Türk'ün Ateşle İmtihanı(Kurtuluş Savaşı Hatıraları)

Tiyatro: Kenan Çobanları

CÜMLE ÇEŞİTLERİ

Cümleler; yüklemine türüne ve yerine, anlamlarına, oluşturulma biçimlerine göre değişik gruplara ayrılır. Bu grupları şöyle sıralayabiliriz:

1. Yüklemine Göre Cümleler

2. Öğe Dizilişine Göre Cümleler

3. Anlamına Göre Cümleler

4. Yapısına Göre Cümleler

A)Yüklemine Göre Cümleler

Cümleler, yüklemine türüne göre ikiye ayrılır:

1. Eylem Cümlesi

Yüklemi basit ya da bileşik çekimli eylem olan cümlelerdir. Bir diğer tabirle yüklemine mastar eki alabildiği cümlelerdir.

- Uzun yıllar bu işyerinde çalıştım.

Bu cümlelerin yüklemi "çalış-" eylemi olduğundan cümle, eylem cümlesidir.

➤ **Aşağıdaki cümleler, yüklemine çekimli bir eylem olduğundan cümleler eylem cümlesidir.**

- Öğretmenimizin sorduğu soruyu çözemedik.
- Annem, her günkü gibi kapıda bekliyordu bizi.
- Önerilerimizi bir türlü kabul etmemiştik.

2. Ad Cümlesi

Yüklemi ad soylu sözcük ya da sözcük öbeği olan cümlelerdir. Yüklemi eylem olmayan bütün cümleler ad cümlesidir.

- Sınavı kazandığı için çok mutluymuş.

Bu cümlelerin yüklemi ad soylu "mutlu" sözcüğü olduğundan cümle, ad cümlesidir.

➤ **Aşağıdaki cümleler, yüklemine ad soylu sözcükler olduğundan ad cümlesidir.**

- Deniz düne göre oldukça sakindi bugün.
- En çok sevdiği şey yürümektir.
- Bizi günler öncesinden bu geziye çağırın kendisiydi.

B)Öğe Dizilişine Göre Cümleler

Cümleler, yüklemine cümledeki yerine göre ikiye ayrılır:

1. Kurallı (Düz) Cümle

Yüklemi cümlelerin sonunda bulunan cümlelerdir.

- Çok uzaklardan kuş sesleri duyuluyordu.

Bu cümlelerin yüklemi (duyuluyordu) en sonda bulunduğu cümle, kurallı cümledir.

Aşağıdaki cümleler, yüklemine sonda bulunduğu cümlelerdir.

- Tatlı dil yılanı deliğinden çıkartır.
- Eğitim hayatımız boyunca hepimize yardım etti.
- Bu konuyu sizinle daha önce görüşmemiş miydik?
- Bugün hava her zamankinden daha sıcaktı.
- Yine açıklardan dev gibi gemiler geçiyor.
- Yurdumun başına bahçesine bahar geldi.

2. Devrik (Kuralsız) Cümle

Yüklemi cümlelerin sonunda bulunmayan cümlelerdir. Bu tür cümlelerde yüklem cümlelerin başında veya ortasında bulunabilir.

- Hepimiz canla başla çalışıyoruz burada.

Bu cümlelerin yüklemi (çalışıyoruz) en sonda bulunmadığından cümle, devrik cümledir.

Aşağıdaki cümleler, yüklemine sonda bulunmadığından devrik cümledir.

- Papatyalar uyandırdı bizi nihayet kış uykusundan.
- Doğanın canlandığı bir mevsimdir ilkbahar.
- Nasıl ders çalıştığınızı bilmez miyim hiç?
- Doğmuyor güneş artık şöyle gönlümce.
- Hâlâ bekliyorum seni anılar sahilinde.
- Gelir misin mezarıma, elinde bir demet yasemenle?
- Bir başkadır benim memleketim!

3. Eksilteli Cümle

Yüklemi yazılmayıp yüklemine okuyucunun, zihninde tamamlaması beklenen cümledir. Eksilteli cümlelerin sonuna üç nokta konur.

- Önümüzde göz alabildiğine bir kumsal...

Yüklemi yazılmayan bu cümlelerin sonuna "uzanıyor, duruyor, var" gibi sözleri yüklem olarak getirebildiğimiz için bu cümle, eksilteli bir cümledir.

Yüklemi yazılmadığı için eksiltili cümle durumunda bulunan aşağıdaki cümlelerin sonuna, yüklem olabilecek sözcükler, koyu olarak yazılmıştır.

- Denizin tam ortasında Adalar'a doğru nazlı nazlı yol alan vapurlar... (var)
- Kız beşikte çeyiz sandıkta.... (olmalı)
- Düğün el ile, harman yel ile... (olur)

C)Anlamına Göre Cümleler

Cümleler, taşıdıkları anlamlara göre temelde ikiye ayrılır.

1.Olumlu Cümle

Cümlede yüklem durumundaki eylemin gerçekleştiğini veya yüklem durumundaki varlık ya da kavramın var olduğunu, bulunduğunu bildiren cümlelerdir.

- Şiddetli yağışlardan dolayı yol trafiğe **kapandı**.
Bu cümlede "kapanmak" eyleminin gerçekleşmesi söz konusu olduğu için, cümle anlamca olumludur.

Aşağıdaki cümlelerde yüklemelerin gerçekleşmesi ya da varlığı söz konusu olduğu için cümleler anlamca olumludur.

- Masadaki vazo yere düşüp **kırıldı**.
- Okula yine derslerine çalışmadan **gitmişti**.
- Verilen işi yapamamaktan **korkuyordu**.
- Dünkü derste sınıfta yedi sekiz kişi **vardı**.
- Bu yılki kitap fuarı her zamankinden daha **renkliydi**.

2. Olumsuz Cümle

Cümlede yüklem durumundaki eylemin gerçekleşmediğini veya yüklem durumundaki varlık ya da kavramın var olmadığını, bulunmadığını bildiren cümlelerdir.

- ◆ **Eylem cümlesinde olumsuzluk -ma / -me (geniş zamanda – maz, -mez) ekiyle sağlanır.**
- ◆ **Ad cümlesinde olumsuzluk "değil / yok" sözcükleriyle ya da "-sız, -siz" ekiyle sağlanır.**

- Veli toplantısına kimse **katılmadı**.
- Sokaklar bugün **kalabalık değildi**.
Bu cümlelerde "katılmak" eyleminin gerçekleşmemesi, "kalabalık" kavramının söz konusu olmamasından dolayı cümleler anlamca olumsuzdur.

Aşağıdaki cümlelerde yüklemelerin gerçekleşmemesi ya da var olmamaları söz konusu olduğu için cümleler anlamca olumsuzdur.

- Soruların hepsini çözebilen **yok**.
- Göz alabildiğine uzanan bu tarlalar **verimsizdi**.
- Binanın bu dairesi hiç ışık **almıyor**.

a. Anlamca Olumsuz Yapıca Olumlu Cümle

Bazı cümleler, olumsuzluk ifade eden ek ya da sözcük almadığı halde olumsuz anlam taşıyabilir. Böyle

cümlelere yapıca olumlu, anlamca olumsuz cümle denir.

- Senden ayrı kalmaya dayanacak **gücüm mü var?** (gücüm yok)

Bu cümlede yüklem (var), olumsuzluk ifade eden ek ya da sözcük almadığı için anlamca olumludur. Ancak, soru biçiminde düzenlenmiş cümlede amaç soru sormak değil, yüklemde söylenenin(var) tersini (yok) kastetmektedir.

b. Anlamca Olumlu Yapıca Olumsuz Cümle

Bazı cümleler, olumsuzluk ifade eden ek ya da sözcük aldığı halde olumlu anlam taşıyabilir. Böyle cümlelere yapıca olumsuz, anlamca olumlu cümle denir.

- Sen yemek yaparsın da ben hiç **beğenmez miyim?** (beğenirim)
- Neden böyle davrandığını **anlamıyor değilim.** (anlıyorum)

Bu cümlelerde yüklem (beğenmez miyim, anlamıyor değilim), olumsuzluk eki (-maz) ve olumsuzluk bildiren sözcük (değil) aldığı için yapıca olumsuzdur. Ancak, bu cümlelerde amaç, yüklemde söylenenin (beğenmez miyim, anlamıyor değilim) tersini (beğenirim, anlıyorum) kastetmektir. Dolayısıyla bu cümleler yapıca olumsuz, anlamca olumludur.

3. Soru Cümlesi

İçinde soru eki ya da soru sözcüklerinden biri bulunan ve soru anlamı taşıyan cümlelerdir.

- Neden sen de bizimle yarınki geziye **katılmıyorsun?**
- Sınavdaki soruların kaçını **cevaplayabildin?**

4. Şart Cümlesi

Yargının gerçekleşmesinin bir koşula bağlandığı cümlelerdir.

- Bu evi **temiz kullanmak şartıyla** kiralayabilirsiniz.
- **Geç saatlere kadar çalışırsak** işi bitirebiliriz.

5. İstek Cümlesi

İstek anlamı taşıyan cümlelerdir.

- Haftaya seninle yeni açılan müzeye **gidelim**.
- Hepinize kolay **gelsin**.

6. Emir Cümlesi

Emir anlamı taşıyan cümlelerdir.

- Hemen arabadaki kitapları **buraya getir**.
- Derhal odanızı **toplayın**.

7. Ünlem Cümlesi

İçinde ünlem ya da ünlem değeri taşıyan sözcükler bulunan cümlelere ünlem cümlesi denir.

- Birden kapıyı açınca onu **görmeyeyim mi!**
- Aman sobayı **açık unutmayın!**

D)Yapısına Göre Cümleler

Cümlelerde; yargı (yüklem) sayısına ya da yan cümlecik olup olmamasına bakılır. Cümleler yapısı yönüyle dörde ayrılır.

- 1) Basit Cümle
- 2) Bileşik Cümle
- 3) Sıralı Cümle
- 4) Bağlı Cümle

Yapısına göre cümlelerin çeşitlerine geçmeden önce “yan cümlecik” kavramını görelim

Yan Cümlecik: Cümlede, kendi içinde cümle özelliği gösteren ve daha çok, eylemsiyle kurulan sözcüğe ya da sözcük grubuna yan cümlecik; geri kalan bölüme ise temel cümle denir. Yan cümlecik, genellikle temel cümlelerin bir ögesi olur.

- Arkadaşım, yarın bu okula yazılacağını söyledi. *Bu cümlede, nesneyi bulmak için yüklem sorduğumuz “neyi” sorusuna cevap olan “yarın bu okula yazılacağını” sözcük grubu, içinde eylemsi bulunduğu için yan cümleciktir.*

Aşağıdaki cümlelerde koyu olarak yazılan yan cümleciklerin oluşturduğu öğeler ayrıç içinde belirtilmiştir.

- **Onun bu sınavı kazanması** hepimizi sevindirdi. (yan cümlecik özne görevinde)
- Rüzgâr, **sararmış yaprakları** sağa sola savuruyor. (yan cümlecik nesne görevinde)
- **Konferans için gelenlere** birer kitapçık verildi. (yan cümlecik dolaylı tümleç görevinde)
- Görevliler, **havalara** soğuyunca kaloriferleri yaktı. (yan cümlecik zarf tümleci görevinde)

1. Basit Cümle

Yan cümlecik bulunmayan, yani bir yargıdan oluşan cümledir.

- Ödevlerimi sabah erkenden **yaparım**. *Bu cümle, yan cümlecik olmadığı için, yapıcı basit bir cümledir.*

Aşağıdaki eylem ve ad cümleleri de yan cümlecik olmadığı için, yapıcı basit cümlelerdir.

- Yolcuların çoğu, uçağa vaktinde **bindi**.
- Hafta sonu babama işyerinde **yardım edeceğim**.
- Uzun ve yorucu bir günün ardından hepimiz **uyuyakalmıştık**.
- Dedemin, köyün hemen yakınında kocaman bir çiftliği **vardı**.
- Okulun kitaplığı benim için **eşsiz bir hazinedi**.
- Bugün hava her zamankinden **serindi**.

2. Bileşik Cümle

Yargı bildiren yüklem dışında yan cümlecik de bulunan cümledir.

- **Senin yarın buraya geleceğini duyduk.**

Yan cümlecik Temel cümle
Bu cümle, yüklemi (temel cümle) dışında, bir eylemsi sayesinde (geleceğini) yan cümlecik olduğu için, yapıcı bileşik bir cümledir.

- ◆ Yan cümlecik, genellikle eylemsilerle kurulur ve cümlelerin herhangi bir ögesi olur, demistik. Yan cümlecik farklı yollarla da kurulabilir ve buna göre, bileşik cümleler dörde ayrılır.

- a. Girişik Bileşik Cümle
- b. Şartlı Bileşik Cümle
- c. Ki’li Bileşik Cümle (İlgi Cümlesi)
- d. İç İç Bileşik Cümle

a. Girişik Bileşik Cümle

Yan cümlecik eylemsi ile kurulan bileşik cümledir.

- **Okuduğum kitapların özetlerini** bir deftere yazardım. (yan cümlecik nesne görevinde)
- **Bu şehirde yola erken çıkanlar** trafiğe takılmaz. (yan cümlecik özne görevinde)

b. Şartlı Bileşik Cümle

Yan cümlecik dilek-şart (-sa, -se) kipiyle kurulan bileşik cümledir. Dilek-şart kipinin oluşturduğu bölüm yan cümleciktir.

- **Bu yoldan giderseniz** havaalanına daha çabuk varırsınız.
- **Derslerine düzenli çalışırsan** başarılı olursun.

c. Ki’li Bileşik Cümle (İlgi Cümlesi)

Yan cümlecik temel cümlecik “ki” bağlacıyla bağlanan bileşik cümledir.

- Anladım ki hep çile çekmiş anneler.
- O kadar çok şaşırması ki hiçbir şey söyleyemedi. (O kadar çok şaşırması için hiçbir şey söyleyemedi.) *Bu cümlede “ki” bağlacından önce yazılan ve yan cümlecik oluşturduğu bölüm ayrıç içinde, eylemsi ile temel cümlecik bağlanmıştır.*

d. İç İç Birleşik Cümle (Cümle İçinde Cümle)

Bir temel cümleyle, onun içinde kullanılan bir yardımcı cümleden oluşan cümlelere denir. İç iç birleşik cümlelerde yardımcı cümle de bağımsız bir cümledir. Bu cümleler tırnak içerisinde ifade edilebildiği gibi sonuna virgül konularak da yazılabilir.

“Herkes için en doğrusu bu olacak.” dedi.
yardımcı cümle temel cümle

“**Seni her zaman yanımda görmek istiyorum.**” dedi
yardımcı cümle temel cümle

3. Sıralı Cümle

Birden fazla yargının (yüklem) birbirine virgül (,) ya da noktalı virgül (;) ile bağlanmasıyla oluşan cümledir.

- Sonbahar geldi, köyde kış hazırlıkları başladı.

Birinci cümle İkinci cümle

Bu cümlede, iki yüklem (geldi, başladı), yani iki ayrı cümle vardır. Birinci cümle (Sonbahar geldi) ikinci cümleye (köyde kış hazırlıkları başladı) virgülle bağlanarak sıralı cümle oluşturulmuştur.

Aşağıdaki cümleler, birbirine virgül ya da noktalı virgülle bağlanmış sıralı cümlelerdir.

- Güneşli havalara birkaç gün sürdü, insanlar parklara doluştu.
- Otobüsümüz sabah hareket etti, akşama İzmir'e vardı.
- Deniz dün çok dalgalıydı, vapur seferleri iptal edildi.
- Yaşlı kadın, kahvaltıda hazırladı, çocukları kaldırdı; evi topladı, pazara gitti.

◆ Sıralı cümleler kendi içerisinde ikiye ayrılır.

a. Bağımlı Sıralı Cümle

Öğe ortaklığı olan sıralı cümledir.

- Çocuklar güverteye çıktılar, martılara ekmek attılar.

Özne Yüklem Yüklem

Burada sıralı cümleyi oluşturan ilk cümle yüklemine (çıktılar) ve ikinci cümle yüklemine (attılar) sorduğumuz “kim” sorusunun cevabı olarak her iki cümle öznesinin “çocuklar” sözcüğü olduğunu görüyoruz. Yani bu sıralı cümleyi oluşturan cümlelerin öznesi ortaktır.

Aşağıdaki cümlelerde ortak öğeler koyu yazılmış, öğelerin türü ayrıç içinde verilmiştir.

- Ben hep eşyalarımı dağıtırdım, annem de toplardı. (nesnesi ortak sıralı cümle)
- Müdür, başarılı öğrencileri sahneye çağırды, tek tek kutladı. (öznesi ve nesnesi ortak sıralı cümle)
- O, arkadaşlarına çok güvenir, rahatlıkla sırlarını söylerdi. (öznesi ve dolaylı tümleci ortak sıralı cümle)

b. Bağımsız Sıralı Cümle

Öğe ortaklığı olmayan sıralı cümledir.

- Bizim çocukluk yıllarımızda sokağımıza dondurmacı gelirdi, hepimiz çevresinde toplanırdık.

Birinci cümle

İkinci cümle

Bu cümlelerin yüklemine (gelirdi, toplanırdık) öğeleri bulmak için gerekli soruları sorduğumuzda, cümlelerde öge ortaklığı

olmadığı görülmektedir. Öyleyse bu cümle, öge ortaklığı olmayan sıralı bir cümledir.

Aşağıdaki cümleler, öge ortaklığı olmayan sıralı cümlelerdir.

- Babam beni çalıştırdı, sonunda zayıf derslerimi düzelttim.
- Annem mutfaktaydı, biz salonda oturuyorduk.
- Bu sene bahar erken geldi, ağaçlar çiçeklerini vakitsiz açtı.
- Hava çok soğuktu, biz hiç üşümüyorduk.

4. Bağlı Cümle

Birden fazla cümlelerin birbirine bağlaçla bağlandığı cümledir. Sıralı cümledeki virgül ya da noktalı virgül yerine, bağlaç getirilirse ortaya bağlı cümle çıkar.

- Evin kapısı açıldı ve dışarı yaşlı bir adam çıktı.

Birinci cümle

ikinci cümle

Bu cümlede, iki yüklem (açıldı, çıktı), yani iki ayrı cümle vardır. Birinci cümle (Evin kapısı açıldı) sonuna nokta konmamış, ikinci cümle (dışarı yaşlı bir adam çıktı) küçük harfle başlamıştır. Bu iki cümle birbirine bağlaçla (ve) bağlanarak bağlı cümle oluşturulmuştur.

Aşağıdaki cümleler, birbirine bağlaçla bağlanan cümlelerden oluşan bağlı cümlelerdir.

- Sabah erken kalktık; ama yine de derse yetişemedik.
- Takımımız iyi mücadele etti; ancak yenilmekten kurtulamadı.
- Bu koca kitabı bitirdik de sınava girdik.
- Kardeşim bugün ne ders çalıştı ne kitap okudu.
- Hem suçlu olduğumu biliyorsun hem de özür dilemiyorsun.

ÜNİTE: 6-TİYATRO / 4 HAFTA

TİYATRO

GELENEKSEL TÜRK TİYATROSU	MODERN TİYATRO
1. KARAGÖZ	1. TRAJEDİ
2. ORTA OYUNU	2. KOMEDİ
3. MEDDAH	3. DRAM
4. KÖY SEYİRLİK OYUNU...	

GELENEKSEL TİYATRO	MODERN TİYATRO
Doğaçlamaya (tulûat) dayanır.	Yazılı metne dayanır.
Sahne düzeni vardır, özensizdir.	Kostüm ve dekora dikkat edilir.
Kadın oyuncu yoktur. Zenne vardır.	Kadın oyuncu vardır.
Müzik kısıtlıdır.	Her türlü müzik kullanılabilir.
Sadece tipler vardır.	Hem karakter hem tipler vardır.
Teknoloji yoktur.	Teknolojiden yararlanır.
Konu bakımından kısıtlıdır.	Konu bakımından çeşitlidir.
Halk söyleyişlerine yer verilir.	Halk söyleyişlerine rastlanmaz.
Halk çevresinde gelişmiştir.	Aydın çevrede gelişmiştir.

TÜRK EDEBİYATINDA TİYATRO

Edebiyatımızda modern anlamda tiyatro Tanzimat Döneminde başlar. Bu döneme kadar geleneksel Türk tiyatro ürünleri olan Karagöz oyunu, Orta Oyunu, Meddah, Köy Seyirlik Oyunları ve Kukla ile tiyatronun boşluğu geleneksel anlatılarla doldurulmuştur. Osmanlı'da tiyatro yerine temaşa ifadesi kullanılmıştır.

Modern Türk tiyatrosu ürünleri Tanzimat Döneminde verilmeye başlanmıştır. Şinasi'nin yazdığı tek perdelik töre komedisi olan "**Şâir Evlenmesi**" adlı oyun Batı tiyatrosu özellikleri taşıyan ilk oyunumuzdur. Eserde görücü usulü evliliğin yanlışlıkları anlatılmaktadır. (Eser Tercümanı Ahval gazetesinde tefrika edilmiştir.)

Eserin Konusu: Batılı tutum ve davranışı, kılık ve kıyafetiyle pek sevilmeyen, eğitimli olmasına rağmen saf bir yapıya sahip Şair Müştak Bey, sevdiği Kumru Hanım'la, kılavuz ve yenge hanımlar aracılığıyla evlenmiştir. Nikâh sonrasında kendisiyle evlendirilen kişinin, Kumru Hanım'ın çirkin ve yaşlı ablası Sakine Hanım olduğunu görünce önce bayılır sonra itiraz eder. Mahallelinin de işe karışmasıyla başına gelenleri kabul etme mecburiyetinde kalan Müştak Bey'in imdadına arkadaşları Hikmet Bey yetişir. Hikmet Bey'in mahalle imamına verdiği rüşvetle olay çözülür, yapılan hile sonuçsuz kalır. Sonunda muradına eren Müştak Bey Kumru Hanım'a kavuşur. Ancak Hikmet Efendi birbirleriyle görüşmeden evlenmeye kalkmanın sonucunun kötü olacağını söyler. Müştak Bey'in aklı başına gelir.

Edebiyatımızda sahnelenen ilk tiyatro oyunu ise Namık Kemal'in **Vatan Yahut Silistre** adlı oyunudur. (1873) (Eserin sahnelenmesinden sonra çıkan olaylardan dolayı yazar Kıbrıs'ın Magosa kentine sürgüne gönderilmiştir.)

Eserin Konusu: Gönüllü olarak orduya katılan İslam Bey, uzaktan sevmekte olduğu Zekiye ile vedalaşır. Sonradan Zekiye'nin de kendisine büyük aşkla bağlı olduğunu öğrenir. Zekiye'nin aşkı öyle büyüktür ki ayrılığa dayanamaz ve erkek elbisesi giyerek gönüllüler takımına karışır, Silistre'ye kadar gider. Silistre'de çatışmalar şiddetlenir. Kuşatma altında kalan askerlerden İslam Bey yaralanır ve ona kendini Âdem olarak tanıtan sevdiği kız Zekiye bakar. Yaralı olan İslam Bey, bir süre sonra Abdullah Çavuş ve Zekiye ile birlikte düşman cephanesini ateşlemek üzere yola çıkarlar. Dönüşlerinde düşmanın kuşatmayı kaldırıp çekildiğini görürler. Kumandan Sıtkı Bey'in ise Zekiye'nin öz babası olduğunu öğrenirler. Eserin sonunda savaş kazanılmış ve İslam Bey'le Zekiye'nin düğünleri yapılmıştır.

Tanzimat'ın birinci döneminde özellikleri Namık Kemal, sahnelenmek üzere yazdığı oyunlarla büyük dikkat çeker. Başta **Namık Kemal olmak üzere Ahmet Vefik Paşa(Çeviri), Direktör Ali bey(Çeviri), Şemsettin Sami, Recaizade Mahmut Ekrem, Abdülhak Hamit Tarhan** gibi sanatçılar dram ve komedi türünde oyunlar yazmıştır. Oyunlarda gelenek görenek, aile vatan gibi konular işlenmiştir. Komedilerde klasisizm; dramalarda ise romantizm akımı etkili olmuştur.

GELENEKSEL TÜRK TİYATROSUNUN ÖZELLİKLERİ

- ✓ Türk toplumunda tiyatronun ne zaman başladığına dair kesin bilgiler bulunmamaktadır. Ancak ozanların; "**yuğ, sığır, şölen**" adı verilen dinsel törenlerdeki gösterileri Türk tiyatrosunun temeli sayılmaktadır. Türk edebiyatında tiyatro ihtiyacı asırlarca "**orta oyunu, karagöz, meddah, köy seyirlik oyunu ve kukla**" oyunları ile karşılanmıştır.
- ✓ Kökeni eski inanç ve geleneklere dayanır.
- ✓ Modern tiyatronun dışında kalan ve göstermelik türlere verilen addır.
- ✓ Şarkı, dans ve söz oyunlarına dayanan geleneksel tiyatro yazılı bir metne dayanmaz.
- ✓ Doğaçlama oynanır. Oyunlarda güldürü ögesi ön plandadır. Bunun yanında ders verme ve eğitime amacı da vardır.
- ✓ Güldürü ögesi genellikle ağız ve şive taklitlerine dayanır.
- ✓ Türk kültüründeki "**temaşa**" sanatını "Geleneksel Türk Tiyatrosu" olarak adlandırmaktayız.

- ✓ Genellikle sahnesiz tiyatrolardır. Halk arasında orta yerde ve kahvehane gibi yerlerde oynanır.
- ✓ Bu oyunlar sonraki kuşaklara usta-çırak ilişkisi geleneğiyle aktarılır.
- ✓ Genellikle oyunun başında ve sonunda klasikleşmiş ifadeler bulunur. (Yıktın perdeyi eyledin viran, varayım sahibine haber vereyim heman gibi)
- ✓ Oyunlardaki kişiler tip düzeyindedir.

Başlıca türleri şunlardır:

1)KARAGÖZ OYUNU(GÖLGE OYUNU)

TARİHİ GELİŞİMİ

Oyunun kaynağı hakkında kesin bir bilgi yoktur. Çin, Mısır ve Hindistan'dan doğduğu görüşlerinin yanında Sultan Orhan zamanında Bursa'da bir cami yapımında Karagöz demirci Hacivat da duvarcı olarak çalıştıkları; ikisi arasında sürüp giden nükteli konuşmaları dinlemek isteyen işçiler, işlerini bırakıp onların çevresinde toplanır, bu yüzden de inşaat ilerlemezmiş. Bunu öğrenen padişah onları idam ettirmiş bu olaydan sonra padişah vicdan azabı çekmeye başlayınca **Şeyh Küşteri** adlı kişi padişahın acısını hafifletmek için bir perde kurdurmuş. Perde arkasından onların deriden yapılmış tasvirlerini oynatıp onların şakalarını tekrarlayarak padişahı avutmuş. Bir süre sonara Bir süre sonara bu oyun çok sevilip bir gelenek haline dönüşmüştür.

KARAGÖZ OYUNUNUN ÖZELLİKLERİ

- ❖ Deriden yapılmış kahramanların renkli figürlerinin ardından aydınlatılmış bir perdeye yansıtılması esasına dayanan oyundur. Bu oyuna "**Gölge Oyunu**" da denilmektedir.
- ❖ Perde arkasından oyuncuları oynatıp, seslendirme yapan kişiye **hayalî**, **hayalbaz** ya da **karagözcü** denir.
- ❖ Oyunda tef çalan, taklitlerin şarkılarını söyleyen tasvirleri hayalîye veren yardımcıya **yardak** denir.
- ❖ Karagöz oyununda oyunu Hacivat açar ve bir semai söyleyerek perdeye çıkar.
- ❖ Karagöz oyunu doğaçlama oynanır, yazılı bir metni yoktur.
- ❖ Oyunun güzelliği hayalî adlı kişinin ustalığı ve yeteneğine bağlıdır.
- ❖ Oyunun temel kişileri Hacivat ile Karagöz olmakla birlikte bunların yanında Laz, Tuzsuz Deli Bekir, Beberuhi, Zenne gibi yardımcı tipler bulunur.
- ❖ Karagöz oyunu saray çevresinde, ramazan gecelerinde, sünnet ve bayram törenleri gibi eğlencelerde oynanan 16.yüzyıldan günümüze her kesime hitap etmiş bir türdür.
- ❖ Oyunun ilerleyişi Karagöz'ün yanlış anlamalarına, cinasa şive taklitlerine ve nükteye dayanır.

- ❖ Oyun giriş (mukaddime), muhavere (karşılıklı konuşma), fasıl (oyun), bitiş olmak üzere dört bölümden oluşur.

Karagöz: *Karagöz öğrenim görmemiş, zeki halk tipini temsil eder. Mesleği demirciliktir. Neşeli, şakacı, açık sözlü hazırcıdır. Bir yapıya sahiptir. Hislerini belli etmekten çekinmeyen saf olduğundan başka görünmeye çalışmayan bir halk adamıdır. Öğrenim görmüş kimselerin gösterişli dilini anlamaz, anlayabildiklerini de anlamamış görünür. Özü sözü birdir. Sürekli geçim sıkıntısı çeker. Cesur ve ağız bozuktur. Karısıyla başı derttedir ve sürekli onunla kavga eder.*

Hacivat: *Karagöz'ün tam tersi bir tiptir. Medrese eğitimi görmüş sofu, Osmanlı kıbarlığına sahiptir. Çelebi konuşması ve görgüsüyle bir kent adamıdır. Herkesin huyuna göre konuşmayı bilir ama içten pazarlıktır. Kavgaları yatıştırır, dargınların arasını bulur. Ölçülü ve ağırbaşlıdır. Öğrenim gördüğü için medrese dilıyla konuşur bu yüzden karagöz sıkı sık onu yanlış anlar. Her zaman Hacivat kişisel çıkarımı ön planda tutar. Nabza göre şerbet verir. Her durumda çalışmadan kazanç elde etmeyi başarır.*

YARDIMCI TİPLER

- **ÇELEBİ:** Genç, zengin ve mirasyedi bir tiptir. İstanbul ağızıyla konuşur. Nazik ve çitkırıldım biridir.
- **ZENNE:** Karagöz oyununda kadın kılığına girmiş erkeklerin genel adıdır.
- **TİRYAKİ:** Konuşmaların en önemli kısımlarında uyuklamaya başlayan bir tiptir.
- **TUZSUZ DELİ BEKİR:** Bir elinde kama bir elinde şarapla sahneye gelen sarhoş bir kabadayıdır. Sahneye geldiğinde attığı nara ile herkesi korkutur. Olaylar karmaşık bir hale geldiğinde sahneye gelir ve sorunu çözerek oyunu sona erdirir.
- **BEBERUHI:** Altıkulaç lakabıyla bilinir. Cüce yaygaracı bir tiptir. Ağız bozuk yılışık, dengesiz aptal birisidir. Zennelerin kendisi için ölüp bittiğini belirtir. Karagöz onun boyuyla sürekli dalga geçer.
- **MATİZ:** Çingene dilinde sarhoş demektir. Sürekli sarhoş gezen belalı bir tiptir.
- **HİMMET:** Sirtında baltası olan kaba saba bir tiptir.
- **ACEM:** Halıcılıkla uğraşan zengin İranlı bir tiptir.

NOT: Bu tiplerin yanında Anadolu ve Rumeli'den; Müslüman olan/olmayan azınlıktan veya taşralı Türk tiplerine de yer verilir. Zeybek, Efe, Acem, Kürt, Yahudi, Rumelili, Ermeni, Arnavut, Frenk, Rum, Zenci, Laz, Kastamonulu, Kayserili, Bolulu gibi tipler de bulunur.

KARAGÖZ OYUNUNUN BÖLÜMLERİ

1-GİRİŞ (MUKADDİME): Oyunun başlangıç bölümüdür. Hacivat bu bölümde bir semai okuyarak perdeye girer. “Of,hay,Hak” diyerek perde gazeline başlar. “Yar bana bir eğlence” derken Karagöz sahneye gelir ve kavga başlar.

2.MUHAVERE (KARŞILIKLI KONUŞMA): Asıl oyundan bağımsız olan bir bölümdür. Bu bölümde Hacivat ile Karagöz’ün atışmaları ve konuşmaları vardır. Hacivat’ın sözlerini yanlış anlayan Karagöz’ün ona verdiği komik cevaplar yer alır.

3.FASIL (OYUN): Asıl oyunun oynandığı bölümdür. Bu bölümde oyuna diğer yardımcı tipler de katılır. Kendi yöresel ağızla konuşurlar. Bu bölümde olay düğümlenir. Bu düğümü Tuzsuz Deli Bekir, Efe gibi kabadayı gibi tiplerden biri gelerek bu düğümü çözer.

4.BİTİŞ: Oyunun son bölümüdür. Hacivat ile Karagöz’ün aralarındaki atışma kavga ile son bulur.

Hacivat: “Yıktın perdeyi eyledin viran. Varayım sahibine haber edeyim heman.” sözleriyle perdeden ayrılır.

Karagöz: “Her ne kadar sürçü lisan ettik ise aff ola.” diyerek oyunu bitirir.

2)ORTA OYUNU

TARİHİ GELİŞİMİ:

Geleneksel Türk tiyatrosunun birçok bakımdan Karagöz’e benzeyen ama canlı oyuncularla oynayan bir türü de orta oyundur. Seyircilerin çevrelediği boş bir meydanda oynandığı için bu ismi almıştır. Bu oyuna “**kol oyunu, meydan, taklit oyunu ve zuhuri oyunu**” gibi adlar da verilmiştir. Bu oyunun nerede ve ne zaman ortaya çıktığı belli olmamakla birlikte orta oyunu kesin biçimini ve orta oyunu adını 19. yüzyılda almıştır.

ORTA OYUNUNUN ÖZELLİKLERİ

- Dört yanı seyircilerle çevrili “**palanga**” adı verilen oval bir meydanda oynanır.
- Bir metne bağlı kalmadan doğaçlama (tuluat, irticali) oynanır.
- Konu ve tipler yönünden Karagöz oyunu ile benzerlik gösterir.

- Ustadan çırağa anlatılan konular tekrarlanır.
- Oyunun iki başkışısı “**Kavuklu ile Pişekar**”dır. Kavuklu, Karagöz’e benzerken Pişekar, Hacivat’a benzer.
- Orta oyununun başlıca dekoru, “**yeni dünya**” denen ve 2 evi simgeleyen kafesli bir paravan ile **dükkânı** simgeleyen bir iskemledir.
- Müzik, dans, şarkı, taklit ve nüktelere yer verilir.
- Müzik, özellikle oyuncuların sahneye girişinde kullanılır.
- Oyuncuların meydana getirdikleri topluluklara **kol** adı verilir.
- Oyunu oynayanlardan bazılarının asıl mesleği esnafıktır, ek olarak oyuna çıkarlar; bazıları da geçimini bu işten sağlar. Her oyunun bir **kolbaşısı** vardır; bu Kavuklu ya da Pişekar rolüne çıkan kişidir.
- Orta oyunu gerçek oyuncuları barındırdığı için modern tiyatroya en yakın türdür.
- **Kavuklu Hamdi** ve **Pişekar İsmail Efendi** orta oyununun önemli ustalarıdır.
- **Pişekâr oyunun sahneye koyucusu, yöneticisi ve başoyuncusu olduğu için, şakşak adı verilen ve ses çıkararak bir alet kullanır. Şakşağın oyunu yürütmek, hareketleri yönlendirmek, oyunculara işlerini bildirmek gibi işlevleri de bulunmaktadır**
- Orta oyunu da Karagöz oyunu gibi dört bölümden oluşur.

ORTA OYUNUDA TİPLER

Orta oyununda oyunun asıl kişileri **Kavuklu ile Pişekar**’dır.

KAVUKLU: *Cahil, saf geçinen fakat kurnaz zekî ve neşeli halktan kişidir. Dobra ve pataatsızdır. Kaba biri olmasına rağmen samimidir. Yalan beyanla işi olmaz. Gördüğü her şeyi ağzına geldiği gibi kendi meşrebince söyler. Lafını söylerken Alicengiz oyunlarına ihtiyaç duymaz. Kaba biri olduğundan diğer oyuncu tipleri ile arasında tartışma ve hatta dövüş bile olur.*

Kavuklu Karagöz oyunundaki Karagöz’ün karşılığıdır.

PİŞEKAR: *Herkesin huyuna göre konuşmasını, yüze gülmesini bilen, içten pazarlıklı, arabulucu, usulünce kavgaları yatıştırarak, dargınları buluşturan, ölçülü, ağırbaşlı, her kalıba girebilen, işine gelince dilini tutmasını bilen, esnek bir kişiliğe sahiptir. Kavuklu ile aralarındaki kavga çoğu zaman Pişekar’ın yalan dolanlarının ortaya çıkmasından kaynaklanmaktadır.*

Pişekar Karagöz oyunundaki Hacivat’ın karşılığıdır.

YARDIMCI KİŞİLER

Orta oyununda yardımcı tipler olarak: Balama, Frenk, Acem, Kayserili, Külhanbeyi, Zenne, Çelebi, Tuzsuz Deli Bekir, Yahudi, Matiz, Rumelili, Kambur gibi tipleri görmek mümkündür.

ORTA OYUNUN BÖLÜMLERİ

Orta oyunu, dört bölümden oluşur. Bu bölümler giriş, tekerleme, fasıl ve bitiş şeklinde sıralanır.

GİRİŞ (ÖNDEYİŞ): Bu bölümde, Pişekâr müzik eşliğinde ortaya çıkar(**Pastav,şakşak**) ve oyuncularını selâmlar. Oynanacak oyunu takdîm eder ve oyunu başlatır.

MUHAVERE (SÖYLEŞME): Önce Pişekâr ile Kavuklu arasında kısa birer konuşma olur. Sonra Kavuklu Pişekâr'ın sözlerini ters anlayarak bir güldürü oluşturur. Buna **arzbar** denir. Arzbar'dan sonra tekerleme başlar.

FASIL (OYUN): Asıl oyunun ortaya konduğu bölümdür. Bu bölümde Pişekâr ve Kavuklu dan başka Laz, Ermeni, Arnavut, Rum, Balama, Frenk, Fransız gibi tipler kendi şiveleriyle konuşdurulur. Bunların konuşmaları ve kıyafetleri komedi unsuru oluşturur.

BITİŞ: Pişekâr, Kavuklu ile kısa bir konuşma daha yapar. Sonra oyunun bittiğini ilan eder. Seyircilerden "Her ne kadar sürçi lisan ettikse affola." diyerek özür diler. Bir sonraki oyunun adını ve yerini bildirir.

MEDDAH

TARİHİ GELİŞİMİ:

Ne zaman ve nerede ortaya çıktığı konusunda kesin bilgiler yoktur. Türklerin Müslüman olmadan önce de güçlü bir hikâye anlatma kültürüne sahip oldukları bilinen bir gerçektir. Meddahlığın da bu kültürden doğduğu ve zamanla İslami unsurlarla da beslenerek özellikle 16.yüzyılda Osmanlı kahvehane kültürünün oluşmaya başlamasıyla şekillendiği söylenebilir.

ÖZELLİKLERİ

- Meddah; metheden, öven, övücü anlamına gelir.
- Meddah, halkın rağbet ettiği mekanlarda, halkın malı olan hikâyeleri, kendine özgü üslubuyla jest ve mimiklerden yararlanarak anlatan, anlattığı kişiyi canlandıran kişidir.
- Meddah, tek kişilik bir tiyatrodur. Tiyatronun bütün kişilerini varlığında birleştiren bir aktördür.
- Meddahın anlatışını, günlük yaşamdaki olaylar, masallar, destanlar, halk hikâyeleri ve efsaneler oluşturur.
- Doğaçlamadır, yazılı bir metne bağlı değildir.

- Perdesi, sahnesi, dekoru, kostümü bir sanatkârda toplanmış bir temaşadır.
- Meddahlar, kahvehanelerde, konak ve saraylara kadar her kesimden topluluk önünde halk hikâyelerini kendine özgü biçimde anlatırlar.
- Meddah oyununu canlandırırken bir **mendil**, bir **baston** ve bir **iskemleden** yararlanır.
- Meddah bir sandalyeye oturarak dinleyicilerine hikâyeler anlatır. Saatlerce, günlerce ve haftalarca sürebilir.
- Meddah, Ağız ve şive taklitleri yapar.
- Meddah oyunu dört bölümden oluşur.
- Usta- çırak geleneği ile devam eder.
- Günümüzdeki **stand-up**lara benzer.
- Güldürü ile birlikte daha çok ders vermeyi amaçlayan bir türdür.
- **Gazanfer Özcan, İsmail Dümbüllü, Münir Özkul, Erol Günaydın, Ferhan Şensoy** gibi isimler ünlü meddahlardandır.
- **Cem Yılmaz, Ata Demirel, Yılmaz Erdoğan, Sunay Akın** gibi isimler ise modern meddah sayılabilir.

KÖY SEYİRLİK OYUNLARI

Türk halkının binlerce yıldır düğünlerde bayramlarda, uzun kış gecelerinde ya da yılın belirli günlerinde halkın genellikle bolluk bereket sağlık ve yeni yılı karşılamak amacıyla oynadığı törensel içerikli oyunlardır. Zamanla köy hayatı içinde erimiş ve köy yaşamından unsurlarla beslenerek bugünkü biçimini almıştır. Köylü tiyatrosu, köy orta oyunu, köy temsilleri adıyla da bilinir.

KÖY SEYİRLİK OYUNLARININ ÖZELLİKLERİ

- Düğünlerde, bayramlarda ya da yılın belirli günlerinde genellikle köylülerin oyun yapma, oyun çıkarma adı altında bereket, bolluk, sağlık ve yeni yılı karşılamak gibi amaçlarla oynadığı törensel nitelikli oyunlardır.
- Kaynağı tarih öncesi devirlere ait ayinlere ve yaşama süreci içindeki günlük hayat sahnelerine dayanır. Çeşitli inanışların kaynaklık ettiği bir kültürün bir sentezi oyunlardır.
- Özel bir sahnesi yoktur. Köy meydanı, köy kahvesi vb. yerlerde sergilenir.
- Sözlü geleneğe bağlıdır. Anonim bir özellik taşır.
- Profesyonel bir oyuncu kadrosu yoktur. Her yaşta köylü oyunda yeteneğine göre yer alabilir. Doğaçlama gelişir.
- Günümüzde az da olsa Anadolu'nun bazı yerlerinde hala oynanmaktadır.

- Oyunlarda zaman zaman davul, zurna gibi çalgılardan yararlanır.

Köse oyunu, Arap oyunu, Kız Kaçırma, Koç Katımı, Saya Gezme, Çömçe Gelin oyunu bilinen en önemli köy seyirlik oyunlarıdır.

KUKLA OYUNU

Karagözden daha eski olan kuklanın; Anadolu'ya Orta Asya'dan geldiği tahmin edilmektedir.

KUKLA OYUNUNUN ÖZELLİKLERİ

- İçine ip geçirilen kuklaların hareket ettirilmesiyle oynanan bir oyundur.
- Anadolu'da **korçak, kudurcuk, kavurçak** gibi isimlerle yaşayan kukla köy seyirlik oyunlarının en eskisidir.
- Kukla oyunu doğaçlama oynanır.
- Oyunda karşılıklı konuşma ve taklitlere yer verilir.
- Kukla oyunları müzik eşliğinde de oynatılabilir.
- Kukla oyunu konularını halk hikayelerinden, efsanelerden, Karagöz oyunu gibi türlerden almıştır.
- **İp kuklası, el kuklası, araba kuklası, iskemle kuklası** gibi türleri vardır.
- Kukla oyunu eski önemini yitirmekle birlikte çocuk tiyatrosu ve çocuk eğlencelerinde hala yaşatılmaya çalışılan bir türdür.
- *Geleneksel Türk kukla oyunlarında başlıca iki karakter bulunur.* Bunlar İbiş ile İhtiyar'dır.
- **İBİŞ:** kurnaz, hazır cevap, gözü açık, dilbaz bir karakterdir. Oyunda gerçek adı "Sadık" olmasına rağmen İbiş adı ile çağrılır. Farklı oyunlarda Tombul,
- Fıstık, Durmuş gibi isimler alır. Oyunda söz ve hareketleri ile komediyi sağlar.
- **İHTİYAR:** Zengin, insanı temsil eder. Oyunlarda İbiş'in efendisi, patronu rolündedir.

Bunların dışında sıradan insanı temsil eden Efe, Yahudi, Laz, Kötü, Cadaloz gibi belli yönleri ile ön plana çıkarılan tipler de vardır.

MODERN TİYATRO

A- TRAJEDİ (TRAGEDYA)

Konusunu efsanelerden veya tarihsel olaylardan alan, acıklı bir şekilde sonuçlanan tiyatro eserlerine **trajedi** denir.

Günlük hayattaki kullanımıyla kişinin gerçekçi bir çevrede yaşadığı çelişkileri ve bu çelişkilerin neden olduğu kaçınılmaz acı sonları (faciaları) anlatan trajedi kelimesi, bir tiyatro terimi olarak konusunu tarih ya da mitolojiden alan, acıklı bir sonu olan tiyatro türünü karşılar. İlk örnekleri MÖ 6. yüzyılda Antik Yunan'da verilmeye başlanan trajediler Roma

imparatorluğu döneminde MS 1. yüzyıla kadar yazılmaya ve oynanmaya devam etmiştir.

Hristiyanlık'ın Roma imparatorluğu üzerindeki etkisinin artmasıyla birlikte trajedilerin yazılması ve oynanması yasaklanmış, bu süreç Antik Yunan ve Roma sanatına hayranlık duyan klasisizm akımı sanatçılarının 17. yüzyılda yeni trajediler yazmalarına kadar devam etmiştir. Antik tragedya yazarlarının en önemlileri Aiskhylos (Eshilos), Sophokles (Sofokles), Euripides ve Ennius'tur. Shakespeare (Şekspir) ile klasisizm akımı sanatçılarından Corneille (Kornel) ve Racine (Rasin) de 17. yüzyılda trajedi yazmışlardır.

Özellikleri:

- ✓ Konular tarihten ya da efsanelerden seçilir.
- ✓ Kişiler tanrı, tanrıça ya da üst tabakadan kişilerdir.
- ✓ Erdeme, ahlaka büyük önem verilir.
- ✓ Eser baştan sona ciddi, ağırbaşlı bir hava içinde geçer.
- ✓ Seçkin bir üslubun kullanılmasına özen gösterilir. Dil ve anlatım kusursuz, olgun ve sanatlıdır. Söyleyiş günlük konuşma dilinden farklıdır. Kötü, bayağı sözlere yer verilmez.
- ✓ Çirkin sayılan olaylar (vurma, öldürme, yaralanma vb.) sahnede canlandırılmaz, sadece haber verilir.
- ✓ Beş bölüm halinde düzenlenir.
- ✓ Başlangıçta manzum olarak yazılmış 17.yy.daFransa'da nesir halinde yazılmaya başlanmış 19. yy.da trajedinin yerini dram türünde eserler almıştır.
- ✓ Trajedide temel amaç, erdem ve ahlak gibi değerlerin yüceltilmesi, tutkuların insanı felakete sürükleyebileceğinin izleyiciye gösterilmesidir. Trajedi yazarlarına göre izleyici, iyi insanların tutkularına yenik düştüklerinde kötü bir sonla karşılaştıklarını sahnede görünce bundan etkilenip korku ve acı duyacak, böylece kendi ruhunu tutkularından arındıracaktır.
- ✓ Trajedinin dramatik örgüsünde tanrı, tanrıça, yarı tanrı gibi olağanüstü varlıklara ya da kral, soylu, kahraman gibi yüksek tabakadan kişilere yer verilmiş; oyunlarda sıradan kişilere belirleyici bir rol verilmemiştir.
- ✓ Eski Yunan tragedyası, oyun boyunca birbiri sürekli takip eden iki bölümden oluşmuştur: Diyalog ve koro. Diyaloglarda, oyun kişilerinin konuşmalarına, koroda ise kentin ihtiyarlarını ya da kadınlarını temsil eden bir grubun bazen ritmik öğelerin de kullanıldığı ezgili konuşma
- ✓ Trajedi'de üç birlik kuralına uyulur. **Üç Birlik Kuralı:** Zaman, yer ve olayda birliktir.
- a- Zaman birliği:** Oyunun dramatik örgüsünün; parçalara ayrılmış, geriye dönüş tekniği kullanılmış birden çok zaman aralığı içinde değil, 1 zaman içinde başlayıp bitecek şekilde kurgulanması. Bu zaman da genellikle oyunun sahnelendiği ve izlendiği birkaç

saatlik süre kadardır. Bu kural 17. yüzyılda yazılan ve birden çok perdeden oluşan trajedilerde esnetilmiş, zaman 24 saate çıkarılmış, olayların 24 saat içinde yaşanıp bittiği düşünülmüş, metin buna göre hazırlanmıştır.

b- Yer birliği: Olayın aynı yerde, mekanda geçmesi.

c- Olay birliği: Eserin ana olay çevresinde gelişmesi.

B. KOMEDİ (KOMEDYA):

İnsanların, olayların ve durumların gülünç yanlarını ele alıp işleyen tiyatro türüne komedi denir. Komedi ele alınan konuların gülünç ve eğlendirici yönlerini göstermek yoluyla ders vermeyi, hoşça vakit geçirtmeyi amaçlar.

Özellikleri:

- ❖ Komedyada kişisel ve toplumsal bozuklukların yol açtığı gülünç durumlar sahnelenmiş, seyircinin güldürülürken düşündürülmesi ve doğru yola yönlendirilmesi amaçlanmıştır.
- ❖ Komedyada konular, günlük yaşamdan; kişiler halktan seçilmiştir.
- ❖ İzleyicinin korkmasına ve acı duymasına neden olabilecek her tür olay (vurma, yaralama) sahnede gösterilebilmiştir.
- ❖ Antik Yunan ve Roma komedyları diyalog ve koro bölümlerinden oluşmuş; manzum olarak yazılan bu metinlerde üç birlik kuralına uyulmuştur.
- ❖ Üslupta soyluluk aranmamış, metinde her türlü kaba söze yer verilebilmiştir.
- ❖ Antik komedyanın en tanınmış yazarları, Aristofanes, Menandros, Plautus ve Terentius'tur. 17. yüzyılda Shakespeare ile klasisizm akımı sanatçılarından Moliere de bazı açılardan antik komedyaya benzeyen eserler vermişlerdir.
- ❖ Komedi, günümüz tiyatrosunda da yaygın bir türdür.
- ❖ Klasik komedylar konuları bakımından karakter komedyası, töre komedyası ve entrika komedyası olmak üzere üç başlık altında incelenebilir.

a) Karakter komedyası: Kişilerin olumsuz, çarpık, gülünç taraflarının ön plana çıkarıldığı komedylara karakter komedyası denir. Moliere'in Cimri ve Tartuffe, Shakespeare'in Venedik Taciri, bu tür komedylara örnek gösterilebilir.

b) Entrika komedyası: Olayların, insanı şaşırtacak, kişide merak duygusu uyandıracak biçimde geliştiği komedyaya türüne entrika komedyası denir. Moliere'in Scapin'in Dolapları, Shakespeare'in Yanlışlıklar Komedyası bu türden yapıtlardır.

c) Töre Komedyası: Toplumun geleneklerini ve çeşitli toplumsal değerlerini gülünç, çarpık ve aksayan yönlerinin ele alındığı komedylara töre komedyası denir. Şinasi'nin "Şair Evlenmesi" bu töre örnektir.

C. DRAM:

Hayatın tüm gerçeklerini yansıtmayı amaçlayan ve her sınıftan insana yer veren tiyatro türüne **dram** denir.

Yüzyıllar boyunca trajedi ve komediden ibaret olan Batı tiyatrosuna 18. yüzyıldan itibaren dram da eklenmiştir. Dram, klasisizm akımının kuralcılığına karşı gelişen romantizm akımıyla birlikte ortaya çıkmış bir tiyatro türüdür. Dram kelimesi, sonraki zamanlarda trajedi ve komedi dışındaki bütün tiyatro eserlerini, hatta bütün bir tiyatro edebiyatını karşılar hale gelmiştir. Bu tiyatro türünün gelişmesine Shakespeare, Goethe, Schiller ve Victor Hugo'nun önemli katkıları olmuştur.

Romantizm akımıyla şekillenen dram (romantik dram) türünün belli başlı özellikleri şunlardır:

- Victor Hugo **Cromwell** adlı tiyatrosunun ön sözünde bu türün kurallarını belirlemiştir. **Harnani** adlı eseri ise romantizmin realizme üstünlüğünü tescillemiştir.
- Yaşamı, olayları, kişileri gerçek dünyada olduğu gibi, gülünç ve üzücü, olumlu ve olumsuz yanlarıyla birlikte verme amacı vardır.
- Konular günlük hayattan alınabileceği gibi tarihten de alınabilir.
- Kişiler halkın her kesiminden seçilebilir.
- Her millet kendi kimliğini yansıtan öğeler kullanabilir.
- Üzüntü ve korku verici olaylar sahnede gösterilebilir.
- Nazımla (şiir gibi, dizelerle) da nesirle (düzyazıyla) de yazılabilir.
- Üç birlik kuralında yer alan zaman ve yer birliği kuralına uyma zorunluluğu yoktur.

ÜNİTE: 7 / 2 HAFTA / ANI (HATIRA)

ANI(HATIRA)

Bir kimsenin başından geçen ya da yaşadığı dönemde tanık olduğu olayları ve durumları konu edinen öğretici bir metin türüdür. Arapça bir sözcük olan "**hatıra**" anıyla eş anlamlı olup hatıranın çoğulu olarak da "**hatırat**" sözcüğü kullanılmıştır.

Anının özellikleri şunlardır:

- Yaşanmakta olanı değil, yaşanmış olanı anlatır.
- Tarihsel ve toplumsal gerçekleri yansıttığı için tarihçilere ışık tutar.

- Öyküleyici, açıklayıcı ve betimleyici anlatım türleri kullanılır.
- İddia ve ispat yazıları olmamakla birlikte nesnellik önemlidir.
- Açık, yalın ve içten bir anlatıma yer verilir.
- Anlatımda mektup, fotoğraf, günlük, gazete, dergi gibi belgelerden de yararlanabilir.
- Anı yazarı, kişisel gözlem ve deneyimlerinden yararlanır, tanık olduğu olayları, kişileri ve dönemleri kendi bakış açısıyla aktarır.

Bu yazı türünün yazılma amaçları:

- Hayat tecrübelerini paylaşmak,
- Olaylara açıklık kazandırmak,
- Unutulmaya yüz tutan toplum değerlerini tanıtmak ve yaşatmak gibi maddelerdir.

Anı ile günlük arasındaki önemli farklar şunlardır:

- Günlükler aynı gün, anılar ise yaşananların üzerinden bir süre geçtikten sonra yazılır.
- Günlüklerde anlatının merkezinde kişinin kendisi yer alırken anılarda yazarın kendisi olabileceği gibi tanık olduğu bir başka yaşam ya da olay yer alabilir; bu anlamda anı türünün çerçevesi daha geniştir.
- Aradan uzun süre geçtikten sonra yazılması günlüklere göre anılarda anlatılanların daha gerçekçi olmasını sağlar.
- Kapsadığı zaman açısından ele alındığında da anılarda yer verilen zaman dilimi, günlüklere göre daha uzun olduğu için anılar daha hacimlidir.
- Günlükler özeldir, başkasının okuması için yazılmaz. Anılar başkaları tarafından okunabilir.

Anı türleri şunlardır:

- 1.Olay merkezli anılar:** Anı yazarını yaşadığı, duyduğu veya tanık olduğu olayları anlattığı anılardır.
- 2. Kişi merkezli anılar:** Anısı kaleme alınan kişilerin çeşitli özellikleri üzerinde yoğunlaşan anılardır. Metin, anıya konu olan kişilerin yazar üzerinde bıraktığı izlenimler üzerine kurulur.

Anı Türünün Gelişimi

Eski Yunan tarihçisi, filozofu ve komutanı Ksenophon'un yazdığı "**Anabasis/Onbinlerin Dönüşü**" adlı eser; dünya edebiyatında anı türünün ilk örneği kabul edilir.

Saint Simon'un "**Hatıralar**",
J. J. Rousseau'nun "**İtiraf**",
Victor Hugo'nun "**Gördüklerim**"
adlı eserleri bu türe örnektir.

Türk Edebiyatında Anı

Türk edebiyatında anı türünün **ilk örneklerine** 8. yy.de, Göktürk Yazıtları'nın bazı bölümlerinde rastlanır.

Türk edebiyatında anı türünde yazılmış **ilk eser** Babür imparatoru Babür Şah'ın 16. yy.de yazdığı "**Babürname**" adlı eserdir.

17. yy.de Ebul Gazi Bahadır Han'ın yazdığı "**Şecere-i Türki**" adlı eser de bu türün eski örneklerindedir.

Ayrıca vakayinameler, menakıpnameler, gazavetnameler de anı türü diğer türlerle iç içe geçmiştir.

Tanzimat Dönemi'nden Günümüze Anı

- ✓ Edebiyatımızda anı türü, Tanzimat Dönemi'yle canlılık ve yaygınlık kazanmıştır. Özellikle Avrupa'ya eğitim ve resmî amaçlı giden kişilerle sürgüne gönderilen sanatçılar, Tanzimat Dönemi'nde anı türünün gelişiminde etkili olmuştur.
- ✓ Türün batılı tekniğe uygun ilk örnekleri, Servetifünun Dönemi'nde verilmiştir. Servetifünun sanatçılarının bir araya gelişleri, amaçları, dönemin diğer aydınlarıyla aralarında geçen tartışmalar işlenmiştir.
- ✓ Milli Edebiyat ve Cumhuriyet Dönemi'nde ise diğer türlerde olduğu gibi anı türünde de birçok eser verilmiştir.
- ✓ Batılı tekniğe uygun ilk anı örneği, Halit Ziya Uşaklıgil'in yazdığı "**Kırk Yıl**" adlı eser olarak kabul edilir.
- ✓ Tanzimat Dönemi'nden günümüze bazı anı örnekleri ve yazarları şunlardır:

Akif Paşa	Tabşıra
Ziya Paşa	Defteri Amal
Muallim Naci	Ömer'in Çocukluğu
Namık Kemal	Magosa Hatıraları
Ahmet Mithat Efendi	Menfa
Halit Ziya Uşaklıgil	Kırk Yıl, Saray ve Ötesi
Hüseyin Cahit Yalçın	Edebî Hatıralar
Ahmet Rasim	Eşkali Zaman, Falaka, Gecelerim, Muharrir Şair Edip
Yahya Kemal	Çocukluğum, Gençliğim, Siyasi ve Edebi Hatıralarım"
Yusuf Ziya Ortaç	Porteler, Bizim Yokuş
Ruşen Eşref Ünaydın	Atatürk'ü Özleyiş
Falih Rıfık Atay	Atatürk'ün Bana Anlattıkları Çankaya Zeytinadağı Ateş ve Güneş
Halide Edip Adıvar	Türkün Ateşle İmtihanı Mor Salkımlı Ev
Yakup Kadri	Zoraki Diplomat Vatan Yolunda Politikada 45 Yıl Gençlik ve Edebiyat Hatıraları Anamın Kitabı
Kazım Karabekir	İstiklal Harbimiz

Ali Fuat Cebesoy	Sınıf Arkadaşım Atatürk
Abdülhak Şinasi Hisar	Geçmiş Zaman Köşkleri Geçmiş Zaman Fıkraları İstanbul ve Piyer Loti Boğaziçi Yalıları Boğaziçi Mehtapları
Ahmet H.Tanpınar	Kerkük Anıları
Salah Birsal	Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu
Halikarnas Balıkcısı	Mavi Sürgün
Oktay Rifat	Şair Dostlarını
Selim İleri	Kar Yağıyor Hayatıma

8.ÜNİTE: 3 HAFTA/HABER METNİ

HABER YAZILARI

HABER: Toplumda veya tabiatta meydana gelen çeşitli olay, durum ve görünüşlerle ilgili güncel ve ilginç bir olayın, oldukça nesnel ve gerçeğe uygun bir biçimde sunulmasına. "haber" denir.

Haber Yazısının Özellikleri:

- ✓ Haber toplayana ve haberi yazana "**muhabir**" denir.
- ✓ Habercilikte "Köpek insanı ısırırsa haber olmaz, ama insan köpeği ısırırsa bu haber olur." şeklinde bir kural vardır.
- ✓ Haber yazısına konu olan şey, güncel, doğru, ilginç, önemli olmalıdır.
- ✓ Haber yazılarında okunurluk önemlidir. Bu sebeple yazıda olaylar sondan başlanarak anlatılır.
- ✓ Haberin giriş bölümünde olay birkaç cümle ile özetlenir.
- ✓ Gelişme bölümünde sözü uzatmadan gerekli ayrıntılar verilir.
- ✓ Sonuç bölümünde ise olayın etkisi, olaya el koyma anlatılır.
- ✓ Habere konu olan olay ile ilgili en önemli detay yazının başında özet olarak açıklanır.
- ✓ Haberin başlığı da ilginç olmalı, başlığa gözü takılan okuyucu, gerisini okumak için can atmalıdır.
- ✓ Haber yazılarında "görgü tanıklarının şahitliği, haber ile ilgili fotoğraflar, belgeler, istatistik, grafikler, röportajlar, anketler" okurun dikkatini çekici unsurlardır.
- ✓ Haber metninde her türlü taraflı değerlendirmelerden ve söz oyunlarından uzak durulmalıdır.
- ✓ Yanlış anlaşılmalara yer verecek cümlelerden kaçınılmalıdır.
- ✓ Metin, mümkün olduğu kadar kısa olmalıdır.
- ✓ Haberin anlatımı çoğunlukla resmi olmak zorundadır.
- ✓ Haber yazısının dili, kolay anlaşılır, akıcı ve duru olmalıdır.

- ✓ Haber yazıları toplumun büyük bir kısmını ilgilendirmelidir.
- ✓ Haber yazılarında belli bir kişi, kesim ya da toplumu rencide edici unsurlara yer verilmez.
- ✓ Mümkün oldukça 5 N 1 K kuralına uyulmalıdır. (Ne, niçin, nasıl, nerede, ne zaman, kim)
- ✓ Haber yazıları, 5N 1K'da yer alan sorulara verilen cevaplarla genişler.
- ✓ Haber yazılarında amaç, en doğru ve en ilginç haberleri en kısa sürede okuyucuya ulaştırmaktır.
- ✓ Haber yazılarında "inandırıcılık, belgelere dayanma, olayı tüm boyutlarıyla aktarma, yansız davranma, okuyucunun farklı yorumlamasına imkân vermeyecek şekilde, açık ve anlaşılır bir dil kullanma" önemlidir.
- ✓ Haber yazısı ne kadar çok okunursa o kadar değerli olur.

5N-1K KURALI

Kim(Ne):

Habere kaynak olan olayın kimin başından geçtiği / olaydan kimin etkilendiği / olayı kimin yaptığı ya da neyin olay sonucunda etkilendiği bildirilmelidir.

"Vezüv yanardağı patladı."

"Tarihi Zeus Heykeli kaçırıldı."

"Atatürk bütün yurttta ve dış temsilciliklerimizde anıldı."

Neyi/Kimi:

Habere kaynak olan olayın kimi, neyi etkilediği bildirilir.

"Bakanlar Kurulu, memur maaş katsayısını görüştü."

"Milli Eğitim Bakanı, resim çalışmalarıyla uluslararası başarı kazanan beş öğrenciyi kutladı."

Nasıl:

Habere kaynak olan olayın yapılış, meydana geliş sürecinin anlatıldığı bölümdür.

Niçin/ Neden:

Habere kaynak olan olayın neden etkilendiği / neden yapıldığı bildirilir.

Nerede:

Yer bilgisi haberlerde genelden özele doğru verilir; ülke, il (varsa ilçe, köy), mahalle, semt, cadde, sokak, ev, mutfak.

Ne zaman:

Zaman bilgisi de haberlerde genelden özele doğru verilir; yıl, ay, gün, saat, dakika.

TERS PİRAMİT TEKNİĞİ:

- İnsanlar, haber yazılarını okumak için çok fazla vakit ayırmamaktadır.
- Bu nedenle muhabir, haberi çekici kılabilmek için habere genellikle olayın sonucu ile başlar.
- Buna habercilikte ters piramit tekniği denir.
- Bu haber planı, "tersine dönmüş piramit" olarak da adlandırılır.

- Tersine dönmüş piramitte, haberin giriş bölümünde olay birkaç cümle ile özetlenir.
- Gelişme bölümünde sözü uzatmadan gerekli ayrıntılar verilir.
- Sonuç bölümünde ise olayın etkisi, olaya el koyma anlatılır.
- En can alıcı, en önemli bilgi en başta verilir ve ardından konunun ayrıntılarına değinilir.
- Önemlilik sıralaması nedeniyle bu tekniğe, “ters piramit” adı verilmiştir.
- Bir anlamda, önce haberin reklamı yapılır.

Genel olarak ters piramit tekniği ile yazılmış haberler, iki ayrı bölümden oluşur:

1.Giriş paragrafı: Genellikle haber değeri açısından yapılacak önemlilik sırasına göre; “ne”, “nerede”, “ne zaman” ve “kim” sorularının yanıtları giriş bölümünde yer alır.

2.Haberin gövdesi: Genellikle olayın “neden” ve “nasıl” olduğu kronolojik bir sıra içerisinde açıklanır.

Örnek:

Haber Konusu: Ay Tutulması

Başlık: Kanlı ay tutulması

Ay, dünya ve güneşin yörüngede aynı hizaya girmesi ile ayın aldığı kızıl renk kanlı ay tutulmasını akla getirdi. Bu tür ay tutulması beş yüz yılda sadece üç kez gerçekleşti. Ay tutulması Türkiye saati ile gündüz dokuzda başlayıp gündüz on, on altıya kadar sürdü. Bu nadir olayı gözlemleyenler uzun süre şaşkınlıklarını üzerinden atamadı. Bu nadir ay tutulması hadisesinde ayın üzerine düşen dünyanın gölgesi kızıl bir renk alıyor. Uzmanlar bunu kanlı ay tutulması olarak adlandırıyor. Ne yazık ki Ülkemizde gündüz olması sebebiyle bu olay gözlemlenemedi.

Bu sene içinde gerçekleşecek diğer tutulma hadiseleri ise şunlardır: 29 Nisan güneş tutulması, 8 Ekim tam ay tutulması ve 23 Ekim kısmi güneş tutulması.

❖ Haberin Özellikleri:

- Haber ilginç olmalıdır.
- Haber duyulmamış yani ilk olmalıdır.
- Haber önemli olmalıdır.
- Haber doğru olmalıdır.

➤ Haber Yazılarının Kaynakları:

Haber, kaynağını yaşamdan alır. Genel olarak bu kaynaklar üçe ayrılır:

1.Resmi Haberler: Resmi haberler, resmi ve özel kuruluşlardaki yetkili kişilerden alınan haberlerdir.

2.Özel Haberler: Halk arasındaki olayların halk tarafından muhabirlere bildirilmesiyle elde edilir.

3.Ajans Haberleri: Ajans, haber toplama ve yayma işleriyle uğraşan kuruluştur. Bu kuruluşların verdikleri haberlerdir.

Haber Yazılarının Konuları:

- Siyasal haber yazıları
- Sanatla ilgili haberler yazıları
- Ekonomiyle ilgili haber yazıları
- Bilimsel ve teknik haber yazıları
- Sosyal haber yazıları
- Spor haber yazıları

Haber Yapma Aşamaları:

- 1-Bilgi toplama
- 2-Haberle belgelendirme
- 3-Haberin detaylarını belirleme
- 4-Haberle ilgili çevrenin görüş ve düşüncelerinin alınması
- 5-Haberin doğruluğunun teyit edilmesi
- 6-Haber düzenlenip yazıya geçirilmesi
- 7-Başlık belirlenmesi
- 8-Haber sloganının hazırlanması
- 9-Yayına gönderme

❖ Röportaj Haber Yazısı Farkı:

- Haber yazılarında olaylar olduğu gibi aktarılırken röportajda yazarın duygu ve düşünceleri katılır.
- Röportaj, haberin genişletilmiş hâlidir.
- Röportajda birinci kişili anlatım, haber yazısında ise üçüncü kişili anlatım kullanılır.

❖ Yayın İle Yayım Arasındaki Fark:

Yayım: Kitap, gazete vb. okunacak şeylerin basılıp dağıtılması, neşir.

Yayın: Radyo ve televizyon aracılığıyla halka sunulan, duyurulan, iletilen eser, program, neşriyat.

HABER YAZILARI İLE İLGİLİ KAVRAMLAR (TEMEL HABERCİLİK TERİMLERİ)

Ajans: Haber toplama, yayma ve üyelerine dağıtma işiyle uğraşan kuruluş.

Aktüalite: 1-Eski bir haberi canlandırmak. 2-Güncellik. 3-Günün olayı veya konusu.

Amors: İç sayfaya dönen (devama giden) yazının birinci sayfadaki bölümü.

Asparagas (Şişirme Haber): Uydurma, gerçek olmayan, gerçekmiş gibi gösterilen haber.

Başyazar: Bir gazete veya derginin başyazarlarını yazan kimse, başmuharrir, sermuharrir.

Başyazı: Gazete ve dergilerde ilk sütuna veya birinci sayfaya konulan önemli yazı, başmakale.

Bülten: 1-Özel veya resmî kurum, kuruluş veya yetkili kişilerce herhangi bir durumla ilgili olarak süreli veya süresiz yayımlanan duyuru. 2-Dergi. 3-Haber ve yorumlardan kurulu bir yazı türü.

Dekroşe: Yan sütunlara taşan yazı, başlık ya da resim.

Demarkaj: Bir haberi ve yazıyı yeniden yazmak.

Dezenformasyon: Bilgi çarpıtma.

Diktraksiyon: Oyalayıcı, eğlendirici, dinlendirici yazılar.

Enformasyon: Haber alma, haber verme, haberleşme.

Fersude: 1-Eskimiş, yıpranmış, aşınmış. 2-Baskıda herhangi bir nedenle kirlenen, bozulan, bu nedenle satışı çıkarılmayan gazeteler.

Gabarit: Sayfa maketi hazırlamak için basılmış kağıt, mizanpaj kağıdı, plan kağıdı.

Gazete: Politika, ekonomi, kültür ve daha başka konularda haber ve bilgi vermek için yorumlu veya yorumsuz, her gün veya belirli zaman aralıklarıyla çıkarılan yayın.

İktibas : Başka bir kaynaktan elde edilen yazının gazetede olduğu gibi yayımlanması. Alıntı.

Köşe yazısı: Gazete veya dergilerde gündelik konuları bir görüş ve düşünceye bağlayarak yorumlayan ciddi veya eğlendirici yazı türü, fıkra.

Kupür: 1-Kesik. 2-Gazeteden kesilen yazı.

Mağazin: 1-Halkın çoğunluğunu ilgilendirecek, çeşitli konulardan söz eden, bol resimli yayın.
2- Genellikle sanat, eğlence ve spor dünyasında tanınmış kişilerle ilgili haber ve yorum.

Manipülasyon: 1-Yönlendirme. 2- Seçme, ekleme ve çıkarma yoluyla bilgileri değiştirme.

Manşet: Gazetelerin ilk sayfasına iri puntolarla konulan başlık.

Medya: 1-İletişim ortamı. 2- İletişim araçları.

Muhabir: Basın ve yayın organlarına haber toplayan, bildiren veya yazan kimse.

Müvezzi: Gazete satıcısı, dağıtıcısı.

Propaganda: Bir öğretiyi, düşünce veya inancı başkalarına tanıtmak, benimsetmek ve yaymak

amacıyla söz, yazı vb. yollarla gerçekleştirilen çalışma, yaymaca.

Reyting: 1-Derece, takdir, tahmin. 2-Televizyon kanallarının seyredilme oranlarının belirlenmesi. 3- İzleyici oranı. 4-İzlenme payı.

Sansasyon: 1-Dalgalanma. 2-Birçok kimseyi ilgilendiren, etkileyen heyecan verici olay.

Sansasyonel: Çarpıcı.

Spot: Haber metninden daha büyük harfli puntolarla dizilen, başlıktan sonra yer alan haber ayrıntısı.

Stop press : En son gelen haber.

Sürmanşet: Gazetelerin birinci sayfasındaki logonun üzerinde kullanılan başlık.

Sütun: Gazete, dergi, kitap vb. yazılı şeylerde, sayfanın yukarıdan aşağıya doğru ayrılmış olduğu dar bölümlerden her biri, kolon.

Tefrika: Gazete veya dergilerde çıkan, birbirini tamamlayan yazılardan oluşan dizi.

Tekzip: Yalanlama. Yanlış bir haberin doğrusunun belirtilmesi ya da ilgili haber yazısının yalan, yanlış olduğunun açıklanmasıdır.

Tiraj: Baskı sayısı.

ÜNİTE: 8 / 3 HAFTA

GEZİ YAZISI

GEZİ YAZISI

Herhangi bir kimsenin, gerek yurt içinde gerekse yurt dışında gezip gördüğü yerlerdeki toplumları, kentleri, yerleri, yaşayışları, gelenek ve görenekleri, doğal ve tarihî güzellikleri, ilgi çeken değişik yönleri edebî bir üslup içinde kaleme alarak anlatmasına “gezi yazısı” (seyahatname) denir.

Özellikleri

- Gezi yazılarında, gezilip görülen yerin bütün özellikleri ele alınır.
- Gezilen yerin özellikle tarihî, coğrafi, tabii ve sosyal nitelikleri belirgin şekilde anlatılır.
- Gezi yazılarında gezginin dikkatini çeken ve farklı bir özellik gösteren insanlar, tarihî ve tabii güzellikler, farklı kültürler gibi konular

güncel olaylarla da bütünleştirilerek edebî bir üslupla yazıya geçirilir.

- Gezi yazılarında ayrıca yörenin dil, din, inanç, âdet, gelenek, görenekleri incelenir. Bölgedeki insanların düşünce yapısı ortaya konur.
- Bölge, okuyucunun daha iyi anlaması açısından başka bölgelerle kıyaslanır.
- Yazar, gezisi esnasında birçok yer görür, birçok insanla tanışır; bunları hafızasında tutmak zor olduğu için gezi esnasında kısa notlar alır ve bunları hikâye eder.

Gezi yazısı gezilen bölge için belgesellik bilgiler içerir. Bu bakımdan gezi yazısında yazar gözlemlerine yer vermeli, yanlış bilgiler aktarmamalıdır. Gezi yazısında gerçek bilgiler verilmelidir. Ancak gezi yazıları her şeye rağmen kişisel bir değerlendirme içerdiği için nesnel verilerden oluşan bilimsel bir belge niteliği taşımaz. Sadece fikir verici bir içeriğe sahiptir. Dış dünyayı yazarın gözüyle anlamaya yarar.

Dünya Edebiyatında Gezi Yazısı

Dünya edebiyatında gezi yazısının ilk örnekleri sayılabilecek eserleri verenlerin başında Heredotos, Marco Polo, İbni Batuta gelir.

Türk Edebiyatında Gezi Yazısı

16. yüzyılda yazılan Seydi Ali Reis'in "Miratül Memalik" (Memleketlerin Aynası) adlı eser, ilk gezi örneği kabul edilir. Eser, Portekizlilere karşı savaşırken Hint denizinde fırtınaya yakalanıp Gücerat'ta karaya çıkan Seydi Ali Reis'in Hindistan, Afganistan, Buhara ve Maverünnehir yoluyla Edirne'ye dönüşü sırasında başından geçen serüvenleri kapsar. Evliya Çelebi'nin 17. yüzyılda yazdığı "Seyahatname" ise dünya edebiyatındaki en iyi örneklerle boy ölçüşebilecek niteliktedir.

Türk edebiyatında yazılan önemli gezi yazıları şunlardır:

Miratül Memalik	Seydi Ali Reis (ilk gezi örneği)
Seyahatname	Evliya Çelebi
Avrupa'da Bir Cevlan	Ahmet Mithat (Batı tekniğine uygun ilk gezi örneği)
Hac Yolunda Avrupa Mektupları	Cenap Şahabettin
Afaki Irak Suriye Mektupları	
Frankfurt Seyahatnamesi	Ahmet Haşim
Anadolu Notları	Reşat Nuri Güntekin
Bizim Akdeniz Taymis Kıyıları Tuna Kıyıları Denizaşırı	Falih Rıfki Atay

İMLA (YAZIM) KURALLARI

BÜYÜK HARFLERİN KULLANILDIĞI YERLER

A. Cümle büyük harfle başlar:

➤ Ak akçe kara gün içindir.

Cümle içinde tırnak veya yay ayrıç içine alınan cümleler büyük harfle başlar ve sonlarına uygun noktalama işareti (nokta, soru, ünlem) konur:

- Atatürk, "Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur!" diyor.
- Anadolu kentlerini, köylerini (Köy sözünü de çekinerek yazıyorum.) gezsek bile görmek için değil, kendimizi göstermek için geziyoruz.

Ancak iki çizgi arasındaki açıklama cümleleri büyük harfle başlamaz:

- Bir zamanlar -bu zamanlar çok da uzak değildir, bundan on, on iki yıl önce- Türk saltanatının maddi sınırları uçsuz bucaksız denilecek kadar genişti.

İki noktadan sonra gelen cümleler büyük harfle başlar:

- Menfaat sandalyeye benzer: Başında taşırсан seni küçültür, ayağının altına alırsan yükseltir.

Ancak iki noktadan sonra cümle niteliğinde olmayan örnekler sıralandığında bu örnekler büyük harfle başlamaz:

- Bu eskiliği siz de çok evde görmüşsünüzdür: duvarlarda çiviler, çivi yerleri, lekeler...

UYARI: Rakamla başlayan cümlelerde rakamdan sonra gelen kelime büyük harfle başlamaz:

- 2005 yılında Türk Dil Kurumu'nun 73. yılını kutladık.

UYARI : Örnek niteliğindeki kelimelerle başlayan cümlede de ilk harf büyük yazılır:

- "Banka, bütçe, devlet, fındık, kanep, menekşe, şemsiye" gibi yüzlerce kelime, kökenleri yabancı olmakla birlikte artık dilimizin malı olmuştur.

"Et-, ol-" fiilleri, dilimizde en sık kullanılan yardımcı fiillerdir.

B. Dizeler genellikle büyük harfle başlar:

- Halk içinde muteber bir nesne yok devlet gibi;
- Olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi.

C. Özel adlar büyük harfle başlar:

1. Kişi adlarıyla soyadları büyük harfle başlar:

- Kâzım Karabekir, Âşık Ömer, Victor Hugo.

❖ Takma adlar da büyük harfle başlar:

- Muhibbi (Kanuni Sultan Süleyman),
- Demirtaş (Ziya Gökalp), Tarhan (Ömer Seyfettin),
- Kirpi (Refik Halit Karay), Server Bedi (Peyami Safa),
- Deli Ozan (Faruk Nafiz Çamlıbel),

Kişi adlarından önce ve sonra gelen saygı sözleri, unvanlar, lakaplar, meslek ve rütbe adları büyük harfle başlar:

➤ Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk, Kaymakam Erol Bey, Sayın Prof. Dr. Hasan Eren, Hamdi Bey, Mustafa Efendi, Zeynep Hanım, Bay Ali Çiçekçi, Yüzbaşı Cengiz Topel; Fatih Sultan Mehmet, Paşa, Deli Petro. Avcı Mehmet, Nişancı Mehmet

Akrabalık bildiren kelimeler büyük harfle başlamaz:

Tülay abla, Ayşe teyze, Fatma nine, Kemal dayı, Saim amca,

Akrabalık bildiren kelimeler başa geldiğinde lakap yerine kullanıldığı için büyük harfle başlar:

○ Nene Hatun, Baba Gündüz, Dayı Kemal, Hala Sultan.

NOT: Bazı tarihî ve menkıbevi şahsiyetlerde ise akrabalık bildiren kelime sonda olduğu hâlde unvan değeri kazandığı ve özel ada dâhil olduğu için büyük harfle yazılır:

Gül Baba, Susuz Dede, Adile Hala, Gülsüm Bacı, Sultan Ana.

Resmî yazılarda saygı bildiren sözlerden sonra gelen ve makam, mevki, unvan bildiren kelimeler de büyük harfle başlar:

Sayın Bakan, Sayın Rektör,

Hitap kelimeleri de büyük harfle başlar:

Sevgili Kardeşim, Aziz Dostum, Değerli Arkadaşım,

2. Hayvanlara verilen özel adlar büyük harfle başlar:

Sarıkız, Fino, Karabaş, Pamuk, Minnoş, Tekir.

3. Millet, boy, oymak adları büyük harfle başlar:

Türk, Rus, Arap; Oğuz, Kırgız, Tatar; Karakeçili, Hacımusalı.

4. Dil ve lehçe adları büyük harfle başlar:

Türkçe, Almanca, İngilizce, Rusça,

5. Devlet adları büyük harfle başlar:

Türkiye Cumhuriyeti, Amerika Birleşik Devletleri,

6. Din ve mezhep adları ile bunların mensuplarını bildiren sözler büyük harfle başlar:

Müslümanlık, Müslüman; Hristiyanlık, Hristiyan; Musevilik, Hanefi; Katolik.

7. Din ve mitoloji ile ilgili özel adlar büyük harfle başlar:

Tanrı, Allah, Cebrail, Zeus, Oziris, Kibele.

➤ **Ancak tanrı kelimesi özel ad olarak kullanılmadığında küçük harfle başlar:**

Eski Yunan tanrıları.

➤ **Bazı dinî terimlerin küçük harfle başlaması gelenekleşmiştir:**

Cennet, cehennem, uçmak, tamu, peygamber, sırat köprüsü.

8. Gezegen ve yıldız adları büyük harfle başlar:

Merkür, Neptün, Plüton, Halley, Dünya, Güneş, Ay vb.

Dünya Güneş'in Ay da Dünya'nın etrafında dolaşır.

UYARI: Dünya, güneş, ay kelimeleri gezegen anlamı dışında kullanıldığında küçük harfle başlar.

Senin gittiğin ay dünyam kararı.

9. Yer adları (kıta, bölge, il, ilçe, köy, semt, cadde, sokak, semt vb.) büyük harfle başlar:

Asya; İç Anadolu, Yakın Doğu; Ankara, Atatürk Bulvarı, Ziya Gökalp Caddesi; Balkiraz Sokağı,

UYARI: Doğu ve batı sözleri yön bildirdiğinde isimden önce gelirse büyük; sonra gelirse küçük olarak yazılır:

Doğu Anadolu > Anadolu'nun doğusu
Kuzey Amerika > Amerika'nın kuzeyi

Bu sözler düşünce, hayat tarzı, politika vb. anlamlar bildirdiğinde ise büyük olarak yazılır:

Batı medeniyeti, Doğu mistisizmi vb.

Bu konuda Batı bizimle aynı düşüncede değil.

Yer adlarında ilk isimden sonra gelen deniz, nehir, göl, dağ, boğaz vb. tür bildiren ikinci isimler büyük harfle başlar:

Ağrı Dağı, Aral Gölü, Çanakkale Boğazı, Dicle Irmağı, Ege Denizi, Erciyes Dağı, Fırat Nehri, Tuna Nehri, Van Gölü, Zigana Geçidi, Süveyş Kanalı.

UYARI: Özel ada dâhil olmayıp tamlama kuran şehir, il, ilçe, bucak, belde, köy vb. sözler küçük harfle başlar:

Erzurum ili, Pasinler ilçesi, Çullu köyü vb.

Mahalle, meydan, bulvar, cadde, sokak adlarında geçen mahalle, meydan, bulvar, cadde, sokak kelimeleri büyük harfle başlar:

Gazi Osmanpaşa Mahallesi, Yıldız Mahallesi, Zafer Meydanı,

Gazi Mustafa Kemal Bulvarı, Nene Hatun Caddesi, Cemal Nadir Sokağı,

UYARI: Yer bildiren özel isimlerde de kısaltmalı söyleyiş söz konusu olduğu zaman, kelime başında büyük harf kullanılır:

Hisar'dan, Boğaz'dan, Bulvar'dan.

10. Saray, köşk, han, kale, köprü, anıt vb. yapı adlarının bütün kelimeleri büyük harfle başlar:

Topkapı Sarayı, Çankaya Köşkü, Horozlu Han, Alanya Kalesi, Galata Köprüsü, Beyazıt Kulesi, Bilge Kağan Anıtı.

11. Kurum, kuruluş ve kurul adlarının her kelimesi büyük harfle başlar:

Türkiye Büyük Millet Meclisi, Türk Dil Kurumu, Çankaya Lisesi; Anadolu Kulübü, Mavi Köşe Bakkaliesi; Türk Ocağı, Yeşilay Derneği, Emek İnşaat; Bakanlar Kurulu, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

12. Kanun, tüzük, yönetmelik, yönerge, genelge adlarının her kelimesi büyük harfle başlar:

Medeni Kanun, Borçlar Hukuku (kanun), Atatürk Uluslararası Barış Ödülü Tüzüğü, Telif Hakkı Yayın ve Satış Yönetmeliği.

UYARI: Kurum, kuruluş, kurul, merkez, bakanlık, üniversite, fakülte, bölüm, kanun, tüzük,

yönetmelik vb.ni bildiren kelimeler, belli bir kurum vb. kastedildiğinde büyük harfle başlar:

Bu yıl Meclis, yeni döneme erken başlayacaktır.

Son aylarda Kurum, yazım konusunda yoğun bir çalışma içine girmiştir.

2876 sayılı Kanun bu yıl yeniden gözden geçiriliyor

Bu madde Yönetmelik'in 4'üncü maddesine aykırı düşmektedir.

13. Kitap, dergi, gazete ve sanat eserlerinin (tablo, heykel, müzik) her kelimesi büyük harfle başlar:

Nutuk, Safahat, Kendi Gök Kubbemiz, Sinekli Bakkal; Türk Dili, Türk Kültürü, Varlık; Resmî Gazete, Hürriyet, Milliyet, Türkiye, Yeni Yüzyıl, Yeni Asır; Saraydan Kız Kaçırma, Onuncu Yıl Marşı.

UYARI: Özel ada dâhil olmayan gazete, dergi, tablo vb. sözler büyük harfle başlamaz:

Milliyet gazetesi, Türk Dili dergisi, Halı Dokuyan Kızlar tablosu.

UYARI: Büyük harflerin kullanıldığı yerlerde bulunan ve, ile, ya, veya, yahut, ki, da, de sözleriyle mı, mi, mu, mü soru eki küçük harfle yazılır:

Mai ve Siyah, Leyla ile Mecnun, Turfanda mı, Turfa mı? Diyorlar ki, Dünyaya İkinci Geliş yahut Sır İçinde Esrar, Ya Devlet Başa ya Kuzgun Leşe, Ben de Yazdım.

Ancak eser adının tamamı büyük harflerle yazılırsa bağlaçlar da büyük yazılır.

LEYLA İLE MECNUN

14. Millî ve dinî bayramlarla bayram niteliği kazanmış günlerin adları büyük harfle başlar:

29 Ekim Cumhuriyet Bayramı, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, Ramazan Bayramı, Nevruz Bayramı, Anneler Günü, Öğretmenler Günü, 27 Mart Dünya Tiyatrolar Günü, Kurultay, bilgi şöleni, açık oturum vb. toplantıların adlarında her kelime büyük harfle başlar:

V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı, Manas Bilgi Şöleni.

15. Tarihî olay, çağ ve dönem adları büyük harfle başlar:

Kurtuluş Savaşı, Millî Mücadele, Cilalı Taş Devri, İlk Çağ, Yükselme Devri, Millî Edebiyat Dönemi, Servetifünun Dönemi, Tanzimat Dönemi.

UYARI: Tarihî dönem bildirmeyip tür veya tarz bildiren terimler küçük harfle başlar:

divan şiiri, divan edebiyatı, halk şiiri, halk edebiyatı, eski Türk edebiyatı, Türk dili, Türk sanat müziği, Türk halk müziği, tekke edebiyatı.

16. Özel adlardan türetilen bütün kelimeler büyük harfle başlar:

Türklük, Türkçe, Avrupalı, Bursalı.

UYARI: Özel ad kendi anlamı dışında yeni bir anlam kazanmışsa büyük harfle başlamaz:

Acem (Türk müziğinde bir perde), hicaz (Türk müziğinde bir makam), nihavent (Türk müziğinde bir makam), acemi (tecrübesiz), allahlık (saf, zararsız

kimse), donkişotluk (gereği yokken kahramanlık göstermeye kalkışmak).

UYARI: Para birimleri büyük harfle başlamaz:

Avro, dinar, dolar, lira, yeni kuruş, lirat.

UYARI: Özel adlar yerine kullanılan "o" zamiri cümle içinde büyük harfle yazılmaz.

Atatürk, büyük bir devlet adamıdır, onu unutmamak lazım.

UYARI: Müzikte kullanılan makam ve tür adları büyük harfle başlamaz:

Acemaşiran, acembuselik, bayati, hicazkâr, türkü, varsağı,

17. Yer, millet ve kişi adlarıyla kurulan birleşik kelimelerde özel adlar büyük harfle başlar:

Antep fıstığı, Brüksel lahanası, Frenk gömleği, Hindistan cevizi, İngiliz anahtarı, Japon gülü, Maraş dondurması, Van kedisi.

Ç. Belirli bir tarih bildiren ay ve gün adları büyük harfle başlar:

29 Mayıs 1453 Salı günü,

Lale festivali 25 Haziran'da başlayacak.

1919 senesi Mayıs'ının 19'uncu günü Samsun'a çıktım.

Belirli bir tarihi belirtmeyen ay ve gün adları küçük harfle başlar:

Okullar genellikle eylülün ikinci haftasında öğretime başlar.

Yürütme Kurulu toplantılarını perşembe günleri yaparız.

D. Levhalar ve açıklama yazıları büyük harfle başlar:

Giriş, Çıkış, Müdür, Vezne, Başkan, Doktor, Otobüs Durağı, Dolmuş Durağı, Şehirler Arası Telefon, II. Kat, IV. Sınıf, I. Blok.

E. Kitap, bildiri, makale vb.nde ana başlıkta bulunan kelimelerin tamamı, alt başlıkta bulunan kelimelerin ise yalnızca ilk harfleri büyük olarak yazılır.

F. Kitap, dergi vb.nde bulunan resim, çizelge, tablo vb.nin altında yer alan açıklayıcı yazılar büyük harfle başlar.

Bağlaç Olan da, de'nin Yazılışı

Bağlaç olan da, de ayrı yazılır. Kendisinden önceki kelimenin son ünlüsüne bağlı olarak ünlü uyumlarına uyar:

Kızı da geldi gelini de.

Durumu oğluna da bildirdi.

Sen de mi kardeşim? / Güç de olsa. .

UYARI : Ayrı yazılan da, de hiçbir zaman ta, te biçiminde yazılmaz.

Gidip de dönmek, dönüp de görmemek var.

Bu soru hiç de kolay değil.

UYARI: Ya sözüyle birlikte kullanılan da mutlaka ayrı yazılır:

Bunu ya bugün ya da yarın hallet.

UYARI: Da, de bağlacını kendisinden önceki kelimedenden kesme ile ayırmak yanlıştır:

Ayşe de geldi (Ayşe'de geldi değil).

UYARI: Da, de bağlacının bulunma durumu eki olan -da, -de, -ta, -te ile hiçbir ilgisi yoktur.

Bulunma durumu eki getirildiği kelimeye bitişik yazılır:

Devede (deve-de) kulak, evde (ev-de) kalmak,
yolda (yol-da) kalmak, ayakta (ayak-ta) durmak,
çantada (çanta-da) keklik. İkide (iki-de) bir aynı sözü söyleyip durma.

Yurtta sulh, cihanda sulh.

.....Cumhuriyet 29 Ekim 1923' te
.....Ankara'
da kurulmuştur.

Maç Saat 13.01'de başlayıp 15.00'te sona erecek.

Bağlaç Olan ki nin Yazılışı

Bağlaç olan ki ayrı yazılır: demek ki, kaldı ki, bilmem ki.

Türk dili, dillerin en zenginlerindedir; yeter ki bu dil, şuurla işlensin.

Olmaz ki!

Böyle de yatılmaz ki!

Ruşen Eşref Ünaydın'ın "Diyorlar ki" adlı eseri ne güzeldir!

Geçmiş zaman olur ki hayali cihan değer.

Ki bağlacı, birkaç örnekte kalıplaşmış olduğu için bitişik yazılır:

belki, çünkü, hâlbuki, mademki, meğerki, oysaki, sanki. Bu örneklerden çünkü sözünde ek aynı zamanda küçük ünlü uyumuna uymuştur.

Şüphe ve pekiştirme göreviyle kullanılan ki sözü de ayrı yazılır: Babam geldi mi ki?

Başbakan konuşacak mı ki?

UYARI: "ki" nin bulunduğu sözcüğe "ler" ekini getirdiğimizde anlamlı bir sözcük oluyorsa bitişik yazılır demektir, anlamsız oluyorsa ayrı yazılır demektir.

Bizimki eve geç geldi.

(Bizimkiler> anlamlı>bitişik yazılmalı.)

Evdeki hesap çarşıya uymaz. (evdekiler> anlamlı>bitişik)

Tutki karnım acıktı.

(Tutkiler> anlamsız> ayrı yazılmalı.)

Bağlaç Olan ne ... ne ...'nin Yazılışı

Bu bağlacın kullanıldığı cümlelerde fiil olumlu olmalıdır:

Ne Fransa'da ne de Almanya'da aradığını bulabilmişti.

➤ Onlar ne arsız ne yalışkan ve yırtık gülmelidirler; ne de somurtmalıdır.

➤ Ne ziraat ne ticaret için kâfi nüfus kaldı.

Soru Eki mi, mi, mu, mü nün yazılışı

Gelenekleşmiş olarak ayrı yazılır ve kendisinden önceki kelimenin son ünlüsüne bağlı olarak ünlü uyumlarına uyar:

Kaldı mı? Sen de mi geldin? Olur mu? İnsanlık öldü mü?

Soru ekinden sonra gelen ekler, bu eke bitişik olarak yazılır:

Gelecek misin? Okuyor muyuz? Çocuk muyum?

Gelecek miydi? Güler misin, ağlar mısın?

Bu ek sorudan başka görevlerde kullanıldığında da ayrı yazılır:

Güzel mi güzel! Yağmur yağdı mı dışarı çıkamayız.

UYARI: Vazgeçmek birleşik fiili, mi soru ekiyle birlikte kullanıldığında iki ayrı biçimde yazılabilir:

Vaz mı geçtin? Vazgeçtin mi?

İken'in Yazılışı

İken ayrı olarak yazılabildiği gibi kelimelere eklenerek de yazılabilir. Bu durumda başındaki i ünlüsü düşer. Getirildiği kelimenin ünlüleri kalın da olsa, bu ekin ünlüsü ince kalır:

Üsküdar'a gider iken aldı da bir yağmur.

Giderken ardından "Gitme, kal." diyemedim.

okur-ken (< okur iken), yazar-ken (< yazar iken), çalışır-ken (< çalışır iken), uyur-ken (< uyur iken)

SAYILARIN YAZILIŞI

1.Sayılar metin içerisinde yazıyla ve ayrı yazılır:

Beş bin yıldan beri, dört kardeş, haftanın beşinci günü, üç ayda bir,

Yaş otuz beş, yolun yarısı eder.

Buna karşılık saat, para tutarı, ölçü, istatistik verilere ilişkin sayılarda rakam kullanılır:

17.30'da, 11.00'de, 1.500.000 lira, 25 kilogram, 150 kilometre, 15 metre kumaş, 1.250.000 kişi, % 25, % 50.

Saat ve dakikalar metin içinde yazıyla da yazılabilir:

Saat dokuzu beş geçse, saat yediye çeyrek kala, saat sekizi on dakika üç saniye geçse,

2. Birden fazla kelimedenden oluşan sayılar ayrı yazılır:

İki yüz, üç yüz altmış beş.

3. Para ile ilgili işlem ve senet, çek vb. ticarî belgelerde geçen sayılar bitişik yazılır:

650,35 (altıyüzelliTL, otuzbeşKr).

4. Notayı niteleyen sayılar ayrı yazılır:

On altılık.

5. Oyun adlarını niteleyen sayılar bitişik yazılır:

Altmışaltı.

6. Romen rakamları ancak yüzyıllarda, hükümdar adlarında, tarihlerde ayların yazılışında, kitap ve dergi ciltlerinde ve kitapların asıl bölümlerinden önceki sayfaların numaralandırılmasında kullanılabilir:

XX. yüzyıl, III. Selim, XIV. Louis, II. Wilhelm, V. Karl, VIII. Edward, 1.XI.1928, I. Cilt, XII. Cilt.

7. Beş ve beşten çok rakamlı sayılar sondan sayılmak üzere üçlü gruplara ayrılarak yazılır ve araya nokta konur:

326.197, 49.750.812, 28.434.250.310.500 .

8. Sayılarda kesirler virgül ile ayrılır:

15,2 (15 tam, onda 2), 5,26 (5 tam, yüzde 26).

9. Sıra sayıları yazıyla ve rakamla gösterilebilir. Rakamla gösterilmesi durumunda ya rakamdan sonra bir nokta konur ya da rakamdan sonra kesme işareti konularak derece gösteren ek yazılır:

15., 56., XX.; 5'inci, 6'nci.

UYARI: Sıra sayıları ekle gösterildiğinde rakamdan sonra sadece kesme işareti ve ek yazılır; ayrıca nokta konmaz:

8.'inci değil 8'inci, 2.'nci değil 2'nci.

10. Üleştirme sayıları rakamla değil yazıyla belirtilir:

2'şer değil ikişer, 9'ar değil dokuzar, 100'er değil yüzer.

BİRLEŞİK KELİMELERİN YAZILISI

Belirtisiz isim tamlamaları, sıfat tamlamaları, isnat grupları, birleşik fiiller, ikilemeler, kısaltma grupları ve kalıplaşmış çekimli fiillerden oluşan ifadeler, yeni bir kavramı karşıladıklarında birleşik kelime olurlar:

Yer çekimi, hanımeli, ses bilgisi; beyaz peynir, açığız, toplu iğne; eli açık, sırtı pek; söz etmek, zikretmek, hasta olmak, gelebilmek, yazadurmak, alıvermek; çoluk çocuk, çıtçıt, altüst; başüstüne, günaydın; sağ ol, ateşkes, külbastı.

Birleşik kelimeler belirli kurallar çerçevesinde bitişik veya ayrı olarak yazılır.

A. Bitişik Yazılan Birleşik Kelimeler

Birleşik kelimeler aşağıdaki durumlarda bitişik yazılırlar:

1. Ses düşmesine uğrayan birleşik kelimeler bitişik yazılır:

Kaynana (< kayın ana), kaynata (< kayın ata), nasıl (< ne asıl), niçin (< ne için), pazartesi (< pazar ertesi), sütlaç (< sütlü aş), birbiri (< biri biri).

2. Et- ve ol-yardımcı fiilleriyle birleşirken ses düşmesine veya ses türemesine uğrayan birleşik kelimeler bitişik yazılır:

Emretmek (<emir etmek), kaybolmak (<kayıp olmak); haletmek (<hal' etmek=tahttan indirmek), menolunmak (<men' olunmak);affetmek (<af etmek), reddetmek (<ret etmek).

UYARI : Sadece söyleyişte tonlulaşma biçiminde ses değişmesine uğrayanlar ayrı yazılır:

Azat etmek, hamt etmek, izaç etmek, iktisap etmek. Bu örneklerde tonluluk (yumuşak ünsüzler) söyleyişte belirtilir.

3. Kelimelerden her ikisi veya ikincisi, birleşme sırasında benzetme yoluyla anlam değişmesine uğradığında bu tür birleşik kelimeler bitişik yazılır.

a. Bitki adları:

Aslanağzı, keçiboynuzu, kuşburnu,

b. Hayvan adları:

Danaburnu (böcek), akbaş (kuş),

c. Hastalık adları:

İtirdişi (arpacık), delibaş, karabacak,

ç. Alet ve eşya adları:

Balıkgözü (halka), deveboynu (boru)

d. Biçim adları:

Ayıbacağı (yelken biçimi), balıksırtı (desen),

e. Yiyecek adları:

Dilberdudağı (tatlı), hanım göbeği (tatlı),

f. Oyun adları:

Beştaş, dokuztaş, üçtaş.

g. Gök cisimlerinin adları:

Altıkardeş (yıldız kümesi), Arıkovanı (yıldız kümesi), Büyükayı (yıldız kümesi),

ğ. Renk adları:

Vişneçürüğü, balköpüğü, camgöbeği, yavruağı

4. Kurallı Birleşik Fiiller :

-a, -e, -i, -u, -ü zarf-fiil ekleriyle bilmek, vermek, kalmak, durmak, gelmek, görmek veyazmak fiilleriyle yapılan tasvirî fiiller bitişik yazılır:

Alabildiğine, düşünebilmek, uyuyakalmak; gidedurmak;; çıkagelmek, olagelmek, düşeyazmak, gelivermek,, düşmeyegör,

5. Bir veya iki ögesi emir kipiyle kurulan kalıplaşmış birleşik kelimeler bitişik yazılır:

Alaşağı, albeni, ateşkes, çalçene, gelberi, rastgele, sıkboğa; çekyat, kaçgöç, kapkaç, örtbas, veryansın, yazboz tahtası.

6. -an/-en, -r/-ar/-er/-ır/-ir, -maz/-mez ve -miş/-miş sıfat-fiil eklerinin kalıplaşmasıyla oluşan birleşik kelimeler bitişik yazılır:

Ağaçkakan, cankurtaran, çöpçatan, gökdelen, oyunbozan, saçkıran, barışsever, basınçölçer, bilgisayar, uçaksavar, yurtsever; kadirbilmez, kuşkonmaz, külyutmaz, tanrıtanımaz, varyemez; çokbilmiş, güngörmüş.

7. İkinci kelimesi -dı (-di / -du / -dü, -tı / -ti / -tu / -tü) kalıplaşmış belirli geçmiş zaman ekleriyle kurulan birleşik kelimeler bitişik yazılır:

Albastı, çitkırıldım, dalbastı, firdöndü, gecekonda, hünkârbeğendi, imambayıldı külbastı, mirasyedi, papazkaçtı, serdengeçti, şıpsavdı,

8. Her iki kelimesi de -dı (-di / -du / -dü, -tı / -ti / -tu / -tü) belirli geçmiş zaman veya -r /-ar /-er geniş zaman eklerini almış ve kalıplaşmış bulunan birleşik kelimeler bitişik yazılır:

Dedikodu, kaptıkaçtı, oldubitti, uçtuuçtu (oyun);, biçerdöver, göçerkonar, kazaratar, konargöçer, okuryazar, uyurgezer, yanardöner, çakaralmaz

9. Somut olarak yer bildirmeyen alt, üst ve üzeri sözlerinin sona getirilmesiyle

kurulan birleşik kelimeler bitişik yazılır:

Ayakaltı, bilinçaltı, gözaltı (gözetim), şuuraltı, akşamüstü, akşamüzeri, ayaküstü, ayaküzeri, bayramüstü, gerçeküstü, ikindiüstü, olağanüstü, öğleüstü, öğleüzeri, suçüstü, yüzüstü.

10. İki veya daha çok kelimenin birleşmesinden oluşmuş kişi adları, soyadları ve lakaplar bitişik yazılır:

Alper, Aydoğdu, Birol, Gülnihal, Gülseren, Şenol, Varol; Abasıyanık, Adivar, Atatürk, Gökalp, Güntekin, İnönü, Tanpınar, Yurdakul; Boynueğri Mehmet Paşa, Tepedelenli Ali Paşa, Yirmisekiz Çelebi Mehmet, Yedisekiz Hasan Paşa.

11. İki veya daha çok kelimededen oluşmuş Türkçe yer adları bitişik yazılır:

Çanakkale, Kahramanmaraş, Afyonkarahisar, Şanlıurfa, Gümüşhane; Acıpayam, Pınarbaşı, Şebinkarahisar; Beşiktaş, Kabataş.

Şehir, kent, köy, mahalle, dağ, tepe, deniz, göl, ırmak, su vb. kelimelerle kurulmuş sıfat tamlaması belirtisiz isim tamlaması kalıbındaki yer adları bitişik yazılır:

Akşehir, Eskişehir, Susehri,; Atakent, Batıkent, Konutkent, Korukent, Çengelköy, Sarıyer, Yenimahalle; Karabağ, Uludağ; Kocatepe, Tınaztepe; Akdeniz; Acıgöl; Kızılırmak, Yeşilirmak; İncesu, Karasu, Akçay.

12. Kişi adları ve unvanlarından oluşmuş mahalle, meydan, köy vb. yer ve kuruluş adlarında unvan kelimesi sonda ise, gelenekleşmiş olarak bitişik yazılır:

Abidinpaşa, Bayrampaşa, Davutpaşa, Ertuğrulgazi, Kemalpaşa (ilçesi); Necatibey (Caddesi),

13. Ara yönleri belirten kelimeler bitişik yazılır:

Güneybatı, güneydoğu, kuzeybatı, kuzeydoğu.

14. Bunlardan başka dilimizde her iki ögesi de asıl anlamını koruduğu hâlde yaygın biçimde gelenekleşmiş olarak bitişik yazılan kelimeler de vardır:**a. Baş sözüyle oluşturulan sıfat tamlamaları:**

Başağırlık, başbakan, başçavuş, başeser, başfiyat, başhekim, başhemşire, başkahraman, başkarakter, başkent, başkomutan, başköşe, başmüfettiş, başöğretmen, başparmak, başpehlivan, başrol, başsavcı, başşehir, başyazar.

b. Bir topluluğun yöneticisi anlamındaki başı sözüyle oluşturulan belirtisiz isim tamlamaları:

Aşçıbaşı, binbaşı, çeribaşı, elebaşı, mehterbaşı, ustabaşı,

c. Oğlu, kızı sözleri:

Çapanoğlu, eloğlu, hinoğlulu, elkızı.

ç. Ağa, bey, efendi, hanım, nine vb. sözlerle kurulan birleşik kelimeler:

Ağababa, ağabey, beyefendi, efendibaba, hanımanne, hanımefendi, hacıağa, hıyarağalık, kadinnine, paşababa.

d. Biraz, birkaç, birkaçı, birtakım, birçok, birçoğu, hiçbir, hiçbiri, herhangi belirsizlik sıfat ve zamirleri de gelenekleşmiş olarak bitişik yazılır.**15. Ev kelimesiyle kurulan birleşik kelimeler bitişik yazılır:**

Aşevi, bakımevi, basımevi, doğumevi, gözlemevi, huzurevi, konukevi, orduevi, öğretmenevi, polisevi, yayınevi.

16. Hane, name, zade kelimeleriyle oluşturulan birleşik kelimeler bitişik yazılır:

Çayhane, dersane, kahvehane, yazıhane; beyanname, kanunname, seyahatname, siyasetname; amcazade, dayızade,

UYARI: Eczahane, hastahane, pastahane, postahane sözleri kullanımındaki yaygınlık layısıyla eczane, hastane, pastane, postane biçiminde yazılmaktadır.**17. Farsça kurala göre oluşturulan isim ve sıfat tamlamaları ile kalıplaşmış biçimler bitişik yazılır:**

Daridünya, ehlibeyit, ehvenişer, erkâniharp, gayrimenkul, gayrimeşru, hüsnükuruntu, hüsnüniyet, suikast, hamdüsenâ, hercümerç.

18. Arapça kurala göre oluşturulan tamlamalar ve kalıplaşmış biçimler bitişik yazılır:

Aliyyülâla, darülaceze, darülfünun, daüssıla, fevkalade, fevkalbeşer, hıfzıssıhha, hüvelbaki, şeyhülislam, tahteşşuur; cihanşümül, aleykümselam, Allahualem, bismillah, fenafillah, fisebilillah, hafazanallah, inşallah, maşallah, velhasıl, velhasılkelam.

19. Müzik makam adları bitişik yazılır:

Acembuselik, hisarbuselik, muhayyerkürdi.

Bir sıfatla oluşturulan usul adlarında sıfat ayrı yazılır:

Ağır aksak, yürük aksak, yürük semai.

20. Kanunda bitişik geçen veya bitişik olarak tescil ettirilmiş olan kuruluş adları bitişik yazılır:

İçişleri, Dışişleri, Genelkurmay, Yükseköğretim.

B. Ayrı Yazılan Birleşik Kelimeler**1. Birleşme sırasında kelimelerinden hiçbiri veya ikinci kelimesi anlam değişikliğine uğramayan birleşik kelimeler ayrı yazılır.****a. Hayvan türlerinden birinin adıyla kurulanlar:**

Ada balığı, ateş balığı, dil balığı, kedi balığı, kılıç balığı, köpek balığı, ton balığı, yılan balığı; acı balık, bıyıklı balık, dikenli balık, ardıc kuşu, çalı kuşu, deve kuşu, muhabbet kuşu, saka kuşu, alıcı kuş, boğmaklı kuş, makaralı kuş, ağustos böceği, ateş böceği, cırcır böceği, hamam böceği, ipek böceği, uçuç böceği, uğur böceği; çalgıcı böcek, sümüklü böcek. at sineği, et sineği, meyve sineği, sığır sineği, uyuz sineği. deniz yılanı, su yılanı; Ankara keçisi, dağ keçisi, yaban keçisi; tarla faresi; tarla sıçanı; Beç tavuğu, dağ tavuğu; Amerika tavşanı, yaban tavşanı; şeytan örümceği; bal arısı, Pekin ördeği, yaban ördeği;

Ankara kedisi, Van kedisi; Afrika domuzu, yaban domuzu.

b. Bitki türlerinden birinin adıyla kurulanlar:

Ayrık otu, beşparmak otu, çörek otu, güzelavrat otu, ateş çiçeği, çuha çiçeği, güzelhatun çiçeği, ipek çiçeği, küpe. avize ağacı, ban ağacı, kâğıt ağacı, mantar ağacı, altın kökü, boya kökü, meyan kökü; ek kök, saçak kök, yer elması, deve diken; kuş üzümü; çakal armudu; at kestanesi, kuzu kestanesi; can eriği; kuzu mantarı, yer mantarı; su kamışı, şeker kamışı; dağ nanesi, Japon gülü; Antep fıstığı, çam fıstığı; sırık fasulyesi, soya fasulyesi; Amerika bademi, Afrika menekşesi, deniz menekşesi; kuzu sarmaşığı; Hint inciri, kavak inciri; kayısı kurusu; su sarımsağı, şeker pancarı. kuru fasulye, kuru incir, kuru soğan, kuru üzüm.

UYARI : Çiçek dışında anlamlar taşıyan baklaçiçeği (renk), narçiçeği (renk), suçiçeği (hastalık); ot dışında anlamlar taşıyan ağızotu (barut), sıçanotu (arsenik); ses düşmesine uğramış olan çöreotu ve yaygın bir biçimde gelenekleşmiş olan semizotu, dereotu bitişik yazılır.

c. Nesne, eşya ve alet adlarından biriyle kurulan birleşik kelimeler:

Alçı taşı, bileği taşı, çakmak taşı, damla taşı, Hacibektaş taşı, kireç taşı, lüle taşı, Oltu taşı, sünger taşı, yılan taşı; buzul taş, damla taş, dikili taş, kayağan taş, yaprak taş. Arap sabunu; yel değirmeni; oturma odası; duvar saati, masa takvimi; yemek masası; masa örtüsü, el kitabı, İngiliz anahtarı, alt geçit, tüp geçit, üst geçit, çekme demir, çekme kat, dolma kalem, dönme dolap, kesme kaya, toplu iğne, vurmali çalgılar, vurmali sazlar, yapma çiçek. afyon ruhu, katran ruhu, lokman ruhu, nane ruhu, tuz ruhu.

ç. Yol ve ulaşım ile ilgili birleşik kelimeler:

Arnavut kaldırımı; çevre yolu, deniz yolu, hava yolu, kara yolu,

d. Durum, olgu ve olay bildiren sözlerden biriyle kurulan birleşik kelimeler:

Açık oturum, açık öğretim, ana dili, ay tutulması, baş ağrısı, baş belası, baş dönmesi, dil birliği, din birliği, güç birliği, iş bölümü, madde başı, ses uyumu, yer çekimi.

e. Bilim ve bilgi sözleriyle kurulan birleşik kelimeler:

Dil bilimi, edebiyat bilimi, gök bilimi, halk bilimi, ruh bilimi, toplum bilimi, yer bilimi; dil bilgisi, ses bilgisi, şekil bilgisi.

f. Yuvar ve küre sözleriyle kurulan birleşik kelimeler:

Göz yuvarı, renk yuvarı; hava küre, taş küre, yarım küre.

g. Yiyecek, içecek adlarından biriyle kurulan birleşik kelimeler:

Bohça böreği, su böreği, badem yağı, çiçek yağı, kuyruk yağı; arpa suyu, kaşar peyniri, beyaz peynir; tas kebabı, Urfa kebabı; ezogelin çorbası, kâğıt

helvası, koz helva; acı badem kurabiyesi; Kemalpaşa tatlısı, peynir tatlısı, yoğurt tatlısı; badem şekeri, çubuk makarna, yüksek makarna üzümlü kek; çiğ köfte, içli köfte; dolma biber, kesme şeker, süzme yoğurt, yarma şeftali; kuru yemiş.

ğ. Gök cisimleri:

Çoban Yıldızı, Kervan Yıldızı, Kutup Yıldızı, kuyruklu yıldız; gök taşı, hava taşı, meteor taşı.

h. Organ veya organ yerine geçen sözlerden biriyle kurulan birleşik kelimeler:

Patlak göz, süzgül göz; aşık kemiği, bel kemiği, serçe parmak, şehadet parmağı, azı dişi, süt dişi; safra kesesi; çatma kaş, takma diş, ekşi surat, karga burun, kepçe kulak, demir yumruk,

ı. Benzetme yoluyla insanın bir niteliğini anlatmak üzere bitki, hayvan ve nesne adlarıyla kurulan birleşik kelimeler:

Çetin ceviz, çöpsüz üzüm; eski kurt, sarı çıyan, sağmal inek; ağır top, eksik etek, eski toprak, eski tüfek, kara maşa, sapsız balta.

i. Zamanla ilgili birleşik kelimeler:

Bağ bozumu, gece yarısı, gün ortası, hafta başı, hafta sonu.

3. -r / -ar / -er, -maz / -mez ve -an / -en sıfat-fiil ekleriyle kurulan sıfat tamlaması yapısındaki birleşik kelimeler ayrı yazılır:

Bakar kör, çalar saat, çıkar yol, döner sermaye, güler yüz, koşar adım, yazar kasa, yeter sayı; çıkmaz sokak görünmez kaza, tükenmez kalem; akan yıldız, uçan daire.

4. Renk sözü veya renklerden birinin adıyla kurulmuş isim tamlaması yapısındaki renk adları ayrı yazılır:

duman rengi, gümüş rengi, portakal rengi, saman rengi; ateş kırmızısı, boncuk mavisi, çivit mavisi, limon sarısı, safra yeşili,

5. Rengin tonunu belirtmek üzere renkten önce kullanılan sıfatlar ayrı yazılır:

Açık mavi, kara sarı, kirli sarı, koyu mavi, koyu yeşil.

6. Yer adlarında kullanılan batı, doğu, güney, kuzey, güneybatı, güneydoğu, kuzeybatı, kuzeydoğu, aşağı, orta, yukarı, iç, yakın, uzak kelimeleri ayrı yazılır.

Doğu Anadolu, Batı Trakya, Orta Anadolu, Kuzey Amerika, Güney Amerika, Orta Asya, Orta Doğu, Yakın Doğu, Uzak Doğu, Güneybatı Anadolu, İç Asya, İç Anadolu, Aşağı Ayrancı,

7. Kişi adlarından oluşmuş mahalle, bulvar, cadde, sokak, ilçe, köy vb. yer ve kuruluş adlarında sondaki unvanlar hariç, şahıs adları ayrı yazılır:

Yunus Emre Mahallesi; Gazi Mustafa Kemal Bulvarı; Nene Hatun Caddesi; Fevzi Çakmak Sokağı, Koca Mustafapaşa; Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi, Sultan Ahmet Camii, Sütçü İmam Üniversitesi.

8. Dış, iç, öte, sıra sözleriyle oluşturulan birleşik kelime ve terimler ayrı yazılır:

ahlak dışı, çağ dışı, din dışı, kanun dışı, olağan dışı, yasa dışı; ceviz içi, hafta içi, yurt içi; fizik ötesi, kızıl ötesi, mor ötesi, sınır ötesi; akli sıra, ardı sıra, peşi sıra, yanı sıra.

9. Somut olarak yer belirten alt ve üst sözleriyle oluşturulan birleşik kelime ve terimler ayrı yazılır:

deri altı, su altı, toprak altı, yer altı (yüzey); arka üstü, baş üstü, böbrek üstü bezi, tepe üstü (trafikte).

10. Alt, üst, ana, ön, art, arka, yan, karşı, iç, dış, orta, büyük, küçük, sağ, sol, peşin, bir, iki, tek, çok, çift sözlerinin başa getirilmesiyle oluşturulan birleşik kelime ve terimler ayrı yazılır:

Alt yazı; üst kat; ana bilim dalı, ana dili; ön söz, ön yargı; art damak, art niyet; arka teker; yan cümle, yan etki; karşı görüş, karşı oy; iç savaş, iç tüzük; dış borç, dış hat; orta kulak, orta oyunu; büyük anne, büyük baba; küçük harf, küçük parmak; sağ açık, sağ bek; sol açık, sol bek; peşin fikir,

ALINTI KELİMELERİN YAZILIŞI

Yabancı kökenli kelimelerin yazılışlarıyla ilgili bazı noktalar aşağıda gösterilmiştir:

1. İki ünsüzle başlayan batı kökenli alıntılar, ünsüzler arasına ünlü konmadan yazılır:

Francala, gram, gramer, gramofon, grup, kral, kredi, kritik, plan, pratik, problem, profesör, program, proje, propaganda, protein, prova, slogan, spiker, spor, staj, stil, stüdyo, trafik, tren, triptik.

*Bu tür birkaç alıntıda, söz başında veya iki ünsüz arasında bir ünlü türemiştir.

Bu ünlü söylenişte de yazılışta da gösterilir: iskarpin, iskele, iskelet, istasyon, istatistik, kulüp.

2. İçinde yan yana iki veya daha fazla ünsüz bulunan batı kökenli alıntılar, ünsüzler arasına ünlü konmadan yazılır:

Alafranga, apartman, biyografi, elektrik, gangster, kilogram, orkestra, paragraf, program, telgraf.

3. İki ünsüzle biten batı kökenli alıntılar, ünsüzler arasına ünlü konmadan yazılır:

Film, form, lüks, modern, natürmort, psikiyatr, slayt, teyp.

4. Batı kökenli alıntılarının içindeki ve sonundaki g ünsüzleri olduğu gibi korunur:

Biyografi, diyagram, dogma, magma, monografi, paragraf, program; arkeolog, demagog, diyalog, filolog, jeolog, katalog, monolog, psikolog, ürolog.

Ancak coğrafya, fotoğraf ve topoğraf kelimelerinde g'ler, ğ'ye döner.

* * *

KISALTMALAR

Kısaltma; bir kelime, terim veya özel adın, içerdiği harflerden biri veya birkaçı ile daha kısa

olarak ifade edilmesi ve simgeleştirilmesidir. Kısaltmalarla ilgili kurallar şunlardır:

1. Kuruluş, kitap, dergi ve yön adlarının kısaltmaları genellikle her kelimenin ilk harfinin büyük olarak yazılmasıyla yapılır:

TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi), TDK (Türk Dil Kurumu), ABD (Amerika Birleşik Devletleri); KB (Kutadgu Bilig); TD (Türk Dili), TK (Türk Kültürü), TDED (Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi); B (Batı), (Doğu), G (Güney), K (Kuzey); GB (Güneybatı), GD (Güneydoğu), KB (Kuzeybatı), KD (Kuzeydoğu).

Ancak bazen kelimelerin, özellikle son kelimenin birkaç harfinin kısaltmaya alındığı da görülür. Bazen de aradaki kelimelerden hiç harf alınmadığı olur. tür kısaltmalarda, kısaltmanın akılda kalabilmesi için yeni bir kelime oluşturma amacı güdülür:

BOTAŞ (Boru Hatları ile Petrol Taşıma Anonim Şirketi), İLESAM (İlim ve Edebiyat Eseri Sahipleri Meslek Birliği), TÖMER (Türkçe Öğretim Merkezi).

Gelenekleşmiş olan T.C. (Türkiye Cumhuriyeti) ve T. (Türkçe) kısaltmalarının dışında büyük harflerle yapılan kısaltmalarda nokta kullanılmaz.

2. Element ve ölçülerin uluslararası kısaltmaları kabul edilmiştir:

C (karbon), Ca (kalsiyum), Fe (demir); m (metre), mm (milimetre), cm (santimetre), km (kilometre), g (gram), kg (kilogram), l (litre), hl (hektolitre), mg (miligram), m² (metre kare), cm² (santimetre kare).

3. Kuruluş, kitap, dergi ve yön adlarıyla element ve ölçülerin dışında kalan kelime veya kelime gruplarının kısaltılmasında, ilk harfle birlikte kelimeyi oluşturan temel harfler dikkate alınır. Kısaltılan kelime veya kelime grubu; özel ad, unvan veya rütbe ise ilk harf büyük; cins isim ise ilk harf küçük olur:

Alm. (Almanca), İng. (İngilizce), Kocatepe Mah. (Kocatepe Mahallesi), Güniz Sok. (Güniz Sokağı), Prof. (Profesör), Dr. (Doktor), Av. (Avukat), Alb. (Albay), Gen. (General); is. (isim), sf. (sıfat), hzl. (hazırlayan), çev. (çeviren), ed. (edebiyat), fiz. (fizik), kim. (kimya).

* * *

Küçük harflerle yapılan kısaltmalara getirilen eklerde kelimenin okunuşu esas alınır:

cm'yi, kg'dan, mm'den, Kr'un.

Büyük harflerle yapılan kısaltmalara getirilen eklerde ise kısaltmanın son harfinin okunuşu esas alınır:

BDT'ye, TDK'den, THY'de, TRT'den, TL'nin.

Ancak kısaltması büyük harflerle yapıldığı hâlde bir kelime gibi okunan kısaltmalara getirilen eklerde kısaltmanın okunuşu esas alınır:

ASELSAN'da, BOTAŞ'ın, NATO'dan, UNESCO'ya.

Sonunda nokta bulunan kısaltmalar kesmeyle ayrılmaz. Bu tür kısaltmalarda ek, noktadan sonra ve kelimenin okunuşuna uygun olarak yazılır:

Alm.dan, İng.yi, vb.leri.

Tonsuz (sert) ünsüzle biten kısaltmalar, ek aldıkları zaman okunuşta tonsuz ses tonlaştırılmaz:

AGİK'in (AGİĞ'in değil), CMUK'un (CMUĞ'un değil), RTÜK'e (RTÜĞ'e değil), TÜBİTAK'ın (TÜBİTAĞ'ın değil).

Ancak birlik kelimesiyle yapılan kısaltmalarda söyleyişte k'nin yumuşatılması normaldir:

ÇUKOBİRLİK'e (söylenişi ÇUKOBİRLİĞE), FİSKOBİRLİK'in (söylenişi FİSKOBİRLİĞİN).

NOKTALAMA İŞARETLERİ

Duygu ve düşünceleri daha açık ifade etmek, cümlelerin yapısını ve duraklama noktalarını belirlemek, okumayı ve anlamayı kolaylaştırmak, sözün vurgu ve ton gibi özelliklerini belirtmek üzere **noktalama işaretleri** kullanılır. Noktalama işaretlerinden nokta, virgül, noktalı virgül, iki nokta, üç nokta, soru, ünlem, tırnak işaretleri, ayraç ve kesme ait oldukları kelimelere bitişik olarak yazılır ve kesme dışındaki işaretlerden sonra bir harf boşluğu ara verilir.

Nokta (.)

1. Cümlelerin sonuna konur:

Türk Dil Kurumu, 1932 yılında kurulmuştur.

Saatler geçtikçe yollara daha mahzun bir ıssızlık çöküyordu.

2. Bazı kısaltmaların sonuna konur:

Alb. (albay), Prof. Dr. (profesör doktor), Yrd. Doç. (yardımcı doçent), Cad. (cadde), Sok. (sokak), s. (sayfa), vb. (ve başkası, ve benzeri, ve bunun gibi), Alm. (Almanca), Ar. (Arapça), İng. (İngilizce).

3. Sayılardan sonra sıra bildirmek için konur:

İl. Mehmet, XIV. Louis, XV. yüzyıl; 2. Cadde, 20. Sokak, 4. Levent.

UYARI: Arka arkaya sıralandıkları için virgülle veya çizgiyle ayrılan rakamlardan yalnızca sonuncu rakamdan sonra nokta konur:

3, 4 ve 7. maddeler; XII – XIV. yüzyıllar arasında.

4. Bir yazının maddelerini gösteren rakam veya harflerden sonra konur:

I. II. 1. 2. a. b.
A. B.

5. Tarihlerin yazılışında gün, ay ve yılı gösteren sayıları birbirinden ayırmak için konur:

29.5.1453, 29.X.1923.

Tarihlerde ay adları yazıyla da yazılabilir. Bu durumda ay adlarından önce ve sonra nokta kullanılmaz: 29 Mayıs 1453, 29 Ekim 1923.

6. Saat ve dakika gösteren sayıları ayırmak için konur:

Tren 09.15'te kalktı. Toplantı 13.00'te başladı. Toplantı saat 13.01'de başlayacak.

7. Bibliyografik künyelerin sonuna konur:

Agâh Sırrı Levend, Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri, TDK Yayınları, Ankara, 1960.

8. Beş ve beşten çok rakamlı sayılar sondan sayılmak üzere üçlü gruplara ayrılarak yazılır ve araya nokta konur:

326.197, 49.750.812, 28.434.250.310.500

9. Matematikte çarpma işareti yerine kullanılır:

4.5=20

Virgül (,)

1. Birbiri ardınca sıralanan eş görevli kelime ve kelime gruplarının arasına konur.

Fırtınadan, soğuktan, karanlıktan ve biraz da korkudan sonra bu sıcak, aydınlık ve sevimli odanın havasında erir gibi oldum.

(Yukarıdaki cümlede ilk ikisi dolaylı tümleçleri sonraki sıfatı ayırmak için kullanılmış.)

Sessiz dereler, solgun ağaçlar, sarı güller (sıfatları ayırmak için)

Dillenmiş ağızlarda tutuk dilli gönüller zindana atılan mahkûmlar gibi titreşerek, haykırarak geri geri kaçmaya uğraşıyorduk.

2. Sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için konur:

- Bir varmış, bir yokmuş.
- Umduk, bekledik, düşündük.
- Yol otomobillere yasak olduğundan o da herkes gibi tramvaya biner, kimse kendisine dikkat etmez.

3. Cümlede özel olarak vurgulanması gereken öğelerden sonra konur:

Binaenaleyh, biz her vasıttan, yalnız ve ancak, bir noktadan itibaren istifade ederiz.

4. Uzun cümlelerde yüklemden uzak düşmüş olan öğeleri belirtmek için konur:

Saniye Hanımefendi, merdivenlerde oğlunun ayak seslerini duyar duymaz, hasretlisini karşılamaya atılan bir genç kadın gibi, koltuğundan fırlamış ve ona kapıyı kendi eliyle açmaya gelmişti.

5. Cümle içinde ara sözcükleri ve ara cümleleri ayırmak için konur:

- Doğduğu yere, Erzurum'a, gitmişti. (Ara sözcük dolaylı tümleç)
- Çok sevdiği insanı, annesini, özlemişti. (ara sözcük nesne)
- Şimdi, efendiler, müsaade buyurursanız, size bir sual sorayım.

6. Anlama güç kazandırmak için tekrarlanan kelimeler arasına konur:

- Akşam, yine akşam, yine akşam,
- Göllerde bu dem bir kamış olsam!

7. Tırnak içinde olmayan aktarma cümlelerinden sonra konur:

- Datça'ya yarın gideceğim, dedi.

- Şehirde ilk önce hükümet doktoruyla karşılaştım.
– Bugünlerde başımı kaşımaya vakit bulamıyorum, dedi.

8. Konuşma çizgisinden önce konur:

Bahçe kapısını açtı. Sermet Bey'e,
– Bu anahtar köşkü de açar, dedi.

9. Kendisinden sonraki cümleye bağlı olarak ret, kabul ve teşvik bildiren hayır, yok, evet, peki, pekâlâ, tamam, olur, hayhay, başüstüne, öyle, haydi, elbette gibi kelimelerden sonra konur:

Peki, gideriz. Olur, ben de size katılıyorum.
Hayhay, memnun oluruz. Haydi, geç kalıyoruz.
Evet, kırk seneden beri Türkçe merhale merhale
Türkleşiyor.

10. Bir kelimenin kendisinden sonra gelen kelime veya kelime gruplarıyla yapı ve anlam bakımından bağlantısı olmadığını göstermek ve anlam karışıklığını önlemek için kullanılır:

Bu, tek gözlü, genç fakat ihtiyar görünen bir adamcağızdır. Bu gece, eğlenceleri içlerine sinmedi.

11. Hitap için kullanılan kelimelerden sonra konur:

Efendiler, bilirsiniz ki hayat demek, mücadele, müsademe demektir.
Sayın Başkan,
Sevgili Kardeşim,
Değerli Arkadaşım,

12. Sayıların yazılışında, kesirleri ayırmak için konur:

38,6 (otuz sekiz tam, onda altı),
25,33 (yirmi beş tam, yüzde otuz üç),
0,45 (sıfır tam, yüzde kırk beş).

13. Bibliyografik künyelerde yazar, eser, basımevi vb. maddelerden sonra konur:

Falih Rıfki Atay, Tuna Kıyıları, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1938.

Yazarın soyadı önce yazılmışsa soyadından sonra da virgül konur:

Ergin, Muharrem, Dede Korkut Kitabı, Ankara, 1958.

UYARI: Metin içinde ve, veya, yahut bağlaçlarından önce de sonra da virgül konmaz:

- Nihat sabaha kadar uyuyamadı ve şafak sökerken eve geldi.
- Ben Atatürk'le üç veya iki defa karşılaştım.
Ya şevk içinde harap ol ya aşk içinde gönül
Ya lale açmalıdır göğsümüzde yahut gül!

UYARI: Metin içinde tekrarlı bağlaçlardan önce ve sonra virgül konmaz:

Hem gider hem ağlar.
Ya bu deveyi gütmeli ya bu diyardan gitmeli.
Gerek nesirde gerek nazımda yeni bir söyleyişe ulaşılmıştır.
Siz ister inanın ister inanmayın, bir gün bile durmam.

Ne kız verir ne dünürü küstürür.

UYARI: Cümlede pekiştirme ve bağlama görevinde kullanılan da / de bağlacından sonra virgül konmaz:
İmlamız, lisanımız düzelince lisanımız da kafamız düzelince düzelecek, çünkü o da ancak onlar kadar bozuktur, fazla değil!

UYARI: Metin içinde -ınca / -ince anlamında zarf-fiil görevinde kullanılan mı / mi ekinden sonra virgül konmaz:

- Ben aç yattım mı kötü kötü rüyalar görürüm nedense.
- Öyle zekiler vardır, konuştular mı ağızlarından bal akıyor sanırsın.

UYARI: Şart ekinden sonra virgül konmaz:

- Tenha köşelerde ağız ağıza konuşurken yanlarına biri gelecek olursa hemen susuyorlardı.
- Gör gözlerinle de aklın yatarsa anlativer millete.

UYARI: Metin içinde zarf-fiil ekleriyle oluşturulmuş kelimelerden sonra virgül konmaz:(ip-ince-eli-ken-a-madan-arak-dıkça-er..mez-dığında-maksızın-esiye-cesine)

- Cumaları bahçede buluştukça kıza kendisinin adı bir mektep talebesi olmadığını anlatmaya çalışıyordu.
- Şimdiye dek, ben kendimi bildim bileli kimse Değirmenoluk köyünden kaçıp da başka köyde çobanlık, yanaşmalık etmedi.
- Meydanlığa varmadan bir iki defa İsmail kendisini gördü mü diye kahveye baktı.
- Ancak yemekte bir karara varıp arkadaşına dikkatli dikkatli bakarak konuştu.

UYARI: İsim ve sıfat tamlamalarının arasına virgül konmaz:

- Gecelerin, sessizliğini dinliyorum (yanlış)
- Sarı, saçlarını deli gönlüme bağlamışım. (yanlış)

Noktalı Virgül (;)

1. Cümle içinde virgüllerle ayrılmış tür veya takımları birbirinden ayırmak için konur:

- Erkek çocuklara: Doğan, Tuğrul, Aslan, Orhan; kız çocuklara ise İnci, Çiçek, Gönül, Yonca adları verilir.
- Türkiye, İngiltere, Azerbaycan; İstanbul, Londra, Bakü.

2. Ögeleri arasında virgül bulunan sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için konur:

- Sevinçten, heyecandan içim içime sığmıyor; bağırarak, kahkahalar atmak, ağlamak istiyorum.
- At ölür, meydan kalır; yiğit ölür, şan kalır.

3. Cümlede virgülle ayrılmış örnekleri farklı örneklerden ayırmak için konur.

- Kütük; Forsa, Yalnız Efe, Kaşığı kadar başarılı değil.
- Ahmet; Mehmet, Saffet, Fikret ve Himmet'ten daha zeki.

4. Cümle içindeki bazı açıklama gerektiren ifadelerden sonra:

- Sabahdan beri bekliyorum; ne gelen var ne giden.

İki Nokta (:)

1. Kendisinden sonra örnek verilecek cümlelerin sonuna konur:

Yeni harfler alındıktan sonra eski yazı ile bir tek kelime bile yazmayan iki kişi görmüşümdür:

Atatürk ve İnönü

– Buğdayla arpadan başka ne biter bu topraklarda?

Ziraatçı sayar:

– Yulaf, pancar, zerzevat, tütün...

2. Kendisinden sonra açıklama yapılacak cümlelerin sonuna konur:

- Bu kararın istinat ettiği en kuvvetli muhakeme ve mantık şu idi: Esas, Türk milletinin haysiyetli ve şerefli bir millet olarak yaşamasıdır.
- Kendimi takdim edeyim: Meclis kâtiplerindenim.
- Derler: İnsanda derin bir yaradır köksüzlük;
- Budur âlemde hudutsuz ve hazin öksüzlük.

3. Kavramlar tanımlanırken ya da açıklanırken konur:

Zamir: İsim olmadıkları halde isim gibi kullanılan sözcüklerdir.

4. Ses biliminde uzun ünlüyü göstermek için kullanılır:

a:ile, ka:til, usu:le, i:cat.

5. Edebî eserlerdeki karşılıklı konuşmalarda, konuşan kişinin adından sonra konur:

Bilge Kağan: Türklerim, işitin! Üstten gök çökmedikçe alttan yer delinmedikçe

ülkenizi, törenizi kim bozabilir sizin?

Koro : Göğe erer başımız başınla senin !

6. Genel Ağ adreslerinde kullanılır:

<http://tdk.org.tr>

7. Matematikte bölme işareti olarak kullanılır:

Üç Nokta (...)

1. Tamamlanmamış cümlelerin sonuna (eksiltile cümle) konur:

- Ne çare ki çirkinliği hemencecik ve herkes tarafından görülüyordu da, bu yanı...
- Bir de istediğim elbiseyi almamışsa...
- Öyle güzel bir yer ki...
- Seni görmek için neler vermezdim ki...

2. Kaba sayıldığı için veya bir başka sebepten ötürü açıklanmak istenmeyen kelime ve bölümlerin yerine konur:

- Kılavuzu karga olanın burnu b...tan çıkmaz.
- Arabacı B...’a yaklaştığını söylüyor, ikide bir fırsat bularak arabanın içine doğru başını çeviriyordu.

3. Benzer örneklerin sürebileceğini göstermek için konur:

- Musa, Zeynep, Yeliz... herkes tplantya gelecek.
- Burada birçok meyve yetişir: Elma, armut, çilek...

4. Alıntılarda; başta, ortada ve sonda alınmayan kelime ve bölümlerin yerine konur:

... derken şehrin öte başından boğuk boğuk sesler gelmeye başladı...

5. Yükleme bulunmayan cümlelerin sonuna konur:

Karşımızda yemyeşil bir ova... Tam ortasında küçücük bir göl...

6. Sözün bir yerde kesilerek geri kalan bölümün okuyucunun hayal dünyasına bırakıldığını göstermek veya ifadeye güç katmak için konur:

- Sana uğurlar olsun... Ayrılıyor yolumuz!
- Binaenaleyh, biz her vasıttan, yalnız ve ancak, bir nokta inazardan istifade ederiz. Nokta inazar şudur: Türk milletini, medeni cihanda, layık olduğu mevkiye isat etmek ve Türk Cumhuriyetini sarsılmaz temelleri üzerinde, her gün, daha ziyade takviye etmek...

7. Ünlem ve seslenmelerde anlatımı pekiştirmek için konur:

Gölgeler yaklaştılar. Bir adım kalınca onu kıyafetinden tanıdılar:

– Koca Ali... Koca Ali, be!..

8. Karşılıklı konuşmalarda, yeterli olmayan, eksik bırakılan cevaplarda kullanılır:

– Kimsin?

– Ali...

– Hangi Ali?

– ...

– Sen misin, Ali usta?

– Benim!..

– Ne arıyorsun bu vakit buralarda?

– Hiç...

– Nasıl hiç? Suyu çekicini mi düşürdün yoksa !..

UYARI: Üç nokta yerine iki veya daha çok nokta kullanılmaz.

Soru İşareti (?)

1. Soru bildiren cümle veya sözlerin sonuna konur:

- Ne zaman tükenecek bu yollar, arabacı?
- Sular mı yandı? Neden tunca benziyor mermer?

*Soru eki ve soru kelimesi kullanılmadan ezgili söyleyişlerde soru işareti kullanılır:

Gümrükteki memur başını kaldırdı:

– Adınız?

2. Bilinmeyen, kesin olmayan veya şüpheyle karşılanan yer, tarih vb. durumlar için kullanılır:

- Yunus Emre (1240?-1320), (Doğum yeri: ?).
- Türk halk felsefesinin, Türk nükteciliğinin ve mizah dehasının büyük mümessili
- Nasreddin Hoca da (Hâce Nasirüddin) bu asırda yaşamıştır (1208 ?-1284).
- Ankara'dan Konya'ya 1,5 (?) saatte gitmiş.
- 1496 (?) yılında doğan Fuzuli ...

UYARI : mı / mi eki -ınca / -ince anlamında zarf-fiil işleviyle kullanıldığında soru işareti konmaz:

- Akşam oldu mu sürüler döner. Hava karardı mı eve gideriz.
- Bahar gelip de nehir çağıl çağıl kabarmaya başlamaz mı içimi geri kalmış bir saat huzursuzluğu kaplardı.

UYARI : Soru ifadesi taşıyan sıralı ve bağlı cümlelerde soru işareti en sona konur:

- Çok yakından mı bu sesler, çok uzaklardan mı?
- Üsküdar'dan mı, Hisar'dan mı, Kavaklar'dan mı?

Ünlem İşareti (!)

1. Sevinç, kıvanç, acı, korku, şaşma gibi duyguları anlatan cümlelerin sonuna konur:

- Hava ne kadar da sıcak!
- Aşk olsun!
- Ne kadar akıllı adamlar var!

2. Seslenme, hitap ve uyarı sözlerinden sonra konur:

- Ordular! İlk hedefiniz Akdeniz'dir, ileri!
- Ak tolgalı beylerbeyi haykırdı: İlerle!
- Dur, yolcu! Bilmeden gelip bastığın Bu toprak bir devrin battığı yerdir.

UYARI: Ünlem işareti, seslenme ve hitap sözlerinden hemen sonra konulabileceği gibi cümlelerin sonuna da konabilir:

Arkadaş, biz bu yolda türküler tutturuken Sana uğurlar olsun... Ayrılıyor yolumuz!

3. Alay, kinaye veya küçümseme anlamı kazandırılmak istenen sözden hemen sonra yay ayrıç içinde ünlem işareti kullanılır:

- İsteseymiş bir günde bitirmiş (!) ama ne yazık ki vakti yokmuş (!).
- Adam, akıllı (!) olduğunu söylüyor.

UYARI: Ünlemden sonra üç nokta yerine iki nokta konulması yeterlidir.

Gök ekini biçer gibi!.. Başaklar daha dolmadan.

Kesme İşareti (')

1. Aşağıda sıralanan özel adlara getirilen iyelik, durum ve bildirme ekleri kesme işaretiyle ayrılır:

a. Kişi adları, soyadları ve takma adlar:

Atatürk'üm, Fatih Sultan Mehmet'e, Gül Baba'ya, Sultan Ana'nın, Kâzım Karabekir'i, Yunus Emre'yi,

Ziya Gökalp'tan, Refik Halit Karay'mış, Ahmet Cevat Emre'dir, Namık Kemal'se.

UYARI : Sonunda p, ç, t, k ünsüzlerinden biri bulunan Ahmet, Çelik, Recep, Bosna-Hersek, Gaziantep, Kerkük, Tokat, Zonguldak gibi özel adlara ünlüyle başlayan ek getirildiğinde kesme işaretine rağmen Ahmedî, Çeliği, Çiçeği, Recebî, Bosna-Herseği, Gaziantebî, Kerküğü, Tokadı, Zonguldağı biçiminde son ses yumuşatılarak söylenir.

Ancak yazarken sert(Tokat'a) şekliyle yazılır.

UYARI: Özel adlar için yay ayrıç içinde bir açıklama yapıldığında kesme işareti yay ayrıçtan sonra konur:

Yunus Emre (1240?-1320)'nin, Yakup Kadri (Karaosmanoğlu)'nin.

Ancak cins isimler için yapılan açıklamalarda yay ayrıçtan sonra doğal olarak kesme işaretine gerek yoktur:

İmek fiili (ek fiil)nin geniş zamanı şahıs ekleriyle çekilir.

UYARI : Özel adlar yerine kullanılan "o" zamiri cümle içinde büyük harfle yazılmaz ve kendisinden sonra gelen ekler kesme işaretiyle ayrılmaz.

b. Millet, boy, oymak adları:

Türk'üm, Alman'sınız, İngiliz'den, Rus'muş, Oğuz'un, Kazak'a, Kırgız'ım, Karakeçili'nin,

c. Devlet adları:

Türkiye Cumhuriyeti'ni, Osmanlı Devleti'ndeki, Amerika Birleşik Devletleri'ne, Azerbaycan Cumhuriyeti'nden.

ç. Din ve mitoloji ile ilgili özel adlar:

Allah'ın, Tanrı'ya, Cebrail'den, Zeus'u.

d. Kıta, deniz, nehir, göl, dağ, boğaz, geçit, yayla; ülke, bölge, il, ilçe, köy, semt, bulvar, cadde, sokak vb. coğrafyayla ilgili yer adları:

Asya'nın, Marmara Denizi'nden, Akdeniz'i, Meriç Nehri'ne, Van Gölü'ne, Ağrı Dağı'nın, Çanakkale Boğazı'nın, Zigana Geçidi'nden, Uzunyayla'ya, Türkiye'dir, İç Anadolu'da, Doğu Anadolu'ya, Ankara'ymış, Sungurlu'ya, Ziya Gökalp Bulvarı'ndan, Yıldız Mahallesi'ne, Taksim Meydanı'ndan, Reşat Nuri Sokağı'na.

UYARI: Yer bildiren özel isimlerde kısaltmalı söyleyiş söz konusu olduğu zaman ekten önce kesme işareti kullanılır:

Dün akşam Boğaz'da yemek yedik. Hisar'dan,

e. Gök bilimiyle ilgili adlar:

Jüpiter'den, Venüs'ü, Halley'in, Büyükayı'da,

f. Saray, köşk, han, kale, köprü, anıt vb. adları:

Dolmabahçe Sarayı'nın, Çankaya Köşkü'ne, Sait Halim Paşa Yalısı'ndan, Ankara Kalesi'nden,

Horozlu Han'ın, Galata Köprüsü'nün, Bilge Kağan Abidesi'nde, Çanakkale Şehitleri Anıtı'na.

g. Kitap, dergi, gazete ve sanat eseri (tablo, heykel, müzik vb.) adları:

Nutuk'ta, Safahat'tan, Kiralık Konak'ta, Sinekli Bakka'ı, Hürriyet'te, Resmî Gazete'de, Onuncu Yıl Marşı'nı, Yunus Emre Oratoryosu'nu, Atatürk Uluslararası Barış Ödülü'nü.

ğ. Kanun, tüzük, yönetmelik, yönerge ve genelge adları:

Millî Eğitim Temel Kanunu'na, Medeni Kanun'un, Atatürk Uluslararası Barış Ödülü Tüzüğü'nde, Telif Hakkı Yayın ve Satış Yönetmeliği'nin.

UYARI: Belli bir kanun, tüzük, yönetmelik kastedildiğinde büyük harfle yazılan kanun, tüzük, yönetmelik sözlerinin ek alması durumunda kesme işareti kullanılır:

Bu Kanun'un 17. maddesinin c bendi... Yukarıda adı geçen Yönetmelik'in 2'nci maddesine göre... vb.

h. Hayvanlara verilen özel adlar:

Sarıköz'in, Karabaş'a, Pamuk'u, Minnoş'tan.

UYARI: Kurum, kuruluş, kurul ve iş yeri adlarına gelen ekler kesmeyle ayrılmaz:

Türkiye Büyük Millet Meclisine, Türk Dil Kurumundan, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığına, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dekanlığına, Hacettepe Üniversitesi Rektörlüğüne, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Başkanlığının; Bakanlar Kurulunun, Danışma Kurulundan, Yürütme Kuruluna; Mavi Köşe Bakkaliyesinden...

UYARI: Özel adlara getirilen yapım ekleri, çokluk eki ve bunlardan sonra gelen diğer ekler kesmeyle ayrılmaz:

Türklük, Türkleşmek, Türkçü, Türkçülük, Türkçe, Müslümanlık, Hristiyanlık, Avrupalı, Avrupalılaşmak, Aydın, Konyalı, Bursalı, Ahmetler, Mehmetler, Yakup Kadri, Türklerin, Türklüğün, Türkleşmekte, Türkçenin, Müslümanlıkta, Hollandalıdan, Hristiyanlıktan, Atatürkçülüğün.

UYARI: Akım, çağ ve dönem adlarından sonra gelen ekler kesmeyle ayrılmaz:

Eski Çağın, Yükselme Döneminin, Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatına.

2. Kişi adlarından sonra gelen saygı sözlerine getirilen ekleri ayırmak için konur:

Nihat Bey'e, Aysel Hanım'dan, Mahmut Efendi'ye, Enver Paşa'ya vb.

UYARI: Unvanlardan sonra gelen ekler kesmeyle ayrılmaz:

Cumhurbaşkanınca, Başbakanca, Türk Dil Kurumu Başkanına göre vb.

3. Kısaltmalara getirilen ekleri ayırmak için konur:

TBMM'nin, TDK'nin, BM'de, ABD'de, TV'ye.

UYARI: Kısaltmanın tamamı büyük harflerden oluşuyorsa harflerin okunuşu; harflerden biri

küçükse kelimenin tamamının okunuşu dikkate alınarak kesme işaretinden sonra uygun ek getirilir.

Bunu 250 TL'ye aldım (tele'ye)

.....Kr'a aldım. (kuruş'a)

Bunun g'ı, 150 YTL'den 120 YKr'a düştü. (gram'ı)

Elmanın kg'ı 100 YTL'ye satılıyor. (kilogram'ı)

UYARI : Sonunda nokta bulunan kısaltmalarla üs işaretli kısaltmalar kesmeyle ayrılmaz. Bu tür kısaltmalarda ek noktadan ve üs işaretinden sonra, kelimenin ve üs işaretinin okunuşuna uygun olarak yazılır:

vb.leri, (ve benzerleri) Alm.dan, (Almancadan)

İng.yi; cm³e (santimetre küpe), m²ye (metre kareye), 6⁴ten (altı üssü dörtten).

4. Sayılara getirilen ekleri ayırmak için konur:

- 1985'te, 8'inci madde, 2'nci kat; 7,65'lik, 9,65'lik.
- 1919 senesi Mayısın 19'uncu günü Samsun'a çıktım.

5. Şiirde seslerin ölçü dolayısıyla düştüğünü göstermek için kesme işareti kullanılır:

Bir ok attım karlı dağın ardına

İl yanmazken ben yanarım derdine

Düştü n'ola sevdiğimin yurduna

Engel aramızı açtı n'eyleyim

6. Bir ek veya harften sonra gelen ekleri ayırmak için konur:

a'dan z'ye kadar, b'nin m'ye dönüşmesi, Türkçede -lık'la yapılmış sözler.

Hece Yapısı ve Satır Sonunda Kelimelerin Bölünmesi Türkçede kelime içinde iki ünlü arasındaki ünsüz, kendinden sonraki ünlüyle hece kurar:

a-ra-ba, bi-çi-mi-ne, in-sa-nın, ka-ra-ca, alt-lık, al-dı.

Kelime içinde yan yana gelen ünsüzlerden sonuncusu kendisinden sonraki ünlüyle, diğerleri kendilerinden önceki ünlüyle hece kurar:

bir-lik, sev-mek, Türk-çe, Kork-maz.

Batı kökenli kelimeler, Türkçenin hece yapısına göre hecelere ayrılır:

band-rol, kont-rol, port-re, prog-ram, sant-ral, sürp-riz, tund-ra, volf-ram.

Türkçede satır sonunda kelimeler bölünebilir, fakat heceler bölünemez. Satıra sığmayan kelimeler bölünürken satır sonuna kısa çizgi (-) konur.

Kızcağzı burasını ilk defa görüyormuş gibi duvarlara, perdelere, möblelere, eşyalara bakıyor, hayret ediyordu.

Bitişik yazılan kelimelerde de bu kurala uyulur:

ba-şöğ-ret-men, il-ko-kul, Ka-ra-os-ma-noğ-lu.

Ayırmada satır sonunda ve satır başında tek harf bırakılmaz:

.....
 ..... u-
 çurtma değil,
 .....
 .....uçurt-

ma;

.....müdafa-
a değil,

.....müda-
faa;

Kısa Çizgi (-)

1. Satıra sığmayan kelimeler bölünürken satır sonuna konur:

- Soğuktan mı titriyordum, yoksa heyecandan, üzüntüden mi bil-mem.
- Havuzun suyu bulanık. Kapının saatleri 12'yi geçmiş. Kanep-erde kimseler yok.

2. Ara sözlere ve ara cümleleri ayırmak için kullanılır:

Küçük bir sürü -dört inekle birkaç koyun- köye giren geniş yolun ağzında durmuştu. (Burada virgül de kullanılabilir.)

3. Dil bilgisinde kökleri ve ekleri ayırmak için konur:

al-ış, dur-ak, gör-gü-süz-lük.

4. Fiil kök ve gövdelerini göstermek için kullanılır:

al-, dur-, gör-, ver-; başar-, kana-, okut-, taşı-, yazdır-.

5. Eklerin başına konur:

-ak, -den, -ış, -lık.

6. Heceleri göstermek için kullanılır:

a-raş-tır-ma, prog-ram

7. Kelimeler arasında "-den...-a, ve, ile, ila, arasında" anlamlarını vermek için kullanılır:

Türkçe-Fransızca Sözlük, Aydın-İzmir yolu, Türk-Alman ilişkileri, Ural-Altay dil grubu, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Beşiktaş-Fenerbahçe karşılaşması, 09.30-10.30, Manas Destanı'nda soy-dil-din üçgeni,

8. Matematikte çıkarma işareti olarak kullanılır:

50-20=30

Uzun Çizgi (—)

1. Yazıda satır başına alınan konuşmaları göstermek için kullanılır. Buna konuşma çizgisi de denir.

Arabamız tutarken Erciyes'in yolunu:

"Hancı dedim bildin mi Maraşlı Şeyhoğlu'nu?"

Gözleri uzun uzun burkuldu kaldı bende,

Dedi:

— Hana sağ indi, ölü çıktı geçende!

Frankfurt'a gelene herkesin sorduğu şunlardır:

— Eski şehri gezdin mi?

— Rothschild'in evine gittin mi?

— Goethe'nin evini gezdin mi?

2. Oyunlarda uzun çizgi konuşanın adından sonra da kullanılabilir:

- Sıtkı Bey — Kaleyı kurtarmak için daha güzel bir çare var. Gerçekten ölecek adam ister.
- İsmet Bey — Ben daha ölmedim.

UYARI: Konuşmalar tırnak içinde verildiğinde uzun çizgi kullanılmaz.

Tırnak İşareti (" ")

1. Başka bir kimseden veya yazıdan olduğu gibi aktarılan sözler tırnak içine alınır:

- Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin ön cephesinde Atatürk'ün "Hayatta en hakiki mürşit ilimdir." vecizesi yer almaktadır.
- Bakınız, şair vatani ne güzel tarif ediyor: "Bayrakları bayrak yapan üstündeki kandır. Toprak eğer uğruna ölen varsa vatandır."

UYAR : Tırnak içindeki alıntının sonunda bulunan işaret (nokta, soru işareti, ünlem işareti vb.) tırnak içinde kalır:

- "Akıl yaşta değil baştadır." atasözü yüzyılların tecrübesinden süzülüp gelen bir gerçeği ifade etmiyor mu?
- "İzmir üzerine dünyada bir şehir daha yoktur!" diyorlar.

UYARI : Uzun alıntılarda her paragraf ayrı ayrı tırnak içine alınır.

2. Özel olarak belirtilmek istenen sözler tırnak içine alınır:

- Divan edebiyatının nazım birimlerinden biri de "beyit"tir.
- Yeni bir "barış taarruzu" başladı.

3. Cümle içerisinde kitapların ve yazıların adları ve başlıkları tırnak içine alınır:

- Yahya Kemal'in bazı şiirleri "Kendi Gök Kubbemiz" adı altında çıktı.
- "Yazım Kuralları" bölümünde bazı uyarılara yer verilmiştir.

UYARI: Cümle içerisinde özel olarak belirtilmek istenen sözler, kitapların ve yazıların adları ve başlıkları tırnak içine alınmaksızın koyu yazılarak veya eğik yazıyla (italik) dizilerek de gösterilebilir:

- Höyük sözü Anadolu'da **tepe** olarak geçer.
- Cahit Sıtkı'nın **Şairin Ölümü** şiirini Yahya Kemal çok sevmiştir.

UYARI : Tırnak içine alınan sözlerden sonra kesme işareti kullanılmaz:

Yahya Kemal'in "Aziz İstanbul"unu okudunuz mu?

4. Bibliyografik künyelerde makale adları tırnak içinde verilir.

Tek Tırnak İşareti ('')

Tırnak içinde verilen ve yeniden tırnağa alınması gereken bir sözü belirtmek için kullanılır:

- Edebiyat öğretmeni “Şiirler içinde ‘Han Duvarları’ gibisi var mı?” dedi ve Faruk Nafiz’in bu güzel şiirini okumaya başladı.
- “Atatürk henüz ‘Gazi Mustafa Kemal Paşa’ idi. Benden ona dair bir kitap için ön söz istemişlerdi.”

Eğik Cizgi (/)

1. Yan yana yazılması gereken durumlarda mısraların arasına konur:

Korkma! Sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak / Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak /O benim milletimin yıldızıdır parlayacak / O benimdir o benim milletimindir ancak.

2. Adres yazarken apartman numarası ile daire numarası arasına ve semt ile şehir arasına konur:

Altay Sokağı, Nu.: 21/6 Kurtuluş / ANKARA

3. Tarihlerin yazılışında gün, ay ve yılı gösteren sayıları birbirinden ayırmak için konur:

18/11/1969, 15/IX/1994.

4. Dil bilgisinde eklerin farklı biçimlerini göstermek için kullanılır:

-a/-e, -an /-en, -lık /-lik, -madan /-meden.

5. Genel Ağ adreslerinde kullanılır:

http://tdk.gov.tr

6. Matematikte bölme işareti olarak kullanılır:

70/2=35

Denden İşareti (")

Bir yazıdaki maddelerin sıralanmasında veya bir çizelgede alt alta gelen aynı sözlerin, söz gruplarının ve sayıların tekrar yazılmasını önlemek için kullanılır:

a. Belirtme sıfatları

b. Niteleme "

Yay Ayrac (())

1. Cümlelerin yapısıyla doğrudan doğruya ilgili olmayan açıklamalar için kullanılır:

Anadolu kentlerini, köylerini (Köy sözünü de çekinerek yazıyorum.) gezsek bile görmek için değil, kendimizi göstermek için geziyoruz.

UYARI: Yay ayrac içinde bulunan özel isimler ve yargı bildiren anlatımlar büyük harfle başlar ve sonuna uygun noktalama işareti getirilir.

UYARI: Hakkında açıklama yapılan söze ait ek, ayrac kapandıktan sonra yazılır:

Yunus Emre (1240?- 1320)'nin...

2. Tiyatro eserlerinde ve senaryolarda konuşanın hareketlerini, durumunu açıklamak ve göstermek için kullanılır:

İhtiyar – (Yavaş yavaş Kaymakama yaklaşıyor.) Ne oluyor beyefendi? Allah rızası için bana da anlatın...

3. Alıntıların aktarıldığı eseri veya yazarı göstermek için kullanılır:

Eşin var, aşyanın var, baharın var ki beklerdin

Kıyametler koparmak neydi ey bülbül, nedir derdin? (Bülbül, Mehmet Akif)

4. Alıntılarda, başta, ortada ve sonda alınmayan kelime ve bölümlerin yerine konulan üç nokta, yay ayrac içine alınabilir.

5. Bir söze alay, kinaye veya küçümseme anlamı kazandırmak için kullanılan ünlem işareti yay ayrac içine alınır.

6. Bir bilginin şüpheyle karşılandığını veya kesin olmadığını göstermek için kullanılan soru işareti yay ayrac içine alınır.

7. Bir yazının maddelerini gösteren sayı ve harflerden sonra kapama ayracı konur:

I) 1) A) a) II) 2) B) b)

Köşeli Ayrac ({})

1. Ayrac içinde ayrac kullanılması gereken durumlarda yay ayractan önce köşeli ayrac kullanılır:

Halikarnas Balıkçısı [Cevat Şakir Kabaağaçlı (1886-1973)] en güzel eserlerini Bodrum’da yazmıştır.

2. Bibliyografik künyelere ilişkin bazı ayrıntıları göstermek için kullanılır:

Reşat Nuri [Güntekin], Çalıkuşu, Dersaadet, 1922.

Server Bedi [Peyami Safa]

NOT:

Bu ders notu;

<https://www.edebiyatveturkce.com/>

<https://edebiyatsultani.com/>

<http://www.edebiyatogretmeni.org/>

<https://www.turkedebiyati.org/>

<http://www.edebiyatbilgileri.com/>

gibi internet sitelerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.